

П'єр Ассулін

ПОДВІЙНЕ ЖИТТЯ

ВИДАННЯ З ПАРАЛЕЛЬНИМ ТЕКСТОМ

Pierre Assouline

DOUBLE VIE

FOLIO

Pierre Assouline

DOUBLE VIE

ВИДАННЯ З ПАРАЛЕЛЬНИМ ТЕКСТОМ

П'єр Ассулін

ПОДВІЙНЕ ЖИТТЯ

Харків
«ФОЛІО»
2003

ББК 84.4 ФРА
А 90

PIERRE ASSOULINE
DOUBLE VIE

Перекладено за виданням:
Assouline P. Double Vie. — Paris: Gallimard, 2001.

Переклад з французької
Г. Б. Григоренко

Художник-оформлювач
І. В. Осипов

Cet ouvrage a été publié dans le cadre du Programme
d'Aide à la Publication «SKOVORODA»
de l'Ambassade de France en Ukraine
et Ministère français des Affaires Etrangères

Це видання здійснено у рамках Програми
сприяння видавничій справі «СКОВОРОДА»
Посольства Франції в Україні
та Міністерства закордонних справ Франції

© Éditions Gallimard, 2001
© Г. Б. Григоренко, переклад
українською, 2003
© І. В. Осипов, художнє оформлення,
2003
© Видавництво «Фоліо», видання
українською, 2003

ISBN 966-03-2023-X

To Angela of course, twenty years later.

« Everyone knows. The world knows. It knows. But they'll never know, they're in a different world. »

Harold Pinter, Betrayal

« Nous vivons auprès d'êtres que nous croyons connaître : il manque l'événement qui les fera apparaître tout à coup autres que nous les savons »

Marcel Proust, 1913

Анжелі, звичайно, двадцять років по тому.

«Кожен знає. Світ знає. Все знає. Але вони ніколи не дізнаються, вони знаходяться у іншому світі».

Гарольд Пінтер. Підсудний

Ми живемо поруч з істотами, яких, як вважаємо, знаємо: бракує події, яка змусить їх стати раптом зовсім іншими, ніж ми їх знаємо.

Марсель Пруст, 1913

A peine eut-il pénétré dans le souterrain qu'il se sentit dans sa bulle. Soudain il respirait, là où d'ordinaire tant d'autres étouffent, à croire qu'il ne souffrait de claustrophobie qu'au grand air. Au rez-de-chaussée il se sentait déjà pris de vertige. Rien ne lui donnait de l'assurance comme de se soustraire à la lumière du grand jour. Il s'épanouissait dans les entrailles de la ville mieux que nulle part ailleurs. Non pas hors du monde, mais hors de vue. Échapper aux regards, se dérober aux jugements, s'absenter de la société, c'était cela qui, par moments, lui importait plus que tout.

À l'instant de franchir la guérite du gardien du parking, il força le pas, regarda droit devant lui et adopta la même allure déterminée qu'au passage d'une douane. L'indécision peut y être fatale. Elle n'échappe pas aux scrutateurs. Un signe suffit à trahir le doute, on est hélé et c'est le début d'un engrenage.

Le gardien n'eut pas le temps de réagir. Anesthésié par la routine de la télésurveillance, il ne put que retourner la tête et se lever de son siège ; il se pencha sur le passage de la silhouette quand elle était déjà loin, absorbée par la pénombre. Tout avait été si furtif.

Troisième sous-sol. L'endroit semblait désert. Qui aurait bien pu éprouver l'impérieuse nécessité de s'aventurer dans les viscères de la ville en plein milieu de l'après-midi ?

Les murs étaient ornés de tags plus étranges les uns que les autres. De toute évidence, le fresquiste avait une dilection pour les bustes arrondis et les orifices moelleux. Ses personnages n'étaient que seins et lèvres. La faiblesse de l'éclairage en accentuait le caractère parfois monstrueux. La sarabande prenait des allures de bacchanale. Des haut-parleurs d'un autre âge laissaient s'échapper des sons dont la réunion devait constituer une

Ледве опинившись у підземному приміщенні, він одразу ж відчув себе у своїй стихії. Час від часу він несподівано зітхав; тут, де зазвичай стільки всього пригнічує, він думав про те, що страждає клаустрофобією тільки на свіжому повітрі. Вже на першому поверсі він відчував запаморочення. Ніщо не надавало йому такої впевненості, як відсутність яскравого денного світла. Він розцвітав у надрах міста краще, ніж деінде. Не поза світом, а поза видимістю. Уникнути поглядів, ухилитись від розмов, обминути знайомих — ось що останнім часом було для нього важливішим за все інше.

Щоб швидше проскочити повз будку охоронця паркінгу, він прискорив ходу, глянув уперед і набрав такого рішучого темпу, ніби мав намір перетнути митницю. Нерішучість у такій ситуації може виявитись фатальною. Вона не рятує від сканерів. Достатньо будь-якої дрібниці, щоб видати сумнів і бути затриманим. А це вже початок неприємностей.

Охоронець не мав часу зреагувати. Малорухливий через рутину телеспостереження, він міг лишень повернути голову і підняти зі стільця; він зацікавився постаттю, коли та, поглинута темрявою, була вже далеко. Все виглядало таким загадковим.

Четвертий підземний поверх. Місце здавалося порожнім. Та і в кого могла виникнути нагальна потреба спускатись у черево міста саме в розпалі дня?

Стіни були прикрашені графіті, одні дивніші за інші. Видно було, що художник плекав піднесену любов до округлих форм і ніжних отворів. Його персонажами були самі лише груди та губи. Через слабке освітлення вони здавались іноді просто страхітливими. Сарабанда нагадувала вакханалію. Допотопні репродуктори видавали звуки, поєднання

sonate pour piano. La bouillie était telle qu'on eût été en peine de l'attribuer avec certitude. Quel qu'il fût, le compositeur survivait malgré tout à cet outrage, ce qui témoignait de sa capacité de résistance, lui qui avait déjà dû subir tant d'assauts dans les ascenseurs et les supermarchés.

Une esquisse l'intrigua juste assez pour le détourner. Il s'approcha tout près, caressa la rugosité du mur du revers de la main, y colla son pavillon un instant puis reprit son chemin, un léger sourire aux lèvres. À croire qu'il venait de capter secrètement la rumeur du monde et que cela suffisait à son bonheur.

32, 34, 36... Suivre les marques jaunes au sol. Au fond à gauche, derrière le troisième pilier, c'était là. Une automobile grise stationnait à l'écart dans un halo. Il s'y engouffra sans hésiter par la porte du passager.

Elle l'attendait, sagement assise derrière le volant. Leurs bouches se rejoignirent à l'intersection des deux sièges selon un rituel tacitement établi depuis qu'ils se retrouvaient dans la clandestinité. Mais, en deux ans, ils avaient appris à le bousculer à tour de rôle, afin que jamais l'habitude n'entamât la passion.

Ils échangèrent un long baiser, si imaginaire qu'il pouvait à lui seul dresser l'inventaire de tout ce qui peut advenir de poétique et de prosaïque entre deux êtres soumis à leur seul instinct, de l'effleurement à la morsure, de la tendresse à la sauvagerie. Toutes les figures de l'amour s'inscrivaient dans cette étreinte : elle avait la mémoire de celles qui l'avaient précédée. Ils s'étaient mangés, bus et lapés. Quand leurs bouches se déprirent enfin, ils n'étaient plus qu'un seul et même souffle.

Anticipant sur son premier mot, elle posa son doigt à la verticale sur ses lèvres et, dans un sourire de connivence, l'entraîna hors de sa voiture. Après qu'ils eurent tout doucement refermé les portes et fait les premiers pas sur la pointe des pieds, comme si l'extrême discrétion leur était devenue une seconde nature, elle le prit par la main et l'engagea à sa suite dans une des rares stalles encore vides. À l'ardeur qu'elle y mettait, il comprit que ce jour-là, pour une fois, elle dirigerait les opérations, du moins dans un premier temps. Alors une sensation médite l'envahit, la douce volupté de se laisser mener et emmener par celle qui le traiterait à l'égal d'un objet. En s'abandonnant sous la douce pression de ses doigts, il n'était déjà plus qu'un corps sans âme.

L'endroit était humide et gris. Il en aurait fallu peu pour qu'il parût sordide. Ça l'était juste assez pour ajouter à leur excitation. Certains parkings peuvent être aussi borgnes que des hôtels. Un rai de lumière, provenant d'un des plafonniers de l'allée

яких мало б складати сонату для піаніно. Лунала така какофонія, що важко було з упевненістю розпізнати щось. Та, попри все це, композитор, яким би він не був, переживає своє творіння, що свідчить про його здатність до опору, бо хто ще пережив стільки атак у ліфтах і супермаркетах.

Один ескіз зацікавив його саме настільки, щоб відволікти від роздумів. Він підійшов зовсім близько, провів рукою по шорсткій стіні, торкнувся на мить вухом і пішов далі з легкою посмішкою на вустах. Нехай думають, що він приходив таємно уловити збудження світу і що цього достатньо для його щастя.

32, 34, 36... Стежити за жовтими позначками на землі. В глибині, наліво, за третім стояком, так, це тут. Осторонь зупинився сірий автомобіль, що саяв усіма вогнями. Не вагаючись, він пірнув у нього через пасажирські дверцята. Вона чекала його, сидючи з розумним виглядом за кермом. Їхні уста злилися на перехресті двох сидінь. Це був ритуал, запроваджений за мовчазною згодою впродовж їхніх таємних зустрічей. Але за два роки вони навчилися по черзі урізноманітнювати його, аби звичка не передувала пристрасті.

Вони обмінялись довгим поцілунком, сповненим такою палкою фантазією, що в ньому одному вилилось усе те поетичне і прозаїчне, що може бути між двома істотами, підпорядкованими єдиному інстинкту, від легкого дотику до укусу, від ніжності до дикості. Всі фігури кохання вписувались у ці обійми, які зберігали спогад про попередні. Вони їли, пили і хлєбтали один одного. Коли їхні уста стомились нарешті, вони вже були єдиним цілим.

Не давши йому вимовити й слова, вона притулила свій палець вертикально до його губів і зі змовницькою усмішкою поманила з машини. Після того як вони обережно причинили дверцята і зробили навшпиньки перші кроки, так, ніби надмірне збереження таємниці стало їхньою другою натурою, вона взяла його за руку і потягнула за собою до однієї з лавок, що були ще вільними. З того завзяття, яким світилися її очі, він зрозумів, що сьогодні, вперше за весь час, вона бере ініціативу в свої руки, принаймні на початку. Незвідані відчуття охопили його, п'янка насолода довіритись і коритись в усьому тій, яка поводитиметься з ним, як з предметом. Віддаючись пристрасті під легким дотиком її пальців, він відчував себе тілом без душі.

Місце було вогке і похмуре. Воно легко могло здатися брудним. Цього було достатньо, щоб збудитись ще більше. Деякі паркінги можуть бути такими ж відлюдними й затишними місцинками, як і готелі. Промінь світла, що проникав від плафонів центрального проходу, утворював на стіні, при

centrale, formait une diagonale au mur, à l'entrée du box. Il n'était pas question de descendre le lourd rideau de fer, ils se seraient retrouvés enfermés. Elle s'appuya le dos au mur, exactement au point où le halo venait mourir, de manière à réagir à temps au cas où quelqu'un viendrait. Avant même qu'il pût l'enlacer, elle lui glissa entre les bras tout en lui tournant le dos, avec cette grâce aérienne qui n'appartient qu'aux danseuses, puis posa ses mains contre la paroi, un peu au-dessus de sa tête, et se cambra tandis qu'il s'agenouillait.

Depuis tant de mois qu'ils s'exploraient, pas un grain de leur peau n'avait échappé à la caresse du bout de la langue. Leurs corps s'étaient faits continents. Du nord au sud et d'est en ouest, ils en avaient investi plis et replis, ourlets et cavités. Le moindre sillon portait l'empreinte d'un souvenir. La chair déclinait leur véritable identité. Ils se reconnaissaient à leur odeur, se retrouvaient en se flairant. Tout avait valeur d'indice. Sueur, salive, sang. Parfois un méli-mélo de sécrétions, parfois le lait et les larmes. Des fusées dans la nuit pour ceux qui savent les voir, messages invisibles à ceux qui ne sauront jamais les lire. Si les humeurs du corps n'avaient plus de secret, la mécanique des fluides conservait son mystère. Mais cette imprégnation mutuelle allait bien au-delà depuis qu'ils s'étaient raconté leurs rêves. Tant qu'on ne connaît pas intimement les fantasmes de l'autre, on ne sait rien de lui. C'est comme si on ne l'avait jamais pénétré.

Il savait exactement ce qu'elle désirait en cet instant précis. Se prendre avant de s'entreprendre. Un geste juste, qui serait juste un geste, pouvait apparaître comme une grâce, même dans de telles circonstances, car leur silence chargeait de paroles le moindre de leurs mouvements. Elle n'avait rien à dire. Demander aurait tout gâché, répondre tout autant. Ils pouvaient juste surenchérir par la crudité de leur langage, un lexique de l'intimité dont les prolongements tactiles étaient infinis, le plus indéchiffrable de tous les codes en vigueur dans la clandestinité.

Tandis qu'elle ondulait encore tout en s'arc-boutant un peu plus, il lui déboutonna son jean, le baissa d'un geste sec, fit glisser son slip, se saisit de chacune de ses fesses comme s'il se fût agi de deux fruits mûrs, les écarta avec fermeté dans le fol espoir de les scinder, songeant qu'il n'était rien au monde de mieux partagé que ce cul qui, pour relever du haut et non du bas du corps, était marqué du sceau de la grâce absolue. Puis il rapprocha ses doigts du sexe, écarta ses béances, sortit son membre et la prit si brutalement que sa tête faillit heurter le mur contre lequel elle s'appuyait. Ses mains ne quittaient plus ses hanches que pour mouler ses seins. Le corps à corps dura. Là où ils

вході в бокс гаража, діагональ. Про те, щоб опустити важку залізну завісу, не було й мови, вони не хотіли бути зачине-ними. Вона притулилася спиною до стіни якраз у тому міс-ці, де промені світла при появі стороннього мали погаснути. Перш ніж він встиг її обняти, вона, все ще повернута до нього спиною, прослизнула між руками з тією легкою грацією, яка притаманна лише танцюристкам, потім поклала руки на пергородку, трохи вище голови, і вигнулась, тоді як він стояв навколішки. За стільки місяців, упродовж яких вони вивча-ли одне одного, на їхньому тілі не лишилося жодної кліти-ночки, яка б не зазнала дотику язика. Їхні тіла перетворилися на континенти. З півночі на південь, зі сходу на захід простя-гались уявні складки, вигини, краї і впадини. Найменша борозна мала на собі відбиток спогаду. Плоть відхиляла їх справжню ідентичність. Вони пізнавали одне одного за свої-ми пристрастями, знаходили — за нюхом. Все служило харак-терними ознаками. Піт, слина, кров. Іноді суміш секретій, іноді молоко і сльози. Реактивні снаряди вночі для тих, хто вміє їх побачити, невидимі послання для тих, хто ніколи не зуміє їх прочитати. Якщо виділення плоті перестають бути за-гадкою, то механізм флюїдів зберігає свою таємницю. Але це взаємопроникнення набуває нових відтінків після того, як за-кохані довірили одне одному свої мрії. Поки не знаєш інтим-них фантазій іншого, ти нічого не знаєш про нього. Це все одно, що ти ніколи не проникав у нього.

Він точно знав, чого б їй хотілося саме цієї миті. Перш ніж зробити щось, почати. Точний жест, один правильний рух міг сприйнятися як ласка навіть тоді, коли тиша напов-нена словами менше, ніж рухами. Їй нічого було сказати. Запитати щось — значить погасити все, відповісти — те ж саме. Зате вони могли набивати собі ціну непристойними висловами, інтимною лексикою, дотикове продовження яких не мало кінця-краю і було найзаплутанішим кодом з усіх, що застосовувались у підпіллі.

Тим часом як вона звивалась, все більше чинячи опір, він розстебнув на ній джинси, опустив їх різким жестом, стягнув трусики і оволодів кожною з її сідниць так, ніби то були два стиглих фрукти, потім розсунув їх так рішуче, ніби мав божевільну надію розділити на частини. Йому здавало-ся, що у світі не було нічого ліпше розділеного за цей зад, котрий, опинись він у верхній, а не нижній частині тіла, все був би позначений печаттю абсолютної грації. Потім він торк-нувся пальцями її інтимного місця, розсунув її боби, вий-няв прутень і оволодів нею так різко, що вона ледве не вда-рилась головою об стіну, на яку спиралася. Його руки

étaient, là où ils en étaient, le temps se trouvait aboli. Toute à son ivresse, elle ne songeait même plus à étouffer ses cris. Fébrilement, au plus fort de leur bataille, il tenta de la bâillonner de ses doigts. Après un spasme, elle le mordit au sang. Il se retira tout doucement et s'agenouilla à nouveau alors qu'elle se cambrait plus encore. De la pointe de la langue, il effleura délicatement son territoire à la frontière des deux mondes, là où nul autre avant lui ne s'était jamais aventuré, avant de s'attarder vigoureusement sur son *rosebud*. Un instant, il crut qu'elle enfoncerait ses ongles dans le granit de la paroi. Sa gorge était pleine des cris et des soupirs réprimés. Elle se retourna enfin et le branla sans cesser de le fixer des yeux. Toute l'intensité de leur lien s'était réfugiée dans la puissance muette du regard. Quand elle le sentit à bout de résistance, elle fit un pas de côté et dirigea le jet vers le mur.

Abandonnant cette étincelle à son destin de stalactite, ils commencèrent à s'inquiéter de l'arrivée du propriétaire du box, ou de la ronde du gardien. À croire qu'il leur avait d'abord fallu se délivrer dans l'insouciance de ce qu'il y avait en eux de plus impérieux, avant de renouer avec l'inquiétude. Un coup d'œil dans le corridor, et ils le traversèrent comme s'il s'était agi d'une mer de glace, à pas comptés, sur la pointe des pieds, puis à grandes enjambées, dans la précipitation, au fur et à mesure que le but approchait. Elle d'abord, lui ensuite.

La voiture était vraiment leur territoire, le lieu géométrique de toutes les transgressions. Un lieu privé en public, ouvert et clos à la fois, où ils avaient l'habitude de s'exhiber en cachette. Chacun y reprit naturellement sa place. Il se tourna pour bavarder comme ils aimaient à le faire, s'abandonnant aux délices de la futilité et de la médisance avec d'autant plus de cruauté que l'exercice était gratuit et sans danger. Rien ne transpirerait de leur conversation en sous-sol. Pour être allés déjà loin en confidences, ils ne pouvaient que se sentir en confiance. Scellés plutôt que liés. Il était le reste d'elle, et elle le reste de lui. Inutile d'être dénudé pour être à nu. Avec nul autre ils ne s'autorisaient ainsi à se démasquer. Tout dire à qui peut tout entendre : on ne renonce pas sans raison profonde à une telle liberté. Au-delà d'une frénésie sexuelle sans entrave, d'un bonheur sensuel sans égal, d'une connivence intellectuelle sans pareille, et même au-delà de ce rire qui emmène plus loin que le désir partagé, cette liberté était le sel de leur vie.

Mais à son attitude immobile, à son regard fixe soudain si vert et si songeur, au geste qu'elle eut lorsqu'elle se cala sur

відривались від її стегон тільки для того, щоб пестити груди. Рукопашна сутичка тривала. Там, де вони були, там, куди вони наближались, часу не існувало. Сп'яніла від задоволення, вона вже навіть не намагалася приглушувати свої крики. В момент найвищої насолоди він гарячково намагався затулити їй рот пальцями. Після спазму вона покусала його до крові. Він обережно вийшов з неї і знову став на коліна. Вона збуджувалась дедалі більше. Перш ніж затриматись ґрунтовно на бутоні її троянди, він кінчиком язика ніжно торкнувся її території на межі двох світів, там, де жоден до нього не побував. У якусь мить йому здалося, що вона занурить свої нігті у граніт перегородки. Її горло було повне криків і придушеного стогону. Нарешті вона повернулася і почала помпувати його, не припиняючи при цьому поїдати поглядом. Вся напруга їхнього зв'язку таїлася в цій німій силі погляду. Відчувши, що він перестав чинити опір, вона зробила крок убік і направила струмінь до стіни.

Залишаючи цей спалах на свою сталактичну долю, вони занепокоїлись, що може з'явитися власник боксу чи охоронець. Перш ніж продовжити, все плекаючи тривогу, варто було звільнитись від зайвої безпечності й крайнощів. Вони визирнули в коридор і перетнули його так, ніби йшли по льоду, стежачи за кожним кроком, спочатку навшпиньки, далі величезними кроками, і нарешті швидко, в міру наближення до цілі. Спершу вона, потім він.

Машина була справді їхньою територією, геометричним місцем усіх трансгресій. Публічно приватним місцем, відкритим і закритим водночас, де вони мали звичку потай виставляти напоказ. Кожен, звичайно, сів на своє місце. Він повернувся, щоб потеревенити, як їм подобалося це робити, тішачись кожною дурницею чи лихослів'ям, і з тим більшою жорстокістю, що ці вправи були безплатними і безпечними. Нічого не могло просочитися назовні з їхньої розмови в надрах. Щоб зайти так далеко у відвертостях, вони мали повністю довіряти одне одному. Бути скоріш скріпленими, аніж зв'язаними. Він був продовженням її, вона — продовженням його. Ні перед ким іншим вони не дозволяли собі скидати маску. Все сказати, кому можна все почути: такої свободи просто так не зрікаються. Ця свобода була єдиним у їхньому житті, понад безперешкодне сексуальне захоплення, незрівнянне почуттєве щастя, прекрасну інтелектуальну співучасть, а також понад цей сміх, який зближує ще більше, ніж розділене задоволення.

Але з її непоорушної постави, з її погляду, такого несподівано зеленого і задумливого, з жесту, коли вона влаштову-

l'appui-tête, à la belle ride frontale suscitée par son froncement de sourcils, il comprit que l'apaisement d'après l'amour n'était déjà plus qu'un souvenir.

Il voulait savoir, dis-le-moi, quelque chose ne va pas. Mue par un réflexe, elle leva la main et secoua la tête, non, tu n'y es pas, tu n'y es pour rien, ce n'est rien. Il en fallait plus pour le faire renoncer, le mystère dût-il dissimuler le néant, tu ne me dis pas tout. Elle s'enfouit le visage dans les mains puis les écarta brusquement, écoute, mon cœur, écoute. À l'inflexion de sa voix, il crut qu'elle allait lui annoncer ce qu'il redoutait depuis qu'elle partageait sa vie secrète, on nous a vus l'autre jour, ça s'est su, je lui ai tout dit, je n'en pouvais plus, il fallait que ça sorte. Mais non, ce n'était pas du tout cela, pas déjà, pas encore. Elle reprit son souffle, écoute moi...

Je ne t'en ai pas parlé mais depuis quelque temps, je traite un patient un peu plus étrange que les autres. Il m'a été envoyé par un confrère. La première fois qu'il est venu au cabinet, je l'ai plus regardé qu'entendu. Sa force d'attraction. Sa silhouette. Une élégance naturelle. Et derrière tout ça, l'annonce d'une violence intense. Après, seulement, j'ai commencé à l'écouter. Sa voix. Ce grain unique. Une densité. À la troisième séance, ça a commencé à me préoccuper. Ni séduite, ni envoûtée, rien de cela. Il me mettait mal à l'aise, c'est tout. J'en suis venue à ne plus supporter le regard qu'il pose sur moi. Et ces questions personnelles qu'il lance à brûle-pourpoint alors que c'est à moi de le faire. Cette indiscretion me déstabilise. Au fur et à mesure, il libère son langage. Même quand il parle de lui, il en profite pour parler de moi. Il arrive toujours à me glisser dans les interstices. Je la sens mal, cette histoire. Ce type est malsain. Tu comprends, la tension augmente, ça augmente à chaque rencontre. Il faut que je trouve le moyen de m'en débarrasser en l'adressant à un confrère sans perdre la face. Sans qu'on dise que je n'ai pas été à la hauteur. Dans une heure, il sera à mon cabinet. Je le recevrai mais pour la dernière fois. D'autant qu'il veut se faire accompagner de son amie. Il lui a donné rendez-vous dans la salle d'attente. Personne n'est au courant, il n'y a que toi, pour ça comme pour le reste il n'y a toujours que toi. J'ai peur, tu comprends ?

Elle parla longtemps encore. Nul n'est plus prolix en détails que l'assermenté lié par le secret professionnel à l'instant où il s'en délivre d'autorité. Son récit fut interrompu par un bruit de pas. Ils firent silence et se retournèrent. Le bruit se rapprocha. L'ombre d'une silhouette se découpa sur le sol. Elle s'arrêta non

валась на підголівнику сидіння, з гарної зморшки на лобі при нахмурюванні він зрозумів, що вгамування, подібно коханню, лишилось тільки спогадом.

Він хотів знати, скажи мені, щось не так. Занурена в роздуми, вона підняла руку і похитала головою, ні, то не через тебе, ти тут ні при чому, нічого страшного. Судячи з її відповіді, тут мало бути щось серйозніше, з нічого не роблять таємниці, ти мені не кажеш усього. Вона затулила обличчя руками, потім різко прибрала їх, слухай, моє серце, слухай. З її тону він зрозумів, що зараз почує те, чого так боявся відтоді, як вона розділила його таємне життя, нас бачили котрогось дня, все відомо, я йому все сказала, я більше не могла, я мала це зробити. Але ні, йшлося не про це, вже не про це і ще не про це. Вона перевела дух, слухай мене...

Я тобі не говорила, але упродовж певного часу я лікую пацієнта, дещо дивнішого від інших. Його направив до мене колега. Коли він уперше з'явився в кабінеті, я більше розглядала його, аніж слухала. Його притягальна сила. Його постать. Природна елегантність. І за всім цим ознака якогось сильного шаленства. Тільки після цього я почала слухати. Його голос. Цю дивну дотепність. Цю насиченість. Під час третього сеансу це почало мене непокоїти. Ні, він не спокушав, не зачаровував, нічого такого. Просто при ньому я почувала себе якось вимушено. Я дійшла висновку, що не можу більше витримувати його погляду. І ці особисті запитання, які він задає так несподівано, хоча це маю робити я. Ця нетактовність мене дестабілізує. Поступово його мова стає вільнішою. Навіть коли він розповідає про себе, то користується з цього, аби поговорити про мене. Він завжди примудряється вставити мене у проміжках. Не подобається мені ця історія. Цей тип нездоровий. Ти розумієш, напруга зростає, зростає з кожною зустріччю. Мені потрібно знайти спосіб позбутися його, переадресувавши колезі і не втративши при цьому престиж. Щоб не говорили, що я була не на висоті. Через годину він буде в моєму кабінеті. Я його прийму, але востаннє. До того ж він хоче прийти у супроводі свого товариша. Він домовився з ним зустрітись у приймальні. Я нікому не розповідала, крім тебе, бо в цьому, як і у всьому іншому, можу довіритись тільки тобі. Я боюся, ти розумієш мене?

Вона говорила ще довго. Ніхто не буває таким багатослівним у деталях, як той, хто присягнув зберігати професійну таємницю, у момент, коли звільняється від цього насильно. Її розповідь перервав шум кроків. Вони припинили і обернулись. Шум наближався. На землі окреслилась тінь від якоїсь

loin de leur voiture, et fit demi-tour. La ronde du gardien, probablement. Avait-il perçu quelque chose d'anormal ? Certainement non. Mais alors pourquoi avait-il marqué une pause juste à cet endroit ?

Il la prit dans ses bras et lui caressa le visage tandis qu'elle se blottissait contre sa poitrine. Exaspéré par l'écho assourdi de la musique d'ambiance, il fouilla dans la boîte à gants. Au milieu de dizaines de disques, des enregistrements récents de sonates pour piano. Ça n'avait l'air de rien, lui seul pouvait comprendre, il goûtait avec délectation ce qu'il tenait secrètement pour sa vengeance personnelle contre la corruption de la société.

Deux minutes ne s'étaient pas écoulées qu'elle entreprenait déjà de déboucler son ceinturon, tu es le seul avec qui j'ai fait ça dans une voiture, c'est toi qui m'a appris ça, j'adore, j'adore, tant pis si je suis en retard, j'en ai besoin, plus que jamais, ça m'apaisera. Tandis qu'elle le suçait, il dégrafa son pantalon, glissa sa main sous le slip et la caressa des fesses aux cuisses avec la douceur de l'effleurement. En quelques secondes, malgré le levier de vitesse et la douleur provoquée par les attaches des ceintures de sécurité, il s'abandonna et se laissa envahir. Un flot d'images lui traversa l'esprit plus bizarrement encore qu'à l'issue d'un rêve. Par une curieuse association d'idées, il eut le sentiment d'avoir effectué à son corps défendant la synthèse historique des gorges profondes, celle du film X et celle du parking du Watergate, le mystère d'une performance sportive et l'énigme d'une révélation anonyme. À la fin, il n'en restait plus que l'essentiel, l'incertaine rencontre d'une bouche et d'une voix.

Plus inquiet qu'elle, il regardait de temps à autre dans le rétroviseur ou atténuait la puissance des haut-parleurs. Derrière le volant, le clignotement irrégulier d'un voyant rouge l'intriguait tout autant que des vis qu'on avait enfoncées pour installer l'autoradio. L'état du tableau de bord en témoignait, le travail avait été fait par un amateur, à la hâte, au risque de perforer le câblage et de provoquer un court-circuit. Mais la moindre remarque, la plus insignifiante question eussent été incongrues en la circonstance. Cela eût révélé une distraction coupable, une désinvolture des plus mufles.

Elle était trop absorbée par l'assouvissement de son plaisir pour redouter une visite inopportune. Rien n'aurait pu mieux lui confirmer qu'on réalise pleinement, dans l'illégalité, ce qu'on n'oserait même pas envisager dans la légalité. Le territoire des amants ne serait jamais celui des époux. Aux uns l'imagination débridée, les expériences les plus folles, la transgression des interdits. Aux autres tout le reste. Il ne boudait pas l'intensité du moment; cela ne l'empêchait pas de s'interroger sur cette fem-

постаті. Вона зупинилась поблизу їхньої машини і повернула назад. Мабуть, обхід охоронця. Чи помітив він щось незвичне? Напевно, ні. Але чому тоді він зробив паузу саме на цьому місці? Він обняв її і почав пестити обличчя, тим часом як вона тулилась до його грудей. Роздратований приглушеною луною від навколишньої музики, він почав копірситися в ящику для рукавичок. Серед десятків дисків, недавніх записів сонат для піаніно. Це здавалося дрібницею, зрозумілою йому одному. Він смакував з насолодою те, що тримав таємно для особистої помсти проти корупції суспільства.

Минуло не більше двох хвилин, як вона знову почала розстібати його ремінь, ти єдиний, з ким я робила це в машині, це ти навчив мене цьому, обожною, обожною тебе, мені це необхідно більше, ніж будь-коли, це мене вгамує. Тим часом як вона його смоктала, він опустив її штани, засунув руку під трусики і почав пестити від сідниць до стегон з ніжністю легкого дотику. Через декілька секунд, незважаючи на важіль переміни швидкості і біль, викликаний застібками ременів безпеки, він уже віддався почуттям і підкорився вторгненню. В голові промайнув потік образів. Це було ще дивніше, ніж у кінці сновидіння. Через кумедну асоціацію ідей у нього з'явилося відчуття, що на його плоті, яка захищала історичний синтез глибоких ущелин, такий, як у фільмі X і паркінгу Вотергейта, здійснювалася таємнича спортивного результату і загадка анонімного відкриття. Врешті, лишилось основне — сумнівна зустріч рота і голосу.

Тривожніший від неї, він дивився час від часу в дзеркало чи зменшував силу звуку гучномовців. Неправильне мигання червоної сигнальної лампочки за автомобільним рулем інтригувало його так само, як і гвинти, коли їх вкручують, щоб установити авторадіо. Стан щитка приладів свідчив про те, що роботу виконував любитель, поспіхом, з ризиком проткнути кабель і викликати коротке замикання. Але в цій ситуації найменше зауваження, найнезначніше запитання могли бути недоречними. Це могло виявити неухважність і найгрубішу безсоромність щодо неї, а його і так мучило почуття провини. Вона була надто поглинута вгамуванням задоволення, щоб боятися несвоечасного візиту. Ніщо інше не могло б служити кращим підтвердженням того, що у підпіллі повністю реалізується те, що в легальній обстановці ми навіть не наважились би уявити собі. Територія коханців ніколи не буде територією подружжя. Одним — розгнуздана уява, найбезумніші експерименти, порушення заборон. Іншим — решта всього. Він не ігнорував напруженості моменту; та це не заважало йому запитувати себе раз у раз про жінку,

me qu'il croyait connaître mais pas au point de comprendre l'excitation que pouvait susciter en elle, en dépit de l'inconfort, la pratique immodérée de la fellation automobile. Quoi de plus opaque que le désir de l'autre ?

D'une main, il caressait ses mèches blondes, de l'autre il explorait la caverne à pulsations où son sexe avait été si souvent piégé. Sa pente naturelle l'inclinait en toutes choses à mêler douceur et brutalité. À l'écoute de ses harmonies secrètes, il agissait d'instinct, sans jamais calculer l'effet de ses gestes. Rien n'avait moins partie liée avec la technique, quoi qu'en eût dit ce moraliste joyeusement désespéré pour qui la vocation d'un amant est de commencer en poète et de finir en gynécologue. Soudain, elle releva la tête pour mieux se consacrer à sa propre jouissance et laisser s'échapper un cri puis un second tout en tendant d'un coup sec ses jambes vers le tableau de bord. Elle murmura quelques mots évoquant avec tendresse le sentiment océanique, notion qui lui était chère entre toutes. Puis elle abandonna les vertigineuses perspectives de l'infini pour repartir en apnée.

C'est alors que le ciel leur tomba sur la tête.

D'abord un bruit infernal, double détonation qui leur fit aussitôt porter les mains aux oreilles comme pour mieux empêcher leur tête de voler en éclats ou pour retenir les morceaux tant bien que mal. Puis une vive douleur, consécutive à une secousse d'une violence d'autant plus effrayante qu'elle est indiscernable dans l'instant. Enfin la peur, l'horreur de l'inconnu qui vous cerne, vous submerge et s'appête à vous engloutir, ne vous laissant d'autre issue que la fuite éperdue sur une mer de glace avec comme unique repère un point noir à l'horizon qui s'éloigne au fur et à mesure que l'on s'en rapproche. Ils étaient dans l'état de choc d'automobilistes qui auraient eu un grave accident au point mort sur une route déserte.

Allumage électrostatique ? Dysfonctionnement des systèmes électriques ? Défaut d'isolation ? Erreur de fabrication ? Orgasme du véhicule tout entier ? Il serait toujours temps de comprendre l'intimité d'un mécanisme à l'instant où il perd la tête et court droit à la catastrophe. Ils avaient dû heurter une commande au plus fort de leur lutte, ce qui avait entraîné une réaction en cascade aboutissant à un événement exceptionnel : le déclenchement inopiné des airbags.

Le tableau de bord avait eu une bouffée délirante. Une expérience dont ils auraient bien fait l'économie. Ils la devaient probablement à l'ancienneté du modèle, conçu en un temps où les puces étaient moins intelligentes.

Bien qu'elle occupât le siège du conducteur, elle n'avait pas eu à en subir directement les effets, étant allongée en travers des

яку він, як йому здавалося, знав, але не настільки, щоб зрозуміти збудження, яке могло вирувати в ній, попри незручності та непомірний досвід оральної стимуляції в машині. Що є більш непроглядним, ніж прагнення іншого?

Однією рукою він пестив білі пасма її волосся, іншою — досліджував пульсуючу печеру, де його жезл часто потрапляв у западню. Природний спад її збудження схилив його до поєднання ніжності і грубості. Він діяв інстинктивно, прислухаючись до її таємної гармонії, ніколи не обдумуючи своїх жестів. Тут не було нічого, пов'язаного з технікою, хоч би що про це говорив цей радісно зневірений мораліст, для якого покликання коханця — почати, як поет, і закінчити, як гінеколог. Раптом вона підвела голову, щоб краще зосередитись на власній насолоді і видати крик, потім другий, витягуючи при цьому різкими поштовхами ноги на щиток приладів. Вона прошепотіла декілька слів, які викликали в нього поряд з ніжністю океанічне відчуття, таке ж дороге для нього, як і всі інші. Потім вона полишила запаморочливі перспективи нескінченності, щоб перевести дух.

Якраз тоді небо впало їм на голову.

Спочатку пекельний шум, подвійний вибух. Це примусило їх негайно затулити вуха руками, наче для того, щоб якимось перешкодити їхнім головам летіти в уламках чи щоб затримати сяк-так шматки. Потім сильний біль, тим жахливіший, що причина була невідома. Нарешті страх, жах невідомого, що вас оточує, заливає і готується поглинути, не лишаючи іншого виходу, як божевільну втечу крижаним морем з чорною цяtkою на горизонті, єдиним орієнтиром, що віддаляється поступово в міру того, як наближаєшся до неї. Вони були в шоківому стані автомобілістів, з якими трапилася серйозна аварія в безлюдному місці на пустинній дорозі.

Електростатичний розряд? Вихід із ладу електросистем? Пробій ізоляції? Виробничий брак? Оргазм машини в цілому? Завжди буде час зрозуміти інтимність механізму в момент, коли він втрачає голову і біжить прямо до катастрофи. Вони, певно, зачепили керування в пік їхньої боротьби, що спричинило реакцію каскадом. В результаті стався винятковий випадок: раптовий вибух подушки безпеки.

Щиток приладів мав шалений приступ. Експеримент, на якому вони мали добре заощадити. Причина, мабуть, в давності моделі, задуманій в той час, коли червоно-бурий колір вважався менш інтелігентним.

Хоча вона і займала сидіння водія, але не повинна була постраждати, бо лежала поперек двох передніх сидінь. Від-

deux sièges avant. En bondissant du volant, le coussin était passé au-dessus d'elle. Ses goûts l'avaient mise à l'abri d'un danger d'autant plus sournois qu'il opère par surprise et se présente sous les traits d'un sauveur.

Il ne pouvait pas en dire autant. Tout lui était arrivé de plein fouet, comme s'il avait percuté un mur en courant. Sauf que cent soixante-dix litres d'azote lui avaient sauté au visage en vingt-six millièmes de seconde.

Il grimaçait en se tenant le coude droit, et plus encore en considérant l'état de son sexe. La violence de l'événement avait provoqué en elle une réaction maxillaire aux effets dévastateurs. C'était peu dire qu'elle l'avait mordu. Il était convaincu qu'elle l'avait tranché. Force était de reconnaître que le membre était saigné à vif, d'une manière si régulière dans la circularité qu'un stomatologiste eût pu y relever des empreintes. Ce n'était pas des traces mais des preuves. Elle ne voulut pas y croire. Son premier réflexe fût de dédramatiser l'accident en invoquant un addenda à sa circoncision. Mais quand il l'invita à constater les dégâts, elle ne put s'empêcher de partir dans un éclat de rire inextinguible. Plus il souffrait, plus elle essayait de se contenir, et plus elle riait. Ce devait être l'effet secondaire le plus inattendu de cette explosion azoteuse, une propriété inconnue du gaz hilarant, les équipementiers avaient dû se pencher sur la question.

Ça va aller ? Tu es sûr ? Je dois partir, je vais être en retard et ce n'est vraiment pas le jour. Elle s'était empressée de tout dire d'une traite entre deux hoquets étouffés avant de se laisser à nouveau gagner par le comique de la situation. Un rire nerveux, certainement. De ces spasmes qui révèlent autant de gaieté que de désarroi, peut-être. Une réaction de défense bien dans sa manière, qui trahissait son impulsivité, de toute évidence. Sauf que, cette fois, il n'appréciait pas.

Quand se revoit-on ? Impossible lundi, plutôt mardi, déjeunons du côté de Montsouris, ça m'arrange, j'ai un rendez-vous juste après dans le quartier, tu te rappelles ce petit restaurant que tu m'as fait découvrir, et la patronne qui nous avait imposé les plats en fonction de ses propres goûts, alors treize heures vingt comme d'habitude, tu n'oublieras pas, note-le, j'aime autant...

Il fouilla sa veste en vain. Elle trouva au fond de son sac un stylo publicitaire pour une marque de chocolats, avec lequel il inscrivit un signe cabalistique suivi de la mention entre parenthèses « M^oT. » à la page du mardi de son agenda, qu'il empo-

скакуючи від руля, подушка безпеки пролетіла над нею. Смаки захистили її від небезпеки і здавались ще більш загадковими, бо в них був присутній елемент сюрпризу і риси рятівника.

Про себе він не міг такого сказати. Все почалося з сильного болю. Ніби він зіткнувся із стіною під час бігу. Якщо не зважати на сто сімдесят літрів азоту, що вдарили йому в обличчя в двадцять шість тисячних секунди. Він корчився, тримаючись за правий лікоть і розглядаючи при цьому свій член. Раптовість події викликала в неї щелепну реакцію з руйнівними наслідками. Сказати, що вона його вкусила, це надто мало сказати. Він був переконаний, що вона його відкусила. Всі зусилля пішли на те, щоб з'ясувати, що член кровоточив живцем, з такою регулярністю в циркуляції, що стоматолог міг би зняти відбитки зубів. То були не сліди, а докази. Вона не хотіла вірити в це. Першою її реакцією було не драматизувати ситуацію, підносячи все, як додаткове обрізання. Але коли він запросив її констатувати збитки, вона не змогла стриматись від вибуху невгамовного сміху. Чим більше він страждав, тим більше вона намагалася стриматись і тим більше сміялась. Це, мабуть, був якийсь другорядний наслідок, найнесподіваніший, пов'язаний з азотним вибухом, невідомою властивістю газу, що веселить. Установники обладнання мали б зацікавитись цим.

Все нормально? Ти впевнений? Я маю йти, і це дійсно не той день. Вона намагалася сказати все одним духом у перерві між двома приступами приглушеної гикавки, перш ніж знову піддатися комічності ситуації. Нервовий сміх, безсумнівно. Можливо, від цих спазмів, викликаних стільки ж веселістю, скільки й збентеженням. Реакція оборони саме в її стилі, що, очевидно, свідчило про імпульсивність. Якщо не брати до уваги, що цього разу це не викликало в нього захоплення.

Коли побачимося знову? У понеділок неможливо, краще у вівторок, пообідаємо біля Монтсурі, згоден, у мене якраз трохи пізніше запланована зустріч у цьому кварталі, ти пам'ятаєш невеличкий ресторан, який ти відкрив мені, і господиню, яка подала нам страви на свій смак, тоді о тринадцятій двадцять, як завжди, не забудь і пам'ятай, що я тебе люблю так само...

Він марно порпався у курточці. На дні своєї сумочки вона знайшла ручку з рекламою марки шоколаду, якою він намалював кабалістичний знак з поміткою «M^oT.»¹ у дуж-

¹ Монтсурі. Тринадцята година.

cha machinalement. Juste avant qu'il n'ouvre la portière, elle s'excusa de ses manifestations hystériques, intempestives en la circonstance ; puis elle l'assura que son alliance, ainsi qu'elle aimait nommer le pacte avec Dieu matérialisé par la circoncision, survivrait à l'accident. Elle composa alors un numéro d'urgence sur son portable. Il était plus prudent qu'elle attende seule la camionnette du dépannage.

Il s'extirpa de la voiture à grand-peine. Une fois qu'il se fut redressé, un nœud de douleur le fit se recroqueviller d'instinct et plonger sa main droite dans la poche afin de se masser le pénis, sinon de le tenir de crainte qu'il ne tombât.

À l'instant de le quitter, elle se pencha légèrement sur le siège, comme d'habitude, et ne réprima son rire que pour lui dire en un merveilleux sourire ce qu'elle lui disait toujours dans ces moments-là, ne claque pas la portière, mon cœur, c'est comme si tu me donnais une claque et je ne veux que tes caresses. Alors qu'elle prononçait ces mots désormais rituels, son visage se détachait parfaitement dans l'encadrement de la fenêtre baissée tandis qu'une autre image s'y superposait, elle, toujours elle, toute de blondeur ébouriffée, se retournant dans les draps froissés et maculés de toutes leurs étreintes, murmurant dans un demi-sommeil ne claque pas la porte, mon cœur, je t'en prie. Alors il tendit le bras, effleura silencieusement son cou durant de longues minutes tandis qu'elle fermait les yeux, et par ses doigts seuls tout était dit.

Le corridor du parking commençait à tanguer. La musique de fond, atrocement grésillante mais curieusement ralentie, semblait de plus en plus grave. Par endroits, l'éclairage zénithal sombrait en léthargie. Tout était de plus en plus lugubre et vacillant. Parfois, il s'appuyait contre une paroi, comme les vieux dans le métro. Il reprenait sa route mais marquait aussitôt une pause pour retrouver son souffle.

Jamais le souterrain ne lui était apparu si interminable. On peut s'y perdre quand on cherche sa voiture, mais on peut y perdre la raison quand on ne trouve pas la sortie. Où était la bonne porte ? Elles étaient toutes fermées. À l'entrée d'une grotte, il y a la lumière.

En passant devant le mur aux tags, il comprit qu'il touchait enfin au but. Les dessins l'inquiétèrent plus encore qu'à son arrivée. Il s'en approcha pour les toucher. Les ébauches si modernes de femmes lippues et mamelues semblaient s'être effacées pour laisser la place à des venus callipyges venues du fond

ках на сторінці з написом «вівторок» своєї записної книжки. Потім машинально поклав записник у кишеню. Перш ніж він відчинив дверцята, вона вибачилась за свої істеричні прояви, недоречні за таких обставин. Потім запевнила, що їхній союз, або як вона ще любила називати — угода з Богом, матеріалізована через обрізання, — переживе цей випадок. Далі вона набрала на крихітній мобілці номер аварійної. Було б обачніше, аби вона сама дочекалася аварійного автомобіля для усунення пошкоджень.

Він ледве виліз з машини. Коли випростався, вузол болі примусив його інстинктивно скоцюрбитися і засунути праву руку в кишеню, щоб зосередитися на пенісі і злегка підтримувати його зі страху, щоб той не впав.

Перш ніж попрощатись з ним, вона, як зазвичай, трішечки нахилилась на сидінні і придушила свій сміх тільки для того, щоб сказати з чудовою усмішкою те, що говорила завжди в моменти прощання, не грюкай дверцятами, моє серденько, це ніби ти мене ударяєш, а я хочу тільки ласки. Коли вона промовляла ці слова, відтепер ритуальні, її обличчя чудово світилося у прорізі опущеного вікна, і водночас інший образ накладався на цей, вона, завжди вона, зі скуйовдженим волоссям золотисто-жовтого кольору, вгнута в зім'яті і заплямовані під час обіймів простирадла, яка шепоче в напівсні, не ляскай дверцятами, моє серденько, я тебе прошу. Він наблизив до неї руку і мовчки ніжно торкнувся шиї. Це тривало довгі хвилини. Вона заплющила очі, і все було сказано тільки дотиком цих пальців.

Коридор паркінгу починав рівномірно похитуватися. Підземна музика, що супроводжувалася жахливим тріском, але звучала в кумедно сповільненому темпі, здавалася усе важчою. Місцями зенітне освітлення занурювалось у летаргію. Все здавалося дедалі похмурішим і хисткішим. Іноді він спирався на стіну, як люди похилого віку в метро. Потім продовжував шлях, але одразу ж знову робив паузу, щоб перевести дух.

Ще ніколи підземне приміщення не здавалося йому таким нескінченним. Тут можна заблукати, шукаючи машину, але можна й збожеволіти в пошуках виходу. Де потрібні двері? Всі вони зачинені. При вході у грот видніється світло.

Проходячи повз стіну з графіті, він зрозумів, що влучив у ціль. Малюнки схвилювали його ще більше, ніж раніше. Він підійшов ближче, щоб доторкнутись до них. Здавалось, що сучасні ескізи товстогубих і грудастих жінок були згладжені,

des âges. Ce palimpseste de formes le bouleversait d'autant plus que le lieu ne s'y prêtait pas. À croire que les artistes urbains avaient voulu lacérer l'obscurité. Il se frotta les yeux avec la dernière énergie, cela suffirait à chasser les hallucinations. Des gouttes perlaient à son front. Une étrange sensation l'envahit, comme si la vie quittait son corps à reculons. Un indescriptible chaos l'envahissait. La musique devenait folle, le piano avait des accents de cithare. Quand il n'était pas l'étranger perdu dans le labyrinthe d'une grotte préhistorique, il se croyait le troisième homme d'un souterrain viennois. Cet endroit hanté resterait comme le lieu d'un désastre intime. Une débâcle plus difficile à vivre encore qu'un fiasco.

La sortie enfin. Cette fois, il ne put échapper au gardien. Assis derrière un bureau, protégé par une vitre épaisse, cerné par des écrans de télévision, celui-ci écoutait les doléances d'un automobiliste, lequel bloquait le passage.

Quand il le vit s'impatienter, recroquevillé et grimaçant, le cerbère le fixa longuement du regard. Intrigué, il abandonna le fâcheux à sa longue plainte, lança un coup d'œil panoramique à son mur d'écrans et s'empessa de noter quelque chose sur un papier. Quand il releva les yeux, il n'y avait plus personne. Il se précipita à la porte dans une vaine tentative de retenir une ombre, mais la silhouette s'était évanouie.

À l'extérieur, l'autre vie l'attendait. On ne demeure pas hors du monde impunément. Ces instants d'éternité avaient été volés. D'une manière ou d'une autre, il allait falloir les rendre, ou les payer au prix fort. Le jeu de société allait reprendre.

D'abord masquer la souffrance et ne pas tituber. Garder bonne figure. Trop de monde partout. Hors de question de héler un taxi, il faudrait se battre. Jamais il n'avait eu aussi peu le goût de son époque. Il voulait fuir l'embouteillage alors que l'embouteillage était en lui.

Il s'engouffra dans le métro. Encore cinq stations avant la correspondance. Les gens avaient des têtes de fin de semaine. Un inventaire des solitudes. Certains portaient leur jardin secret sur le visage, l'expression d'un désarroi détectable par les seuls initiés. Ils appartenaient à la seule vraie société occulte, la compagnie des mélancoliques. Les chefs d'entreprise devaient savoir pourquoi toute une partie du personnel quittait les bureaux si tard le vendredi soir et y retournait si tôt le lundi matin. Il y aurait toujours deux catégories : ceux qui guettent toute la semaine l'ouverture de la parenthèse et ceux qui ont hâte de la refermer. L'impatience des uns, la fébrilité des autres.

щоб звільнити місце для тих, що прибули з глибини віків. Цей палімпсест форм хвилював його тим більше, чим менше цьому сприяло саме місце. Видно, міські художники хотіли розвіяти темряву. Зібравши останні сили, він протер очі. Цього було достатньо, щоб прогнати галюцинації. Краплі поту виступили на його чолі. Ним оволоділо якесь дивне відчуття, ніби життя покидало його тіло через зад. Він відчував хаос, який важко описати. Музика ставала божевільною, піаніно звучало, як цитра. Коли б він не був іноземцем, загубленим у лабіринті, то вважав би себе третім зайвим у віденському підземеллі. Це часто відвідуване місце залишиться місцем інтимного краху. Крах є ще важчим у житті, ніж фіаско.

Нарешті вихід. Цього разу він не міг уникнути охоронця. Той сидів за столом, захищений товстою шибкою, оточений телеекранами, і слухав нарікання автомобіліста, який загородив прохід. Коли неблаганний страж порядку побачив його, сердитого, скоцюрбленого, з гримасами на обличчі, то спершу довго розглядав. А потім, заінтригований, лишив надокучливого співрозмовника наодинці зі своїми довгими скаргами, кинув панорамний погляд на стіну з екранами і поспішив щось записати на папері. Коли він підняв очі, нікого вже не було. Охоронець поспішив до дверей з марним наміром затримати тінь. Але силует зник.

Ззовні його чекало інше життя. Не можна жити поза світом безкарно. Ці моменти вічності були украдені. Так чи не так, але їх необхідно було повернути або ж дорого за них розплачуватись. Гру суспільства потрібно відновити.

Перш за все, приховати страждання і не похитуватися. Слідкувати за своїм зовнішнім виглядом. Надто людно. Не може бути й мови, щоб викликати таксі, потрібно боротися. Ніколи він ще не відчував так слабо свою епоху. Йому хотілося втекти від затору, тоді як затор був у ньому самому.

Він спустився в метро. Ще п'ять зупинок до пересадки. Обличчя людей свідчили про кінець тижня. Кожен подумки перебирав безлюдні місця. За виразом обличчя деяких, за збентеженням, зрозумілим тільки для посвячених у таємницю, можна було здогадатись, що вони виношували думки про загадковий сад. Вони належали до одного справжнього окультного товариства, компанії меланхоліків. Начальники підприємств мають знати, чому частина персоналу в п'ятницю покидає робочі місця так пізно і повертається туди в понеділок так рано. Завжди існуватиме дві категорії людей: ті, хто весь тиждень очікує відкриття дужок, і ті, хто квапиться їх закрити. Нетерпіння одних, гарячковість інших.

Encore des couloirs, un vrai cauchemar de prostatique. Il avait inscrit la RATP au tableau de déshonneur du service public du jour où il avait constaté qu'elle charriait des millions de gens à qui elle interdisait de se vider. Mais il lui en aurait fallu plus pour le faire renoncer au souterrain, la plus parfaite expression de son monde intérieur et le lieu géométrique de l'amour quand il est hors la loi.

Plus que six stations. Enfin une place assise. Il regardait les regards et y trouvait le reflet de sa souffrance. Ses traits marqués. Sa silhouette anormalement tassée pour un homme d'une quarantaine d'années. Ses gestes empruntés et ses tentatives maladroites pour masser son sexe douloureux avec toute la délicatesse requise sans que cela choquât. Sa gêne.

Personne à qui raconter sa situation. Non qu'il n'eût pas d'amis, tout au contraire, mais le seul être à qui il aurait pu confier son secret était justement l'objet de son secret, c'était elle, même si les vraies révélations ne se font qu'aux inconnus, êtres de passage à qui l'on peut tout dire car on est sûr de ne jamais les revoir. Quant aux autres, l'entourage, il faudrait encore mentir, inventer, travestir. La vérité était tellement absurde. La chronique des faits divers en avait vu d'autres. Après tout, il y avait bien eu des accidents de sanisette, certains même mortels. Mais comment expliquer qu'il s'était fait cisailer le sexe au fond d'un parking, à la suite d'un déclenchement d'airbag dans une voiture en stationnement, lui dont chacun savait qu'il n'utilisait la sienne que pour emmener sa famille à la campagne ?

Il aurait tant voulu se retrancher du monde. Être ailleurs, ne fût-ce que pour se rassembler. De toute façon, de quelque manière qu'il la considérât, sa vie avait toujours été un éloge de la fugue. Tant mieux si la société ne distinguait pas la dimension du sauve-qui-peut dans sa réussite, alors que cette échappée désespérée en était justement la clé. De sa fuite en avant, on retenait qu'il allait toujours de l'avant et on l'en félicitait. Moins que jamais, les malentendus ne devaient être dissipés, puisqu'on ne sort de l'ambiguïté qu'à son détriment.

La rue était plongée dans la pénombre. La confiance lui revenait au fur et à mesure qu'il se rapprochait de son territoire. Pour autant, les douleurs n'avaient pas disparu. Il était là sans être là, dans un étrange état de flottement. Une partie de lui gisait encore sous les dérisoires décombres de son accident virtuel. Qui pourrait jamais se sentir héroïque d'avoir survécu à des coussins flasques ?

Знову переходи, справжній простатичний кошмар. Якось він заніс RAMP¹ до списку речей, які засуджує, виявивши, що він перевозить мільйони людей без права опорожнитися. Але це йому більше потрібно було для того, щоб відмовитися від цього в підземному приміщенні, геометричному місці любові, де найкраще проявляється його внутрішній світ і де він поза законом.

Проїхали більше шести зупинок. Нарешті звільнилося сидяче місце. Він розглядав людей і знаходив у їхніх поглядах відбиток свого страждання. Його яскраво виражені риси. Цю постать, незвично зіщулену для чоловіка сорока років. Запозичені жести і незграбні спроби розтерти свій бідолашний піпсик. Це незручно.

Ні душі, кому можна було б розповісти про свій стан. Не можна сказати, що в нього не було друзів, якраз навпаки, але єдина істота, якій він міг довірити таємницю, була якраз об'єктом таємниці. Так, це була вона, навіть якщо справді відвертими бувають тільки з незнайомими, випадковими супутниками, яким можна сказати все, бо знаєш, що ніколи більше їх не побачиш. Правда була такою безглуздою. Хоча рубрика хроніки бачила ще й не таке. Врешті-решт, там явно були описані подібні випадки, що сталися в громадському туалеті, деякі навіть смертельні. Але як пояснити, що йому покремсало пеніс у глибині паркінгу, в машині, яка стояла, внаслідок спрацювання подушки безпеки. Адже кожен знає, що він користується власною машиною, тільки щоб вивезти сім'ю на природу. Йому так хотілося відмежуватись від світу. Бути в іншому місці тільки для того, щоб зібратись. В усякому разі його життя, як він вважав, завжди було похвалою втечі. Тим краще, якщо суспільство не усвідомлює розміру безладної втечі зі всіма її наслідками, хоча ця доведена до відчаю втеча могла б справді послужити ключем. Тепер, менше, ніж будь-коли, потрібно було розсіювати непорозуміння, оскільки із двозначності виходиш тільки на свою шкоду.

Вулиця була занурена в сутінки. Довір'я поверталось до нього в міру того, як він наближався до власної території. Проте біль не проходив. Він перебував у якомусь дивному стані нерішучості, був тут, не будучи тут. Частина його все ще лежала під сміховинними руїнами віртуального випадку. Хто зможе коли-небудь відчути себе героєм, переживши таку пригоду з подушками-порохівницями?

¹ Метрополітен у Парижі.

Quoiqu'il fût d'ordinaire un homme d'escaliers, il jugea prudent de s'élever jusqu'à son domicile comme le commun des copropriétaires. Son ascension de l'immeuble par la voie mécanique lui eût été plus éprouvante que par tout autre moyen. Chaque étage figurait une station. Dès la deuxième, il fut pris d'un malaise inconnu. Quelque chose agaçait ses tympans. Du bruit qui aurait eu la folle ambition de former des sons. Le phénomène allait crescendo au fur et à mesure de son soulèvement. Au cinquième, les sons avaient l'insigne prétention de se reconstituer clandestinement avec la témérité d'une ligue dissoute. Plus il se rapprochait du but, plus il se sentait rattrapé. À croire que le choc l'avait rejoint en catastrophe.

Il habitait au septième étage. À Londres, il aurait pu assouvir son vieux rêve et vivre enfin dans une cave, du moins au sous-sol, sans choquer quiconque. Quand il fut enfin rendu chez lui, il avait le cortex en sonate. Peut-être s'était-il trompé d'immeuble, ils se ressemblaient tous dans ces quartiers bourgeois, auquel cas il souffrirait d'un mal très parisien, dit syndrome du baron, une affection haussmannienne aux conséquences insoupçonnées. Il oublia de sortir ses clés et sonna. À l'égal d'un étranger.

Quand la porte s'ouvrit, il hésita avant de franchir le seuil tant il avait conscience d'abandonner le sous-sol pour les hauteurs, l'univers des ténèbres pour le monde des halogènes, le noir pour le blanc. Il se scindait en deux, l'un congédiant l'autre, en attendant de se resouder. Fouler un paillason, ça n'a l'air de rien, mais on peut y laisser son âme.

« Chéri!.. »

À l'inflexion de sa voix, il comprit dans l'instant que sa femme allait lui faire grief de son retard. Il devait offrir une image assez pitoyable pour qu'elle y renonçât aussitôt, ce qui dut lui en coûter car le reproche était son mode d'expression naturel. Recroquevillé, décoiffé et débrillé en dépit de ses efforts pour faire bonne figure, il appuya ses mains sur ses oreilles et ferma les yeux.

« Mais qu'est-ce qui se passe ? »

— Rien de grave... je ne sais pas... cette musique entêtante... un je ne sais quoi... c'est presque beau... on dirait... »

Elle se retourna, plaça les mains en porte-voix et lança à la cantonade :

« Les enfants ! Ce soir papa a mal à la tête ! »

À n'en plus douter, il était rendu.

Оскільки зазвичай він віддавав перевагу сходам, то вирішив обережно піднятися аж до житла, співвласником якого був. Підйом до будинку механічним способом спричиняв йому більше мук, ніж будь-який інший. Кожен поверх фігурував, як станція. Вже з другого поверху його охопило якесь невідоме відчуття тривоги. Щось подразнювало барабанні перетинки. Шум, здатний з шаленим поривом формувати звуки. Феномен призводив до поступового наростання в ньому обурення. На шостому поверсі звуки мали властивість загадково відновлюватися з відважністю розформованої спілки. Чим ближче він наближався до цілі, тим більше počував себе спійманим. Певно, він отримав у катастрофі шок.

Він жив на восьмому поверсі. У Лондоні він міг би задовольнити свою давню мрію і жити, нарешті, в підвалі, принаймні у напівпідвалі, не шокуючи нікого. Коли він дістався додому, в корі головного мозку звучала соната. Можливо, він помилився будинком. Вони всі такі подібні в цих буржуазних кварталах. В такому разі він страждатиме від типово французької хвороби, так званого синдрому барона¹, підвищеної прив'язаності до несподіваних наслідків. Він забув вийняти ключі і задзвонив. Як чужий.

Коли відчинились двері, то перш, ніж переступити поріг, він постояв у нерішучості, бо усвідомлював, що залишає надра заради висот, універсальність темряви заради світу галогенів, чорне заради білого. Він роздвоювався. Одне «я» давало відставку іншому, чекаючи, поки він зважиться на щось. Торувати шлях, це здається такою дрібницею, але тут можна залишити свою душу.

— Любий!..

За тоном її голосу він відразу ж зрозумів, що йому не уникнути прочуханки за запізнення. Наскільки ж жалогідно він мав виглядати, щоб дружина негайно відмовилась від свого наміру, що було не так просто, оскільки докір був її природним способом висловлювати свої думки. Зіщулений, розпатланий і розбитий, попри всі зусилля пристойно виглядати, він затулив руками вуха і заплющив очі.

— Але що відбувається?

— Нічого серйозного... я не знаю... ця одурманююча музика... я не знаю, що... власне, все...

Вона повернулася, склала руки в рупор і вигукнула кудись убік:

— Діти! Сьогодні у тата болить голова!

Він був змучений, у цьому не було ніякого сумніву.

¹ Синдром барона Мюнхгаузена.

« Rémi ? reste avec nous... »

Son corps était là mais son esprit déjà loin, si loin. Elle l'avait remarqué, elle notait tout. Rien ne lui échappait, sinon son mari. Elle avait le don de la synthèse, pas celui de l'analyse. L'esprit de géométrie ayant définitivement vaincu l'esprit de finesse, elle ignorait les interstices où se réfugie l'essentiel des vies parallèles. Marie tenait l'art de la nuance pour une rhétorique de talmudiste, et encore était-elle polie.

Comme presque tous les soirs quand ils n'étaient pas de sortie, les Laredo dînaient en famille dans la cuisine, partageant la conversation, ou ce qui en tenait lieu. Mais comment échapper à une juxtaposition de monologues quand chacun ne vibre que pour son sujet préféré, parlez-moi de moi il n'y a que cela qui m'intéresse. Chacun disait sa journée, sauf celui qui ne pouvait rien en dire.

Rémi ne percevait qu'un brouhaha, un magma de paroles indistinctes. La confusion le gagnait. Un météorologue aurait été à même de définir son état : brumeux, avec quelques éclaircies. Un climat pesant, surtout pour les autres. Parfois, il hochait la tête pour donner le change, manière de mimer sa participation à la vie collective. Ce soir-là, manifestement, le masque était trop grimaçant.

Il s'élevait dans ses pensées, cadastre intérieur dont il était le seul à posséder le plan. Là, dans ce territoire de l'imaginaire inaccessible à tout autre que lui, Victoria s'imposait. Ses seins, ses fesses, ses yeux surgissaient en majesté des clairs-obscurs du parking. Son sourire quand elle laissait échapper : « Ton existence me ravit », et tout était dit. Ses paroles à travers la fenêtre baissée de la portière. Cette manière bien à elle, si peu tragique et si attendrissante, d'implorer sans jamais déplorer. Son regard au-delà de l'âge dans lequel surgissait une délicieuse lueur de vice. Victoria et non Victoire car plus doux dans renonciation. Son éclat de rire s'était niché dans le creux de son oreille, disputant la place aux accords entêtants de sa sonate infernale. L'aterrissage, parfois brutal, le projetait dans l'absurde.

« Chéri, des zakouskis ?

— Des acouphènes. »

Marie était plantée là, debout, à ses côtés, embarrassée par le plat qu'elle tenait, hésitant entre deux attitudes : le servir d'autorité, comme le lui aurait suggéré son père, le priver d'entrée, comme le lui aurait intimé sa mère, à moins qu'elle n'eût obéi qu'à son propre instinct, lequel lui commandait de lui ba-

— Ремі? Прокинься...

Його тіло було тут, а думки вже далеко, так далеко. Вона помітила це, вона помічала все. Ніщо не могло вислизнути з-під її контролю, крім чоловіка. Вона мала дар до синтезу, а не до аналізу. Наділена геометричним мисленням, яке остаточно взяло верх над проникливістю, вона ігнорувала проміжки. А саме в них криється суть паралельних життів. Мистецтво нюансу було для неї чимось на зразок талмудичної риторики, і це ще м'яко сказано.

Сьогодні, як і зазвичай вечорами, коли вони лишались удома, Ларедо обідали на кухні, підтримуючи розмову, або те, що заміняло її. Але як уникнути нашарування монологів, коли кожного хвилює тільки його улюблена тема, говоріть мені про мене, мене цікавить тільки це. Кожен розповідав, як він провів свій день. Тільки він мовчав, бо нічого не міг про це сказати.

Ремі уловлював тільки шум голосів, магму невиразних слів. Він був трохи збентежений. Метеоролог так би визначив його стан: туманний, з деякими проясненнями, клімат важкий, особливо для інших. Іноді він хитав головою, щоб ввести всіх в оману. Своєрідний спосіб зображувати жестами свою участь у колективному житті. Цього вечора маска явно була надто штучною.

Він втікав у свої думки, у внутрішній кадастр, де був єдиним, хто досконально знав план. Тут, на цій уявній території, недоступній нікому іншому, обов'язково мала бути Вікторія. Її груди, її сідниці, її очі, що виринали у величі світлотіней паркінгу. Її усмішка, коли вона промовляла: «Я в захопленні від тебе». І цим було сказано все. Її слова через опущене вікно дверцят машини. І ця дещо трагічна і така зворушлива манера благодати і ніколи не жалкувати, що так їй личить. Її погляд з дивним відблиском розпусти, що так не відповідав віку. Вікторія і не Вікторія, бо ще солодша у творенні уяви. Її регіт гніздився в дуплі вуха, сперечаючись за місце з одурманюючими акордами нестерпної сонати. Приземлення, іноді різке, кидало його в якесь безглуздя.

— Любий, закуски?

— Акуфен.

Марія стояла тут, біля нього, загороджена стравою, яку тримала, вагаючись, як їй вчинити: обслужити силоміць, як порадив би їй тато, чи позбавити його першої страви, як веліла б мама. Якщо тільки вона не підкориться власному ін-

lancer le plat à la figure. L'intervention de Virginie fit la décision in extremis.

« Papa, je te sers un peu de tout, tu aimeras sûrement, maman a fait russe ce soir...

— Des acouphènes, c'est bien cela » , répétait Rémi en regardant fixement dans le vide.

Marie, qui avait repris sa place au bout de la table, s'impatientait, triturant le contenu de son assiette, écrasant la nourriture du dos de sa fourchette, comme s'il s'agissait de l'humilier avant de la réduire à néant.

« Et c'est Zacouphène qui nous vaut une aussi charmante humeur! Les enfants, vous pouvez remercier ce monsieur et toute sa famille de nous avoir pourri la soirée en transformant votre père en fantôme ! »

Elle lança bruyamment son couteau dans son assiette avant de se servir un verre de vin tandis que Paul se levait pour se blottir contre Rémi.

« Papa, qui c'est, ce type ?

— Mais non, ce n'est rien, en tout cas pas de quoi faire un drame. «Acouphène», c'est le mot que je cherchais depuis tout à l'heure pour décrire ce que j'ai. Ce qui m'arrive. Un insupportable bourdonnement. Des bruits qu'on entend en permanence, dont on n'arrive pas à se débarrasser et que personne d'autre n'entend... Quelque chose de très subjectif, qui fait souffrir.

— Tu souffres ? »

Rémi embrassa son fils sur le front et l'envoya se rasseoir. Assez lucide pour comprendre que la crise couvait, il jugea impératif de revenir parmi eux, bien qu'il eût préféré rester quelque part dans l'inachevé. Dans ces moments-là, Rémi se branchait sur son pilote automatique. Cette indispensable machine à débiter des lieux communs lui permettait de s'accommoder de la société dans ce qu'elle a de plus futile en donnant l'illusion de s'y intégrer.

Sauf que ce soir-là l'épreuve lui parut insurmontable. Non qu'il eût été incapable de cloisonner ses vies. Mais le fait est qu'il s'était donné quelques règles informelles et qu'il ressentait toujours un certain malaise à y déroger. Ce soir-là, c'était le cas.

Il avait quitté Victoria pour rentrer directement chez lui alors que, dans de semblables circonstances, il s'arrangeait toujours pour repasser par son bureau à l'Institut et y travailler ne fût-ce qu'une heure. Pour artificielle qu'elle parût, cette rupture lui était nécessaire. Il fallait impérativement glisser un troisième lieu dans l'intervalle de sa double vie. Une sorte de purgatoire qui le laverait de son impureté avant qu'il ne réintègre le périmètre sacré. Victoria n'agissait pas autrement, qui réinscrivait le

стинкту, який наказував їй запустити йому стравою в пику. Втручання Вірджинії звело рішення нанівець.

— Тату, я тобі покладу потроху всього, тобі має сподобатись, мама приготувала сьогодні російську страву...

— Акуфен, ось воно! — повторював Ремі, пильно вдивляючись у порожнечу.

Марія з сердитим виглядом сиділа в кінці столу, подрібнюючи вміст своєї тарілки зворотною стороною виделки так, ніби хотіла принизити її, перш ніж перетворити на ніщо.

— Ось ще мені Акуфен, отже, таким чудовим гумором ми маємо завдячувати саме йому. Діти, ви можете подякувати цьому панові і всій його сім'ї за те, що він зіпсував нам вечір, перетворивши вашого батька на привид.

Перед тим як налити склянку вина, вона жбурнула ніж у тарілку. Поль підвівся, щоб притулитися до Ремі.

— Тату, а хто цей тип?

— Та ні, це так, дрібниця, у всякому разі, немає через що засмучуватись. «Акуфен» — це слово, яке я знайшов, щоб описати свій стан. Це те, що я відчуваю. Нестерпний шум у вухах. Безперервний шум, від якого неможливо звільнитись і ніхто інший не чує його... Щось дуже суб'єктивне, що примушує страждати.

— Ти страждаєш?

Ремі поцілував сина в чоло і відправив на місце. Він був при достатньо ясному розумі, щоб зрозуміти, що назріває криза. Тому вважав за необхідне повернутися до них, хоча волів би залишитися десь у нескінченності. В такі моменти Ремі переходив на автопілот. Ця необхідна для користування в загальних місцях річ дозволяла йому пристосовуватися до суспільства, до найнікчемнішого в ньому, створюючи ілюзію злиття з ним.

За винятком того, що цього вечора випробування здалося йому непосильним. Не можна сказати, що він був нездатний відмежувати одне життя від іншого. Річ у тім, що в нього були свої абстрактні правила і він завжди відчував якийсь неспокій при порушенні їх. Цього вечора був саме такий випадок. Він попрощався з Вікторією і подався додому, тоді як зазвичай забігав на годинку у свій робочий кабінет в інституті, щоб попрацювати. Ця перерва необхідна була для розрядки. В інтервалі між подвійним життям обов'язково мало бути третє місце, своєрідне чистилище, де можна змити весь бруд, перш ніж повернутися у святий периметр. Вікторія чинила аналогічно, між бажанням і обо-

travail entre le désir et le devoir. Il la soupçonnait même de concéder des rendez-vous tardifs à ses patients afin de ne pas quitter une étreinte pour une autre. Car il s'agissait bien de cela. Le contact, la peau, l'odeur. Toutes choses qui, plus profondément que d'autres, donnent l'intime mesure de la trahison à l'œuvre.

Le dîner s'était clos prématurément. La tension l'avait achevé. Pour une fois, Marie avait fait l'effort d'éviter les tranches de jambon agrémentées de feuilles de salade, et d'une purée assortie, lesquelles ne faisaient plus illusion depuis longtemps. Mais ce n'était pas le bon soir pour se distinguer. Les feuilles de vigne et le tarama sur toasts en firent les frais.

L'atmosphère était trop chargée d'électricité pour que nul n'ait eu envie de poursuivre le colloque ou de savourer quoi que ce soit, les deux exercices exigeant d'avoir l'estomac dénoué. Il n'y aurait pas de conversation feutrée sous la lampe, ni de commentaire à deux voix des trivialités ordinaires. Chacun regagna son univers, muré dans la solitude de ses tragédies minuscules.

Le tribut de sa double vie était parfois lourd à payer, mais n'est-ce pas par les passions que l'on tient à la vie, malgré leur pouvoir de destruction ?

En d'autres temps, pas si lointains, seule la télévision avait le pouvoir de les réunir. Elle faisait office de cheminée, les images y crépitaient, la famille en était irradiée pour le meilleur et pour le pire. Ce n'était déjà plus vrai depuis l'éclatement des chaînes et la multiplication des postes. La télévision rayonnant désormais partout chez eux, elle n'était plus nulle part. Fondue dans le paysage domestique, elle n'en demeurait pas moins omniprésente, quand Rémi aurait tant espéré que sa banalisation la neutraliserait. Il avait beau répéter que les programmes avaient été manifestement conçus par des bœufs pour des veaux, que convoquer le public pour lui faire applaudir les propos les plus insignifiants était une marque de mépris, que la diffusion de rires enregistrés en ponctuation des temps forts d'une fiction était le degré zéro de la pensée, que l'esprit des jeux était une insulte à leur intelligence, que l'intégralité du texte du journal télévisé tenait en deux colonnes d'un quotidien et en disait deux fois moins, que la seule vertu de cette boîte était d'exprimer en réduction toute la vulgarité du monde, rien n'y faisait. Pas même l'exemple, puisque ses amis lui reprochaient encore d'avoir refusé l'offre d'une émission de grande écoute ; son animateur, aussi malin qu'épais, lui avait proposé de jouer son propre rôle et de se rendre avec une équipe de filmeurs dans un parking en sous-sol considéré à l'égal d'une grotte paléolithique pour en

в'язком знову поверталась на роботу. Він навіть підозрював, що вона погоджується на пізні побачення з пацієнтами, щоб не змінити обійми коханця на обійми чоловіка, оскільки йшлося саме про це, про всі ті речі, які глибше за інші свідчать про зраду. Вечера закінчилась передчасно через напругу. Хоча Марія постаралася обійтися без шматків шинки, прикрашених листям салату і підбраного пюре-асорті, які вже давно не викликали ілюзій. Листя винограду і тарама на тостах були свіжими.

Атмосфера була надто наелектризованою, щоб хтось мав бажання продовжувати розмову або щось смакувати, два заняття, що вимагають розв'язаного шлунка. Не буде ні безшумної розмови при лампі, ні тлумачень звичайних банальностей у два голоси. Кожен повернувся у свій всесвіт, обгородившись кам'яною стіною в самотності крихітних трагедій.

Данина, яку доводилося платити за подвійне життя, була іноді тяжкою, але хіба не пристрасті тримають його в житті, попри їхні руйнівні властивості.

А був час, і не так давно, коли достатньо було телевізора, щоб зблизити їх. Вона поралася біля каміна. Весело потріскував вогонь, і вся сім'я була зігріта цим теплом для кращого і для гіршого. Це вже давно відійшло в минуле, ще відтоді, як у їхніх стосунках з'явилась тріщина і збільшилась кількість телевізорів. Телебачення не було більше ніде, хоча воно й далі світилось у них. Створене в домашньому ландшафті, воно залишалось не менш повсюдним. А Ремі так сподівався, що банальність телебачення нейтралізує його. Він марно повторював, що програми, очевидно, задумані биками для телят. Що зібрати публіку і змусити її аплодувати за перше-ліпше базікання — знак зневаги. Що сміх, записаний наперед з наголосом на сильні моменти вигадки, розрахований на повну відсутність думки. Що сам дух цих ігор є своєрідним ляпасом інтелігентності. Що обсяг тексту в тележурналі дорівнював двом колонкам щоденної газети, а інформативність була удвічі меншою. Що добропорядність цієї коробки полягала у трансляції у скороченому обсязі всілякої світської вульгарщини. Але це був голос волаючого в пустелі. І що тут скажеш, коли навіть друзі дорікали йому за відмову від найкращого ефірного часу. Керівник Ремі, такий же хитрий, як і неповороткий, пропонував йому зіграти власну роль, вирушивши з командою кінознімальників у надра паркінгу, який розглядався як палеолітичний грот, щоб

expliquer les tags comme s'il s'agissait de dessins immémoriaux. Tant qu'il pouvait encore refuser d'apporter sa caution à ce genre d'obscénité, il avait le sentiment de n'avoir pas renoncé à ses valeurs. De ne pas s'être renié pour une misérable poignée de paillettes. De n'avoir pas abdiqué ce minimum de fierté sans quoi on n'a plus qu'à se cacher.

C'est aussi que la télévision lui faisait peur. Puisque son objectif était désormais partout, et que rien n'était plus intrusif que sa curiosité, il craignait de s'y reconnaître aux côtés de Victoria. Dans la rue main dans la main. À une terrasse de café les yeux dans les yeux. Combien de fois n'avait-il pas réprimé en lui le réflexe qui l'aurait fait bondir pour masquer l'écran de son corps ?

Rémi continuerait à passer des heures intenses sur un banc à regarder les gens passer, à se projeter à la veille d'un bouleversement radical qui emporterait jusqu'au parfum des œuvres qu'il avait tant aimées, et à tirer de ce vertige autant d'enseignements que d'une conversation ou d'un livre, mais il échouerait à jamais à transmettre aux siens cette idée que le temps est notre sang même.

Chez lui, il était tenu à l'écart, tel un diabolin comique dans les marges d'un livre d'heures. Il n'en allait pas autrement dans son milieu ; on l'y considérait comme un excentrique, sans songer un seul instant à quel point c'était vrai. Ne se faisait-il pas régulièrement expulser du centre vers la périphérie ? Le respect était intact, et l'admiration inentamée. Mais si on l'entendait bien, on ne l'écoutait plus vraiment. Il avait parfois l'impression de s'exprimer dans une langue métamorphosée en dialecte à l'insu de tous, comme si son français n'était plus intelligible que par quelques sauvages de son espèce. Mais plus on pointait son originalité, plus il se murait dans son exil intérieur. Non celui d'un solitaire, mais celui d'un esseulé.

Il s'avoua définitivement vaincu le jour où, en dépit de ses résistances, Marie installa un poste de télévision dans leur chambre à coucher. Elle le fit sans violence, avec une désinvolture assez étudiée, manière bien à elle de lui signifier qu'ils feraient désormais ménage à trois. Ce n'était peut-être rien, juste une avancée stratégique dans une dérisoire guerre de territoires, mais il la vécut comme une date dans la décadence de leur couple. Certains s'endorment face à un monochrome bleu, d'autres se réveillent face à une sanguine licenciée. Leurs rêves portent la trace de cette ultime image. Le goût du pouvoir et la volonté de puissance de Marie avaient définitivement imposé à Rémi la vision d'une lucarne dont il n'arrivait pas à décider si elle était plus accablante éteinte ou allumée.

пояснити малюнки так, ніби йдеться про малюнки прадавніх часів. Поки він ще міг відмовитись від участі в подібній похабщині, то мав відчуття, що не зрікся своїх цінностей за жалюгідну жменю золотих піщинок. Не зрікся цього мінімуму благородства, без якого лишається тільки одне — ховатися.

Крім того, телебачення викликало в нього страх. Оскільки його об'єктив був віднині повсюди і не було нічого більш чужого, як його цікавість, він боявся впізнати там себе поруч з Вікторією. На вулиці, рука в руку. На терасі кафе, віч-на-віч. Скільки разів приборкував він у собі рефлекс, такий обурливий для нього — закрити екран своїм тілом.

Ремі продовжуватиме проводити напружені години на лавці, розглядаючи перехожих, будувати плани напередодні корінного потрясіння, що захопить пахощі творів, які він так любив, і витягувати з цього запаморочення стільки ж інформації, як із розмови чи книги. Але він ніколи не зможе передати своїм ідею, що час — то наша кров.

Вдома він тримався осторонь, такий собі комічний чортик на полях молитовника. В його середовищі його не сприймали по-іншому. На нього дивились як на ексцентрика, не замислюючись ні на мить, наскільки це відповідає дійсності. І чи не створював він собі постійно вигнання від центру до периферії? Повага була непошкодженою, захоплення — незайманим. Але його хоч і чули добре, та насправді більше не слухали. Іноді Ремі здавалося, що він висловлюється мовою, перетвореною на діалект без відома інших. Це виглядало так, ніби його французька була зрозуміла лише кільком дикунам його породи. І чим більше він відмічав свою оригінальність, тим глибше замурувався у своєму внутрішньому вигнанні. Не в самотності, а у відлюдності.

Остаточно переможеним він визнав себе того дня, коли попри його опір Марія поставила в їхній спальні телевізор. Все було зроблено без зайвого шуму. Вона просто повідомила з притаманною їй невимушеністю, так добре йому званою, що віднині вони ділитимуть кімнату на трьох. Можливо, в цьому не було нічого особливого, звичайна стратегічна передова позиція в невеличкій територіальній війні. Але він пережив це, як дату занепаду в їхньому подружньому житті. Одні засинають віч-на-віч з голубим екраном, інші прокидаються з непристойним кровавиком. Їхні мрії є відбитком цієї крайньої уяви. Смак Марії до влади і бажання панувати призвели до того, що Ремі сприймав усе ніби через слухове віконце, не в змозі вирішити, якою вона була обтяжливішою — згаслою чи збудженою.

Rémi s'attarda dans la chambre des enfants. Après avoir sacrifié au rituel des devoirs en inspecteur des travaux finis, il s'allongea à même le sol et s'offrit au feu roulant de leurs questions. Dans une société qui ressemblait désormais à un vaste centre commercial, Rémi entendait se battre tant qu'il en était encore temps pour leur éviter de finir en citoyens-consommateurs tout en les aidant à compléter un puzzle entamé un dimanche de pluie.

« Qui sont ces gens ? demanda Virginie en désignant le couvercle de la boîte. On les connaît, au moins, j'espère... »

À quoi avait pensé leur parrain en leur offrant de reconstituer *Californie 1955* ? Certainement pas à mal. Pourtant, dans le registre des amours illicites, rien n'était plus suggestif que cette photographie en noir et blanc, dont l'admirable organisation plastique rehaussait la qualité poétique. Un surréaliste n'en aurait pas renié l'esprit, ni la lettre.

De prime abord, sa composition pouvait déstabiliser les logiques les mieux établies tant elle s'apparentait à un montage. Après analyse, au premier plan on devinait la partie avant d'une automobile vue de dos. Au second, la mer dans la douce lumière d'un coucher de soleil. Et entre les deux un rétroviseur dans le reflet duquel une femme laissait éclater sa joie de vivre, le visage reposant sur le bras d'un homme. Une diagonale invisible traversait l'image et la séparait en deux mondes. Dans sa partie supérieure, les nuages, l'eau, la terre. Dans sa partie inférieure, les humains, le verre, le fer. Un discret chef-d'œuvre jusque dans ses ambiguïtés et la richesse des interprétations qu'elles suscitaient. D'où pouvait bien sourdre la vraie force, d'elle ou de lui ? Que cachait ce sourire carnassier : une volonté de pouvoir ? Et cette attitude conquérante : le refus de laisser son destin lui échapper ? Le plaisir l'emportait-il sur le bonheur ? Qu'importe, après tout. Cette étreinte mouillée de sel marin conservait son mystère, lequel se réfugiait dans le cou à demi couvert de la femme. Erwitt tenait là son *Angélus*.

« Des gens qui s'aiment, tout simplement » , dit Rémi.

Tant qu'à faire, dès qu'il en avait l'occasion et dans la mesure où c'était sans conséquence, il était le genre de père qui préférait donner à ses enfants des mensonges qui élèvent le genre humain plutôt que des vérités qui l'abaissent. La fabrication de l'icône aurait pu en être une. Les personnages auraient pu être des modèles, payés pour poser. Faire semblant. Simuler le sentiment amoureux. Contre de l'argent. Il préféra évoquer l'humour du photographe, et le génie déployé avec naturel pour faire rire et pleurer, son but suprême.

Ремі затримався в дитячій кімнаті. Після ритуальної перевірки виконаних домашніх завдань він розтягнувся прямо на підлозі і приніс себе в жертву безперервному вогню їхніх запитань. У суспільстві, яке віднині нагадувало великий комерційний центр, Ремі мав намір боротися, поки ще був час, щоб його діти не стали громадянами-споживачами, допомагаючи їм доповнити пазл, початий в дощову неділю.

— Хто ці люди? — запитала Вірджинія, вказуючи на кришку коробки.

— У всякому разі, я сподіваюсь, що вони відомі...

І про що думав поручитель, пропонуючи відновити Каліфорнію 1955? Звісно, не про погане. Однак у реєстрі недозволеного кохання нічого так не навіювало певних думок, як ця чорно-біла фотографія, де чудова пластична побудова підвищувала поетичну якість. Сюрреаліст не заперечив би тут ні змісту, ні форми.

На початку її композиція могла похитнути найобгрунтованішу логіку, настільки вона спліталась з монтажем. Після аналізу на першому плані вгадувалась передня частина автомобіля, вид ззаду. На другому — море в лагідному світлі заходу сонця. І між ними дзеркало, у відображенні якого жінка, що випромінювала радість життя. Її обличчя спочивало на руці чоловіка. Невидима діагональ перетинала картинку і ділила її на два світи. У верхній частині — хмари, вода, земля. У нижній — люди, скло, залізо. Скромний шедевр, навіть з його двозначностями і багатством інтерпретацій, які вони породжують. І звідки могла бити джерелом справжня сила, від неї чи від нього? Що таїлось у цій хижій посмішці: бажання влади? І що означає ця переможна поза: відмову довірити йому свою долю? Задоволення бере верх над щастям? І зрештою, яке то має значення? Ці просочені морською сіллю обійми зберігали свою таємницю, яка ховалась у ший, наполовину прикриту жінкою. Ервітт тримав тут свого Ангела.

— Просто закохані люди, — сказав Ремі.

Нічого не вдієш. Він належав до тих батьків, які воліють, як тільки трапляється нагода і це не загрожує наслідками, краще сказати своїм дітям неправду, яка підносить рід людський, аніж правду, яка принижує. Виготовлення ікон могло бути чимось подібним. Персонажі, мабуть, були моделями, оплачуваними за позування. Вони робили подібним. Симулювали почуття закоханості. В обмін на гроші. Він хотів би уявити гумор фотографа і його геній, розкритий з такою природністю, що примушував сміятись і плакати. Його найвища мета.

En les emmenant en voyage, il avait conscience de leur fabriquer des souvenirs. En fait, il agissait avec eux comme si chacune de leurs impressions devait fixer pour l'avenir la couleur de leur âme. Il goûtait comme peu d'autres ce moment de détente privilégié qui lui donnait l'illusion d'accéder à l'esprit des siens, des personnes de douze et dix ans qu'il devinait plus qu'il ne les connaissait. À leurs interrogations, il les voyait grandir. Il s'agissait de moins en moins de savoir pourquoi on a le ciel au-dessus de la tête. Les choses du sexe les taraudaient, à n'en pas douter, tout les y ramenait. Le préservatif occupait depuis peu une place de choix dans leur imaginaire. Les conciliabules de récréations et la propagande prophylactique l'avaient élevé au rang d'objet mythique, paré de tous les mystères.

Avaient-ils une idée de ce qu'était la vraie vie de leur père ? Au fond, ce qu'ils pouvaient savoir importait moins que ce qu'ils devaient sentir. Le jour où il le comprit, le fardeau s'allégea aussitôt. Son chaos intérieur leur resterait insoupçonnable, du moins pendant un certain temps. Comment aurait-il pu leur expliquer, alors qu'il n'aurait su se l'expliquer à lui-même, qu'en cet instant précis il songeait que, dans la langue de Médée, un même mot désigne le suicide et l'infanticide.

Quand vint l'heure de l'extinction des feux, il remonta les draps jusqu'à leur menton et leur caressa le front. Avant d'y déposer un baiser, il fut pris d'hésitation et songea à ce que ses lèvres avaient embrassé, à ce que ses doigts avaient caressé quelques heures auparavant. Bien qu'il les eût énergiquement savonnés avant de passer à table, il ne put se défaire d'un malaise, la sensation que cet acte des plus tendres prenait un tour pornographique. Et que les grandes lèvres vulvaires de Victoria, dont il conservait encore le goût salé, s'apposaient par sa douteuse intercession sur la peau la plus pure qui fût, celle de ses propres enfants. Alors, pour la première fois de la soirée il se sentit souillé.

Marie s'étant enfermée dans la salle de bains, Rémi en profita pour en faire autant dans le cabinet de toilette. Une fois dénudé, il actionna la petite lumière intérieure d'un miroir grossissant et l'approcha de son fragment meurtri. Le spectacle offert par ce morceau de cervelas était si lamentable qu'il eut un brusque geste de recul. Jamais il ne s'était ainsi dégoûté. En une quarantaine d'années d'active complicité avec son prolongement le plus cher, son ami le plus proche, son ambassadeur le plus fidèle, il ne s'était jamais senti aussi trahi.

Il manipula délicatement le misérable bout de chair à l'aide d'un coton-tige, et le retourna en tous sens, à l'égal d'une ex-

Ведучи їх у подорож, він хотів створити їм спогади. Фактично він чинив з ними так, ніби кожне з їхніх вражень мало фіксувати для майбутнього колорит їхньої душі. Ремі цінував, як ніхто інший, цей привілейований момент розрядки, що створював ілюзію, ніби він погоджується з думкою своїх осіб десяти і дванадцяти років, що не знає їх. Судячи з їхніх запитань, вони дорослішали. Їх усе менше цікавило, чому над головою є небо. Їх мучили речі, пов'язані з сексом. Все зводилось саме до сексу, хоча вони й не усвідомлювали цього. Презерватив останнім часом більше не обтяжував їхню уяву. Шушукання на перервах і профілактична пропаганда піднесли його в ранг міфічних предметів, що втратили будь-яку загадковість.

Чи мали вони уяву про справжнє життя батька? По суті, те, що вони могли знати, було менш важливим, ніж те, що вони мали відчувати. В день, коли він це зрозумів, тягар негайно впав. Вони досі не підозрювали про його внутрішній хаос. Принаймні впродовж певного часу. Як він зможе пояснити їм усе, коли не може це пояснити собі самому? В цю мить він думав про те, що мовою Медеї одне й те ж слово означає самогубство і дітовбивство.

Коли настав час вимикати світло, він натягнув їм простирадла до підборіддя і поцілував у чоло. Та перш ніж поцілувати дітей, він завагався на якусь мить і подумав про те, що ці губи вже цілували і ці пальці вже пестили кілька годин тому. Добре хоч, що він їх ретельно вимив перед вечерею. Його непокоїло, що цей акт, один із найніжніших, набував порнографічного відтінку. І що великі статеві губи Вікторії, солоний смак яких він зберігав ще й досі, приклалися через його сумнівне посередництво до найчистішої шкіри, шкіри його власних дітей. Вперше за весь вечір він відчув себе розпутним.

Оскільки Марія зачинилась у ванній, Ремі скористався цим, щоб оглянути себе в туалеті. Враз оголившись, він ввімкнув маленьке внутрішнє світло, взяв збільшувальне скло і наблизив до свого пошкодженого фрагмента. Видовище від цього шматка сардельки було таким жалюгідним, що він від несподіванки відскочив назад. Ніколи ще не відчував він такої огиди. За сорок років активної співучасті зі своїм найдорожчим відростком, своїм найближчим другом, своїм найвірнішим послом він ще ніколи не відчував себе геть зрадженим, як тепер.

Він обережно обстежив жалюгідний шматок плоті за допомогою ватної палички, покрутив у різні боки, перевіряю-

croissance des plus suspects, craignant de découvrir des caillots surnoisement dissimulés dans les replis, ou placés en embuscade dans les sillons. Ce n'était pas l'œuvre de dents mais de crocs. Victoria ne plaisantait pas quand elle disait que le désir réveillait en elle son instinct bestial. De là à l'amputer de son bien le plus précieux... Il n'y avait qu'elle pour y voir une blessure symbolique. Lui revint alors un sarcasme qui avait le don d'irriter Victoria, une boutade d'un écrivain russe qui définissait la psychanalyse comme l'application de vieux mythes grecs sur les parties génitales.

Qui croirait jamais qu'un airbag produirait un tel effet sur un automobiliste normalement constitué ? Rémi avait entendu parler de procès intentés à des fabricants pour des lésions faciales ou oculaires, des ruptures de l'aorte thoracique, des cas de dystrophie sympathique réflexe et de pertes d'audition, mais jamais à sa connaissance un équipementier n'avait été poursuivi pour morsure phallique.

Au danger et à la douleur s'ajoutait le ridicule. Nul ne devait savoir, nul ne saurait. Le stigmaté était appelé à disparaître. Un jour, l'empreinte deviendrait vestige. Le légendaire pouvoir de reconstitution de la muqueuse de la verge l'autorisait à un certain optimisme. Mais il ne pouvait s'offrir le luxe d'attendre la cicatrisation. Pour hâter le processus et éviter toute surinfection, il entreprit de nettoyer la plaie avec une compresse imbibée d'un antiseptique déniché dans l'armoire à pharmacie. Il dut vite y renoncer de crainte de ne pouvoir contenir plus avant un hurlement qui aurait certainement pulvérisé les vitres du voisinage si un ultime sursaut de prudence, plus encore que son éducation, ne l'avait inhibé in extremis. Mais comment soustraire cette chose au regard tout en la protégeant ? Les réserves du musée de l'Homme, auxquelles il avait librement accès, recelaient bien des étuis pénis en courge des Dani de Nouvelle-Guinée, ou d'autres, en palme, des Bafia du Cameroun ; un emprunt provisoire serait passé inaperçu mais sa réputation d'originalité n'aurait pas suffi à dissiper les soupçons.

Il enfila un slip moulant, qu'il bourra de coton hydrophile au niveau de la braguette, comme s'il s'agissait d'élever une muraille de Chine autour de sa cité interdite afin de la protéger des chocs frontaux, dommages collatéraux et convoitises de toutes parts. Placé sous haute surveillance, son membre angoussé devrait apprendre à vivre désormais dans la méfiance.

En sortant du cabinet de toilette, il arpena le couloir avec des précautions de démineur. La maison était silencieuse. Il s'assura que les enfants n'avaient pas quitté leur lit. Virginie faisait

чи найбільш підозрілі стовщення і боячись виявити згустки, які нишком причаїлись у складках чи борознах. То була справа не зубів, а іклів. Вікторія не жартувала, коли говорила, що бажання пробуджує в ній тваринний інстинкт. І в результаті так пошкодити його найціннішу власність... На відміну від неї він не розглядав рану як щось символічне. Він пригадав сарказм, дотепну вихватку російського письменника, яка розгнівила Вікторію. Це було визначення психоаналізу як накладання старих грецьких міфів на геніталії.

Хто б міг подумати, що подушка безпеки може призвести до таких наслідків автомобіліста нормальної будови. Ремі були відомі справи, порушені проти виробників через завдання лицевих чи зорових травм, розривів грудної аорти, випадків симпатичної рефлексної дистрофії і програні. Але на його пам'яті не було жодного випадку, щоб обладнання стало причиною фалічних укусів.

До небезпеки і болю ще додавався елемент смішного. Ніхто не мав знати. Ніхто й не знатиме. Сліди на тілі повинні були зникнути. Настане день, коли від укусу не лишиться й сліду. Легендарна можливість відновити слизову оболонку статевого органа вселяла певний оптимізм. Але він не міг собі дозволити таку розкіш, як чекати загоєння. Щоб прискорити процес і уникнути будь-якої вторинної інфекції, Ремі вирішив очистити рану, приклавши до неї компрес, просочений антисептиком, знайденим у аптечці. Та він швидко змушений був відмовитись від цього зі страху, що не зможе більше стриматись від крику, який, напевно, розіб'є скло на сусідніх вікнах, якщо тільки останній ривок обережності, ще більшої, ніж його виховання, не загальмує його до кінця. Але як захистити свій жезл від неприємностей? Фонди музею Людини, куди він мав вільний доступ, зберігали зроблені з гарбуза футляри для пеніса племені Дані в Новій Гвінеї чи пальмові футляри народності Бафія в Камеруні; тимчасова позика лишиться непоміченою, але його репутації дивака недостатньо буде, щоб розвіяти підозру.

Він натягнув труси, які щільно прилягали, і напхав туди вати на рівні ширинки. Так, ніби йшлося про зведення Китайської стіни навколо свого забороненого місця, аби захистити його від фронтальних поштовхів, побічних збитків і пристрасних бажань з усіх боків. Поміщений під пильний нагляд, стиснутий з усіх боків, його піпсик повинен був віднині вчитися жити в недовірі.

Виходячи з туалету, він з обережністю сапера зміряв поглядом коридор. У будинку панувала тиша. Ремі впевнився,

semblant de dormir. Alors qu'il ramenait les draps à son menton, elle ouvrit les yeux malicieusement et lui agrippa le bras :

« Papa, je peux te poser une question ?

— Une seule, une dernière pour la route...

— C'est quoi, un mariage mixte ? risqua-t-elle du bout des lèvres.

— Quelle drôle de question, surtout à cette heure-ci. Où vas-tu chercher ça ?

— À l'école. La mère d'une de mes amies lui a dit que maman et toi, vous aviez fait un mariage mixte. Alors, c'est quoi ? »

Rémi s'assit sur le bord du lit, réfléchit un instant puis délivra sa sentence sur un ton ironique :

« C'est quand un homme épouse une femme et vice versa. Tu vois, encore une manière compliquée de dire des choses si simples en fait.

— Mais quelle différence avec les autres couples, alors ? reprit-elle.

— Certains sont plus mixtes que d'autres. Bonne nuit, ma chérie... »

Après avoir constaté que la porte de la salle de bains était enfin entrebâillée, il s'y glissa. Elle n'était éclairée que par une faible lumière d'appoint.

Rémi avait les traits tirés, la paupière lourde, la barbe déjà renaissante. La glace murale, le plus implacable car le plus vrai des tableaux, lui renvoyait une image pleine de mauvaise haleine. En se dévisageant, il devinait l'heure. Il avait atteint l'âge où on est responsable de sa gueule. Son masque l'effrayait. Puis il retira sa veste de pyjama et s'examina sans plus de complaisance.

Des épaules trop étroites, un ventre guetté par la flaccidité, des jambes maigres comme des cannes, des touffes de poils si clairsemées qu'elles semblaient avoir poussé par erreur sur son torse. De ce corps sans caractère, sauvé par sa hauteur et conforté par son élan, se dégageait tout de même une certaine grâce. Mais à tout prendre, il s'aimait mieux habillé. D'autant que les regards se posaient alors de préférence sur ce qui n'était pas couvert, la forme des yeux et l'ourlet des lèvres, bien sûr, discrètement sensuels, toutes choses qui l'avaient désigné comme un garçon mignon depuis sa petite enfance. Mignon, rassurant et confortable, c'est ce qu'elles se contenteraient de dire encore avec une certaine gourmandise, n'eussent été ces mains si harmonieusement dessinées, les doigts dont la finesse annonçait déjà les gestes les plus tendres.

що діти в ліжку. Вірджинія удавала, ніби спить. Та коли він підійшов, щоб укрити її, вона хитро розплющила очі і схопила його за руку:

— Тату, можна тебе про щось запитати?

— Одне запитання, останнє на сьогодні...

— Що таке змішаний шлюб? — промовила вона ледь чутно.

— Дивне запитання, особливо в такий час. І звідки воно в тебе?

— У школі чула. Мама однієї з моїх подруг сказала їй, що у вас з мамою змішаний шлюб. Що це таке?

Ремі сів скраю ліжка, задумався на мить і видав іронічним тоном:

— Це коли чоловік одружується з жінкою і наоборот. Як бачиш, ще один складний спосіб пояснювати такі насправді прості речі.

— Але чим вони відрізняються від інших пар? — знову запитала вона.

— Одні є більш змішані, ніж інші. На добраніч, моя люба...

Виявивши, що двері ванної нарешті прочинені, він прослизнув туди. Вона освітлювалася лише слабеньким додатковим світлом.

Ремі виглядав змарнілим, з обважнілими повіками, з відрослою бородою. Настінне дзеркало, найневблаганніша, бо найправдивіша з картин, послало йому зображення, від якого віяло неприємним запахом з рота. Розглядаючи себе, він вгадував відбитки часу. Він досяг того віку, коли стаєш відповідальним за свій писок. Личина лякала його. Він зняв піжамну куртку й оглянув себе без будь-якої поблажливості.

Плечі надто вузькі, живіт в'ялий, ноги худі, як очерет, а волосся на тілі таке ріденьке, що здавалося, ніби воно росте на тулубі помилково. В цьому тілі не було нічого особливого. Його рятувала хіба що висота, і зручне воно було своїм розмахом. Та все-таки воно випромінювало якусь грацію. А взагалі-то, Ремі більше подобався собі вдягненим. Бо погляд тоді падав переважно на те, що не було прикриті: форму очей, контури губ, ясна річ, стримано чутливих, на все те, що визначало його з дитинства як гарненького хлопчика. Гарненький, спокійний і затишний — це те, що вони ще спроможні сказати з певним гурманством. А ці руки, так гармонійно окреслені, ці пальці, витонченість яких свідчила про найніжніші жести... Їх просто не помічали.

Tout en se rapprochant le plus possible du miroir, il découvrit son flanc droit et examina son coude. Quelques jours à peine et l'hématome s'estomperait. La détumescence était en bonne voie. Mais le simple fait de le maintenir au-dessus de sa tête réveilla la douleur dans le bas ventre. Un mouvement réflexe le fit aussitôt se plier en deux en se tenant les parties comme s'il venait de recevoir une caresse de Caterpillar, puis se redresser en mouvements saccadés.

« Ainsi dansait Zarathoustra ? »

La voix de Marie le surprit. Pétrifié, il eut besoin de lourds instants pour retrouver sa maîtrise et se retourner. Pour toute réponse, il se redressa, sans effort apparent. Elle était assise sur la cuvette des toilettes, le slip baissé jusqu'aux genoux, les seins libres sous le tee-shirt blanc de la nuit, un rouleau de papier hygiénique à la main.

« Ton humour, tes sarcasmes, à cette heure-ci... » soupira-t-il.

La douce musicalité d'un filet de ruisseau d'Ile-de-France s'achevant en goutte-à-goutte de supplice chinois lui fit écho. Tout en trouvant appui contre le lavabo, Rémi contempla Marie, laquelle prenait plaisir à s'attarder dans une attitude qu'elle savait des plus excitantes aux yeux de son mari. L'intimité, ça devait être quelque chose comme ça. Pisser sous le regard de l'autre sans que cela parût jamais répugnant. Un au-delà de l'impudeur. Juste de quoi accorder une certaine noblesse à la déjection. Sauf qu'en la circonstance une telle charge érotique annonçait un déploiement inopiné de sa blessure secrète et une catastrophe en perspective.

D'ordinaire, ils se couchaient rarement avant minuit. Mais ça n'avait pas été une journée ordinaire. La tension du dîner était retombée. Ils traînaient comme s'ils avaient conscience que prendre son temps, résister à la tyrannie de l'urgence, récuser l'injonction de l'impatience, était le dernier luxe autorisé. Non du temps perdu mais du temps gagné. Chacun s'employait discrètement à faire un bout de chemin vers l'autre. Marie n'avait pas ouvert la télévision, Rémi n'avait pas allumé de cigarette. Des signaux plus légers que des signes à qui sait les percevoir. Rien ne pouvait mieux illustrer une certaine idée du mariage : un absolu devenu un arrangement.

Ils avaient conscience que, après s'être simplement aimés, ils s'aimaient encore. Quand il leur arrivait de ne plus s'aimer, ils s'accommodaient de la situation. Non plus par instinct, ni par hantise de l'inconnu, mais par calcul : les raisons de rester ensemble étaient plus nombreuses et plus profondes que les motifs

Все ще намагаючись підійти до дзеркала якомога ближче, він відкрив свій правий бік і обстежив лікоть. Лише кілька днів — і гематома зникне. Зменшення припухлості було хорошим знаком. Але від того, що він тримав руку над головою, з'явився біль в низу живота. Це змусило його відразу ж інстинктивно зігнути вдвоє, тримаючись при цьому так, ніби він хотів заслужити ласку гусениці, а потім випрямитися різкими рухами.

— Так танцював Заратустра?

Голос Марії заскочив його зненацька. Він був приголомшений. Йому потрібен був час, щоб опанувати себе і обернутись. Аби щось відповісти, він розігнувся, зробивши це без очевидного зусилля. Вона сиділа на унітазі з рулоном паперу в руці, труси були опущені до колін, груди вільні під білою нічною сорочкою.

— Твій гумор, твій сарказм в такий час... — зітхнув він.

До нього долинула лагідна музика цівки струмка Іль-де-Франс, що поступово переходила в капання, подібно до китайської тортури. Все ще спираючись на умивальник, Ремі глянув на Марію, яка любила затримуватись у такій позі, бо вважала її однією з найбільш збуджуючих в очах свого чоловіка. Інтимність, це мало означати щось таке. Дзюрити під поглядом іншого, щоб це не здавалось відштовхуючим. Один по той бік безсоромності. Хоч, врешті, для чого поєднувати певне благородство з випорожненнями? Якщо не брати до уваги, що за цих обставин така еротична атака загрожувала несподіваними наслідками для його таємної рани і катастрофою в перспективі.

Зазвичай вони рідко засинали раніше, ніж опівночі. Але сьогоднішній день не був звичайним. Напруга, яка відчувалась під час вечері, спала. Вони тягнули час, ніби усвідомлювали, що не поспішати, протистояти тиранії негайності, відкинути нетерпіння було останньою дозволеною розкішшю. Немає втраченого часу, а є час виграний. Кожен намагався стримано наблизитись до іншого. Марія не ввімкнула телевізор. Ремі не запалив цигарку. Для тих, хто здатен відчувати, це були сигнали, чутливіші за інші знаки. Кращої ілюстрації певної ідеї шлюбу як абсолюту, що перетворився на угоду, годі було знайти.

Вони усвідомлювали, що не просто кохали, а й кохались одне з одним. Коли між ними виникала незгода, вони пристосовувалися до ситуації. Тут діяв не інстинкт чи нав'язлива ідея невідомого, а розрахунок: підстави лишитися разом були численнішими і глибшими, ніж мотиви розлучення.

de séparation. Réalisme, résignation ou cynisme, qu'importe le terme, il variait selon les humeurs et les circonstances. Surtout ne pas le figer puisque, au fond, il désignait un état d'âme à géométrie variable. Une certaine solidarité les maintenait de concert, même si l'adversité des premiers temps s'était dissipée. La conviction de se croire indispensables l'un à l'autre les cimentait plus sûrement que bien des serments. Car rien ne mine un couple comme le sentiment d'être remplaçable. Ils en étaient là au bout d'une dizaine d'années de vie commune, si commune, ainsi que le révélaient les confidences de leurs amis.

Ils s'accommodaient, mais ne se l'étaient jamais dit. Leur situation n'était supportable qu'à cette condition. Ce silence rendait la vie plus légère.

Allongés côte à côte sur le lit, ils entrèrent chacun dans leur monde dès qu'ils chaussèrent leurs lunettes de lecture, étrangers peau contre peau. Rémi était allé jusqu'à renoncer à achever la lecture du journal par égard pour l'immaculée blancheur des draps, mais Marie n'avait pas abandonné ses chers dossiers. Sans doute leur contenu leur conférait-il une propreté que jamais un quotidien n'atteindrait.

Son livre, il l'avait acheté pour des raisons extra intellectuelles. Ça lui avait plu, quand un collègue lui avait appris que l'auteur avait osé refuser de faire financer sa recherche par Contaclair pour n'avoir pas à les remercier en laissant la marque figurer sur la couverture. C'était beau de savoir dire non, surtout à l'argent.

« Qu'est-ce que tu lis ? »

Sans même attendre de réponse, elle retourna la couverture du livre.

« *Le don des larmes à travers les écrits spiritualistes...* Je vois. Follement gai. La littérature lacrymale, ça doit être à pleurer, non ?

— Mieux que ça, c'est éblouissant. Surtout ce qui est dit du statut des larmes intérieures. As-tu seulement songé que le cœur peut pleurer même si les yeux ne le font pas ? Les vraies larmes sont sèches, c'est la leçon des mystiques.

— Au moins, ça te change, dit-elle. Tu fais un bond de quelques siècles... Si tu savais dans quoi je suis...

— Il fut un temps où les larmes étaient un critère de sainteté, une grâce... Dans quoi es-tu ?

— Tu ne devineras jamais. »

Rémi se pencha vers elle, inspecta des deux côtés la chose qu'elle tenait entre les mains, la renifla puis émit un verdict tout en se bouchant le nez :

« Une chemise beigeasse contenant un paquet de photocopies, au moins aussi dégoûtantes que du papier journal, lesquelles

Реалізм, поступка чи цинізм, термін не має значення, він змінювався відповідно до настрою і обставин. Важливо було не нагнітати його, оскільки в глибині він означав стан душі при мінливій геометрії. Певна солідарність утримувала їх від сімейних сцен, навіть якщо лихо на перший погляд розсіялось. Переконавання, що вони необхідні одне одному, скріплювало їх надійніше, ніж присяга. Бо ніщо так не підточує подружню пару, як відчуття, що ти замінимий. У них за плечима було майже десять років спільного життя, настільки спільного, що це визнавали навіть їхні друзі.

Вони пристосовувались одне до одного, але про це ніколи не говорилось. Їхня ситуація була стерпною лише за такої умови. Це мовчання полегшувало життя.

Лежачи поруч на ліжку, вони занурились кожен у свій світ, як тільки наділи окуляри для читання. Чужі плоть біля плоти. Ремі вирішив навіть відмовитись від читання газети до кінця з поваги до непорочної білизни простирадла. Марія не відірвалась від дорогих їй паперів. Безсумнівно, що їхній зміст надавав їм властивостей, яких ніколи не досягне щоденна газета.

Ремі згадав про книгу, яку купив із позаінтелектуальних міркувань. Він зацікавився нею лише після того, як почув від колеги, що автор наважився відмовитись від фінансування своїх досліджень фірмою Контактлер, щоб не висловлювати подяки на обкладинці. Як це чудово — вміти сказати ні, особливо коли йдеться про гроші.

— Що ти читаєш?

Навіть не чекаючи на відповідь, вона повернула обкладинку книжки.

— «Осягнення сліз через спіритуалістичні твори». Я бачу. Весело до нестями. Сльозоточива література, чи не так?

— Значно краще, це блискуча річ. Особливо та частина, де йдеться про статут внутрішніх сліз. Чи думала ти, що серце може плакати, навіть коли очі не плачуть? Справжні сльози сухі, це урок містики.

— Принаймні, це тебе міняє, — сказала вона. — Ти забігаєш на декілька століть... А якби ти знав, що в мене...

— Настав час, коли сльози стали критерієм святості, прихильності... Що в тебе?

— Ти ніколи не здогадаєшся.

Ремі нахилився до неї, оглянув з обох боків те, що вона тримала в руках, обнюхав його, потім видав вердикт, все ще затакуючи ніс:

— Бежевенька папка з пакунком фотокопій, принаймні таких же набридливих, як і стос газетного паперу, де відтво-

reproduisent une écriture manuscrite difficile à déchiffrer; quant au reste... »

Marie retira ses lunettes, tourna la tête vers lui et, retenant à grand-peine le sourire de la victoire, murmura :

« Un journal intime. »

Il posa ses lunettes à son tour, plus intrigué que tourmenté. Le ton de Marie était devenu soudainement si étrange et son regard si lourd de sous-entendus qu'il se piqua au jeu. Quand elle cessait de vouloir faire sérieux pour faire grave, c'était signe qu'elle allait abandonner sa manière si naturellement ironique pour s'exprimer avec une solennité inquiétante pour leur avenir proche.

« Voyons : ça ne peut pas être le tien car ce serait vraiment du vice de le lire sous cette forme, ça ne peut pas être non plus celui d'une de tes amies car elles ne sont pas si folles pour te le confier, ça...

— Mais qu'est-ce qui te permet de supposer que je tiens un journal ?

— En effet, convint-il, je ne t'ai jamais vue écrire. Et je n'ai jamais fouillé à ton insu dans tes affaires personnelles, dans tes poches, dans ton sac. Tu peux en dire autant ? »

Marie esquiva la question. Elle cessa de triturer ses lunettes, les replaça à mi-course du nez et se donna une contenance en feuilletant rapidement le bloc de feuilles qui reposait sur son ventre.

« Je suis sur un gros dossier. Le nom importe peu, mais il pèse lourd. Quand mon client m'a raconté que sa future ex-femme tenait un journal intime, je lui ai demandé s'il avait eu la curiosité d'y jeter un œil. Dès qu'il a commencé à me raconter, j'ai senti que c'était dans la poche. Alors voilà.

— Voilà quoi ? Tu lui as demandé de le voler ?

— Tout de suite les grands mots ! répliqua-t-elle. Je n'ai pas eu besoin d'être aussi explicite. Il avait parfaitement compris. Deux jours après, j'en avais une copie intégrale sur mon bureau. J'en ai déjà lu la moitié. Tout y est : le prénom de son amant, les initiales, les lieux où ils se retrouvaient, ce qu'ils se faisaient, tout le catalogue de ses fantasmes. Beaucoup de tendresse aussi... »

Rémi n'avait même pas prêté attention au changement de ton de Marie prononçant ces derniers mots, véritable déclinaison des nuances de l'envie. Il était trop effaré par ce qu'il aurait voulu dénoncer comme un mélange inédit de cynisme et d'impudeur pour y déceler une quelconque émotion. Comment avait-elle osé violer la part d'ombre de cette inconnue pour en faire un argument public afin de sortir victorieuse d'une affaire ?

рено рукописне письмо, яке важко розшифрувати; щодо іншого...

Марія зняла окуляри, повернула до нього голову, ледве стримуючи переможну посмішку, і прошепотіла:

— Інтимний щоденник.

Не так схвильований, як заінтригований, Ремі також зняв окуляри. Оскільки голос Марії став раптом таким дивним і в погляді з'явився натяк, він зачепився за гру. Коли їй набрид серйозний вигляд, вона змінила його на величавий. Це був знак, що вона має намір відмовитись від такої природно-іронічної манери, щоб висловитись з хвилюючою урочистістю про їхнє близьке майбутнє.

— Так: він не може бути твоїм, бо було б чимось ганебним — читати його у такому вигляді; це також не може належати котрійсь із твоїх подруг, бо вони не такі божевільні, щоб тобі довірити щоденник, це...

— Але що тобі дає привід підозрювати, що я веду щоденник?

— І справді, — погодився він, — я не помічав, щоб ти коли-небудь щось писала. І ніколи не порпався у твоїх особистих паперах, кишнях, сумочці. Ти можеш сказати те ж саме?

Марія спритно уникла запитання. Вона перестала терти окуляри, наділа їх на середину носа і для годиться почала швидко гортати купу аркушів, що лежала на животі.

— Мені доручили важливу справу. Прізвище — не суттєво, але це впливова людина. Коли мій клієнт сказав, що його майбутня екс-дружина веде інтимний щоденник, я запитала, чи він бодай заглянув у нього з цікавості? Вже на початку його розповіді я відчула, що щоденник був знайдений у сумці. І ось.

— Що ось? Ти попросила його викрасти?

— І зразу ж гучні слова! — відповіла вона. — В цьому не було жодної необхідності. Він і сам усе прекрасно зрозумів. Через два дні на столі в мене лежала повна копія. Я вже половину прочитала. Тут усе: ім'я її коханця, ініціали, місце, де вони зустрічались, що робили, весь перелік їхніх фантазій. Також багато ніжності...

Ремі навіть не звернув уваги, що коли Марія вимовляла останні слова, її тон змінився, в голосі пролунали нотки заздрості. Він був настільки знічений її судженнями, що здавалися йому недопустимою сумішшю цинізму і безсоромності, що не вирізнив у них жодної емоції. Як вона наважилася переступити тіньову сторону цієї незнайомки, щоб використати це як публічний аргумент і виграти справу? Чи потрібно

Fallait-il qu'elle ait renoncé aux plus essentielles de ses valeurs pour tomber si bas et abdiquer à ce point tout sens moral. Comment pouvait-elle à ce point se manquer de respect ? Tout cela lui sembla si méprisable que Rémi ne s'interrogea même pas sur la légalité de la démarche, sinon de sa pertinence juridique. L'objection ne prit pas Marie en défaut.

« J'ai tout vérifié, s'enflammait-elle, c'est plaidable, même avec des débuts de preuves à défaut de preuves. Et puis, sur le plan pénal, le vol n'existe pas entre époux.

— Il y a une jurisprudence ?

— Non, justement. Tu imagines, on sera les premiers. »

L'impeccable horlogerie de la cruauté était en marche. Marie tirait orgueil de ce qui navrait Rémi. Que nul n'ait usé avant elle, avec succès, d'une telle arme aurait dû l'alerter de son éventuel pouvoir homicide. Le barreau de Paris ne manquait pourtant pas d'arrivistes prêts à vendre père et mère pour gagner une affaire, certains mêmes disposés à les livrer à domicile pour être sûrs de l'emporter.

« Je te choque ? risqua-t-elle.

— Tu me déçois. »

La sentence était tombée avec la sécheresse d'un couperet. Rien ne pouvait plus ébranler Marie qu'un tel jugement. Tout ce qu'elle avait toujours entrepris en toutes choses était destiné à susciter l'admiration de tous. Que le premier d'entre eux fût à ce point désenchanté par son attitude la peinait profondément. Il le sentit à sa manière de baisser les paupières et de détourner le regard, mais ne fit rien pour amender sa charge, tout au contraire.

« Quand je t'ai connue, tu étais à peu près aussi idéaliste que je le suis encore. Tu te passionnais pour le droit de la famille. Aujourd'hui, tu fais plutôt dans l'infamie. »

Elle posa son dossier sur les draps et applaudit en dodelinant de la tête.

« Bravo, professeur. Brillant comme toujours, quoique légèrement excessif. »

Le retour à l'ère des sarcasmes annonçait la fin de la trêve et la reprise des hostilités. Chacun s'immergea à nouveau dans son univers. Les larmes se répandaient aussi bien dans l'un que dans l'autre monde.

Rémi était incapable de se concentrer sur sa lecture. Comment aurait-il pu à nouveau rejoindre les anachorètes en prière, et distinguer la componction du repentir, quand tout le ramenait au destin de cette inconnue dont Marie ferait sa victime ? Car elle ne renonçait jamais, nul mieux que lui n'aurait pu en

було зрікатись основних цінностей, щоб так низько впасти і аж так позбавитися всілякої моралі? Як могла вона до такої міри проявити неповагу? Все це здалося йому таким огидним, що Ремі навіть не запитав себе про легальність вчинку, інакше кажучи, юридичну правомірність. Заперечення не піймало її на місці злочину.

— Я все перевірила, — запалювалася вона, — це може бути оскаржено, навіть з виникненням доказів при відсутності свідчень. І потім, з кримінальної точки зору, крадіжки між подружжям не існує.

— І вже є судова практика?

— Та, власне, ні. Ти уявляєш, ми будемо першими.

Бездоганний часовий механізм жорстокості в дії. Марія пишалася тим, що завдавало страждань Ремі. Оскільки до неї ніхто успішно не застосовував такої зброї, вона могла підвищити свої смертоносні повноваження. У судах Парижа не бракує адвокатів-кар'єристів, готових продати і батька і матір, щоб виграти справу, деякі навіть схильні видати їх удома, щоб бути впевненими в перемозі.

— Я тебе шокую? — зважилась вона.

— Ти мене розчаровуєш.

Вирок було винесено з безжальністю ножа гільйотини. Ніщо не могло більше приголомшити Марію, аніж такий вирок. Все, за що вона будь-коли бралась, робилося з єдиною метою — викликати захоплення оточуючих. І те, що перший серед них був так розчарований її поведінкою, дуже засмучувало її. Він відчув це, опустив повіки і відвів погляд, але не зробив нічого, щоб зняти з неї обвинувачення. А навпаки.

— Коли я з тобою познайомився, ти була приблизно таким же ідеалістом, яким я є ще й нині. Ти захоплювалася сімейним правом. Сьогодні те, що ти робиш, можна назвати скоріше підлим, аніж гідним.

Вона поклала папери на простирадла і заплодувала, сонно хитаючи головою:

— Браво, професоре, блискуче, як завжди, хоча дещо занадто.

Повернення до ери сарказму віщувало кінець перемир'я і відновлення неприязні. Кожен знову занурився у свій все-світ. Сльози проливались як у одному, так і в іншому світі.

Ремі не міг зосередитись на читанні. Як зможе він знову приєднатися до пустельників, які проводять свій час у молитві, і відрізнити журбу від каяття, коли йому не дає спокою доля цієї незнайомки, чергової жертви Марії? Бо та

témoigner. Même quand elle allait droit au mur, rien ne pouvait atténuer sa résolution, pas même la perspective de l'échec ni, pis encore, celle d'une défaite publique.

Une bonne heure s'écoula avant que Marie ne posât ses dossiers et ses lunettes sur une chaise. Elle éteignit sa lampe de chevet, la ralluma aussitôt, fouilla nerveusement dans son sac, décrocha le téléphone et composa un numéro.

« Mais qui appelles-tu à cette heure-ci ? lui demanda Rémi.

— Mon portable. Je ne le retrouve plus. Si je l'ai oublié à mon cabinet, je n'en dormirai pas...

— Ah... mais quelle importance ?

— Chut, tais-toi... Tu entends ? » fit-elle en tendant l'oreille vers un écho rappelant avec une tonitruante délicatesse la charge de la brigade légère.

Elle se leva aussitôt avec la dernière énergie, et revint de la cuisine en manipulant son appareil, qu'elle enfouit dans son sac, tout à côté d'elle. Sa précipitation était trop suspecte pour ne pas intriguer son mari, mais elle n'en avait cure.

« Tu ne peux pas comprendre, dit-elle pour désamorcer toute question. Les numéros en mémoire, le répondeur-enregistreur, tout ça, c'est le domaine de la vie privée, même quand c'est professionnel, et je ne voudrais pas que ça tombe entre les mains de n'importe qui. C'est encore plus intime qu'un agenda.

— Plus qu'un journal intime ? »

Comme il s'y entendait pour porter le fer dans la plaie, elle lui tourna ostensiblement le dos, sans un mot, sous le prétexte de fuir son propre halo de lumière. Pas de meilleur moyen de clore l'annonce d'une dispute, et de faire taire les premiers échos de la musique argumentaire.

Cette nuit-là, Rémi voulut l'observer dans son sommeil. Elle reposait sur le ventre, les mains sous l'édredon, recroquevillée en position fœtale. Il se leva, s'assit sur les dossiers et se surprit même à retirer les draps jusqu'aux chevilles de Marie pour mieux la contempler. Ses traits si parfaitement réguliers qu'on en venait à espérer le hiatus qui bouleverserait cette harmonie, glissante à force d'équilibre. Ses cheveux assez courts qui annonçaient déjà tant de détermination dans le caractère et la ferme intention de ne pas s'encombrer de préoccupations superflues. Sa peau laiteuse que l'on eût crue encore en enfance si le travail du fard ne l'avait rendue diaphane. Ce cou sans talent ni génie, ce cou d'une impardonnable médiocrité, ce cou d'indécrottable bourgeoise. De sa tête, seul son regard se déroba à l'exploration, et pour cause ; mais, même les yeux fermés, tout en elle

ніколи не відмовлялась від своїх планів. І ніхто краще за нього не зможе засвідчити це. Навіть коли вона натикається на стіну, ніщо не може пом'якшити її рішення. Її не лякає перспектива невдачі чи, ще гірше, перспектива публічної поразки.

Минуло чимало часу, перш ніж Марія відклала окуляри і папери на стілець. Вона вимкнула лампи в головах і зразу ж знову ввімкнула, покопирсалась у сумочці, потім зняла телефонну трубку і набрала номер.

— А кому ти дзвониш у такий час? — запитав Ремі.

— Мій мобільний телефон. Я не можу його знайти. Якщо виявиться, що я забула його в кабінеті, то не зможу заснути...

— Ох... яке це має значення?

— Та цить, помовч... Ти чуєш? — сказала вона, прислухаючись до відлуння, що нагадувало гуркітливую легкість кавалерійської атаки.

Вона змусила себе негайно встати. Повернулася з кухні з мобілкою, сховала її в сумочку, що лежала поруч. Така поспішність була надто підозрілою, щоб не заінтригувати її чоловіка. Але Марія і оком не змигнула.

— Ти не можеш зрозуміти, — сказала вона, щоб поставити на цьому крапку. — Номери телефонів у пам'яті, записи на автовідповідачі — все це належить до сфери приватного життя, навіть якщо і пов'язане з роботою. Я не хочу, щоб воно потрапило невідомо в чії руки. Це ще особистіше, ніж записна книжка.

— Особистіше, ніж інтимний щоденник?

Він мав намір ще більше роз'ятрити їй рану, але вона відкрито, без жодного слова повернулася до нього спиною, ніби ухиляючись від світла власної лампи. Найкращий спосіб припинити суперечку і змусити замовкнути перші відлуння аргументованої музики.

Цієї ночі Ремі захотілось роздивитись її сплячу. Вона лежала на животі, руки під периною, згорнувшись у зародковому положенні. Він підвівся, сів на папери, а потім, дивуючись собі, зсунув простирадла аж до шиколоток Марії, щоб краще її роздивитись. Риси обличчя, такі правильні, що лишалось тільки сподіватися на найменшу ваду, яка б зруйнувала цю гармонію, що лякала вже однією своєю врівноваженістю. Досить коротке волосся. Вже тільки з цього можна було судити про її характер і твердий намір не марудитись зайвим. Молочна шкіра, як у дитинстві, тільки прозоріша від різних натирань. Ця шия без натяку на талант і дух, ця шия непростої посередності, ця шия зашкарублої

paraissait si limpide qu'on lui voyait l'âme. Y compris cette éternelle insatisfaction subtilement manifestée à la commissure des lèvres. Son corps ferme et honnête, refusant de tricher malgré l'épaisseur qui menaçait les hanches, ses seins lourds promis à un inévitable affaissement, cheveu-léger d'un effondrement général, et ses paupières déjà fatiguées. Autant de signes d'une débâcle des chairs qu'elle semblait guetter sans trop les redouter, moins par sagesse que par principe. Elle ne ruserait pas et demeurerait à jamais solidaire de tous ses âges, du moins c'est ce qu'elle prétendait, consciente qu'une telle attitude est plus aisée à soutenir avant quarante ans qu'après.

Tout de même, depuis deux ans que Victoria avait pénétré par effraction dans sa vie — deux ans, presque un mariage —, il ne pouvait éviter de comparer les deux femmes en toutes choses, à commencer par la plus intime, et il savait où se situait la grâce. L'une était la règle constatée parmi tant d'épouses : une âme active dans un corps inoccupé. L'autre était l'exception observée chez tant d'amies de cœur : l'ineffable trinité du corps, de l'âme et de l'esprit.

L'une était en charge, elle gérait et assumait, avec elle ça fonctionnait, pour reprendre ses affreux mots. L'autre avait le don des larmes.

Il aurait voulu découvrir sa femme comme s'il la regardait pour la première fois. La désirer avec le même élan qu'avant les contraintes du contrat. Mais, ainsi penché vers elle, surgi de la pénombre, les coudes sur les genoux, il semblait plutôt veiller une morte. Depuis une dizaine d'années qu'il partageait la vie de Marie, il s'interrogeait pour la première fois sur ce qu'elle était vraiment, comme s'il s'agissait d'une étrangère rencontrée la veille dans un train de nuit.

Il savait sur elle des choses que nul ne savait mais ne voyait pas ce que tout le monde voyait. Il croyait tout connaître d'elle, mais rien de plus. Jamais il n'avait autant ressenti ce manque qu'en cet instant précis, à la faveur de cette révélation si anodine aux yeux des autres mais capitale aux siens. Fallait-il qu'il ait le sexe en compote pour choir dans un tel gouffre existentiel au bord vertigineux du lit.

Peut-être se sentait-il particulièrement vulnérable depuis le choc subi dans le parking et l'angoisse qui s'en était suivie. Mais non, ça ne pouvait pas être ça, pas uniquement. Pour la première fois en une dizaine d'années, il remettait en question ce qu'il savait de Marie. Une phrase l'obsédait : « Êtes-vous vraiment sûr d'elle ? » La question lui avait été posée par le dermatologue qu'il avait consulté un jour de démangeaison inexplicquée, au lendemain d'une étreinte fugace et violente dans la cage d'esca-

обивательки. Зі всієї голови один лиш погляд унікав дослідження і не без підстави; але навіть із заплющеними очима все в ній здавалося таким прозорим, ніби просвічувалась душа. Навіть ця вічна незадоволеність, що вдало проявлялась у куточку губ. Її тіло, сильне і поважне, що відмовлялось приховувати зовнішні вади, попри те, що стегнам загрожувала повнота, а обважнілі груди обіцяли неминуче опадання, показник загального обвалу. І ці повіки, такі стомлені. Стільки ознак краху плоті, що складалось враження, ніби вона просто вичікує без будь-якого страху, керуючись не так розумом, як принципом. Вона не хитруватиме, а залишиться назавжди солідарною з будь-яким своїм віком. Принаймні це те, на що вона претендувала, усвідомлюючи, що таку позицію легше захищати до сорока років, аніж після.

І все ж, упродовж двох років, з того часу, як у його життя увірвалась Вікторія, — два роки, майже шлюб, — він не міг уникнути того, щоб не порівнювати їх постійно, починаючи з найінтимнішого. І він знав, де джерело ласки. Одна була правилом, типовою представницею заміжніх жінок: активна душа в незайнятому тілі. Інша — винятком, який зустрічається нерідко серед подруг серця: невимовна єдність тіла, душі і розуму. Одна була заряджена електричним струмом, керувала і клала все на свої плечі. В її діях було щось таке, ніби вона хотіла забрати назад свої жакливі слова. Інша мала дар сліз.

Він хотів би подивитись на свою дружину так, ніби бачив її вперше. Хотіти її з таким же поривом, як до одруження. Він сидів, схилившись над нею в сутінках, лікті на колінах, і йому здавалося, що він охороняє мертву. За десять років спільного життя він вперше задумався над тим, ким Марія була насправді, ніби йшлося про незнайомку, зустрінуту напередодні в нічному поїзді.

Він знав про неї те, чого ніхто не знав, але не бачив того, що бачили всі. Він вважав, що знає про неї все, але не більше того. Ще ніколи він не відчував так цієї втрати, як у цю мить, зробивши відкриття, таке банальне в очах інших, але головне для себе.

Можливо, давався взнаки шок, пережитий у паркінгу, і жах, що супроводжував його. Але ні, причина була не в цьому, не тільки в цьому. Вперше за десять років він задумався над тим, що він знає про Марію. Йому не давала спокою фраза: «Ви дійсно впевнені в ній?» Це запитання задав йому дерматолог, коли він звернувся з незрозумілою сверблячкою на наступний день після короткочасних шалених обіймів на

lier de l'Institut avec une collègue de travail qui lui était apparue soudainement irrésistible. « Probablement une mycose superficielle, vous auriez dû prendre le temps de vous protéger, mais êtes-vous vraiment sûr d'elle ? » lui avait répété le médecin en se penchant sur son cas enflé avec la curiosité primesautière d'un mycologue en cueillette aux confins de la forêt de Fontainebleau.

Mais de qui est-on vraiment sûr quand on ne l'est même pas de soi ? Rémi ne l'était plus de sa propre femme.

Plus il la méditait, plus le bloc de mystère se durcissait. Indéchiffrable, celle qu'il avait toujours crue si lisible. Le soupçon avait instillé le doute. Il la regardait dormir tout en se demandant si elle dormait vraiment. Une énigme que cette gisante dans leur lit.

Comment avait-elle encore pu soutenir son regard après avoir organisé ce vol doublé d'un viol ? Ce n'était rien mais cela changeait tout. Rémi était plus ébranlé que s'il lui avait découvert une liaison, car il aurait mieux compris qu'elle le trahisse plutôt qu'elle se trahisse. Le reniement pire que l'adultère. À tout prendre, il aurait préféré qu'elle lui mente, fût-ce par omission. Ne rien savoir de ce forfait pour ne pas s'en rendre complice d'une manière ou d'une autre. Ne pas être mêlé aux préparatifs de cette exécution, car assister, c'est déjà participer. La découvrir un jour dans les journaux. Et laisser Marie se débrouiller avec ce qu'il lui restait de conscience. Que tant d'énergie vitale ne dissimulât pas une sourde inquiétude lui paraissait inconcevable.

Une autre aurait gardé ça pour elle. Pas Marie, qui avait l'inconscience de ses opinions.

Il la regardait dormir et la jugeait. De plein droit. Non en vertu des liens sacrés du mariage ou de ceux, plus laïques, de la République, mais au nom de toutes les émotions qui avaient constitué au fil des ans leur capital sentimental, atroce métaphore économique bien dans son genre. Car l'argent de la maison, c'était elle. Très vite, son esprit d'organisation et son sens des placements l'avaient désignée administratrice de leurs biens. Au nom d'une éthique de la responsabilité dont elle se sentait personnellement dépositaire, elle avait banni toute perspective de dette et d'emprunt. Rémi en avait d'autant moins pris ombre qu'il n'avait toujours manifesté que du désintéret pour leurs intérêts. Il n'aimait pas l'argent, lequel le lui rendait bien. La fin du siècle, marquée par les années fric, l'avait tant et si bien dégoûté qu'il s'était exilé. Ainsi appartenait-il à une espèce si rare qu'on aurait pu l'empailler au musée des Finances, celle des Français qui sont passés directement des anciens francs à l'euro.

сходовій клітці інституту з колегою по роботі, перед якою він раптово не зміг встояти. «Найімовірніше, зовнішній мікоз. Ви повинні будете деякий час уникати статевих стосунків, але ви дійсно в ній впевнені?» — повторив лікар, схилившись над розпухлим піпсиком з безпосередньою зацікавленістю міколога під час збору в межах лісу Фонтенбло.

Але в кому можна бути дійсно впевненим, якщо невпевнений навіть у собі. В душу Ремі закралася підозра.

І чим більше він розглядав дружину, тим твердішою ставала її таємна брила. Зовсім непроникна, та, яку він вважав цілком зрозумілою. Підозра краплями вливала сумнів. Він дивився на неї сплячу і запитував себе, чи вона дійсно спить. Загадка, що ця лежача фігура була в їхньому ліжку.

Як могла вона витримувати його погляд, організувавши цей політ, подвоєний порушенням недоторканості? Це нічого не означало, але міняло все. Це приголомшило Ремі більше, ніж якби він відкрив її таємний зв'язок. Він краще зміг би зрозуміти те, що вона зраджує йому, аніж зраду самій собі. Відступництво ще гірше, ніж зрада. А взагалі, він волів би, щоб вона вже ліпше обманювала його, замовчуючи все. Нічого не знати про це злодіяння, щоб не стати так чи інакше співучасником. Не вплутуватися у приготування цієї розправи, бо бути присутнім — це вже значить брати участь. А випадково дізнатись про це з газет. І лишити Марію наодинці розплутуватися з тим, що зосталося від її совісті. Він не міг збагнути, як такий потужний генератор життєвої енергії не може приховати глухої тривоги.

Інша намагалася б зберегти все в таємниці. Але не Марія, яка діяла необдуманно.

Він розглядав її сплячу і судив. З повним правом. Не іменем священних шлюбних пут чи більш світських, іменем Республіки, а іменем тих почуттів, які перетворювались за ці роки волосок за волоском на їхній почуттєвий капітал. Жахлива економічна метафора, якраз у її стилі. Бо грошима дому заправляла вона. Дуже швидко організаторські здібності і вміння влаштовувати справи зробили її завідуючою їхніх цінностей. Із етичних міркувань вона викреслила будь-яку перспективу боргів чи позик. Оскільки Ремі завжди демонстрував повну незацікавленість спільними інтересами, то це його мало обходило. Він не любив гроші. Кінець століття, означений роками грошей, так набрид йому, що він перебував у добровільному вигнанні. Він належав до тієї рідкісної породи, з якої можна набити опудало для музею Фінансів, музею французів, які перейшли прямо від франка до євро.

Rien ne semblait pouvoir troubler le sommeil de Marie. Mais quelle Marie observait-il dans la pénombre de leur chambre : l'épouse ? la mère de ses enfants ? l'avocate ? l'amante ? Il les aimait toutes à travers celle qu'elle était devenue. Mais comment prétendre aimer quelqu'un à qui l'on ment sur l'essentiel ? S'installer dans cette contradiction, c'était déjà y répondre. Tant de choses avaient eu lieu et tant de paroles avaient été échangées, souvent si regrettables mais jamais regrettées. Ils avaient déjà éprouvé de la haine mais jamais encore de l'indifférence, qui est son stade ultime. L'oubli étant essentiel à la survie, ils étaient capables d'oublier, non de pardonner.

Depuis quand n'avaient-ils plus essayé de se conquérir ? En vérité, ils avaient perdu jusqu'au souvenir du premier regard, celui de la séduction réciproque. Mais il demeurerait toujours entre eux une sorte de complicité et une vraie tendresse, du moins s'en étaient-ils persuadés.

Soudain Rémi songea qu'il y a quelque chose d'irréconciliable dans un couple quand il s'avère que, décidément, l'un a le goût des choses et l'autre le goût des gens. Plus Marie s'attachait aux objets et aux possessions, plus Rémi s'épanouissait dans l'immatériel. Plus elle s'entourait, plus il se dépouillait. Elle se rassurait en faisant le plein, et lui le vide. Une telle tendance, qui ne pouvait que s'accroître avec l'âge, creusait un fossé entre eux plus sûrement que toute crise de valeurs car elle échappait à l'explication pour toucher au plus profond de leur être. En s'inscrivant dans l'ineffable, elle avait atteint un point de non-retour.

Quand ils achetaient des vêtements ensemble, il était du genre à laisser dans la boutique ceux qu'il portait en entrant. Pas elle. Si elle avait dû un jour tout quitter pour se retirer sur une île, ce qu'à Dieu ne plaise, c'eût été Manhattan, plus pratique pour les taxis. On ne la sentait pas prête à accompagner son mari un vendredi soir dans la forêt de Rambouillet juste pour écouter le brame des cerfs.

Marie ignorait le non-dit, les mots entre les mots, les secrets murmurés, les silences éloquentes. Dans son monde, on parlait ou on se taisait. On était régi par la tyrannie des convenances. Ce qui se fait et ce qui ne se fait pas. Rien entre les deux. Le geste gratuit non plus que l'erreur de préséance ou la faute de goût n'y étaient admis. La folie ordinaire en était conjurée. Rien ne devant échapper à sa maîtrise, l'irruption dérapante de la vie ne pouvait être qu'effrayante. Nulle place dans son système pour les frémissements de l'âme. Ni pour l'intensité souterraine d'une vibration. La demi-teinte était bannie et la nuance considérée avec méfiance. L'obsession de la règle était telle que, chez elle, même la tendresse était réglementaire. Quand il lui arrivait d'être

Здавалось, що нічого не може збентежити сон Марії. Але яку Марію розглядав він у сутінках кімнати: дружину? матір його дітей? адвоката? коханку? Він любив їх усіх у ній одній, у такій, якою вона стала. Але як хотіти любити того, кого обманюєш у головному? Знайти своє місце в цій суперечності — означало знайти відповідь. Скільки всього пережили вони разом, скільки слів сказали одне одному, часто таких прикрих, але ніколи не шкодували за ними. Він уже відчував ненависть, але байдужість, яка є її крайньою стадією, — ніколи. Оскільки забуття є головним для виживання, вони були здатні забути, але не пробачити. Відколи вони вже не намагались більше завойовувати одне одного? І скільки вони втратили... аж до спогаду про перший погляд, погляд взаємної спокуси. Але він назавжди залишиться для них чимось подібним до співучасті, справжньої ніжності. Принаймні, вони були в цьому переконані.

Раптом Ремі подумав, що між подружжям з'являється якась непримиренність, коли виявляється, що одного цікавлять речі, а іншого — люди. Чим більше Марія прив'язувалась до речей і власності, тим більше Ремі розцвітав у нематеріальному. Чим більше вона себе оточувала цим, тим більше він відкидав це. Така тенденція, що з роками могла тільки загостритися, копала між ними яму надійніше за будь-яку кризу цінностей, бо не піддавалась поясненню, щоб зачепити якомога глибше їхнє існування. Записуючись у щось невимовне, вона досягла точки, від якої вже немає вороття.

Коли вони купували разом одяг, він залишав у крамниці те, у чому був, заходячи туди. Але не вона. Якби вона надумала якогось дня кинути все, щоб віддалитись на острів, то це був би Манхеттен, більш практичний для таксі. Чого тільки варта ця її нестерпна готовність супроводжувати свого чоловіка в п'ятницю ввечері в ліс Рамбульє, щоб слухати крик оленів.

Марія ігнорувала сказане «ні», слова поміж слів, секрет, сказані пошепки, красномовну тишу. В її світі або говорили, або мовчали. Ними управляла тиранія пристойності. Існував чіткий поділ на те, що заведено і чого не слід робити. Іншого не було. Невмотивований жест, порушення послідовності в діях чи відсутність смаку були неприйнятними. Звичайну безрозсудність там відкидали. Оскільки нічого не повинно було уникнути приборкання, то таке різке вторгнення в життя, що нагадувало занос на повороті, було жахливим. У цій системі не було місця тремтінню душі. Напіввідтінок був вигнаний, а відтінок розглядався з недовірою. Одержимість правилом була такою, що навіть ніжність у неї

assaillie par le doute, elle réagissait en géomètre du mystère, capable d'endurer la souffrance dès lors qu'on la convainc qu'elle seule peut l'absoudre de ses péchés.

On lui avait appris à mater ses émotions. Les dévoiler eût été perçu comme un aveu de faiblesse. Toute une éducation fondée sur la culpabilité. Peur de s'abandonner par peur d'être abandonnée, c'était son côté Clèves. Ce n'était pas d'elle qu'il fallait attendre une quelconque traversée des apparences.

À l'ardeur et la fierté avec lesquelles elle déclinait son identité, maître Marie Rabaut-Pelletier, on comprenait d'emblée qu'il valait mieux éviter de lui donner du madame Laredo, ou, pis encore, du maître Laredo. Ainsi allait-elle de l'avant avec une détermination et une réussite qui suscitaient l'admiration, du moins dans ses cercles. Elle avait voulu deux enfants et il fallait s'arrêter là; moins aurait paru mesquin, plus ferait déjà émeute populaire. Elle avait choisi et imposé leurs prénoms, clin d'œil littéraire si appuyé que Rémi mit quelques années à ne plus rougir d'une telle niaiserie, lui qui supportait déjà depuis sa naissance un état civil mélodique.

Cultivée juste ce qu'il faut, mais par nécessité. Intelligente, mais par hasard. Du caractère, à défaut d'esprit. Trop pressée pour faire la part des choses et distinguer l'attitude du comportement. Une battante que le goût du mérite exaltait plus que le salut par le travail. Qu'avait-elle encore à prouver qui la maintint ainsi en permanence aux aguets ?

La première fois qu'il avait été reçu chez ses futurs beaux-parents, Rémi avait compris qu'il demeurerait à jamais un personnage secondaire de ce roman familial. On l'accueillait comme un fils, mais il ne serait jamais des leurs. D'ailleurs, voussoie-t-on un fils ? Au fil des ans, ils avaient maintenu cette distance qui se voulait respectueuse mais qu'aucune marque d'affection ne réduisait jamais. Il n'était pas de leur monde et n'en nourrissait aucun complexe, persuadé que, de toute façon, dans ce pays, quand on n'a pas deux grands-parents nés en Touraine, on se sent déjà terriblement cosmopolite. Et si on l'a oublié, d'autres se chargent de vous le rappeler.

Leur vérité ne s'inscrivait pas dans le brillant du parquet. Chez eux, les patins étaient dans la tête. La bourgeoisie française figée pour l'éternité. Sauf que, dans cette famille-là, protestants et catholiques avaient fait alliance comme on fait contre mauvaise fortune bon cœur. Il y avait encore le côté des Rabaut et le côté des Pelletier. Marie, qui ne doutait jamais de rien, se voulait leur synthèse historique. Elle croyait balayer des siècles

була регламентована. Коли Марію атакував сумнів, вона тримала це в таємниці, здатна терпіти страждання відтоді, як її переконали, що вона сама може відпускати собі гріхи. Її навчили приборкувати свої почуття. Зняти маску було ознакою слабкості. Все виховання було побудоване на почутті провини. Страх віддатись чомусь через страх бути покинутим. Це була її родинна гілка Клевес. Не від неї слід було чекати чогось неймовірного.

По запалу і гордості, з якими вона засвідчувала свою особистість, метр Марі Рабо-Пелет'є, відразу ставало зрозумілим, що до неї не варто звертатись мадам Ларедо, а тим паче метр Ларедо. Отже, вона йшла вперед, сповнена рішучості й успіху. І це не могло не викликати захоплення, особливо в її колах. Вона хотіла мати двох дітей, і на цьому потрібно було зупинитись; менша кількість могла викликати жалість, більша — обурення. Вона сама вибрала і нав'язала їхні імена. Літературна мить так надихнула її, що Ремі потрібно було декілька років, щоб більше не червоніти від такого безглуздя. Йому, що вже від народження мав мелодійне ім'я. Вона була досить освічена, але через необхідність. Розумна, але випадково. З характером, за відсутності духу. Надто затиснута, щоб враховувати деякі дрібниці і відрізняти манеру поведінки. Пробивна, але її надихала на працю жадова заслуг. Робота не була для неї порятунком. Що ще могла відчувати вона такого, що постійно тримало її насторожі?

Вперше переступивши поріг будинку своїх майбутніх тестя і теці, Ремі зрозумів, що він назавжди залишиться другорядним персонажем цього сімейного роману. Його приймали, як сина, але він ніколи не стане серед них своїм. До того ж, чи звертаються на «ви» до сина? З роками вони продовжували дотримуватись дистанції, яка вважалась шанобливою. І жоден знак прив'язаності не зменшував її. Ремі не належав до їхнього світу і не страждав комплексами у зв'язку з цим. Він був переконаний, що коли ти не маєш дідуся й бабусі з обох сторін, які б народилися в Турені, то вже відчуваєш себе космополітом, принаймні в цій країні. І коли ти, бува, забув про це, то завжди знайдуться ті, кому не ліньки буде нагадати тобі про це.

Їхня правда не вписувалась у блиск паркету. В їхніх головах були ковзани. Застигла довіку французька буржуазія. За винятком того, що в цій сім'ї католики і протестанти уклали шлюб так, ніби проковтнули гірку пігулку, навіть не скривившись. Існувала ще гілка Рабо і гілка Пелет'є. Марія, яка ніколи ні про що не здогадувалась, прагнула їх історичного синтезу. Вона хотіла підмести століття непримири-

d'atavisme irréductible en gommant des aspérités. Il n'empêche : il y aurait toujours les deux tendances en elle, l'une l'emportant sur l'autre au gré des vicissitudes. Tout en elle faisait double allégeance. À une majorité, avec ce que cela suppose d'assurance, de certitude et d'instinct de domination. À une minorité, avec ce que cela implique de précarité, de discrétion et de sentiment d'exclusion. Partager sa vie revenait également à prendre la mesure de cette douce schizophrénie, bien qu'elle la récusât avec la dernière énergie pour se présenter comme l'impeccable incarnation d'une dynastie enfin réconciliée.

En dépit de son triomphe, elle demeurait au fond une bourgeoise, fille de la bourgeoisie, en qui tout exprimait, par les inflexions de voix et les attitudes, les réflexes et la parure, l'indomptable volonté de perpétuer la race dans ce qu'elle a d'immuable. Une enfant angoissée de ne pas répondre aux attentes de sa famille. Mais qu'était-elle devenue en fin de compte, la promiseuse juriste des Rabaut-Pelletier, ce paquet de contradictions et de paradoxes sublimés par une volonté hors du commun ? Une rebelle qui traverse dans les passages cloutés.

Rémi en était le négatif. Son existence se déroulait non pas hors du monde mais dans ses marges. À la réflexion, il apparaissait moins comme un marginal que comme un irrégulier. Non conformiste plutôt qu'anticonformiste. On l'avait toujours connu ainsi. À croire que sa vie avait fait un pas de côté à sa naissance. Le fait est qu'en toutes choses il passait pour l'homme du petit écart.

Rémi était intimement convaincu que ses grands modèles avaient accédé à la sagesse pour avoir eu une seule idée de leur rôle et de leur fonction ici-bas, et pour s'y être tenus toute une vie. C'était sa manière de résister à son époque, puisqu'il n'avait pas le pouvoir de changer de contemporains. Perçu comme un inadapté que le mariage avait métamorphosé en animal social, il entendait bien se soustraire à la chaîne des obligations. Un personnage habitait en permanence sa personne, les deux coexistant en parfaite harmonie sans que jamais cette double identité ne s'intègre dans la comédie sociale, ou même ne participe au spectacle, sinon comme spectateur. Simplement, elle lui permettait de traverser son époque en étant à la fois sur place et à l'écart. Rémi était un doux que seuls les gens pressés prenaient pour un faible. Un intellectuel dont la sensibilité l'amènerait toujours à placer l'émotion au-dessus des idées. Un barbare dans la mesure où une certaine forme de civilisation l'écœurait. Quelqu'un qui préférait être touché que surpris.

мого атавізму, стираючи гумкою нерівності. Він не стояв на заваді цьому: в ній завжди проявлятимуться дві тенденції, які навперемін перемагатимуть одна одну. Все викликало в ній подвійне полегшення. Здебільшого тому, що це передбачає впевненість, достовірність і інстинкт панування. І меншою мірою тому, що містить ненадійність, стриманість і почуття винятковості. Розділити її життя — це те саме, що зняти мірку з цієї спокійної шизофренії, хоча вона приховувала її з останніх сил, щоб подати себе як бездоганне втілення нарешті примиреної династії.

Попри свій тріумф, у глибині душі вона залишалась міщанкою, дочкою буржуа. Все в ній: тон голосу, манери, думки, одяг — свідчило про невгамовне бажання увічнити расу в тому, що вона має непорушного. Дитина, яка боїться не справдити сподівань сім'ї. Але ким вона стала врешті-решт? Багатообіщючим юристом клану Рабо-Пелетьє, клубком суперечностей і парадоксів, ушляхетнених одним лиш бажанням бути непересічною людиною? Бунтівницею, яка перетинає вулицю на переході.

Ремі нагадував негатив. Він існував не поза світом, а на його полях. Якщо бути точнішим, то він з'являвся на полях скоріше як неправильний, а не як написаний. Був не так консерватором, як антиконформістом. Його таким знали завжди. Певно, його життя зробило крок убік при народженні. Річ у тім, що він в усьому вважався людиною з невеличким відхиленням.

Ремі був у душі переконаний, що його високі ідеали таїли в собі мудрість, щоб почерпнути одну ідею з їхньої ролі і функції на цьому світі і залишатись вірним їй усе життя. Це був своєрідний опір епосі, в якій він жив, позаяк він не мав можливості змінити своїх сучасників. Оскільки його вважали невдахою, якого шлюб перетворив на суспільну тварину, то він мав намір уникнути низки обов'язків. У цій людині одне «я» існувало постійно, а два — співіснували в чудовій гармонії, так, щоб ця подвійна ідентичність не переросла ніколи в суспільну комедію і не взяла участі у виставі інакше, як у ролі глядача. Просто це дозволяло йому переживати свою епоху, залишаючись у її межах і водночас тримаючись осторонь. Ремі мав м'яку вдачу, але тільки люди з поспішними висновками вважали його безхарактерним. Це був інтелігент, чия чутливість завжди призведе до того, що емоції будуть вищі за ідеї. Варвар тією мірою, коли певна форма цивілізації викликає відразу. Хтось такий, хто воліє отримати удар, аніж бути захопленим зненацька.

Le monde avait changé de visage et il ne s'en était pas aperçu. À moins qu'il ne fit semblant. Ce qui revient au même. Doutait de tout, même du doute. Un sentiment aigu de la précarité des choses commandait chez lui une remarquable absence d'ambition. Tout à sa passion pour les grains de sable qui dérèglent les existences les mieux réglées, il guettait en chacun la pointe de folie qui le sauverait de la mort lente promise par l'atroce normalité. La part d'absurde que la vie quotidienne pouvait encore offrir le comblait au-delà de toute espérance. Il y mettait même un certain sens de la provocation, notamment le dimanche soir, quand il imposait à toute la maison son quart d'heure poétique en augmentant le son de la radio à l'heure de la météo marine, délicieux charabia exotique d'où il ressortait que les mers et les océans souffraient eux aussi de dépression.

Rémi était un nostalgique suffisamment lucide pour se savoir malade du souvenir. Un juif déjudaïsé, si républicain qu'il en serait devenu un intégriste de la laïcité si sa pente naturelle ne l'avait éloigné de tout excès. Mais un juif émerveillé par la diaspora dont il était issu, ému par l'esthétique de la dispersion qu'il décelait dans cette aventure séculaire, si fier d'être parvenu à l'autre bout d'une longue chaîne qu'il n'entendait pas être celui qui la romprait. Dans sa mémoire, l'histoire n'était que le récit d'une ambiguïté, celle de la condition humaine.

Etranger de naissance, demeuré étranger de nationalité, il trouvait qu'il y avait de plus en plus d'étrangers dans le monde. L'étranger était son compatriote secret. Les papiers n'avaient guère d'importance. Difficile alors d'expliquer en quoi il se sentait intimement français et géologiquement occidental. Plus son étrangeté paraissait inquiétante, moins il avait le goût de la défendre. En un sens, ça le rassurait.

Rien ni personne ne l'aurait fait renoncer à son nom de Laredo, orthographié sans accent, affectation plus que coquetterie dans un monde où l'on n'a de cesse de se distinguer, les semblables l'étant toujours trop, au goût de chacun. Sans avoir nécessairement recours à un titre ou une particule, un signe suffit.

D'autant plus facile à porter qu'il ne heurtait pas l'ouïe, son patronyme évoquait simplement une lointaine Espagne dont peu se doutaient qu'elle avait partie liée avec l'Inquisition. De toute façon, chez les siens, le prénom importait plus que le nom puisque lui seul attestait vraiment la lignée : son grand-père s'appelait Rémi et avant lui son propre grand-père, tradition dont il ne saurait jamais si elle prenait sa source chez un aïeul mélomane.

Світ змінився ззовні, а він цього не помітив. Принаймні він не прикидався. А це те ж саме. Здогадувався про все, ні, не було навіть сумнівів. Гостре відчуття ненадійності панувало в нього над незвичною відсутністю честолюбства. Весь у своєму захопленні піщинками, які вносять безлад у найкраще впорядковані способи життя, він висліджував прояв безумства, який врятує від повільної смерті, що гарантована жадливою нормальністю. Частка абсурду, що повсякденне життя може також осипати щедро понад будь-яку надію. Деякі його дії були своєрідним викликом суспільству, зокрема те, що в неділю ввечері він нав'язував усьому будинку поетичний вечір на чверть години, збільшуючи звук радіо в час морського метеозведення, чудової екзотичної тарабарщини, з якої випливало, що моря і океани також страждають від знесилення.

Ремі страждав ностальгією, але мав достатньо ясний розум, щоб усвідомлювати себе хворим на спогади. Це був єврей, який не сповідував юдаїзму, республіканець, але такий, що міг би стати прибічником інтегризму світського характеру, якби природний нахил не уберігав його від будь-якої надмірності. Єврей, який був у захопленні від діаспори, з якої він походив, розчулений естетикою розсіювання, яку він відкривав у цій віковій пригоді, такий гордий, що досяг іншого кінця довгого ланцюга. Хоч він не мав наміру бути тим, хто його розірве. В його пам'яті історія була лиш оповіданням двозначності, двозначності людського існування.

Іноземець від народження, що залишався іноземцем за національністю, він вважав, що у світі стає дедалі більше іноземців. Іноземець був його таємним співвітчизником. Папери майже не мали значення. Отже, важко пояснити, яким чином він почував себе десь у глибині душі французом і геологічно — західняком. І чим тривожнішою здавалась його дивність, тим менше він мав бажання її захищати. Можна сказати, що це його навіть заспокоювало.

Ніщо і ніхто не змогли б примусити його зректися свого прізвища Ларедо із звичним наголосом. Це була неприродність, ще більша, ніж кокетство у світі, де все ще існує поділ за певними схожостями, яких завжди було забагато, на смак кожного. Де не обов'язково вдаватись до титулу чи частки, достатньо одного значка. Його ім'я по батькові було ще легшим, бо не різало слуху, а просто викликало в пам'яті далеку Іспанію, де мало хто здогадувався, що вона була у згоді з інквізицією. В усякому разі, серед рідних ім'я значило більше, ніж прізвище, бо воно одне посвідчувало потомство:

S'il ne s'étendait pas volontiers sur le sujet, Rémi avait parfaitement intégré ce passé. Chez les siens, on en avait toujours parlé. La grande expulsion de 1492 appartenait à leur imaginaire au même titre qu'une page de l'album de famille. Juste de quoi lui donner une acuité particulière à l'univers des ténèbres et au monde des défunts sans que cela ne devînt jamais une prédisposition au tragique, comme chez certains de ses amis dont la famille avait été décimée par la déportation. Pourquoi les uns et pas les autres ? Le temps n'explique pas tout. Les Juifs, ça reste un mystère, même pour eux.

À l'opposé de sa femme, qui était cernée par des vivants, Rémi s'obsédait de la présence des morts. Nul besoin de passer le pont pour aller à la rencontre de ses fantômes : ils s'étaient déposés en lui, phénomène inévitable à force de guetter la trace des êtres et l'ombre des instants sur des photos jaunies. On le découvrait parfois effondré à l'idée que certaines heures de sa vie ne ressusciteraient jamais. Il ne se faisait pas à l'absence de ceux qu'il avait aimés, à ce caractère définitif. Ça devait être ça, la maladie de la commémoration familiale permanente, le diaspora blues. Pas un jour sans une pensée pour eux, mais à quoi bon s'épuiser dans le souvenir, ça ne sert à rien puisque tu ne peux rien y faire, c'est perdu d'avance, cesse de t'exténuer dans les réminiscences ou tu finiras par attraper le cancer de la mémoire. Marie lui répétait ça régulièrement, sans trop y croire.

Un bloc de mélancolie, c'est ce qu'il était devenu. Mais une mélancolie active, qui l'empêchait de se laisser engoutir par les lames de fond de l'instinct de mort pour le retourner comme un gant afin de transformer en énergie créatrice cette aspiration vers le néant. Son humour décalé le sauvait, un regard ironique sur le monde et une dérision souriante en toutes choses. Mais ça ne changeait rien quand il se retrouvait face à lui-même. Une force sourde l'empêchait de sombrer dans une remise en cause radicale du monde, tentation suprême des désenchantés.

Les ratures dans son carnet d'adresses, anormalement nombreuses pour un homme de quarante ans, étaient les témoins muets de cette douleur. Il le relisait parfois comme on le ferait d'un mémorial des bonheurs obscurs. Huit ans après la disparition de son père, il se surprenait encore, dans les moments de désarroi comme dans les instants de joie, à composer son numéro de téléphone à son bureau pour les partager avec lui, comme avant; généralement, il raccrochait avant même la sonnerie et rougissait de l'incongruité de son réflexe. Alors la honte s'effa-

його діда звали Ремі і дідового діда — теж. Традиція, яку ніколи не знатимуть, якщо вона бере початок від якогось предка-меломана.

Ремі неохоче говорив на цю тему. Він зробив своє минуле повністю недоторканим. Серед рідні про це говорили постійно. Велике вигнання 1492 року належало їхній уяві з тим же правом, що й сімейний альбом. А саме, за що йому надавати особливої гостроти у світі темряви і покійників, щоб це стало коли-небудь схильністю до трагічного, як у деяких його друзів, чия сім'я понесла великі втрати у зв'язку з відправленням на поселення. Чому одні, а не інші? Час не пояснює всього. Євреї, це залишаться таємницею навіть для них.

На противагу своїй дружині, яка була оточена живими, Ремі невідступно переслідувала присутність мертвих. Не було потреби перетинати міст, щоб іти на зустріч з привидами: вони жили в ньому. Явище неминуче, якщо напружено вичікувати сліди істот і тінь миттєвостей на пожовклих фото-знімках. Іноді його пригнічували думки, що деякі години його життя не воскреснуть ніколи. Усвідомлюючи цю безповоротність, він не тривожився відсутністю тих, кого любив. Це мало бути чимось подібним до хвороби безперервного сімейного вшанування, діаспори блюзу. Жодного дня без думки про них. Але навіщо виснажувати себе спогадами, коли це нічого не дасть, бо ти не в змозі щось змінити. Це є програним заздальгідь. «Перестань знемагати у спогадах, інакше дістанеш рак пам'яті», — повторювала йому постійно Марія, не дуже вірячи своїм словам.

Брила меланхолії — це те, ким він був. Але меланхолії активної, яка перешкоджала глибинним хвилям інстинкту смерті поглинати його, аби вивернути, як рукавичку, і перетворити це всмоктування у небуття на творчу енергію. Його рятував незвичний гумор, іронічний погляд на світ, веселий жарт з будь-якого приводу. Але це нічого не змінювало, коли він знову залишався наодинці з собою. Якась приглушена сила заважала йому зануритись у хащу докорінного звинувачування світу — крайню межу розчарованих.

Виправлення в записнику з адресами, надто численні для людини сорока років, були нікими свідками цього болю. Іноді він перечитував усе, ніби робив з цього меморіал за-тьмареного щастя. Минуло вісім років відтоді, як зник батько, а Ремі все ще ловив себе на тому, що в моменти замішання, як і в моменти радості, набирав його робочий номер телефону, щоб розділити з ним, як раніше, свої переживання. Він вішав телефонну трубку перед самим гудком і червонів

çait devant le chagrin, car le travail du temps n'avait pas entamé la peine.

La légèreté lui faisait défaut, mais comment être léger quand l'inquiétude l'emporte trop souvent sur l'insouciance ? Quoi qu'il fit, sa légèreté à lui sentait l'effort. Dans tous les cas, Marie lui en faisait le reproche, n'en déplorant que le reflet superficiel, une sorte de tristesse en société. Leur petit monde la relevait inmanquablement comme si elle s'adressait à eux, ou qu'ils en fussent la cause. Il se réconcilia avec lui-même le jour où il réussit enfin à rester sourd à ces remarques.

La délivrance lui vint de la révélation de l'âme portugaise, cette étrange mélancolie sans tragédie qu'il adopta pour blason de sa propre sensibilité par la vertu d'un mot, d'un seul, le doux mot de *desassossego*. La traductrice qui inventa de le transporter en français dans cet au-delà de l'inquiétude qu'est l'intranquillité libéra Rémi d'un poids qui menaçait de l'écraser. Intranquille, voilà ce qu'il était profondément et il ne lui déplaisait pas que les grands dictionnaires n'en fissent pas mention. Alors seulement il se découvrit des trésors naturels de légèreté.

En somme, Rémi ne semblait pas doué pour le bonheur officiel, quand Marie ignorait le sentiment tragique de la vie. Elle était la précision faite femme, alors qu'il se réalisait dans le flou. Plus elle s'ancrait dans le réel, plus il se réfugiait dans le rêve. Il était encore dans l'avant-goût quand elle s'épanouissait déjà dans l'arrière-goût.

Il aimait les questions, et elle les réponses, mais seuls les sots s'imaginaient que cela les rendait complémentaires. Ces héritiers étaient également attachés à leur mémoire archaïque, mais ce n'était pas la même ; il n'y avait que leur expérience du désert et de l'état de minoritaire pour les rassembler. Il fallut que passent les années de bonheur sans nuage pour qu'à l'issue d'une saison de crises, un soir de grande détresse, ils se demandent autour de quel projet ils avaient bien pu sceller leur union.

Chacun vivait à son rythme biologique. À la veille des vacances, c'était toujours la même histoire. Il hésitait encore à voix haute entre le Morbihan et la Mésopotamie quand elle avait déjà réservé les billets de chemins de fer pour Cap-Ferret. Comment deux êtres aussi dissemblables avaient-ils pu se trouver, s'aimer et s'unir sinon pour des motifs invisibles ? En un sens, c'était plutôt rassurant puisqu'il n'est de véritable harmonie que celle qui ne saute pas aux yeux. Toute la vulgarité du monde résidait là, justement, dans le triomphe du visible sur l'invisible. Raison de plus pour le préserver et le défendre dans l'ultime pré

через недоречність дії. Але сором у такі хвилини згладжувався перед горем, оскільки час ще не зменшив біль.

Легковажність ставала вадою, але хіба можна бути легковажним, коли тривога надто часто перемагає безтурботність? Що б він не зробив, його легковажність викликала внутрішнє напруження. Кожного разу Марія дорікала йому за це, оплакуючи тільки те, що було зовнішнім проявом. Це нагадувало печаль у суспільстві. Їхній маленький світ помічав це неминуче, ніби вона зверталась до них або вони були причиною цього. Він примирився з самим собою в день, коли нарешті зумів лишитись глухим до її зауважень. Звільнення прийшло до нього з відкриттям португальської душі, цієї дивної меланхолії без трагедії, яка стала для нього гербом власної чутливості через властивість слова, одного лагідного слова *desassossego*. Перекладачка, яка придумала передати французькою мовою те, що означає «понад тривогу», як неспокій, звільнила Ремі від тягаря, який загрожував його придавити. Неспокійним, ось яким він був у глибині душі. Йому було неприємно, що великі словники не згадують про це. Тільки тоді він відкрив для себе природні скарбниці легковажності.

У цілому Ремі не здавався обдарованим для офіційного щастя, оскільки Марія ігнорувала трагічне сприйняття життя. Вона була ясністю у вигляді жінки, тоді як він — втіленням розпливчастості. І чим більше вона утверджувалася в реальному, тим більше він тікав у мрії. Він ще тільки тішився передчуттям, а вона вже розцвітала у присмаку.

Він любив запитання, вона — відповіді, але лише дурні вважали, що цим вони доповнювали одне одного. Ці спадкоємці були однаково прив'язані до їхньої архаїчної пам'яті, але це не було одне й те ж; існував тільки досвід пустелі і досвід громадського становища представниці меншості, щоб з'єднати їх. Мали пройти роки безхмарного щастя, щоб у кінці сезону криз у один з вечорів великої туги вони запитали одне одного, навколо якого задуму змогли скріпити свій шлюб.

Кожен жив у своєму біологічному ритмі. Напередодні канікул завжди повторювалася та ж сама історія. Він ще вагався вголос між Морбіан і Месопотамією, коли вона вже мала зарезервовані квитки на поїзд до Кап-Ферре. Як дві такі несхожі між собою істоти змогли знайти одне одного, покохатись і об'єднатись? Не інакше, як з невидимих мотивів. У якомусь сенсі це було скоріше заспокійливим, бо немає справжньої гармонії, яка б не впадала в око. Вся вульгарність

carré de ses intimes valeurs. Rien ne lui paraissait plus précieux que ce mystère.

Longtemps il n'avait pas voulu en savoir plus. S'il avait remonté l'étonnante courbe de leur vie pour explorer leur histoire, il aurait sans doute mis à nu un réseau de conflits. Sauf qu'à l'issue de cette journée pas comme les autres, Rémi prenait conscience qu'on ne peut vivre impunément en exil de soi-même. Quand vient le moment où la façade se lézarde, et que les lustres du salon de musique tremblent avant de s'éteindre, c'est signe que les fondations vont craquer à la faveur de ces riens qui changent tout. On se trouve soudain désarmé devant le séisme de la vérité.

Marie ouvrit un œil, puis les deux. Sa fraîcheur témoignait de son éveil.

« Tu m'en veux ? lâcha-t-elle dans un murmure.

— Ce que tu es en train de faire à cette femme est impardonnable. Tu vas mettre sa vie à nu et la livrer aux chiens. C'est indigne de quelqu'un comme toi. Je te souhaite sincèrement de gagner, mais pas comme ça.

— Ta compassion pour cette inconnue, il y a là quelque chose qui m'échappe...

— La compassion, c'est d'abord l'oubli de soi, répliqua-t-il sèchement. Je comprends que cela te soit étranger.

— Parfois, je me demande si, de nous deux, ce n'est pas toi le plus chrétien. Elle est tout de même fautive, non ? »

Au ton qui était désormais le leur, on sentait que la tension montait. Marie avait encore vu juste car il se sentait secrètement solidaire de toute femme en faute. Elle ramena brusquement les couvertures jusqu'à son menton et se retourna comme on se renfrogne. Rideau. Alors Rémi se coucha pour de bon. Assis sur le rebord du lit, alors qu'il retirait ses pantoufles, il précipita d'un geste ses mains aux oreilles. À nouveau un bourdonnement l'envahissait, prémisse d'un patchwork de bruits, cette maudite sonate indistincte, des accords de piano à lui faire haïr le piano, cette musique qu'il entendait se mêlant à cette musique qu'il croyait entendre. Quelque chose de pire encore qu'un concert parisien en plein hiver dans une église non chauffée programmant une suite en *la* de François Couperin pour basse de viole, clavecin et quintes de toux en rhinathiol majeur.

La voix de Marie, dans son dos, le ramena aux réalités. D'autant qu'elle avait adopté le ton de celle qui comprend le

світу була саме тут, у тріумфі видимого над незримим. Нічого не здавалось йому примхливішим за цю загадку.

Довгий час він не хотів знати про це більше. Якби він знову підняв дивну криву їхнього життя, щоб дослідити їхню історію, то, безперечно, звів би нанівець сплетіння конфліктів за винятком того, що в кінці цього дня, не такого, як інші, Ремі усвідомив, що не може жити безкарно в добровільному вигнанні самотійно. Коли настає момент, що у фасаді з'являється тріщина і люстра музичного салону тремтить перед тим, як погаснути, це знак, що фундамент щойно тріснув під захистом цих «нічого», які змінюють усе. Раптом ми відчуваємо себе обеззброєними перед підземним поштовхом правди.

Марія розплющила одне око, потім обидва. Її свіжість свідчила про пробудження.

— Ти на мене гніваєшся? — запитала вона пошепки.

— Те, що ти збираєшся зробити з цією жінкою, непростимо. Ти маєш намір оголити її життя і кинути псам. Це негідний спосіб для такої людини, як ти. Я щиро бажаю тобі виграти, але не в такий спосіб.

— У твоєму співчутті до цієї незнайомки є щось таке, чого я не можу збагнути...

— Співчуття — це означає, перш за все, забути про себе, — заперечив він сухо. — Я розумію, що це для тебе було б дивним.

— Іноді я запитую себе, чи не ти, бува, з нас двох є справжнім християнином. Вона все-таки винна, чи ти думаєш інакше?

Тон їхнього голосу свідчив про зростання напруги. Марія, очевидно, помітила, що в глибині душі він почував себе солідарним з будь-якою жінкою з провинами. Вона раптом натягнула ковдру аж до підборіддя і відвернулась, так, ніби насупилась. Завіса. Отже, Ремі насправді ліг спати. Коли він знімав домашні туфлі, сидючи скраю на ліжку, то поспішив затулити вуха руками. Знову вривався шум, пістрява суміш звуків. Ця клята, невиразна соната, фортепіанні акорди викликали ненависть до фортепіано, до цієї музики, в якій змішувалось те, що він чув, і те, що думав, ніби чує. Щось значно гірше від концерту в Парижі, в розпал зими, у неопалованій церкві, до програми якого входить сюїта Франсуа Куперена для баса, віоли, клавесина і приступи кашлю в рінантіол мажор.

Голос Марії за його спиною повернув Ремі до реальності. Тим паче, що вона говорила тоном жінки, що сприймає

septième commandement, « Tu n'adultéreras pas », comme l'article 7 de son propre code pénal. Ils n'avaient pas droit à la faute, ni l'un ni l'autre, en vertu d'un règlement qu'elle avait institué un soir de dîner aux chandelles sur les rives de la Méditerranée, avec cette gravité légère qui sied à l'énoncé de grands principes aux accents d'autant plus définitifs qu'on espère n'y avoir jamais recours. Au plus petit écart, à la première faute, au moindre accroc dans le contrat, elle le mettrait dehors à jamais sans autre forme de procès. Autrement dit le châtiment maximal à défaut de peine capitale. Cette attitude reflétait mieux que tout sa fragilité d'acier. Au cas où il en aurait douté, elle tenait la trahison pour le fondement tragique de tous rapports entre humains.

« Rémi, tu as une double vie ? » lui demanda-t-elle.

La réponse de Rémi resta en suspens, alors que son regard était accroché par une vision d'horreur. Ses vêtements, posés sur sa chaise. Il était tellement obsédé par les empreintes d'ongles dans le dos qu'il en avait oublié les traces de fond de teint sur la couture de son slip blanc. Il se leva et retrouva son sang-froid en le déposant nonchalamment dans une corbeille en osier.

« De toute façon, dès lors qu'on a une vie intérieure, on mène déjà une double vie », dit-il sur un ton qui se voulait le reflet d'une sagesse ancienne.

Là-dessus, il éteignit la lumière en remerciant secrètement un monde fou, le greffier du palais de justice, la nouvelle collaboratrice du cabinet Rabaut-Pelletier, la responsable des parents d'élèves, la domestique qui comprend tout de travers, d'avoir si parfaitement épuisé les réserves d'énergie de sa femme qu'elle n'ait pas été prise ce soir-là d'une irrépressible envie de faire l'amour.

3

En pénétrant le lundi dans son bureau de l'Institut d'art et de paléontologie, Rémi le considéra pour la première fois d'un autre œil. Il caressa une pile de dossiers ficelés à la diable, le verre publicitaire regorgeant de crayons, le cendrier en terre cuite, l'ordinateur déjà hors d'âge et le téléphone de l'ère vétéro-testamentaire, comme s'il était ému de récupérer ses objets familiers, heureux de retrouver son monde à l'issue d'un long voyage. La séparation l'avait marqué. De fait, il était sonné.

Il dépouilla machinalement sa correspondance, déposée comme toujours près de la lampe et déjà désossée par son assistante. De la paperasse administrative, quelques doléances, une récla-

сьому заповідь «Не побажай жони ближнього свого» як сьому статтю свого власного карного кодексу. Вони не мали права на помилку, ні один, ні другий, через положення, яке вона ввела одного вечора під час вечері при свічках на березі Середземного моря з цією легкою поважністю, яка доречна при викладі високих принципів з акцентами тим безповоротнішими, що сподіваєшся вже ніколи не повертатись до цього. При найменшому порушенні, при першій помилці, при найменшій перешкоді вона його прожене назавжди без будь-якого позову. Інакше кажучи, максимальне покарання за відсутності смертної кари. Це ставлення характеризувало її краще, ніж уся її сталава недовговічність. На випадок, коли його в цьому запідозрять, вона тримала зраду, як трагічну основу всіх відносин між людьми.

— Ремі, ти ведеш подвійне життя? — запитала вона його.

Відповідь Ремі залишалась невідомою, бо його погляд зіткнувся з жакливим видінням. Його одяг, що лежав на стільці, був так невідступно переслідуваний слідами від нігтів на спині, що Ремі забув про глибокі пофарбовані сліди на шві своїх білих трусів. Він піднявся і знову заспокоївся, кладучи все недбало в кошик з лози. «В усякому разі, як тільки у людини з'являється внутрішнє життя, то це вже означає, що вона живе подвійним життям». — Йому хотілося, щоб його слова пролунали наче міркування стародавнього мудреця. Потім він вимкнув світло, потай дякуючи силі народу, секретареві суду, новій співробітниці кабінету Рабо-Пелетьє, відповідальності батьків за своїх вихованців, служниці, яка розуміє все хибно, за те, що вони так чудово вичерпали енергійні резерви цієї жінки, що нею не оволоділо цього вечора непереборне бажання зайнятись з ним коханням.

3

Заходячи в понеділок у свій робочий кабінет в інституті мистецтва і палеонтології, Ремі вперше поглянув на все іншими очима. Він погладив паку паперів, недбало перев'язаних мотузкою, рекламну склянку, переповнену олівцями, теракотову попільничку, старенький комп'ютер і телефон доісторичних часів, так, ніби був зворушений тим, що отримав назад ці сімейні предмети і щасливий знов повернутись у свій світ після довгої подорожі. Розлука позначилась на ньому. Фактично він пробудився.

Він глянув на кореспонденцію, покладену, як завжди, біля лампи і вже детально розібрану асистенткою. З адміні-

mation. Juste du courrier qui appelait du courrier, des signatures en perspective, une activité indispensable dont il ne resterait rien, le travail en quelque sorte puisque, dans sa vie professionnelle, il trouvait ailleurs le sel de la recherche. Hors des murs, du moins de ceux-ci, dans les entrailles de la terre où des ours jadis venaient mourir, dans ces grottes qu'il fouillait en équipe avec des géomètres, des géographes, des climatologues. À eux l'analyse de la calcite et l'examen de la poussière, à lui l'étude du bestiaire sur la couche d'argile des parois, ces dessins au charbon de bois incroyablement maîtrisés qui sont l'art d'avant l'art.

Ici c'était son monde, là-bas son univers. Mais, dans une sphère comme dans l'autre, il se sentait déboussolé depuis l'avènement de l'ère de la mondialisation. Rémi se disait solidaire d'un de ses collègues qui vivait comme une tragédie personnelle le triomphe de la vision zénithale du satellite sur la domination multiséculaire de la perspective. À la buvette de l'Institut, surtout après dix-huit heures il est vrai, ils allaient racontant partout que lorsqu'on prendrait la mesure des dégâts de cette révolution, il serait trop tard.

Seule une enveloppe était restée fermée puisqu'elle portait la mention « Personnel ». Ce ne pouvait être Victoria. Pas son écriture. De toute façon, les timbres étaient américains. À l'intérieur, il y avait une carte postale de Laredo, Texas.

Armé d'une loupe, Rémi examina en tous sens cette chose désuète que la technologie n'avait pas encore rendue obsolète, la renifla puis la rangea auprès d'une autre carte envoyée de Laredo, province de Santander, dans le seul tiroir qui fermât à clé. Il les compara. L'espagnole, tout aussi anonyme, était revêtue d'une écriture nettement plus ferme que l'américaine. Sa graphie révélait une tout autre personnalité. Mais il flottait déjà trop pour se laisser envahir par ce mystère.

La bande magnétique de son répondeur téléphonique débitait des messages si anodins qu'il brancha le haut-parleur pour les écouter pendant qu'il rangerait des livres dans la bibliothèque.

« Monsieur Laredo, vos encadrements sont prêts, vous pouvez passer les prendre quand vous voulez, nous fermons à dix-neuf heures » ... « Rémi, n'oublie pas d'aller chercher Virginie à la danse. À ce soir, chéri » ... « Allô Rémifasollasiredo ? Ici le maître de musique, qui vous espère demain à l'heure du déjeuner pour vous administrer une leçon, non sans blague, tu es libre pour une partie de billard ?... »

стративних паперів декілька скарг і одна вимога. З так званої пошти папери для підписання. Необхідна діяльність, від якої не залишиться і сліду. Це можна було назвати роботою тільки до певної міри, бо головним у його професійному житті були пошуки. Не в інституті, а поза стінами, принаймні цими, у надрах землі, куди в давнину приходили помирати відлюдники. В гротах, де він вів розкопки в команді з топографами, географами, кліматологами. Вони займались аналізом кальциту і дослідженням пороху, а він — вивченням бестіарію на пластах внутрішніх поверхонь, цих малюнків, неймовірно майстерно виконаних деревним вугіллям, що належать до мистецтва домистецького періоду.

Тут був його світ, там — його всесвіт. Але як в одному, так і в іншому середовищі він почувався збитим з пантелику з настанням ери глобалізації. Ремі вважав себе солідарним з одним із його колег, який переживав як особисту трагедію триумф можливості супутникового спостереження для багатвікового домінування в перспективі. Вони заходили в буфет інституту, здебільшого після вісімнадцятої години, і пояснювали всім, що буде надто пізно, коли вживуть заходів по втратах від цієї технічної революції.

Лише один конверт залишався закритим, оскільки на ньому стояв надпис «Особисто». Це не могла бути Вікторія. Не її почерк. Принаймні марки були американськими. Всередині листівка від Ларедо, Техас.

Озброївшись лупою, Ремі детально обстежив цю річ, яка вже вийшла з ужитку, але її технологія ще не застаріла, понюхав, а потім поклав до іншої картки, присланої від Ларедо з провінції Сантандер, у єдиний ящик, що закривався на ключ. Він їх порівняв. Іспанська листівка також була анонімною, але напис на ній був чіткіший, ніж на американській картці. Писала зовсім інша людина. Але він і так уже був надто занепокоєний, щоб дати захопити себе цій таємниці.

Магнітна стрічка його телефонного автовідповідача відтворювала такі банальні повідомлення, що він увімкнув гучномовець, аби слухати їх і паралельно упорядковувати книжки в бібліотеці.

«Пане Ларедо, ваші справи готові, ви можете зайти за ними в будь-який зручний для вас час. Ми працюємо до дев'ятнадцятої години»... «Ремі, не забудь забрати Вірджинію після танців. До вечора, любий»... «Алло! Ремі фасоль-лясіредо? Це вчитель музики. Сподіваюсь побачити вас завтра в обідній час, щоб дати урок. Ні, без жартів, ти вільний, щоб зіграти партію в більярд?..»

Parfois, ils étaient si attendus qu'il les annulait sans attendre leur achèvement. Jusqu'à celui de Victoria, celle qui ne se présentait jamais, par prudence, et parce qu'il eût été inconcevable qu'il ne la reconnût pas au son de ses premières syllabes, lui qui disait percevoir ses couleurs et son odeur par la grâce de son souffle. Immédiatement, il débrancha le haut-parleur et décrocha son téléphone.

« ... Pardon, mon cœur, pour mon rire stupide tout à l'heure... Tu me manques déjà... Si j'ai le temps de te laisser un autre message après ma consultation, je le ferai... Je dois raccrocher parce qu'un agent, au feu rouge, n'arrête pas de me fixer et je sens que je vais prendre un PV... Je t'embrasse... tendrement... À mardi, où tu sais... »

Rémi réécouta le message puis l'effaça comme les autres. Il tapota le clavier de son ordinateur, soupira en jetant un coup d'œil aux messages accumulés dans le ymêl et refusa aussitôt de se soumettre à cette forme de harcèlement. Il maintenait ainsi, pour son hygiène personnelle mais sans ostentation, quelques îlots de résistance à la tyrannie de la communication. Il en faisait d'autant moins état que son refus était sélectif et qu'il n'avait nulle envie de s'expliquer, donc de se justifier.

Du fond de sa poche il exhuma un méchant bout de papier, si froissé qu'il le déchiffra à grand-peine. <http://net.indra.com/~shredder/restore/index.html>. C'était le code d'accès à l'un des sites américains spécialisés dans la restauration du prépuce et la sexualité des verges endommagées. Sans l'Internet, vestale du siècle à venir, il n'aurait jamais imaginé qu'une bibliographie si riche, précise, variée et détaillée pût être consacrée à un sujet aussi insolite. Comme s'il n'y avait pas de préoccupation plus mondiale pour l'internaute mâle que l'état alarmant d'un pénis arcimboldesque. De toute façon, il n'aurait jamais osé demander de tels livres à une bibliothécaire, et moins encore à une libraire, ne fût-ce que pour ne pas avoir à affronter un sourire en coin digne d'une préparatrice en pharmacie insistant à voix haute devant tout le monde : « Les préservatifs, quelle marque ? »

Quand les premières images apparurent sur son écran, Rémi fut pris d'un mouvement de recul. À croire qu'il s'attendait à voir surgir un dessin animé des années cinquante en lieu et place d'un défilé de membres tuméfiés. L'entrée inopinée d'une collègue lui fit éteindre précipitamment l'ordinateur.

« Tu as tort ! lanca-t-elle d'autorité tout en s'asseyant sur sa grande table de travail, à l'autre extrémité de son écran, comme pour lui faire contrepoids. Tu vas le détraquer. Ça se bichonne, le matériel du service public. Le personnel aussi, d'ailleurs... »

Іноді повідомлення були такими розтягнутими, що Ремі витирав їх, навіть не дослухавши до кінця. Аж до повідомлення Вікторії, яка ніколи не відрекомендовувалась через обережність. І потім, для неї було незбагненним, що він може не впізнати її вже з перших звуків. Той, хто казав, що відчуває її відтінки і запах за одним лиш подихом. Він негайно вимкнув гучномовець і від'єднав телефон.

«...Вибач, серденько, за мій дурний сміх... Я вже скучила за тобою... Якщо матиму час, то залишу тобі інше повідомлення після консультації... А зараз мушу припинити розмову, бо червоне світло і поліцейський не припиняє стежити за мною, відчуваю, що мені загрожує штраф. Обнімаю тебе... ніжно... До вівторка, ти знаєш де...»

Ремі вдруге послухав повідомлення, потім витер, як і інші. Він пройшовся по клавіатурі комп'ютера і зітхнув, кидаючи погляд на нагромаджені в електронній пошті повідомлення. І тут же відмовився підкоритись цій формі набридання. Він відстоював, таким чином, для особистої гігієни, але без чванливості, декілька острівців опору тиранії повідомлень. Його відмова була вибірковою, і він не мав жодного бажання якось пояснити це собі чи виправдатися.

На дні кишені він виявив благодійний клаптик паперу, такий пожмаканий, що ледве розібрав, що там написано: <http://net.indra.com/~shredder/restore/index.html>. Це був код доступу на один з американських сайтів, що спеціалізувався з відновлення крайньої плоти і сексуальності пошкоджених чоловічих статевих органів. Без Інтернету, весталки прийдешнього століття, неможливо було уявити, що такий дещо незвичній темі могла бути присвячена така багата, точна, різноманітна і детальна бібліографія. Ніби для інтернавта чоловічої статі немає заняття глобальнішого, ніж тривожний стан пеніса. Принаймні, він ніколи б не наважився попросити такі книги в бібліотекарки, а тим більше в книго-торговця. Чи не тому, що не міг забути іронічну посмішку лаборантки в аптеці, яка голосно наполягала перед усіма: «Презервативи, якої марки?»

Коли на екрані з'явилися перші картинки, Ремі захотілось відмовитися від свого наміру. Хто б міг подумати, що на нього чекала мультиплікація п'ятдесятих років, дефілювання розпухлих членів. Несподіваний прихід колеги змусив його поспішно вимкнути комп'ютер.

— Ти помиляєшся! — випалила вона авторитетно, сідаючи за його робочий стіл з іншого кінця екрана, ніби на противагу йому. Ти зіпсуєш усе. Це годиться як матеріал для загального користування. До того ж, і для особистого також.

— C'est solide, ces vieilles bêtes, fit Rémi en tapotant la machine, feignant l'indifférence aux sous-entendus. Tu ne frappes jamais avant d'entrer ?

— Oh, ça va... Tu as l'air tendu, Rémi, et sombre. Qu'est-ce qui se passe ? C'est encore ta femme qui te les gonfle ou bien...

— Je n'ai pas encore vu le tableau ni les horaires, mais j'ai cru comprendre que je remplaçais Berger toute la semaine, alors tu m'excuseras mais j'ai à faire. »

Depuis cinq ans qu'il était intégré à l'Institut en qualité de chercheur, Rémi devait contractuellement alterner l'enseignement et le terrain. La pédagogie n'était pas son fort mais il se pliait de bonne grâce à l'exercice. N'y aurait-il pas sacrifié que son statut en aurait été compromis. Or rien ne l'aurait fait renoncer à ses chères campagnes de fouilles. C'est là qu'il s'épanouissait. Le chercheur en lui l'emporterait toujours sur le muséographe. Dans les grottes, il se sentait à l'abri d'une société qu'il fuyait de tout son être. Vivre ainsi dans les viscères de la terre lui donnait un sentiment ineffable. Celui d'être secrètement à l'écoute de la rumeur archaïque d'un monde que l'on aurait cru enfoui pour l'éternité.

L'amphithéâtre était anormalement bondé. Le professeur Laredo ne nourrissait guère d'illusions sur les motivations de son public. Outre les mordus du premier rang, et les séductrices du second rang, un grand nombre d'étudiants avait été attiré ce jour-là par le tapage médiatique organisé autour de son affaire. Son côté reine d'un jour réveillait l'instinct de midinette qui sommeille en chacun, y compris parmi les esprits les plus critiques. S'il est vrai que l'on sera tous célèbres cinq minutes dans notre vie, lui, il les vivait — encore qu'il s'en fût bien passé. Malgré lui, il était devenu le héros d'une cause qui le dépassait. Mais il ne pouvait plus reculer.

« ... Au moins faut-il se mettre d'accord sur l'essentiel, et considérer l'art rupestre soit comme une écriture avant l'écriture et tous ces dessins comme des éléments d'un langage, soit au contraire comme une infinie diversité de systèmes de représentation. Tout dépend si l'on accorde la priorité aux divergences ou aux convergences, à ce qui réunit ou à ce qui sépare ces signes trouvés dans des grottes partout dans le monde. Voilà, c'est tout pour aujourd'hui, merci à tous et à chacun. La prochaine fois, nous nous pencherons sur la datation au carbone 14 de deux figures pariétales de la grotte du Portel, dans la commune de Loubens, en Ariège. Il ne vous est pas interdit d'y réfléchir pendant la semaine... »

— Це чудово, ці старовинні звірі, — сказав Ремі, натискаючи клавіші на комп'ютері й удаючи байдужість до натяків. — Ти ніколи не стукаєш, перш ніж зайти?

— О, зрозуміло... У тебе напружений і похмурий вигляд, Ремі. Що сталося? Це знову через дружину, чи, може...

— Я ще не бачив ні таблиці, ні графіків, але мені здається, що замінятиму Бержера весь тиждень. Я думаю, ти вибачиш мені, але я маю працювати.

Минуло п'ять років відтоді, як Ремі прийняли в інститут дослідником. Упродовж цього часу він повинен був, згідно з трудовою угодою, чергувати викладання і розкопки в певній місцевості. Він не був сильним у педагогіці, але виконував обов'язок охоче. І чи не ризикував він скомпрометувати себе? Адже нічого не могло примусити його зректися цих дорогих йому дослідницьких експедицій. Саме там він просянявся. В ньому дослідник завжди брав верх над музейним працівником. У гротах він почував себе в безпеці від суспільства, якого намагався уникнути всім своїм єством. Таким чином, життя в надрах землі давало йому невимовне відчуття, що він таємно слухає архаїчний гомін світу, який вважався захраним довіку.

Аудиторія була незвично переповнена. Викладач Ларедо майже не плекав ілюзій щодо мотивацій слухачів. Окрім любителів першого і спокусниць другого ряду, більшість студентів прийшли, приваблені цього дня шумом, організованим навколо його справи. Збоку, в районі попереку, яскраво пробуджувався інстинкт молоді французької швачки, який дримає в кожному, включаючи найкритичніші уми. Якщо правда, що кожен у житті хоч п'ять хвилин буде відомим, то Ремі переживав їх саме тепер, поки це ще не відійшло в минуле. Всупереч своїй волі він став героєм причини, яка випереджала його. Але він більше не повинен був відступати.

«...Принаймні потрібно прийти до згоди в основному і розглядати мистецтво на скелях як письмо, що передувало писемності, і всі ці малюнки — як елементи мови чи, навпаки, як нескінченну різноманітність систем зображення. Все залежить від того, в чому узгоджувати пріоритет, у розбіжностях чи у схожостях, в тому, що об'єднує чи розділяє ці знаки, знайдені у гротах по всьому світу. Ну ось і все на сьогодні. Дякую всім і кожному. Наступного разу ми зупинимось на датуванні за вуглицем 14 двох наскальних фігур гроту Портель, поблизу Любенса, в Ар'єжі. Можете подумати над цим упродовж тижня...»

La grande horloge venait de marquer seize heures. Il éteignit le projecteur et rangea ses affaires. Il était attendu par un groupe d'une dizaine de journalistes, qu'il fit aussitôt asseoir dans l'amphithéâtre déserté. Abandonnant, avec son estrade, l'autorité et le magistère qui y sont attachés, il prit place parmi eux, tandis qu'un technicien chargeait un nouveau bac de diapositives.

« Vous avez tous eu le dossier. Vous êtes au courant de l'essentiel. Je voulais juste vous montrer quelques images sur écran géant. Après, je répondrai à vos questions. »

Le noir se fit. Dans un silence quasi religieux, qu'il évita soigneusement de parasiter par le moindre commentaire, des animaux envahirent le mur principal tandis que leur ombre portée s'incrustait tout autour, transformant l'arène en grotte. Les gens de la presse étaient si fascinés par le monde ressuscité sur l'écran que Rémi put s'abandonner quelques instants à sa propre rêverie.

Un regard circulaire lui donna l'étrange sensation de s'être transporté au fond d'une caverne, à laquelle il aurait accédé après avoir tâtonné dans une galerie, et de s'y épanouir avec un plaisir semblable à celui qu'il trouvait dans une autre caverne et une autre galerie, dont il était tout aussi familier, lorsqu'il laissait sa langue s'attarder sur les grandes lèvres de Victoria, lesquelles le renvoyaient inmanquablement à la vulve des vénus paléolithiques du fin fond des trous de l'Ardèche, alors qu'en fait ils se trouvaient allongés sur le canapé d'une maison de campagne, tout près de Paris. Jamais mieux que lorsque des images et des instants se superposent avant de se fondre l'un dans l'autre, il n'était sensible à la mémoire archaïque de l'animal qu'il avait été et de celui qu'il était encore. L'odeur intime de l'aimée le renvoyait instinctivement aux sanctuaires éclairés par la lumière vacillante des torches, et cette cathédrale géologique le ramenait à la matrice sacrée de Victoria. Magie des parois, mystère du trait. Dans ses deux mondes, le temps était aboli. Avant d'être proustienne, la madeleine est préhistorique, puisqu'elle désigne le site de cavernes en Dordogne où l'on a un jour découvert des vestiges de la civilisation du renne, cette ère du paléolithique supérieur dite depuis magdalénienne.

La séance s'acheva par un petit film catastrophe dans lequel, grâce à un montage virtuel, on assistait aux effets dévastateurs du mal. La montée des eaux, l'engloutissement du site, la domination des ingénieurs, l'arrogance de la technique, toutes ces forces coalisées par des hommes pour effacer la mémoire des hommes.

Sitôt la lumière rallumée, Rémi agrippa les journalistes sans même leur laisser le loisir de toucher terre. Son ton était celui de

Великий настінний годинник показував шістнадцяту годину. Ремі вимкнув проектор і уладнав справи. Його очікувала група із десяти журналістів, яким він одразу ж запропонував сісти у спорожній аудиторії. Зійшовши з кафедри і полишивши відповідні повноваження і духовний вплив, він приєднався до них. У цей час технік заряджав новий блок діапозитивів.

— Ви всі отримали справу і ознайомлені з основним. Я хотів показати вам декілька зображень на великому екрані. Після цього відповім на ваші запитання.

Стало темно. В цій мало не церковній тиші він навіть старанно уникав найменших коментарів. На головну стіну вторглись тварини, і їхня тінь укрила все навколо, перетворюючи арену на грот. Представники преси були так загіпнотизовані світом, який оживав на екрані, що Ремі зміг на деякий час зануритись у власні думки.

Оскільки він рухав поглядом по колу, це дало йому дивне відчуття, ніби він перемістився у глибину печери, в яку міг потрапити навпомацки через підземний хід. Його лице проясніло від задоволення. Йому здавалося, що він знаходиться в іншій печері і в іншому підземному ході, які також були добре знайомі. Там його язик затримувався на великих статевих губах Вікторії, які неухильно відсилали його до вульви. Тоді як насправді вони лежали на дивані в сільському будинку поблизу Парижа. Немає нічого кращого від зображень, які накладаються перш, ніж розчинитись один в одному. Ремі не був чутливий до архаїчної пам'яті тварини, якою він був і якою лишався. Інтимний запах коханої інстинктивно відсилав його у святилища, освітлені мерехтливим сяйвом факелів. І цей геологічний собор приводив його до священної матки Вікторії. Магія перегоронок, загадка думки. В цих двох світах часу не існувало. Перш ніж стати Прустовим, слово «мадлен» було доісторичним. Бо воно означає місцезнаходження печер у Дордоні, де одного дня були виявлені залишки цивілізації ренне, верхнього періоду палеоліту, яку відтоді почали називати магдаленською.

Сеанс закінчився невеличким фільмом про стихійне лихо, в якому завдяки прихованому монтажу були зображені його спустошливі наслідки: зростання рівня води, поглинання ландшафту, поширення влади інженерів, зухвале використання техніки, всі ці сили, об'єднані людьми, щоб стерти пам'ять людства.

Як тільки спалахнуло світло, Ремі жадібно ухопився за журналістів, не лишаючи їм часу, щоб торкнутись землі. Тон

la colère à peine contenue, ses gestes ceux de la révolte tout juste réprimée.

« Si rien n'est fait, tout cela sera détruit, laminé, anéanti. Pour toujours. La situation est désormais très claire. Après la découverte de cette richesse archéologique et artistique, et la demande d'inscription au patrimoine mondial de l'humanité, nous avons alerté la Sodexa, le consortium international à l'origine du projet de barrage. Et les ingénieurs. Et le ministère. C'était il y a quatre ans. Nos nombreux courriers l'attestent.

— Pourquoi n'avez-vous pas joint les réponses au dossier ? l'interrompt un journaliste en levant timidement le doigt, à croire que les lieux lui avaient fait retrouver naturellement d'anciens réflexes.

— Et pour cause ! Pas de réponse, ou des réponses dilatoires, ce qui est pire. Ils ont trouvé tous les prétextes pour traîner des pieds, remettre à plus tard. Ils n'ont pas cessé de se rejeter les uns sur les autres la responsabilité des dégâts annoncés. À croire que nul n'avait la haute main sur le réservoir arrière du barrage. Aujourd'hui, ils disent qu'il est trop tard. Que le contrat d'adjudication ne stipulait aucune obligation d'aide à la préservation de l'environnement. Que l'usine hydroélectrique est prête. Que l'inondation de la vallée est inéluctable. Que rien ne prouve la présence d'autres grottes ornées dans les contreforts de la voûte de béton. Que s'il fallait renoncer, ce serait un coup fatal porté à l'économie et à l'écologie de la vallée, de la région, du département et, pourquoi pas, du pays, un peu plus un peu moins... Sans une vigoureuse campagne d'opinion, on risque la mort en direct de tout ce que vous venez de voir.

— Et les mécènes que la Sodexa a convaincus de prendre en charge la réplique de la grotte ?

— L'«espace de restitution», comme ils disent! Je suis allé les voir. Par curiosité. Ces grandes sociétés se fichent pas mal de l'enjeu. Je n'ai eu pour interlocuteurs que des directeurs de la communication et des publicitaires qui veulent galvauder ces œuvres d'art pour flatter une marque, c'est tout.

— Et leurs rapports d'experts ? Ils assurent qu'en vidant le barrage tous les dix ans, pour contrôler et consolider les roches gravées, celles-ci seraient conservées dans un état excellent. Ils s'engagent même à signer une convention...

— Pour qui vous prennent-ils quand ils vous expliquent que pour garder intactes des œuvres d'art, il faut les noyer ? Je suis prêt à vous emmener sur place et à vous prouver techniquement qu'ils minimisent le danger pour servir les intérêts de leurs com-

його голосу свідчив про ледве стримуваний гнів, а жести — в міру придушене обурення.

— Якщо не вжити ніяких заходів, то все це буде зруйноване, сплющене і знищене назавжди. Відтепер ситуація є досить зрозумілою. Після відкриття цього археологічного і художнього багатства і прохання занести його до списку світового надбання людства ми забили тривогу. Звернулись до міжнародного концерну Sodexa ще на початку проекту греблі. До інженерів. А також у міністерство. Це було чотири роки тому. Наша численна кореспонденція є свідченням цього.

— Чому ви не долучили до справи відповіді? — перебив його журналіст, нерішуче піднімаючи палець. Можна було подумати, що природний ландшафт легко повернув йому стародавні рефлекси.

— І не без підстав. Відповіді ми не отримували, а якщо й отримували, то ухильну, що ще гірше. Вони знаходили будь-які можливі приводи, щоб відтягнути все на якнайдовший термін. Вони і тепер продовжують перекладати один на одного відповідальність за прогнозовані збитки. Таке враження, ніби водойма позаду греблі не належить нікому. Сьогодні вони кажуть, що вже надто пізно, що угода продажу з торгів не передбачає жодного обов'язку допомоги у збереженні навколишнього середовища. Що гідроелектростанція вже побудована, що розлив неминучий. Якщо доведеться відмовитись, то це буде смертельним ударом для економіки і екології долини, регіону, департаменту і країни в цілому. А чому й ні? Де більшою мірою, де меншою. Без могутньої кампанії громадської думки всьому тому, що ви безпосередньо бачили, загрожує загибель.

— А меценати, яких Sodexa переконав узяти на себе відповідальність за репліку щодо грота?

— «Повернений простір» — ось як вони це називають. Я зустрівся з ними. З цікавості. Ці великі товариства наче глузують над справою. Моїми співрозмовниками були тільки директори служб зв'язку і громадських служб, які прагнуть запламувати ці витвори мистецтва, щоб мати зайві аргументи.

— А висновки їхніх експертів? Вони переконують, що упродовж десяти років час від часу спускали запруду, щоб контролювати і зміцнювати скелі, які прекрасно збереглися. Вони приступають до підписання угоди.

— За кого вас мають, коли пояснюють, що для збереження витворів мистецтва непошкодженими їх необхідно

manditaires. Quand ces œuvres exceptionnelles, ce témoignage irremplaçable, seront englouties sous les eaux du lac de retenue, elles seront mortes. »

Rémi voulait réussir pour être à la hauteur de ce qu'il avait fait de plus grand. Mais rien ne lui paraissait dérisoire comme cette course contre la montre pour sauver des traces immémoriales de l'humanité. Le compte à rebours avait un aspect obscène. Quelques semaines pour quelques dizaines de milliers d'années. Quand il en prenait conscience, cette disproportion l'anéantissait secrètement, lui dont l'apprentissage avait été une école de la patience, où la lenteur passait pour la plus haute des vertus.

Le lendemain, Rémi se rendit comme prévu à la Maison Treillard, un restaurant en bordure du parc Montsouris. Ne connaissant personne dans ce quartier excentré, ils avaient l'illusion que personne ne les connaîtrait. Le décor était aussi traditionnel que la cuisine. Les chromos suspendus aux murs étaient tellement sucrés que rien qu'à les regarder on attrapait le diabète. Quelle que fût la saison, la patronne dépliait ses nappes vichy repassées par ses soins ; un plat de lentilles et un pot-au-feu figuraient « au jour » en permanence ; un honnête irancy, à défaut d'Épineuil, était vivement recommandé à qui voulait retrouver une table la fois suivante sans avoir à insister ; un feu de bois crépitait dans la cheminée avec plus ou moins d'ardeur suivant l'époque. La propriétaire des lieux vaquait à toutes les fonctions mais à son rythme, qui était encore celui de la province. C'était français comme on n'ose plus l'être à Paris.

Rémi arriva comme convenu à treize heures vingt. Quel que fût le restaurant, ils avaient pris l'habitude de décaler d'une vingtaine de minutes leur rendez-vous sur l'horaire habituel des repas afin que la plupart des clients soient déjà installés. Ainsi, entrant dans l'établissement l'un après l'autre, chacun avait le loisir de balayer la salle d'un regard panoramique pour y repérer un éventuel danger et, le cas échéant, s'en retourner aussitôt. Séparément. Car rien ne les glaçait comme la perspective d'être vus ensemble. Non qu'ils n'aient pas assez d'imagination pour échafauder un scénario cohérent. Mais quelle que fût sa pertinence, leur rencontre hors des cadres habituels de la mondanité instillerait le soupçon de part et d'autre. Le poison du doute rongerait leurs couples. Dans le meilleur des cas, cela passerait une fois, pas deux. Il ne fallait pas gâcher cette carte. Pour futile qu'elle pût paraître, une telle préoccupation n'en était pas moins vitale à leurs yeux. Elle avait suscité de nouveaux réflexes, appelés

затопити? Я готовий супроводжувати вас на місце і довести технічно, що вони применшують небезпеку в інтересах їхніх вкладників. Коли ці виняткові витвори мистецтва будуть поглинуті водами водосховища, вони загинуть.

Ремі хотів досягти успіху, щоб бути на висоті того, що він зробив найвагомішого. Але нічого не здавалось йому таким сміхотворним, як хід проти годинника, щоб врятувати сліди людства прадавніх часів. Відлік у зворотному порядку мав непристойний аспект. Що таке декілька тижнів порівняно з десятками мільйонів років?

Коли він усвідомлював це, то від такої диспропорції по-тай занепадав духом. І це людина, учнівство якої проходило в школі терпіння, де повільність навчання була найвищою з чеснот.

Наступного дня Ремі вирушив, як і передбачав, у будинок Треярд, ресторан на окраїні парку Монтсурі. Оскільки в цьому віддаленому від центру кварталі він нікого не знав, то тішив себе ілюзією, що їх тут ніхто не впізнає. Оздоблення ресторану, як і сама кухня, було традиційним. Лубочні картинки, що висіли на стіні, були такими зацукреними, що від одного лиш погляду можна було схопити діабет. Незалежно від пори року на столах були картаті скатерті, випрасувані самою господинею; в меню постійно входили страва з сочевиці і м'ясна печеня з овочами; ввічливий іранець, який обслуговував замість Епінеля, відразу ж зарекомендував себе так, що хотілось замовити столик на наступний раз без наполягання; в каміні потріскували дрова, то з більшим, то з меншим жаром, відповідно до епохи. Власниця виконувала свої функції в ритмі, характерному для провінції. Це був той тип французенки, якою вже не наважуються бути в Парижі.

Ремі прибув, як домовились, о тринадцятій двадцять. Незалежно від ресторану, вони зазвичай зсували побачення на двадцять хвилин від звичного графіка обіднього часу, аби більшість клієнтів уже розійшлася. Отже, заходячи в заклад один за одним, кожен мав час, аби кинути панорамний погляд на зал, щоб уловити випадкову небезпеку і при нагоді тут же вийти назад. Окремо. Бо нічого так не лякало Ремі і Вікторію, як те, що їх можуть побачити разом. І не тому, що в них забракло б уяви створити якийсь зв'язний сценарій. Хоч би як там було, їхня зустріч поза звичайними межами світських розваг могла поступово викликати підозру з обох боків. Отрута сумніву гризла б подружжя. У кращому випадку це могло статися один раз, не більше. Цим не можна було нехтувати. Для когось така занепокоєність могла б ви-

à devenir naturels par la force des choses. Ainsi, outre ce regard circulaire qui se voulait légèrement scrutateur, ils avaient l'habitude, en pénétrant dans un restaurant, de passer en revue, avec une discrétion éprouvée, les noms inscrits sur la page des réservations du grand agenda. Juste pour voir s'ils se trouvaient en terrain de connaissances. Ce que c'est de s'aimer quand on est mariés, mais pas ensemble.

Rémi arriva le premier. Il s'installa à la seule table située dans un recoin, le plus loin possible de la rue, comme s'il voulait se fondre dans le mur à force de s'y coller. Puis il s'absorba dans la lecture du *Henri Matisse, roman*, particulièrement les pages consacrées par Aragon à l'attache des seins de la belle Transtévérine, l'envie barbare de déchirer des mains cette poitrine et le désir irrépressible d'en libérer la gorge de ses secrets et de ses impudeurs.

L'horloge indiquait deux heures moins le quart de l'après-midi, ou à peine un peu plus, et Victoria n'était toujours pas là. Probablement des problèmes pour se garer. Il posa son livre en cornant une page, observa les clients des tables alentour et leur supposa des biographies, sport auquel il s'adonnait généralement non sans délices avec Marie dans les hôtels de leurs vacances. On décortique les manies et les mœurs des gens et on en déduit une vie secrète sans crainte d'être démenti, puisqu'on ne les connaîtra jamais.

En face, quatre hommes d'affaires en uniforme de tueurs civilisés avaient chacun pris soin de déposer leurs armes sur la table : agendas électroniques, téléphones portables et étuis à cigares. Des clones qui jouaient aux petits maîtres du monde. Le spectacle qu'ils offraient pouvait émouvoir tant leur arrogance confinait à de la naïveté.

À tribord, un vieux monsieur pathétique, le visage chiffonné et l'expression désespérée de quelqu'un qui aurait cherché trop longtemps l'intérieur de la Mongolie extérieure ; il était en proie à l'abjecte solitude, non celle qu'on choisit mais celle qu'on subit. De toute évidence, sa situation ne reflétait pas la victoire d'un misanthrope mais l'abandon d'un veuf, ou l'isolement d'un célibataire. Personne à qui parler, rien à quoi parler. Pas un journal, pas un livre, rien. Qui dira jamais la gêne de l'attablé qui ne sait où disposer ses yeux, et qui, lorsqu'on les croise, les détourne avant de les baisser. Ne lui reste plus alors qu'à entrer en lui-même en attendant l'arrivée du plat. Cet homme marmonnait pour se donner l'illusion de la conversation.

датись дрібницею, але не для них. Вона породжувала нові рефлекси, покликані стати природними, виходячи з реалій. Отже, крім цього кругового погляду, що ставав надто пильним, вони мали звичку, заходячи в ресторан, вивчати з наренованою стриманістю імена, вписані на сторінці заброньованих місць у великій записній книжці. Саме для того, щоб переконатись, чи є там знайомі. От що значить кохатись, коли ви одружені, але не одне з одним.

Ремі прийшов першим. Він сів за єдиний столик у закутку, якнайдалі від вулиці, ніби хотів розчинитись у стіні, притискаючись до неї. Потім він заглибився в читання роману «Анрі Матісс», зокрема сторінок, які Арагон присвятив застібкам на грудях прекрасної Транстеверін, наміру варвара терзати руками ці груди, що через це почував непереборне бажання звільнити ущелину її таємниць і її безсоромності.

Годинник показував за п'ять хвилин другу годину дня, чи, може, трошки більше. А Вікторії все ще не було. Певно, є причини триматися осторонь. Він відклав книжку, загнувши перед цим сторінку, і оглянув відвідувачів, що сиділи за сусідніми столиками. Він вигадував їм біографії, спорт, яким він захоплювався, зазвичай не без насолоди, з Марією в готелях під час відпустки. Ми намагаємось уявити пристрасі і звички людей і робимо висновок про їхнє таємне життя без страху бути викритими, бо ніколи не знатимемо їх.

Навпроти четверо ділових людей в уніформі, цивілізованих убивць, були зайняті викладанням зброї на стіл: електронних записників, мобілок і портсигарів. Клони, які грали в маленьких володарів світу. Вистава, яку вони пропонували, могла схвилювати, настільки їхня пихатість межувала з наївністю.

З правого борту — зворушливий літній чоловік зі стомленим обличчям і виразом розпачу. Це був розпач людини, яка надто довго шукала внутрішній світ зовнішньої Монголії. Він був жертвою мерзеної самотності. Не тієї, яку шукають, а тієї, яку терплять. Було очевидним, що його стан відбивав не перемогу відлюдника, а покинутість вдівця, одинокість холостяка. Нікого, з ким можна поговорити, нічого, про що можна розповісти. Ні газети, ні книги, нічогісінько. Хто скаже коли-небудь про ніяковість цього чоловіка, що сидить за столом і не знає, куди подіти очі. А коли зустрічаєшся з ним поглядом, відвертає їх, перш ніж опустити. Отже, йому не залишається нічого іншого, як зануритись у себе і чекати, поки принесуть страву. Бурчати крізь зуби, віддаючись ілюзії розмови.

Un peu plus loin, un autre client, plus jeune, était attablé avec un adolescent. Leur ressemblance témoignait de leur filiation. On pouvait imaginer une sortie d'école, un jour de garde, l'ordinaire du divorce. Pourtant, malgré ce que leur réunion devait avoir d'exceptionnel, ils avaient l'air étrangers l'un à l'autre. Pas un mot d'échangé. Pas même de récriminations. Juste une morne indifférence, scellée par la passion avec laquelle le fils s'absorbait dans la manipulation de son jeu électronique tandis que le père cherchait à composer avec son embarras. Par instants, il semblait encore plus pathétique que le vieil esseulé.

Plus loin encore, un couple d'âge mûr qui ne se supportait guère. Ils évitaient de se regarder, une prouesse difficile à tenir quand on se fait face. Elle, nerveuse et impatiente ; lui, si lent dans ses gestes et ses réactions qu'il devait lire le *Journal du dimanche* à partir du mercredi. On sentait qu'il prenait de grands risques à déjeuner ce jour-là avec une femme mariée. La sienne.

À bâbord, au fond contre le mur, un couple d'amants, à n'en pas douter. Ils étaient trop près l'un de l'autre et trop souriants pour qu'il en fût autrement. Trop près du mur aussi. Tous les mêmes. Une certaine naïveté réunit les illégitimes. Leur instinct les porte naturellement au culte des zones d'ombre. Installés en plein milieu de la pièce, ils s'y seraient fondus plus sûrement qu'en s'incrûtant dans le mur, un réflexe de résistant de la première heure qui les désigne mieux que nul autre. L'intensité et la fixité de leurs regards les trahissaient autant que leurs longs silences. Seuls des amants sont capables de ne pas se parler durant un temps infini sans que cela ne soit jamais pesant.

Non loin d'eux, une dame d'un âge respectable et une adolescente, probablement une grand-mère et sa petite-fille, tout à leur causerie hebdomadaire. Une douceur de vivre d'un temps révolu se dégageait de leur tête-à-tête. Tout, dans la grâce de leur élocution comme dans la délicatesse de leurs gestes, exprimait une infinie tendresse. On aurait pu leur envier une si rare légèreté.

L'air de rien, ils étaient hors du monde la durée d'un repas. Nul n'aurait pu inventer plus belle manière de résister au temps.

Que des habitués. Ils auraient pu avoir leur rond de serviette. Peut-être l'avaient-ils, dans la tête. Par les signes qui se dégageaient d'eux, ils reflétaient une appartenance assez évidente. Mais dès lors qu'on voulait bien la mettre en doute, un autre monde s'offrait.

Ailleurs, ils auraient été des notables ou des bourgeois. Alors que là, ils incarnaient de braves gens, et Rémi leur conférait une émouvante humilité par la vertu du regard qu'il posait sur eux. Il aurait pu passer des heures dans l'observation de ce spectacle,

Трохи далі інший клієнт, молодший. Він сидів за одним столом з юнаком-підлітком. Їхня схожість свідчила про родинний зв'язок. Можна було уявити вихід зі школи, батьківський день, звичайну процедуру розлучення. Однак, попри те, що їх мало об'єднувати щось особливе, вони виглядали чужими один одному людьми. Жодного слова, яким би вони обмінялись. Жодного докору. Тільки та понура байдужість, замурована запалом, з яким син був поглинутий у маніпуляції електронної гри, тоді як батько шукав, як побороти ніяковість. Іноді вони здавалися ще зворушливішими, ніж самотній старий.

Ще далі подружжя зрілого віку. Видно було, що чоловік і жінка ледве терпіли одне одного. Вони навіть уникали дивитись одне на одного. Вона — нервова і нетерпляча. Він — з такими повільними жестами і реакцією, що недільну газету повинен був читати починаючи з середи. Відчувалось, що він сильно ризикував, обідаючи цього дня з одруженою жінкою. Власною дружиною.

З лівого борту, в глибині біля стіни, пара коханців. У цьому не було ніякого сумніву, бо вони сиділи надто близько одне до одного і часто усміхались. Крім того, надто близько до стіни. Всі коханці однакові. Певна наївність об'єднує тих, хто зустрічається нелегально. Видно, інстинкт примушує їх тяжіти до зон темряви. Вони сиділи якраз посередині кімнати і почували себе там розчиненими надійніше, ніж якби були врзані в стіну. Але найбільше видавало їх те, що характерно для закоханих на перших порах — міцність відносин. Як інтенсивність і тривалість поглядів, так і довге мовчання. Тільки закохані здатні мовчати нескінченно, так, щоб це ніколи не обтяжувало.

Недалеко від них — пані поважного віку і дівчинка-підліток, очевидно, бабуся і внучка, захоплені щотижневою невимушеною розмовою. Від їхньої розмови вічна-вічно віяло ніжністю пережитого минулого. Прихильність, з якою вони розмовляли, витонченість жестів свідчили про безкраю ніжність. Їм можна було б позаздрити за таку рідкісну легкість.

Упродовж обіду вони були поза світом. Про це свідчив їхній відсутній погляд. Кращого способу опиратись часові годі було придумати.

В іншому місці вони могли б зійти за знатних людей чи буржуа. Але оскільки вони були тут, то втілювали порядних людей, і Ремі надіяв їх зворушливою смиренністю через погляд, яким він їх змріяв. Він міг би годинами спостерігати за цією виставою, настільки від неї віяло таємничістю

tant s'en dégageait un mystère d'une rare poésie. À croire que l'homme de la rue n'est jamais anodin, que chacun mérite une biographie, et que les existences apparemment les plus médiocres, les vies les plus conventionnelles, révèlent de fascinants abîmes à qui sait les voir.

Quand l'horloge sonna deux coups, Victoria n'avait toujours pas donné signe de vie. Rémi interrogea la patronne. Personne n'avait appelé. Il observa quelques instants les mouvements de la rue par-dessus les rideaux de dentelle mais n'y remarqua pas la voiture de funeste mémoire. Deux places désespérément libres, juste devant le restaurant, dissipèrent ses derniers espoirs.

Il lui était impensable de déjeuner seul. Ni le cœur ni l'envie. Si l'attente ne lui avait pas déjà coupé l'appétit, la perspective d'entrer à son tour dans le décor dont il venait de se faire l'attentif spectateur l'aurait poussé à s'en aller. En réglant ses consommations, il s'excusa d'avoir indûment occupé une table. Particulièrement bienveillante, la patronne se garda de tout commentaire, délicatesse qui dut lui coûter.

Sur le chemin du métro Glacière, Rémi s'arrêta à la première cabine téléphonique de l'avenue Reille. Une femme l'occupait déjà. Manifestement, elle était en pleine conversation et n'avait pas l'intention d'y renoncer de sitôt. Son sourire à peine réprimé, son regard rêveur, ses mimiques indécentes révélaient qu'il ne s'agissait pas d'un entretien professionnel. Rémi prit son mal en patience, lui tournant ostensiblement le dos et s'appuyant contre l'une des parois. Cinq minutes passèrent. Les mains dans les poches, il faisait les cent pas. En vain. Alors il se plaça exactement face à elle, et posa ses mains à plat sur la vitre à la hauteur de sa poitrine ; sourcils froncés et lèvres pincées, il la fixa de son regard le plus sombre, de manière que son comportement n'évoquât plus la colère mais la menace. Elle tenta de se soustraire à sa vue mais, comme il demeurait stoïque, elle ne put y échapper. Désarçonnée puis effrayée, elle raccrocha si précipitamment qu'elle faillit en oublier sa carte téléphonique.

L'invention du portable aura au moins renouvelé les perspectives de l'adultère. De Victoria, Rémi ne connaissait que ce numéro-là. Le seul qui lui fût strictement personnel. Il ne lui aurait servi à rien de posséder celui de son domicile. Quant à celui de son cabinet, auquel il avait eu recours à plusieurs reprises, il avait dû y renoncer définitivement après que l'assistante de Victoria eut discrètement manifesté des soupçons sur l'identité et les intentions de ce drôle de patient qui se réfugiait derrière un « C'est personnel » qu'elle jugeait de plus en plus casant.

рідкісної поезії. Подумати тільки. Людина з вулиці ніколи не є безбарвною, кожна заслуговує на біографію. Але оскільки існування буває найбуденнішим, а життя — повне умовностей, то відкриваються привабливі безодні тим, кому потрібно їх бачити.

Коли годинник вибив два удари, Вікторія все ще не дала про себе знати. Ремі розпитав власницю. Ніхто не цікавився ним. Деякий час він спостерігав за метушнею на вулиці через мереживні гардини, але не завважив там машини, яка асоціювалась тепер зі зловісним випадком. Два безнадійно вільні місця якраз перед рестораном розвіяли останню надію. Обідати самому було для нього чимось немислимим. Ні бадьорого настрою, ні бажання. Якщо очікування ще не відбило апетит, то перспектива перетворитись на декорацію, оскільки він сам шойно був глядачем, спонукала його піти геть. Розрахувавшись, він вибачився за даремно зайнятий столик. Господиня була особливо доброзичливою. Вона повела себе ввічливо, не зробивши жодного зауваження, хоча їй це обходилося недешево.

По дорозі в метро Гласьєр Ремі зупинився біля першої ж телефонної будки на проспекті Рей. Вона вже була зайнята жінкою. Та була якраз в розпалі розмови і очевидно не мала наміру скоро її закінчувати. Її ледве придушувана усмішка, замріяний погляд, непристойна міміка свідчили, що йдеться не про службові справи. Ремі терпеливо чекав, неприховано повернувшись спиною і спершись на одну зі стін. Минуло п'ять хвилин. Він ходив сюди й туди, тримаючи руки в кишенях. Даремно. Тоді він повернувся обличчям прямо до неї і поклав руки пліском на скло на рівні грудей; з насупленими бровами, міцно стуленими губами він зміряв її якнайпонуришим поглядом. Його поведінка свідчила не стільки про гнів, як про загрозу. Жінка спробувала уникнути його, але не змогла, бо він лишався непохитним. Збита з пантелику, а потім налякана, вона повісила телефонну трубку так швидко, що навіть забула вийняти телефонну картку. Винахід мобільного телефону зможе принаймні поліпшити перспективи тих, хто порушує подружню вірність. Що стосується Вікторії, то Ремі знав якраз лише номер її мобілки. Єдиний номер, за яким можна було з'єднатись з нею особисто. Номера домашнього телефону він не мав. У цьому не було потреби. Щодо службового телефону, то він вдавався до нього неодноразово. Але змушений був остаточно відмовитись від цього після того, як у асистентки Вікторії виникла підозра щодо особи і намірів дивного пацієнта, що ховався

Ça ne répondait pas. À la troisième sonnerie, il fut branché sur un répondeur-enregistreur. Pas question de laisser un message, c'eût été inutilement dangereux. Il essaya à nouveau, bien que la voix du répondeur eût éliminé toute possibilité d'erreur, mais sans plus de succès.

Il hésita un instant à rentrer par Montsouris. L'endroit lui apparut bizarrement comme un de ces lieux où l'esprit est soudainement muet car tout s'est tu autour de lui. Le parc semblait s'être métamorphosé en désert. Sa traversée en solitaire lui parut une épreuve sans nécessité car il n'y avait rien au bout.

Une fois rendu à son bureau de l'Institut, Rémi se précipita sur son répondeur. Victoria ne s'était pas manifestée. Comment ne pas s'en vouloir d'être ainsi assujéti à cette machine des plus banales, cet objet des plus dérisoires, le plus commun des lieux communs, un téléphone. Même pas un bel appareil en bakélite, d'un noir de jais, aux formes apaisantes et relié au reste du monde par un cordon ombilical, mais un vulgaire petit gadget nomade et bientôt jetable. De quoi se sentir honteux. Des heures auraient pu s'écouler dans la contemplation de cette chose stupide d'inertie. Pourtant, elle vous sonne et vous lui obéissez. Quand elle ne vous sonne pas, c'est pire encore. Rémi en était le captif, quitte à ce que cet excès de vulnérabilité démente sa réputation d'athlète de la mélancolie, douce amie à la silhouette gracile mais aux semelles de plomb. Il vivait dans l'attente, terra incognita de l'humeur où tout devient disproportionné. Pour autant, il ne jouissait pas encore du regard du prisonnier, si obstrué par le mur qu'il parvient à porter sur l'infini pour y gagner une sorte de sagesse.

Il en fut ainsi durant plusieurs jours. S'il avait travaillé loin de Paris, fait une campagne de fouilles ou de relevés, elle n'aurait de toute façon pas pu le joindre. Mince consolation. Il était là et prenait la mesure de son impuissance, la plus absurde de toutes, celle qui surgit quand tout arrive mais que rien ne se passe.

À la fin de la semaine, alors que sept jours s'étaient écoulés depuis l'incident tragi-comique du parking, il n'était plus qu'un bloc d'angoisse. Le doute fait homme. Prêt à interpréter le moindre signe, à spéculer sur le plus infime indice. Finalement, il se résolut à laisser un message à Victoria, anonyme bien sûr, autant que peut l'être une voix que plusieurs personnes auraient pu identifier aussi clairement qu'une signature graphique. « Victoria, que se passe-t-il ? Je t'ai attendue mardi pour déjeuner, comme convenu... Depuis, plus de nouvelles... Manifeste-toi

за словами «це особисто», промовляючи їх, на її думку, дедалі владнішим голосом. Ніхто не відповідав. За третім дзвінком його з'єднало з автовідповідачем. Про те, щоб лишити повідомлення, не могло бути й мови. Не хотілося наражатись на зайву небезпеку. Він спробував ще раз, хоча голос автовідповідача виключив усяку можливість помилки. Результат був не кращий. Він завагався на мить, чи повертатись через Монтсурі. Місце здалося йому одним з тих, де розум раптом стає німим. Ніби все замовкає навколо. Здавалося, що парк перетворився на пустелю. Перетнути його одному було випробуванням без необхідності, бо в кінці його нічого не чекало.

Зайшовши якимось до свого кабінету в інституті, Ремі поспішив до автовідповідача. Вікторія не давала про себе знати. Як не картати себе за те, що залежиш від цієї машини, однієї з найбанальніших, цієї речі, однієї із найсміхотворніших, найбільш громадського з громадських місць — телефону. І якби це ще був гарний апарат з бакеліту, чорний як смола, заспокійливих форм, з'єднаний з рештою світу через пуповину, а то звичайна маленька чергова забавка, яку невдовзі замінять на іншу. Як не почувати себе присоромленим. Можна годинами споглядати цю тупу інертну річ. Однак вона вам дзвонить і ви їй коритесь. А коли не дзвонить — ще гірше. Ремі почував себе бранцем цього ніжного друга з тендітною постаттю і свинцевими підошвами, з ризиком того, що цей надмір вразливості суперечить його репутації атлета меланхолії. Він жив у чеканні, у тій незрозумілій досаді, коли все стає неспіврозмірним. Проте його погляд ще не був поглядом в'язня, в ньому не було тієї нескінченності, яка з'являється, коли людина оточена стінами, і з якої можна почерпнути щось подібне до мудрості.

Так тривало декілька днів. Якщо він працював далеко від Парижа, займався розкопками чи вимірами, вона, принаймні, не могла з ним з'єднатися. Невелика втіха. Там він був не в силах будь-що змінити. Це була безпорадність, найабсурдніша з усіх, що з'являється, коли все йде своєю чергою і нічого не відбувається.

У кінці тижня, через сім днів після трагікомічного випадку в паркінгу він нагадував хмару тривоги. Сумнів творить людину, готову пояснити найменший знак, врахувати найнезначніші ознаки. Врешті-решт він зважився залишити Вікторії повідомлення. Анонімне, ясна річ. Правда, голос багатьох хто міг ідентифікувати, так само як і почерк. «Вікторіє, що сталося? Я тебе чекав у вівторок, щоб пообідати, як і домов-

d'une manière ou d'une autre... Par une fusée éclairante au-dessus du XVIIe arrondissement ce soir à une heure, par exemple... Non, je plaisante, écris-moi, appelle-moi. Dis ce que tu veux, mais dis-le... Je t'en prie... »

Dans la nuit du vendredi au samedi, alors qu'il n'arrivait pas à trouver le sommeil, il se leva sans faire de bruit et s'assit dans la pénombre du salon. Sans lire, sans écouter de musique, sans rien qui l'empêchât de se rassembler. L'épreuve lui était indispensable tant il se sentait partir en morceaux. La nuit lui offrait sa protection.

Tous les scénarios, du plus pertinent au plus invraisemblable, se succédaient dans son esprit embrumé. Ne lui restait qu'à tirer un à un les fils de la tapisserie de son cerveau. Son imagination faisait preuve soudainement d'une énergie délirante. Il s'empara d'un calepin et d'un crayon pour en dresser le catalogue irraisonné, attribuant à chacun un dessin mnémotechnique bien dans sa manière. La prudence et le travestissement étaient-ils devenus sa seconde nature ?

Un surcroît de travail ? Il dessina un mégacéros. Quand bien même, cela ne l'aurait pas empêchée de s'isoler deux minutes en deux jours. Ou alors ce serait de la perversité par désinvolture et il ne l'en croyait pas capable.

Un retour de culpabilité ? Une antilope. Pas la première fois. Dans ces cas-là, elle s'effaçait brièvement, avant de revenir vers lui. La moindre crise avec son « époux », comme elle disait parfois, fût-ce sur ces dérisoires détails domestiques qui mènent si sûrement à la séparation, avait raison de ses cas de conscience. Eux n'étaient pas du genre à ficher en l'air une famille parce que l'un ne supportait plus que l'autre ne rebouche jamais le tube de dentifrice.

Alors quoi, un troisième homme ? Un aurochs. Il ne voulait pas y penser, tant l'idée d'être remplacé lui était insupportable. Pourtant, le spectre de cet autre le hantait. Il n'avait jamais jaloué son mari car, avec lui, elle payait sa dette naturelle. Tout autre ne pouvait être considéré que comme un rival. Le syndrome de Chabert, appliqué à Victoria, commençait à le tarauder : on espère sa résurrection mais on ne se réjouit pas de son retour car ses révélations provoquent désordre et désarroi.

Victoria n'aurait pas poussé la cruauté mentale jusqu'à s'effacer définitivement de sa vie après y avoir tenu une telle place, sans un mot d'explication. Pas elle, pas avec lui. Quoique... Plus rien n'était sûr. Il faut dire que le terrain était fertile. Le moindre indice favorisait l'angoisse du revirement. Les symptômes

дялись... Відтоді жодних новин... Дай про себе якимось знати... Наприклад, випусти освітлювальну ракету над XVII округом сьогодні ввечері, десь о годині... Ні, я жартую, пиши мені, дзвони. Скажи що завгодно, але не мовчи... Я прошу тебе...»

У ніч з п'ятниці на суботу, коли Ремі не міг заснути, він тихенько встав і сів у сутінках вітальні. Він не читав, не слухав музику, не робив нічого такого, що заважало б йому зосередитись. Ремі почував себе таким розбитим, що це було для нього просто необхідно. Він перебував під захистом ночі. В затуманеній голові пропливали один за одним сценарії, від найдоречніших до найнеймовірніших. Не залишалося нічого іншого, як витягувати одну за одною нитки з плетива у власному мозку. Його уява доходила до божевілля. Він узяв записник і олівець, щоб скласти перелік того, що могло статися непередбаченого, додаючи до кожного випадку мнемотехнічний малюнок у своєму стилі. Можливо, обачність і перекручування стали його другою натурою?

Збільшення навантажень на роботі? Він намалював мегацероз. Якщо навіть так, то це не завадило б їй ізоловатися на дві хвилини у два дні. Мабуть, причина в зіпсутості безсоромністю, а він не здатен повірити в це.

Повернення почуття провини? Антилопа. Не вперше. В таких випадках вона зникала на короткий час, а потім знову поверталась. Ці прояви свідомості з'являлись при найменшому непорозумінні з «чоловіком», як вона говорила іноді, навіть якщо йшлося про незначні домашні дрібниці, які так надійно ведуть до розлучення. Вони не належали до тих людей, які кидають сім'ю напризволяще тільки тому, що один не може пережити, що інший ніколи не закриває тюбик із зубною пастою.

Невже третій чоловік? Тур. Невже йому знайшли заміну? Ця думка була такою нестерпною, що він навіть не хотів про це думати. Проте привид цього третього невідступно переслідував його. Він ніколи не ревнував її до чоловіка, бо вона виконувала свій подружній обов'язок. Будь-хто інший розглядався як суперник. Його починав непокоїти синдром Шабера¹, застосований до Вікторії: ми сподіваємось на її одужання, але не радіємо її поверненню, бо її відвертість спричиняє безладдя і збентеження.

Вікторія не могла зайти так далеко у своїй психічній жорстокості, щоб остаточно викреслити себе з його життя, без жодних пояснень, займаючи в ньому таке місце. Не вона, не з ним. Хоча... Ні в чому більше не можна було бути впев-

¹ Герой твору Бальзака «Полковник Шабер».

s'associaient en lui avec un naturel de malfaiteur, d'autant qu'il les accueillait bien volontiers. Au vrai, Rémi passait auprès de ses amis pour un hypocondriaque des troubles de l'esprit. Il médicalisait en permanence tout ce qui lui advenait d'inquiétant, quoiqu'il consultât plus souvent les dictionnaires spécialisés que la Faculté. Cette fois, il se sentait comme jamais l'âme cernée par une conjuration de névroses. Le colonel Chabert et le baron de Münchhausen y campaient joyeusement en attendant d'être rejoints par leurs nombreux amis.

Mais non, un tel épilogue eût été indigne de leur histoire. Au chagrin se serait substitué l'écœurement, qu'aurait suivi une insondable déception. La fin d'une liaison n'est pas tenue d'être médiocre. Elle peut même ne jamais advenir. Longtemps après une passion, il est des amitiés amoureuses qui ne s'achèvent qu'avec la mort.

Inconstante, elle l'était juste assez pour passer sans prévenir du registre de la séduction à celui de la frustration, de la tendresse à l'abandon, et retour, mais n'était-ce pas l'ordinaire des rapports amoureux ?

Une première fois déjà, par le passé, Victoria avait pris ses distances. Rémi n'avait pu déterminer réellement si, plus labile qu'il ne l'eût crue, elle s'était éprise d'un autre ou si, rattrapée par un remords mal enfoui, le mensonge lui était devenu aussi invivable qu'elle le prétendait, elle qui s'en était jusque-là apparemment si bien accommodée. Il n'est pas envisageable de vivre heureux dans le mensonge, à moins d'être deux en un, justement. L'un attaché, l'autre détaché. Elle s'était éloignée au point de ne plus l'appeler que sous sa pression insistante. Leurs rendez-vous étaient régulièrement repoussés sous les prétextes les plus divers, réceptions imposées par son mari, difficultés scolaires des enfants, agenda surchargé à son cabinet, toute la litanie des mille et un devoirs et obligations qu'elle savait d'ordinaire si bien maîtriser et qui soudain, bizarrement, l'accaparaient. Il avait dû la harceler pour obtenir enfin une explication qui ne fût pas un faux-fuyant. Une lettre de deux pages égrenant des motifs qui se voulaient des raisons, aussitôt lues aussitôt oubliées car elle avait mis les petits mots dans les grands, mais qui s'achevait par « Je ne t'aime plus. »

Quelque temps après, elle était revenue vers lui. Sans plus d'explication. Or, ce qu'on ne dit pas devient un secret, un lieu où s'enracinent la honte et la peur. Mais elle avait vite compris que, désormais, il y aurait toujours cette différence entre eux, que l'un avait fait du mal à l'autre. Un jour, dans un restaurant,

неним. Треба сказати, що ґрунт був родючим. Найменша дрібниця сповнювала його тривогою про крутий поворот у житті. Тривожні думи-гадки обсідали голову, тим більше, що він приймав їх досить охоче. Насправді Ремі вважався серед своїх друзів іпохондриком. Він лікував усе, що викликало хоч якесь занепокоєння, хоча за порадою до лікаря звертався рідко, а зазвичай знаходив необхідну інформацію у спеціальних словниках. Ще ніколи він не почував себе так, як тепер: душею, оточеною змовою неврозів. Полковник Шабер і барон Мюнхгаузен розмістились там у радісному очікуванні, що до них приєднаються численні друзі.

Але ні, такий епілог був не гідний їхньої історії. На зміну горю прийде огида, супроводжувана невимірним розчаруванням. Кінець близьких стосунків не здавався чимось сумнівним. Хоча цього могло й не трапитися ніколи. Буває, що після пристрасті ще довгий час не проходить почуття палкого кохання, іноді аж до смерті.

Їй була притаманна мінливість. Цього було достатньо, щоб перейти без попередження від спокуси до обману, від ніжності до віддаленості і повернення. Але хіба це не характерно для стосунків між закоханими?

Якось Вікторія вже віддалялась від нього. Ремі не міг реально визначити, що сталося. Чи не така стійка, як здавалась, вона закохалась в іншого, чи, можливо, її замучили погано приховувані докори сумління і брехня стала для неї нестерпною. Хоч до цього часу вона, мабуть, так добре мирилася з цим. І хіба можна жити щасливо в брехні, принаймні, якщо в тобі живуть дві різні істоти? Одна прив'язана, інша відв'язана. Вікторія віддалилась настільки, що тільки його настирливість змушувала її відповідати на його дзвінки. Вона відмовлялась від побачень під всілякими приводами: прийоми, нав'язані чоловіком, шкільні труднощі у дітей, надто багато записів на прийом до неї, сумний перелік безлічі справ і обов'язків, з якими вона зазвичай так добре справлялась, і раптом, як це не дивно, вони повністю захопили її. Він змушений був невідступно переслідувати її, щоб отримати нарешті пояснення, яке б розставило все на свої місця. Лист на дві сторінки з переліком аргументованих мотивів був негайно прочитаний і тут же забутий, бо прості слова були перетворені на пишномовні гучні фрази, що закінчувались приспівом «Я не люблю тебе».

Через деякий час вона до нього повернулась. Без будь-яких пояснень. А те, про що не говорять, стає таємницею, місцем, де укорінюються сором і страх. Але вона швидко зрозуміла, що віднині між ними існуватиме ця різниця, те, що

quand cette douleur affleura à nouveau au détour de la conversation, elle avait baissé la tête, lui avait pris et baisé la main à plusieurs reprises avec ferveur et, abdiquant toute fierté, renonçant à toute pudeur, avait imploré sa clémence. Pardon, pardon, pardon... Ne l'aurait-il pas retenue qu'elle se serait agenouillée entre les tables sous le regard effaré des clients. Il pourrait pardonner mais il lui serait impossible d'oublier.

Les mots tracés sur le papier, plus encore que les paroles, restent gravés dans l'arrière-pays de la mémoire. Surtout des mots aussi puissants et rares. Certaines phrases, on aimerait les gifler.

Il se connaissait des adversaires et des ennemis, il savait quelles inimitiés et quelles critiques il suscitait dans certains cercles, il pouvait même compter sur la haine sourde et tenace de quelques irréductibles, mais nul n'avait encore jamais éprouvé l'impérieuse nécessité de lui dire qu'il ne l'aimait pas. Et moins encore de le lui écrire. Souvent les propos s'envolent; la lettre est olographe. Un sentiment passe pour être plus médité, quitte à paraître moins spontané, quand on l'a couché sur le papier. La lettre de Victoria avait tout du testament : entièrement écrite à la main, vierge de toute rature, datée et signée. Comme si la testatrice était parfaitement consciente de la forme sacramentelle de son texte. Ça ne se fait pas. Et il fallait que cette peine lui fût infligée par celle qui lui importait plus que tous.

On ne dit pas ça, et on ne l'écrit pas davantage. On se tait. Ou on disparaît.

Depuis, de Victoria il attendait tout mais n'espérait plus rien, du moins le croyait-il. Le sujet avait été évacué. Il y aurait toujours cela entre eux. Puisqu'elle l'avait fait une fois, pourquoi n'en serait-elle pas capable à nouveau ? Son esprit et son corps le comblaient, mais il nourrissait des doutes sur la qualité de son âme. Rien ne démentait en elle une mentalité d'agent double. Après tout, leurs deux années de vie commune dans la clandestinité la plus opaque qui soit, non pour cacher mais pour protéger, les avaient fait passer maîtres dans l'art de la dissimulation. Rémi était bien placé pour savoir que Victoria mentait avec aplomb, et vice versa. Ils s'adaptaient différemment à la déloyauté, et cloisonnaient leurs existences avec plus ou moins de réussite. Mais jamais ils n'auraient songé à élever la trahison au rang d'un des beaux-arts, à la manière des cinq de Cambridge — ces espions voyaient une sorte de chef-d'œuvre dans l'accomplissement de leur duplicité, et une consécration historique dans sa révélation publique.

один скривдив іншого. Якось у ресторані, коли вони випадково торкнулись цієї теми під час розмови і біль у черговий раз вийшов на поверхню, вона опустила голову, взяла його руку і почала гаряче цілувати. Забувши про гордощі і соромливість, Вікторія благала його бути милосердним. Вибач... вибач... вибач... І якби він не зупинив її, то вона б упала на коліна між столами під розгубленими поглядами клієнтів. Він міг би пробачити, але забути було неможливо.

Слова, написані на папері, ще більше, ніж слова, сказані нею, залишаються вирізьбленими в глибині пам'яті, особливо такі могутні і рідкісні слова. Певними фразами полюбляють давати ляпас.

У нього були суперники і вороги. Він знав, яку неприязнь і критику викликає у певних колах. Він міг навіть розраховувати на глуху і стійку ненависть декількох непримиримих, але ще ніколи жодна людина не вдавалась до настійної необхідності сказати йому, що не любить його. А тим більше, писати це. Слова часто випаровуються; лист є власноручно написаним документом. Якщо почуття покладено на папір, то воно приходить, щоб бути краще обміркованим, покидає, щоб видатись менш стихійним. Лист Вікторії нагадував заповіт: повністю написаний від руки, без будь-яких помарок, з датою і підписом. Так, ніби автор усвідомлював сакраментальну форму свого тексту. Так не робиться. І мало так статися, щоб ця кара була накладена тією, яка необхідна була йому більше від усіх інших.

Цього не говорять і, тим більше, не пишуть. Це замовчують.

З того часу він чекав од Вікторії всього, але більше ні на що не сподівався, принаймні він так вважав. Між ними це залишиться назавжди. Якщо вона один раз так вчинила, то чому не здатна вчинити вдруге? Її розум і тіло переповнювали його, але в нього були сумніви щодо властивостей її душі. Нічого не спростовувало в ній психологію подвійного агента. Врешті-решт, два роки спільного життя в найнепрогляднішому, яке тільки може бути, підпіллі, яке вони не так приховували, як охороняли, зробили з них справжніх майстрів мистецтва утаювання. Ремі влучно висловлювався, щоб перевірити, чи Вікторія дійсно обманює, і це дало свої плоди. До віроломства вони пристосовувались по-різному і з більшим чи меншим успіхом ділили своє життя на відсіки. Але їм ніколи б не спало на думку підносити зраду як одне з мистецтв, як це зробили п'ятеро з Кембриджа. Для цих шпигунів здійснення дворушництва було своєрідним шедевром, а публічне викриття — історичним визнанням.

Puisqu'elle mentait à son mari, et par conséquent au reste du monde, il pouvait supposer qu'elle lui mentait à lui aussi. Peut-être avait-elle échafaudé ce scénario pour s'évader de tout et de tous avec un autre. Refaire sa vie ailleurs, là où on n'est rien pour personne. Sans aller jusqu'à s'installer à Caracas, combien de fois n'avait-elle rêvé à voix haute de vivre dans un quartier de Paris ou une petite ville de France où elle ne connaîtrait absolument personne. Un lieu au cœur de la cité mais hors du monde. Un de ces finistères où elle ne représenterait rien socialement, n'aurait de sens pour personne, ni d'intérêt pour quiconque. Où elle ne serait précédée d'aucun de ces signes qui préméditent le jugement, voiture, vêtements, coiffure, langage... Une parfaite étrangère jouissant de son anonymat. Ni passé ni futur, sérénité de l'amnésique sans projet. N'était-ce pas une manière comme une autre de changer de contemporains ? Une fuite hors du monde qui la ferait échapper à la clandestinité. À tout ce qu'une double vie peut avoir de pesant, de contraignant, d'irrespirable. Vivre enfin à cœur ouvert.

Ce devait être quelque chose comme ça, le bonheur. Un lieu commun probablement, comme l'aventure intérieure qu'il avait vécue avec elle. Mais souvent la vie ressemble à un lieu commun.

Peut-être avait-elle fini par s'éprendre d'un homme assez disponible pour tenter avec elle cet exil insensé dans le plus proche des pays lointains. Celui qui aurait eu la finesse de déceler son vacillement intérieur. L'intelligence de vaincre ses secrètes hésitations. Le courage de l'aider à rompre les amarres. L'audace de prendre la décision à sa place. La subtilité de ne pas lui ravir la maîtrise de son destin. La force d'être fort pour deux. Un homme selon son vœu, un homme en quelque sorte, un homme tout simplement.

On connaît des cas. Un jour, des gens partent volontairement pour ne plus jamais resurgir. Sans un mot d'explication. On a vu des pères agir ainsi. Et des mères — mais le mystère de ce passage à l'acte est encore plus grand. Abandonner ses enfants sans rien leur dire : comment vivre toute une autre vie avec ce secret ?

Depuis deux ans que cette femme l'habitait, Rémi avait réussi à être captivé par elle sans en être le captif. Mais, après tout, que savait-il vraiment de sa vie ? L'essentiel lui échappait. Il ignorait des moments clés de son enfance, des pans entiers de sa jeunesse, les failles où s'insinue la folie ordinaire, les interstices qui recèlent des troubles vertigineux, ces détails où l'on a le plus de chance de rencontrer Dieu. La part d'ombre l'emportait sur les

Оскільки вона обманювала свого чоловіка, а отже, і решту світу, він міг припустити, що вона і йому говорила про себе неправду. Можливо, вона придумала цей сценарій, щоб утекти від усього і від усіх з одним. Почати своє життя заново, в іншому місці, там, де її нічого ні з ким не зв'язує. Не доходячи до того, щоб оселитись у Каракасі, скільки років мріяла вона вголос жити у кварталі Парижа чи маленькому французькому місті, де вона не знатиме абсолютно нікого. В центрі міста, але поза світом. Наприклад, у департаменті Фіністер, де вона не являтиме собою нічого в соціальному плані, не матиме ні для кого значення і нікого не зацікавить. Де їй не буде передувати жоден з цих знаків, за якими виносять вирок: машина, одяг, зачіска, мова. Чудова іноземка, що тішиться своїм інкогніто. Ні минулого, ні майбутнього, безтурботність людини, яка втратила пам'ять і не має планів. Можливо, це був один із способів змінити сучасників? Втеча за межі світу, яка допоможе уникнути підпілля. Всього того тяжкого, примусового, непридатного для дихання, що може мати подвійне життя. І жити нарешті з відкритим серцем.

Це мало бути чимось подібним до щастя. Загальне місце, певно, як внутрішня пригода, яку він пережив з нею. Але життя часто нагадує загальне місце. Можливо, вона закінчила тим, що закохалась у чоловіка, досить незайнятого, щоб наповнити це божевільне добровільне вигнання в найближчій з далеких країн. Такого, що матиме проникливість виявити її внутрішню нерішучість. Розуміння перемогти її таємні вагання. Сміливість допомогти розірвати якірні ланцюги. Відвагу прийняти рішення за неї. Тонкість не позбавляти її своєї долі. Силу бути сильним за двох. Чоловіка її мрії, так би мовити, людину, просто людину. Такі випадки бувають. Одного дня люди добровільно залишають усе, щоб ніколи більше не повернутись. Без будь-якого пояснення. Світ бачив таких батьків. І матерів. Але найбільша загадка в тому, як відбувається цей перехід до дії. Лишити дітей, не сказавши їм ні слова: як жити решту життя з цією таємницею?

Упродовж двох років ця жінка жила в його душі. За цей час вона успішно полонила його. Однак він не був її бранцем. Але, врешті-решт, що він знав насправді про її життя? Головного Ремі уникав. Він не знав ключових моментів її дитинства, багато чого з її юності, пробілів, куди проникає звичайне безумство, проміжків, які таять у собі запамороч-

zones de clarté. Rémi croyait en savoir suffisamment, non sur sa biographie mais sur son âme. Juste assez pour imaginer qu'elle ne le plongerait pas sciemment dans le doute, cette angoisse infernale qui corrode la raison. Au prix d'un épuisant effort de mémoire, il s'employait à ressusciter les indices dont elle avait pu inconsciemment émailler une conversation quasi ininterrompue de deux ans.

Il en était là, à cette simple mais ferme conviction : une femme comme elle ne pouvait pas le faire souffrir volontairement. Pas après avoir déjà pris la mesure de cette douleur. Elle ne pouvait y trouver ni plaisir ni intérêt. C'est donc qu'il y avait autre chose. Ce ne pouvait être que l'ultime scénario envisagé, celui qui aurait dû s'imposer en tout premier, n'eût été ce délire qui pousse tout amoureux à se croire le centre du monde de l'autre.

Tout en esquissant un mammouth sur son calepin, Rémi fit un effort pour se remémorer le plus exactement possible les paroles de Victoria une semaine avant, dans la voiture. Son appréhension face à cet étrange patient. Ses craintes. Cette peur dont il était le seul à connaître la cause. Une terreur dont elle était peut-être devenue la victime, et lui le dernier témoin.

La maison était silencieuse. Il s'arracha à son fauteuil pour ramasser une cigarette sur la table de la salle à manger. Les affaires de Marie étaient posées sur une chaise. Trois livres sanglés étaient hérissés de pense-bêtes. Ses deux gros cartables de cuir gisaient, la gueule béante. La partie supérieure d'un épais dossier en émergeait. Rémi reconnut aussitôt le journal intime. Il l'effleura du bout des doigts, s'en détourna, y revint pour y lire des moitiés de phrases à la dérobée.

Quelques instants après, il était installé à la table de la cuisine, absorbé par sa lecture. Bouleversé par cette voix surgie des limbes, il n'en était pas moins conscient de l'impudeur de l'exercice auquel il se livrait. De la violence faite à cette inconnue. Du viol auquel il se prêtait à son tour.

Ce journal brûlait à l'égal d'une torche vivante. Le sentiment amoureux y était porté à incandescence avec la même intensité que dans une correspondance clandestine. Une lettre d'amour de cent cinquante pages. Un paquet de feuilles qu'il suffisait de secouer pour qu'en tombent des larmes. Rien que des photocopies, pourtant. Elles n'en avaient pas moins conservé le mystère de l'original. Il se reflétait jusque dans l'empreinte indélébile des traces laissées par la scriptrice, énigmatique dessin formé par les crêtes capillaires de la pulpe de ses doigts.

ливу тривогу, цих подробиць, де в нього найбільший шанс зустріти Бога. Цей бік її життя, що залишився в тіні, торжествувал над світлими смугами. Ремі вважав, що знає про неї достатньо. Він мав на увазі не біографію, а її душу. Якраз достатньо, щоб уявити, що вона свідомо не примусить його мучитись, не кине в цей нестерпний жах, що роз'їдає здоровий глузд. Ціною виснажливого зусилля пам'яті він намагався оживити деталі, якими вона могла несвідомо пересипати двохрічну розповідь. Так, ніби її не переривали. Врешті-решт він дійшов простого, але твердого висновку: така жінка, як вона, не могла добровільно примусити страждати його. Навіть після того, що вже один раз завдала йому болю. Вона не могла знаходити в цьому якесь задоволення чи користь. Причина таїлась у чомусь іншому. Це могло бути тільки останнім запланованим сценарієм, накладеним на найперший, а не маренням, яке штовхає кожного закоханого вважати себе центром світу іншого. Роблячи ескіз мамонта в записнику, Ремі напружив пам'ять, щоб пригадати якомога точніше слова Вікторії, сказані минулого тижня в машині. Її моторошність перед цим дивним пацієнтом. Її побоювання. Цей страх, причину якого знав він один. Жах, жертвою якого вона, можливо, стала. А він останній свідок.

В будинку панувала тиша. Він відірвався від свого крісла, щоб узяти сигарету на столі у їдальні. Папери Марії лежали на стільці. Три туго стягнуті книжки рясніли безглуздими думками. Дві товсті шкіряні папки лежали з широко роззявленими пащеками. Верхня частина товстої справи дещо виступала. Ремі відразу ж упізнав інтимний щоденник. Він злегка доторкнувся до нього кінчиками пальців, відвернувся, потім знову підійшов, щоб прочитати частину крадькома.

Через деякий час він сидів за столом у кухні, заглибившись у читання. Схвильований цим голосом, що промовляв зі сторінок, він, тим не менше, усвідомлював безсоромність того, що робив. Цей журнал палав, як живий смолоскип. Почуття закоханості були викладені з таким же запалом, як і в таємному листуванні. Любовний лист у сто п'ятдесят сторінок. Згорток аркушів, які достатньо струснути, щоб упали сльози. Всього лиш фотокопії. Тим не менш, вони зберегли загадковість оригіналу, яка проявилась навіть у незгладимому відбитку слідів, залишених автором загадкових малюнків, утворених пучками пальців. Висловлюючи найпотаємніше, бо нічого не є менш публічним і менш розрахованим на друкування, ця жінка, здавалось, зверталась до всіх тих,

En s'exprimant de la manière la plus secrète qui soit, puisque rien n'est moins public et que rien n'est moins publiable, cette femme semblait parler pour tous ceux que la vie a exilés d'eux-mêmes. Ceux qui se sont résolus à vivre la violence de leur passion dans la solitude dès lors qu'ils se sont refusés à la lumière. Parfois, Rémi revenait sur certaines pages et s'y arrêta. À une ou deux reprises, il en aurait pleuré si les hommes n'étaient pas si naturellement enclins à censurer leurs émotions.

Plus il déchiffrait cette graphie heurtée, plus s'éloignait la figure classique du triangle adultérin que la Justice ne manquerait pas de pointer. Ce que les avocats brandiraient comme un aveu univoque, en le réduisant certainement à un Feydeau du pauvre, avec ce lexique idoine qu'il détestait, retentissait comme un cri pathétique étouffé en plein désert. Pas un seul instant Rémi ne s'identifia au mari trompé. Rien ne l'atteignait de sa peine, de sa honte, ni de son humiliation, puisque, semble-t-il, tout le monde savait.

Plus il lisait, plus il se sentait solidaire d'une solitude sauvée du néant et de la médiocrité par la passion amoureuse. L'autre, il préférait le désigner en droit comme étant le « plaignant » plutôt que par l'atroce mot de « cocu ». L'idée que Marie puisse le tromper, c'est-à-dire lui mentir durablement et profondément, organiser sa vie autour de cette trahison, abandonner régulièrement son corps aux lèvres d'un autre, rire et peut-être pleurer avec un autre, se confier à lui sans entraves, bref aimer et être aimée ailleurs que chez eux, cette idée-là ne l'effleurait pas car l'infidélité est un parjure et qu'une femme telle que Marie née Rabaut-Pelletier ne pourrait s'y résoudre, car née coupable. Élevée, éduquée et instruite dans le spectre du péché. Quand bien même elle avait pris ses distances avec la religion de ses origines pour se laisser happer par la religion de l'esprit du temps, il lui restait ce vieux fonds de mauvaise conscience judéo-chrétienne embusquée dans les replis de l'âme. Non qu'elle lui ait toujours dit la vérité, fût-ce la sienne. Ni qu'elle n'ait souvent menti par omission, jusqu'à en faire un mode de vie, qui sait ? Mais où s'arrête le mensonge et où commence la trahison ?

« Ça bourdonne toujours ? » Rémi sursauta. Comme à son habitude, Marie s'était glissée près de lui sans un bruit. C'était son jeu et elle y prenait un malin plaisir. Elle devait se douter de l'effet produit puisqu'elle apportait le mal et le remède, la frayeur d'une mauvaise surprise faite à un homme que sa sensibilité rendait réactif à la moindre modification de particule, et l'apaise-

чье життя віддалилось від них. Тих, хто вирішив пережити несамовитість пристрасті на самоті відтоді, як знехтував світлом. Іноді Ремі повертався на деякі сторінки і зупинявся на них. Після одного-двох переречитувань можна було б заплакати, якби люди не були схильні здійснювати цензуру своїх емоцій. І чим більше він розшифровував це нерівне письмо, тим більше віддалявся класичний образ незаконно-народженого трикутника, який правосуддя не поминуло б відмітити. Те, чим адвокати розмахували як однозначним визнанням, посилаючись, безсумнівно, на бідолаху Фейдо¹ і використовуючи специфічну лексику, яку Ремі так ненавидів, звучало, як приглушений зворушливий крик серед пустелі. Він ні на мить не ототожнював себе з обдуреним чоловіком. Його страждання, ганьба, зневага не зачіпали Ремі. Чим далі він заглиблювався в читання, тим більше почував себе солідарним з самотністю, врятованою від небуття і посередності любовною пристрастю. Цього іншого він волів називати скоріше позивачем, аніж жахливим словом «рогоносець». Думка, що Марія може його обманювати, тобто брехати йому довго і глибоко, організувати своє життя навколо цієї зради, постійно віддавати своє тіло губам іншого, сміятись і плакати з іншим, довірятися йому, кохати і бути коханою в іншому місці, не мучила його, бо невірність є клятвопорушенням, а така жінка, як Марія, уроджена Рабо-Пелетьє, не могла на це зважитись, бо була народжена винною, вирощена, вихована і освічена у спектрі гріха. Навіть коли вона віддалилась від релігії, щоб захопитися релігією в сучасному розумінні, в глибині її душі залишалась ця стара суть шкідливої юдо-християнської свідомості. Не можна сказати, що вона завжди говорила йому правду, якщо це навіть була її правда, як і не можна було сказати, що вона часто обманювала шляхом замовчування, аж поки це не стало способом життя. Хоча хто знає? І де та межа, за якою закінчується обман і починається зрада?

— Все ще відчуваєш шум у вухах?

Ремі підскочив. Марія, як зазвичай, безшумно підкралась до нього. Це була її гра, від якої вона отримувала якесь пустотливе задоволення. Вона мала здогадуватись, який ефект це викликає, бо поєднувала і біль і ліки, переляк від поганого сюрпризу, зробленого людині з підвищеною враз-

¹ Драматург.

ment d'une main délicieusement caressante aussitôt déployée dans les cheveux de son mari.

« Tes zacoutrucs dans les oreilles, ça continue à te faire souffrir ? reprit-elle.

— Ah, ça... Par intermittence. Il ne faut pas y penser. Ne pas en parler. Ça repartira peut-être comme c'est venu, comme ça.

— Tout de même, tu devrais consulter. Plus prudent. » Marie prit un yaourt aux fruits dans le réfrigérateur et s'assit en face de Rémi. Il l'observait, ses bras croisés s'employant avec peine à dissimuler le dossier, stoïque comme peut l'être un coupable dénué de culpabilité. Ils demeurèrent ainsi pendant de longues minutes dans le clair-obscur de la cuisine seulement éclairée par l'ombre portée du corridor, fascinés par la puissance muette de leurs regards.

« On est bizarres, non ? fit-il en esquissant un sourire maladroit. Un peu en retard pour le dîner, un peu en avance pour le peut déjeuner, ce qu'on fait là, à cette heure-ci, on n'en sait rien... »

Sans le quitter des yeux. Marie raclait avec la dernière énergie son pot de sveltesse parfaitement vide. Mieux que personne, elle savait que Rémi ne supportait pas cet acharnement, lequel condensait en un seul geste sa haine de la manducation. Il l'aurait pardonné à d'anciens pauvres obsédés par le spectre du manque et du gâchis, pas à une femme élevée dans l'aisance. Elle poursuivait avec méthode son entreprise de nettoyage, faisant savoureusement claquer sa langue alors que la cuillère était immaculée. Sa perversité se traduisait jusque dans la lenteur avec laquelle elle accomplissait sa performance. Dans ces moments-là, Marie lui apparaissait comme un monstre, c'est-à-dire un prodige inquiétant, qu'il convenait d'apprivoiser pour n'être pas broyé par lui.

L'exercice menaçait de virer au curetage. Il durait tout de même depuis une dizaine d'années. Juste assez pour provoquer quelques petits meurtres sans importance. Il fallut que Rémi porte brusquement ses mains aux oreilles, les coups de cuillère contre les parois du pot, si identifiables par leur timbre mat, lui étant devenus insupportables par l'insondable violence qu'ils exprimaient. Alors seulement Marie consentit à se séparer de ce yaourt auquel leur conjugalité mal tempérée avait conféré le statut d'instrument du démon.

« Encore tes bourdonnements ? demanda-t-elle malicieusement sans attendre de réponse. Je vais te dire ce qu'on fait là : on lit un journal intime qui ne nous appartient pas. D'une carriériste comme moi, que dis-je, d'une telle arriviste, on n'en attend pas moins. Mais d'un pur esprit comme le tien, cela surprend... »

дивістю, і заспокоєння, коли пригладжувала ніжно волосся чоловіка на голові.

— Твої завихрення у вухах все ще завдають тобі страждань? — запитала вона.

— А, це... Час від часу. Не треба про це думати. Нема чим перейматись. Можливо, все зникне так само, як і прийшло.

— Однак ти маєш проконсультуватись у лікаря. Будь обережнішим.

Марія взяла в холодильнику фруктовий йогурт і сіла навпроти Ремі. Він дивився на неї, намагаючись схрещеними руками якось приховати справу, непохитний, ніби міг бути винним без вини. Упродовж якогось часу вони залишались у напівтіні кухні, освітленої смужкою світла з коридора, загіпнотизовані німою силою поглядів одне одного.

— Дивні ми, правда? — вимовив він, незграбно посміхаючись. — Невідомо, що ми робимо тут в цей час. Трохи запізно для вечері, трохи зарано для сніданку...

Продовжуючи дивитись на нього, Марія старанно вишкрябувала вже порожній пластиковий стаканчик. Вона робила це краще за будь-кого іншого, хоча і знала, що Ремі не виносив цієї завзятості, яка збирала в одному жесті її ненависть до їжі. Він міг би пробачити це стареньким бідолахам, невідступно переслідуваним привидами нестачі і бруду, але не жінці, яка виросла в достатку. Вона методично продовжувала свою справу по очищенню, смачно плямкаючи язиком, хоча ложка була абсолютно чистою. Її зіпсованість виражалась у м'явості, з якою вона здійснювала свою гру. В ці моменти Марія здавалась йому монстром, чудовиськом, яке непокоїло і яке слід було приручати, щоб не бути роздавленим ним.

Таке собі постійно повторюване вишкрябування. Все це тривало упродовж десяти років. Якраз достатньо, щоб спровокувати декілька маленьких убивств. І потрібно ж було, щоб Ремі підніс раптово руки до вух. Удари ложки об стінки стаканчика, які так легко було ідентифікувати за їх тьмяним тембром, ставали нестерпними тим невимірним шаленством, яке вони виражали. Тільки тоді Марія згодилася відірватись від цього йогурта, що завдяки надмірностям їхнього шлюбного союзу набув статусу інструменту диявола.

— Знову твої шуми у вухах? — запитала вона хитро, не чекаючи відповіді. — Хочу тобі сказати, що тут роблять: читають інтимний щоденник, який не належить нам. Від кар'єристики, як я, від вискочки це ще можна чекати. Але від людини з таким чистим сумлінням, як у тебе, дивно...

L'excellence de sa forme sarcastique à une heure aussi avancée de la nuit témoignait des vertus toniques du lait caillé. Elle avait des guillemets plein la bouche. Rémi se murait dans son silence à mesure que l'agressivité de Marie augmentait. Généralement, le combat cessait faute de combattants, le monologue épuisant ses charmes avant même de buter sur ses limites.

« Rémi, je te parle !

— Tu ne me parles pas, tu plaides.

— ... Tout de même, quelle salope ! reprit-elle, songeuse.

— On dirait que tu l'envies. »

Marie ne voulait rien voir de ce qui pouvait la rapprocher de cette femme. Aveugle à tout ce qui n'en faisait pas une adversaire. Incapable de distinguer en elle-même l'identité de la fonction, elle passait à côté de l'essentiel d'une inconnue déchirée entre un désir de départ et un refus d'abandon. Elle en oubliait même que, dès le premier âge, tout être est écartelé entre deux loyautés.

« Cela doit être affreusement compliqué d'organiser sa vie autour d'un mensonge, dit-elle avec une pointe d'admiration. Toutes ces prudences, ces ruses, tant d'imagination déployée pour cacher l'inavouable. Je conçois que ça ait pu l'exciter au début, et même la stimuler. Mais, à la longue, quelle torture que cette discipline !

— La vraie torture, c'est d'aimer et d'être aimé en secret. De devoir taire ce bonheur partagé. De ne pouvoir le confier à personne. De s'interdire de s'en ouvrir à qui que ce soit. D'être une âme sans repos.

— Cela doit développer l'esprit de précaution, poursuivait Marie, toute à son idée. Terrible de se sentir toujours sur ses gardes, dans la rue, en voiture, au restaurant, au café, à l'hôtel, dans des studios de complaisance, tous ces lieux qu'elle évoque en détail comme si elle les avait mentalement photographiés à force de les scruter. Et pourquoi tous ces risques ? Même pas pour sauver la face, ni pour la sécurité, ni pour l'argent. Non, pour les enfants ! Leur équilibre. Enfin, c'est ce qu'elle prétend. Quelle lâcheté dans la trahison !

— Tu ne comprends rien, trancha Rémi. Ou plutôt, tu refuses de comprendre car j'ai du mal à t'imaginer aussi insensible à sa douleur.

— Sa douleur ! s'exclama-t-elle en levant les bras au ciel. Une mère de famille qui s'envoie en l'air avec son amant dans les toilettes d'un restaurant ! Non mais, écoutez-le !

— On n'est pas au tribunal, alors on se calme.

Високий ступінь досконалості саркастичної форми в такий пізній час свідчив про тонізуючі властивості йогурту. Лапки іронічної двозначності переповнювали її уста. Ремі обгороджував себе кам'яною стіною мовчання в міру того, як зростала агресія Марії. Зазвичай битва тривала недовго, монолог вичерпував свою принадність, перш ніж упертись у свій ліміт.

— Ремі, я з тобою розмовляю!

— Ти не розмовляєш, а стверджуєш.

— ...А все-таки, яка шльондра! — продовжила вона задумливо.

— Можна було б подумати, що ти їй заздриш.

Марія не хотіла бачити нічого з того, що могло наближати її до цієї жінки. Сліпа до всього, хоч би що робив ворог. Нездатна відрізнити в собі самій дійсність від роботи, вона проходила біля суті незнайомки, яку поносила між бажанням діяти і відмовою від дії. При цьому вона забувала, що навіть уже з першого року кожна істота розривається між двома вірностями.

— Це, мабуть, надто складно організувати своє життя навколо обману, — сказала вона з захоплюючою грою слів. — Уся ця обережність, хитрість, таке багатство уяви, щоб сховати непристойне. Я розумію, що це може збуджувати на початку і навіть стимулювати. Але щоб надовго, це вже тортури!

— Справжні тортури — це кохати і бути коханим таємно. Коли змушений замовчувати це розділене щастя. Коли не можеш довірити це нікому. Коли забороняєш собі відкриватись перед будь-ким. Коли душа не має спокою.

— Це повинно розвивати обережність, — продовжувала Марія, захоплена своєю думкою. — Жахливо постійно почувати себе насторожі, на вулиці, в машині, в ресторані, в кафе, в готелі, в студіях, усіх цих місцях, які вона викликає у пам'яті так, ніби подумки сфотографувала їх шляхом докторків. І заради чого весь цей ризик? Навіть не для того, щоб врятувати свій престиж, не заради безпеки, не заради грошей. І не заради дітей! Їхньої рівноваги. Врешті, це те, на що вона заслуговує. Яка малодушність у зраді!

— Ти нічого не розумієш, — відрубав Ремі. — Чи, скоріше, ти відмовляєшся зрозуміти, бо мені важко уявити тебе такою нечутливою до її горя.

— Її горя! — вигукнула вона, простягаючи руки до неба. — Матір сімейства, яка відтягується з коханцем у туалетах ресторану! Але ж ні, ви лишень послухайте його!

— Partir ou rester, il n'y a pas d'autre solution, reprit-elle un ton en dessous. Mais dans un cas comme dans l'autre, pas de demi-mesure. Pas d'arrangement. Il faut jouer franc jeu. Refuser de se laisser tenter. Se rendre indisponible. Le petit manège de la séduction, ça va bien cinq minutes. Cette fille est une salope. De ses vices elle a fait des mœurs. Elle veut le beurre, l'argent du beurre et le cul du crémier. Si je gagne, elle devra faire une croix sur l'argent. Elle pourra toujours se consoler avec le reste...

— Mais comment oses-tu émettre des doutes ! s'emporta Rémi. Rien n'est plus sincère car rien n'est plus secret qu'un journal. Ça impose le respect. C'est peut-être le seul moment où on ne triche plus. Dans ces pages, elle se met à nu. Tu ne les as lues qu'en y cherchant des preuves pour la confondre. Flagrant, toutes tes marques fluorescentes. On dirait que tu as dressé ton Stabilo à dénicher exclusivement ce qui pouvait enfoncer les gens dans leur boue. Produire ce texte en justice tuerait son auteur. Mort juridique, mort sociale, mort matérielle...

— L'équation est pourtant simple, dit Marie en changeant de registre, adoptant son timbre de voix le plus tendre. L'homme qu'elle a dans son lit n'est pas l'homme qu'elle a dans la peau. Elle n'avait qu'à choisir et agir en conséquence. L'accommodement permanent ou la rupture radicale.

— Je ne peux pas croire que tu sois à ce point étrangère au doute, fermée à l'inquiétude, répliqua-t-il. Tu n'as rien vu de son désarroi, de sa mélancolie, de sa solitude ? Cet homme qu'elle évoque par ses seules initiales lui a donné quelque chose d'indéfinissable, que nul ne lui avait jamais donné. Disons un supplément d'âme qui l'a révélée à elle-même. Regarde bien, par endroits l'écriture se brouille et s'épaissit. Le stylo n'y est pour rien. De l'encre diluée par les larmes. C'est pour ça que produire ces pages en justice est obscène.

— Si au moins j'étais sûre de gagner, mais je le suis de moins en moins... La femme de mon client ne sait pas que nous possédons cette pièce à charge. Alors, discrétion absolue, s'il te plaît. Cela dit, je te l'accorde, j'envie une telle liberté. Son audace, son plaisir, son bonheur. Même si ce sont des instants volés. Surtout. »

Rémi se leva, se servit un verre d'eau du robinet puis y vida le contenu d'un sachet de poudre, trouvé au fond d'une boîte de médicaments.

« Tu sais à quoi ressemble ton adversaire ? lui demanda-t-il.

— Tu veux dire : mon confrère de la partie adverse ?

— Ми не в суді. Давай спокійніше.

— Піти чи залишитись? Іншого рішення немає, — продовжила вона тихіше. — Як у одному, так і в іншому випадку чогось середнього бути не може. Ніякого компромісу. Потрібно діяти відкрито. Не дати себе спокусити, показати себе такими, яких не можна використати. Щоб спокусити, достатньо і п'яти хвилин. Ця дівка — шльондра. Свої вади вона перетворює на щось звичне. Вона хоче вершкового масла, грошей, щоб купатись у них, як у маслі, і заду молочника. Якщо я виграю, вона змушена буде поставити хрест на грошах, втішатися тим, що лишилось...

— Але як ти осмілюєшся висловити свої сумніви? Немає нічого щирішого і потаємнішого від інтимного щоденника. Це потрібно поважати. Це, можливо, єдиний момент, коли тим більше не обманюють. На цих сторінках вона розкриває свою душу. Ти прочитала їх, тільки шукаючи там докази, щоб викликати в ній замішання. Впадають в око всі твої позначки, що так і світяться. Скажуть, що ти досягла всього в житті, відшукуючи виключно те, що може змішати людину з багом. Представити цей текст у суді — значить убити автора. Смерть у юридичному, соціальному і матеріальному плані...

— Ти дещо спрощуєш, — сказала Марія, міняючи регістр і вибираючи якнайніжніший тембр голосу. — Чоловік, який ділить з нею ліжко, не той, кого вона кохає. І, відповідно, їй не залишається нічого іншого, як шукати і діяти. Постійне пристосування або ж повний розрив.

— Я не думаю, щоб ти до такої міри була вільна від сумнівів, закрита від тривоги, — продовжив він. — Ти нічого не помітила в її збентеженні, задумливості, самотності. Цей чоловік, якого вона викликає в уяві за допомогою лише ініціалів, дав їй щось незбагненне, чого їй ніхто ніколи не давав. Скажімо, потребу душі. Він відкрив їй її саму. Привидись добре, місцями письмо зливається і утовщується. І справа не в ручці. Чорнило розведене слізьми. Це до того, що пред'являти ці сторінки в суді непристойно.

— Якби я, принаймні, була впевнена в тому, що виграю справу. Але надій щодалі менше. Дружина мого клієнта не знає, що ми маємо цей обтяжливий документ. Отже, будь ласка, повне збереження таємниці. Цим усе сказано. Я згодна з тобою в тому, що заздрю такій свободі. Її відвазі, задоволенню, щастю. Навіть якщо ці миті вкрадені. Саме через це.

Ремі встав, налив у склянку води з крана, потім усипав туди пакетик порошку, знайденого на дні аптечки.

— Ти знаєш щось про свого супротивника? — запитав він.

— Sa cliente. Ton ennemie, si tu préfères...

— Connais pas. Pourquoi ?

— Tu n'as pas le souci des visages, reprit-il. Tu te comportes comme l'Administration, sauf que tu n'es pas l'Administration. On dirait que tu conjures le facteur humain de crainte d'avoir un accès de faiblesse.

— Parfois, ça vaut mieux. Le droit, rien que le droit. Application de la loi. L'esprit du temps est avec nous puisqu'il est à la transparence. Alors pourquoi se scandaliser de cette divulgation ? Toi et tes combats d'arrière-garde ! »

Le regard étrangement fixe, perdu dans le vague, Rémi se surprit à murmurer :

« Tyrannie de la limpidité, sentiment du désastre... Incroyable, cette vision du monde, comme s'il n'était de réalité que visible...

— Tu délires !

— Et toi, reprit-il, tu ne me feras pas croire que tu t'es spécialisée par hasard dans le divorce pour faute. Les rapports de forces, les bras de fer, toute cette violence, c'est ce que tu aimes. Tu ne t'épanouis que dans les situations conflictuelles.

— Je te rappelle que...

— Je sais, je sais, nous vivons de ça, du moins nous en vivons aussi...

— Il n'y a pas que ça. On ne sort pas du droit sans droit. Le divorce sans juge est un leurre. »

Marie se leva énergiquement puis, intriguée par le ton de son mari, se pencha vers lui, posa sa main sur sa joue et, doucement :

« Huit jours que tu ne m'as pas touchée... »

Comme il ne lui opposait que son mutisme et qu'il n'esquissait pas le moindre geste en sa direction, elle revint à la charge, mais moins tendrement :

« Quelque chose en toi a changé. Je ne te retrouve plus. Tu es devenu sombre, ombrageux, irascible. Que se passe-t-il ?

— Si tu persistes à présenter ce journal comme pièce à conviction, et si tu gagnes, tu vas tuer le peu d'intimité dont on dispose encore dans une société de plus en plus surveillée. Un journal intime, c'est une conversation secrète avec un absent vouée à suspendre le temps, une lettre d'amour écrite avec la chair des mots, mais une lettre destinée à n'être jamais expédiée, alors on ne touche pas à ça publiquement, on n'y touche pas, jamais... »

Il replaça ses lunettes sur son nez, ouvrit à nouveau le dossier et s'absorba dans sa lecture tandis que Marie retournait se coucher. Il resta seul ainsi un long moment. Si elle savait, si seule-

— Ти хочеш сказати, мого колегу з супротивної сторони?

— Його клієнтку. Твого ворога, якщо волієш...

— Не знаю. Навіщо?

— Тебе не хвилюють обличчя, — продовжив він. — Ти поводишся, як адміністрація. Але ти ж не є нею. Можуть сказати, що ти уникаєш людського фактора, боячись проявити слабкість.

— Іноді так краще. Право, нічого, крім права. Впровадження в життя закону. Дух часу з нами, бо він вимагає прозорості. І, врешті-решт, чи варто обурюватися через це обнародування? Через тебе і твої битви в ар'єргарді?

Ремі, з дивним нерухомим поглядом, загубленим у невизначеності, здивувався сам собі, пробурмотівши:

— Тиранія ясності, відчуття біди... Це бачення світу, ніби він був тільки видимою реальністю, є неймовірним...

— Ти мариш!

— А ти, — продовжив він, — не примусиш мене вважати, що спеціалізуєшся на розлученнях випадково. Відносини сили, залізні руки, все це насильство, це саме те, що ти любиш. Ти відчуваєшся добре тільки в конфліктних ситуаціях.

— Я хочу тобі нагадати...

— Я знаю, знаю, ми живемо з цього, принаймні живемо з цього також...

— І не лише це. Ми не виходимо з права без права. Розлучення без вироку — тьмяне світло.

Марія енергійно підвелася, потім, заінтригована тоном голосу чоловіка, нахилилась до нього, торкнулась рукою його щоки і ніжно промовила:

— Вісім днів ти не торкався мене...

Оскільки він протиставляв їй тільки своє мовчання і не робив ані найменшого жесту в її бік, вона поновила свою спробу, але менш ніжно:

— Щось у тобі змінилось. Я не впізнаю тебе. Ти став похмурим, підозрілим, дразливим, що відбувається?

— Якщо ти наполяжеш на тому, щоб пред'явити цей щоденник як речовий доказ і виграєш справу, ти вб'єш ту крихту інтимності, яка ще існує в суспільстві, яке дедалі більше контролюється. Інтимний щоденник — це таємна розмова з відсутнім утаємниченим, щоб зупинити час, любовний лист, написаний не для того, щоб коли-небудь виготовили його копію. Це документ не для публічного обговорення. На цьому не можна грати, ніколи.

Він поправив окуляри на носі, знову відкрив справу і заглибився в читання. Марія лягла спати. Отже, він зали-

ment elle pouvait imaginer à quel point il admirait cette inconnue ; il la tenait, elle et toutes celles qui avaient le courage de leur passion et l'audace de leur transgression, pour des aventurières dans l'acception la plus noble du terme. Des femmes qui souvent prenaient le risque de tout perdre (l'aisance, la sécurité, les habitudes, les amitiés...) pour des baisers volés et l'ivresse d'un bonheur sans pareil. Elles hypothéquaient l'avenir pour vivre pleinement l'instant présent, et les certitudes pour l'inquiétude, tout ça pour ça.

La pendule de la bibliothèque indiquait minuit moins trois. Penché au balcon, Rémi chercha en vain une trace de lumière dans le ciel. Puis, tout en se tenant aux murs afin de ne réveiller personne, il retourna dans sa chambre s'allonger auprès de Marie dans l'espoir de trouver enfin le mot de passe d'une nuit à l'autre. Sans un échange, à quoi bon.

Un quart d'heure s'était écoulé quand il sentit les draps pris de tremblements. Couchée sur le ventre, les mains sous le sexe, les jambes rapprochées. Marie se caressait aussi discrètement que possible. De temps en temps, elle soulevait sa tête du traversin et la tournait légèrement vers la gauche pour s'assurer que Rémi dormait. Si elle avait été surprise, elle en aurait conçu une telle culpabilité qu'elle aurait aussitôt déployé son imagination afin d'effacer sa gêne. Faire de sa solitude un orgueil, et de son plaisir une honte, c'était bien elle. N'avait-elle pas toujours vécu sa sexualité comme un affreux ravissement ? Quelques instants après, il crut percevoir une secousse suivie d'un soupir, mais tant de bâillements voluptueux passent pour des orgasmes. Quand cette intense activité souterraine reprit de plus belle après une courte trêve, il suffit à Rémi de se retourner en toussant pour la faire cesser définitivement. Sans être l'ordinaire de leurs rapports amoureux, un tel scénario n'en constituait ni l'exception ni la règle. Cela advenait régulièrement, voilà tout, et l'épisode restait confiné dans les zones du non-dit. Mais jamais elle n'aurait pu imaginer que, de son côté, il guettait la résurrection de sa verge. Renvoyés dos à dos jusqu'au lendemain, ils eurent tout le loisir de méditer chacun pour soi sur leur situation présente, cette forme de misère qui ne dit pas son nom.

À plusieurs reprises au cœur de la nuit, il se réveilla haletant, se tenant la gorge comme s'il avait manqué être asphyxié. À chaque fois, il allumait la veilleuse et guettait sur le visage de Marie un doute, ou une inquiétude. Car rien ne le troublait comme l'idée d'avoir parlé au cours de son sommeil, d'avoir

шився на довгий час на самоті. Якби вона знала, якби вона могла хоча б уявити собі, в якому захопленні він був від цієї незнайомки. Він вважав її і всіх тих, у кого вистачило сміливості на пристрасть і відваги на порушення норм, шукачами пригод у найблагороднішому значенні цього слова. Це жінки, які часто ризикують втратити все (достаток, безпеку, звички, дружбу...) за короткочасні поцілунки і сп'яніння від незрівнянного щастя. Вони віддавали в заставу майбутнє за те, щоб жити повноцінним життям вже нині, в цю мить. Впевненість — за тривогу. Одне за інше. Годинник у бібліотеці показував північ без трьох хвилин. Визирнувши на балкон, Ремі марно шукав який-небудь відблиск світла в небі. Потім, тримаючись за стіни, щоб не розбудити нікого, він повернувся в спальню, щоб лягти поруч з Марією, сподіваючись знайти нарешті пароль, щоб спокійно провести одну-другу ніч. І без будь-якого обміну, навіщо.

Минула чверть години, коли він відчув тремтіння простирادل. Марія лежала на животі, руки на статевому органі, ноги стиснуті, і стримано, наскільки це було можливо, пестила себе. Час від часу вона підводила голову, щоб переконатись, що Ремі спить. Якби вона була захоплена зненацька, то, мабуть, розіграла б таку винуватість, бо їй довелося б задіяти всю свою уяву, щоб хоч якось згладити незручність. Перетворювати свою самотність на гордість, задоволення на сором було якраз у її стилі. Невже вона завжди переживала свою сексуальність як жахливе захоплення? Через деякий час йому здалося, ніби він відчув поштовх, супроводжуваний зітханням, і солодкопристрасні позіхання, які вважались оргазмом. Коли після короткої паузи ця інтенсивна діяльність відновилася знову, Ремі достатньо було повернутись, покашлюючи, щоб змусити її припинити все остаточно. Оскільки це не було характерно для їхніх інтимних стосунків, то такий сценарій не можна було вважати ні винятком, ні правилом. Це відбувалося регулярно, ось і все. А епізод залишався закритим у замовчуваних зонах. Хоча вона також, мабуть, зі свого боку ніколи не могла уявити, що він вичікував воскресіння свого прутня. Повернувшись одне до одного спиною до наступного дня, вони мали достатньо часу, щоб обміркувати, кожен для себе, ситуацію, яка склалася. Цю форму убозтва, яка не має імені.

Він неодноразово прокидався посеред ночі, тремтячи і тримаючись за горло так, ніби задихався. Кожного разу він вмикав нічну лампу і помічав на обличчі Марії сумнів чи тривогу. Нічого не турбувало його так, як думка, що він міг розмовляти вві сні, промовляти єдине ім'я, про яке йому

prononcé le seul prénom auquel il aurait voulu s'interdire de penser. En cas d'opération chirurgicale, il exigerait de l'anesthésiste qu'il éloigne Marie de la chambre pendant toute la durée du réveil.

À l'aube, Rémi émergea en sursaut et en nage d'un cauchemar absurde. Après s'être porté au secours d'une femme qui s'enfonçait irrésistiblement dans des sables mouvants, il s'était retrouvé à son tour englouti tandis que la silhouette de l'inconnue s'éloignait sur la berge. Ses appels demeuraient sans effet. Insensible à ses cris, la forme poursuivait son chemin. Alors, il résolut de se sauver en prenant modèle sur l'héroïque Münchhausen, lequel s'était sorti d'un marécage à la force des bras, en se tirant par les cheveux tout en serrant fortement son cheval entre ses genoux afin de ne pas l'abandonner à son destin. Mais plus Rémi se tirait de la sorte, plus la précipitation de ses gestes l'enfonçait.

Le réveil fut douloureux. L'incident lui fit renoncer pour un temps, mais pour un temps seulement, à sa chère utopie : s'extraire soi-même de l'intérieur pour s'intégrer à l'extérieur. Quitter enfin le cadre et faire sortir le monde de ses gonds.

Dès son arrivée au bureau, le lundi matin, Rémi composa fébrilement le numéro de Victoria. Rien. Toujours rien, si ce n'est l'enregistrement de sa voix, dont il commençait à se demander si elle n'était pas d'outre-tombe. Alors Rémi se sentit pour la première fois envahi par un malaise diffus.

Loin d'elle, il était en manque, habité en permanence par le sentiment amoureux. Cela l'occupait plus que toute autre activité, et le préoccupait au-delà du raisonnable. Le fait est qu'il avait le cœur innombrable.

Les premières années, une certaine idée du mariage partagée avec quelques milliards d'individus l'avait préservé. La conviction l'emportait sur la tentation. Jusqu'à ce qu'un soir, lors d'un concert privé dans les salons lambrissés de l'ambassade du Royaume-Uni, il fût saisi par une apparition préraphaélite. Certainement la jeune épouse d'un banquier d'une redoutable austerité, si l'on en jugeait par l'ennui qu'elle traînait à ses côtés. Une longue chevelure rousse, le teint étrangement diaphane, des yeux verts d'une douceur alarmante, des gestes d'une légèreté émouvante, une sorte de grâce paresseuse dans le maintien, jusqu'à cette nonchalance orientale dans la pose, elle était l'évanescence faite femme. Le genre de personnalité qui fanait tout ce qui la précédait. Son attitude était si naturellement élégante qu'il ne se souviendrait même pas de la couleur, de la matière ni de la forme de sa robe. Probablement une idée qui

хотілось би заборонити собі навіть думати. У випадку хірургічної операції він вимагатиме в анестезіолога позбавити Марію доступу до палати на період до пробудження.

На світанку Ремі прокинувся раптом весь спітнілий від безглузкого сну. Вирушивши на допомогу жінці, яка непереборно занурювалась у сипучий пісок, він сам був поглинутий піском. В той час силует незнайомки віддалявся берегом річки. Його крики не справляли на неї враження. Бездушна постать продовжувала свій шлях. Тоді він вирішив врятуватись так, як це робив героїчний Мюнхгаузен. Барон витягнув себе з болота, ухопившись руками за волосся і тягнучи себе і свого коня, якого міцно стискав при цьому між колінами, щоб не залишати напризволяще. Але щораз, коли Ремі смикав себе вгору, він дедалі більше занурювався через поспішність рухів.

Пробудження було болісним. Пригода змусила його відмовитись на деякий час, але тільки на деякий, від дорогої утопії: добути себе самого з середини, щоб злитися з зовнішнім світом. Покинути нарешті схованку і витягти свій світ на сцену.

Зайшовши в понеділок вранці до свого робочого кабінету, Ремі гарячково набрав номер Вікторії. Безрезультатно, якщо це тільки не запис її голосу, у зв'язку з чим він починав себе запитувати, чи голос, бува, не потойбічний. Отже, Ремі вперше відчув, що його охопило якесь незрозуміле почуття тривоги.

Оддалік неї він відчував її відсутність і жив постійним почуттям закоханості. Це займало його більше за будь-яку іншу діяльність і непокоїло понад розумне. Треба сказати, що серце в нього панувало над розумом.

У перші роки його охороняла ідея одруження, розділеного з кількома мільярдами індивідуумів. Переконання брало верх над спокусою. Аж до того вечора, коли під час приватного концерту, що відбувався в посольстві Великобританії в салонах, оздоблених ліпленням, він був вражений дорафаєлівським видінням. Вона, певно, була молодого дружиною грізного банкіра, судячи з того, що йшла поруч з ним. Довге русяве волосся дивного напівпрозорого кольору, тривожна ніжність зелених очей, хвилююча легкість жестів, щось подібне до лінивої граціозності в манері триматись аж до цієї східної недбалості в позі. Вона була короткочасним видінням у вигляді жінки. Вона належала до тих людей, які знебарвлюють усе, що передувало їм. Її поведінка була такою природною і елегантною, що він не зміг би навіть пригадати собі колір, тканину чи зовнішній вигляд сукні. Певно,

flottait autour d'un corps. Mais il se souviendrait toujours de sa gorge nacrée.

Les chaises des invités avaient été disposées en carré, de manière à cerner les musiciens. Rémi était assis juste en face d'elle. Dès les premiers accords de l'allégo, leurs regards se croisèrent. Ils se retrouvèrent tout au long de l'andante con motto, s'évitèrent maladroitement pendant le scherzo pour ne plus se quitter durant la totalité du presto. Jamais *La Jeune Fille et la Mort* ne fut ressentie avec autant d'émotion contenue, jamais l'opus posthume de Schubert ne fut reçu avec autant de secrète allégresse, jamais quatuor à cordes ne parut aussi scandaleusement bref. Ils ne se quittaient pas des yeux. À l'instigation des hôtes, les invités se levaient pour rejoindre les tables du souper. Eux restaient immobiles. Il fallut que son époux revienne la chercher pour la tirer de cet envoûtement réciproque. À la fin de la soirée, ils tentèrent, en vain, de se frôler. Tout en posant son manteau sur les épaules de Marie, il cherchait des yeux l'inconnue. Sa silhouette se détachait déjà sur le gravier de la cour où étaient stationnées les voitures. Elle se retourna une dernière fois, le fixa de loin et ce fut tout. Il ne savait rien d'elle, ni son nom ni son prénom, n'avait aucun moyen d'en savoir plus. Il ignorait jusqu'au grain de sa voix. Mais ils s'étaient dit tant de choses par la puissance muette du regard. Pendant des semaines, il fut hanté par sa présence.

De cette rencontre magique où tout arrive sans que rien ne se passe datait sa prise de conscience. Jamais plus il ne laisserait un tel échange de regards sans lendemain. Si cela devait se représenter, il saurait cette fois réagir dans l'instant. Trouver l'art et la manière de s'approcher d'elle furtivement, pardonnez-moi madame, mais nous devons nous revoir, croyez-moi confus de cette précipitation mais les circonstances, dites-moi juste quand et où, à moins qu'il ne soit mieux inspire, qu'importe, mais il ne resterait pas sans voix car on peut se consumer intérieurement quand on aime et qu'on ne sait pas vivre l'instant présent. Au-delà des regrets, loin de tout remords, dénué de la moindre trace d'amertume, Rémi n'en avait pas moins le sentiment ineffable d'être passé à côté de quelque chose de rare. Ce qu'on ne vit qu'une fois. Pas de mots pour ça, sinon un certain bonheur dans ce qu'il a de plus insaisissable.

Les années passèrent. Jamais Rémi ne revit cette inconnue. Aucune des femmes auxquelles il se lia par la suite ne sut ce qu'elle devait à cette ombre lumineuse, échappée comme par miracle, l'espace d'une nuit d'automne, d'un tableau de Dante Gabriel Rossetti.

думка його витала навколо її тіла. Але завжди пригадає її перламутрову шию.

Стільці для гостей були розміщені чотирикутником, так, що гості оточували музикантів. Ремі сидів якраз навпроти неї. З перших акордів алегро їхні погляди зустрілись. Вони знову зустрічались під час анданте кон мотто. Уникали невміло одне одного під час скерцо, щоб не покидати упродовж престо. Ще ніколи «Дівчина і смерть» не викликала такої маси стриманих емоцій, ніколи посмертний опус Шуберта не був зустрінутий таким таємним тріумфом, ніколи струнний квартет не здавався таким скандально коротким. Вони не припиняли дивитись одне на одного. На запрошення господарів гості вставали, щоб приєднатись до вечірнього столу. Тільки вони залишались нерухожими. Аж поки не прийшов її чоловік, який повернувся в пошуках за нею, і не витягнув її з цих взаємних чар. В кінці вечірки вони марно намагались доторкнутись одне до одного. Подаючи Марії пальто, він шукав очима незнайомку. Її силует уже відривався від гравію двору, де стояли машини. Вона повернулась востаннє, подивилась на нього, і на цьому все закінчилось. Він не знав про неї нічого. Ні імені, ні прізвища. І не мав жодної можливості дізнатись більше. Він навіть не знав її голосу. Але вони стільки сказали одне одному німою силою погляду. Її присутність невідступно переслідувала його ще упродовж кількох тижнів.

Після цієї магічної зустрічі, коли все відбувалось так, ніби нічого не сталося, він дещо усвідомив. Ніколи в житті він не обмінюватиметься такими поглядами без будь-яких перспектив на завтрашній день. Якби все можна було повернути, то цього разу він зумів би відреагувати миттєво. Знайти спосіб і можливість наблизитись до неї потай, вибачте, мадам, але ми повинні ще раз зустрітись, можете вважати мене ким завгодно, але обставини, скажіть тільки коли і де, якщо тільки в нього не буде більшого натхнення, хоч яке це має значення, головне, що він не залишиться без голосу, бо можна виснажитися внутрішньо, коли кохаєш і не знаєш, як жити в даний момент. Хоч Ремі був по той бік нарікання, далекий від докорів сумління, позбавлений найменшого сліду гіркоти, його невимовне бажання йти поряд з чимось рідкісним не стало меншим. Тим, що бачиш тільки раз. Це не описати словами. Це невлівиме щастя.

Минули роки. Ніколи більше Ремі не бачив цієї незнайомки. Жодна з жінок, яких він зустрічав пізніше, не знала, що вона мала завдячувати цій світлій тіні, яка випурхнула, як диво, у простір осінньої ночі картини Данте Габріеля Россеті.

Plus il essayait de se dépouiller du souvenir de Victoria, plus il s'en enveloppait. Chacun de ses rêves éveillés échouait à nier sa disparition. Dans l'après-midi, alors qu'il s'entretenait avec une étudiante à la sortie d'une salle de cours, il l'abandonna précipitamment pour trouver un annuaire et un téléphone. Il viola leurs accords et l'appela directement à son cabinet. Un répondeur renvoyait au secrétariat du cabinet de son mari. Le meilleur moyen d'entrer enfin en contact avec Victoria était encore d'aller chez elle. C'était sa dernière chance de ne pas sombrer. Le prétexte était tout trouvé puisque son mari exerçait à leur domicile, dans le IXe arrondissement.

« Allô, cabinet de Robert Klein ? Mademoiselle, ici Rémi Laredo, je souhaiterais un rendez-vous avec le docteur... Non, plus tôt si possible, c'est assez urgent... Il me connaît, mais ne le dérangez pas... Oui, je patiente... Demain seize heures ? parfait... »

Une demi-heure d'avance. Juste assez pour s'imprégner de l'atmosphère. Relever des indices. Savoir enfin, car rien ne le minait comme de ne pas savoir. Au huitième jour, il commençait à envisager le pire sans être vraiment capable de lui donner un visage, ni même d'en préciser la forme.

En arrivant devant la porte du 26, rue d'Aumale, il songea à la spécialité du médecin qu'il s'apprêtait à consulter. La plaque de cuivre, à l'entrée, indiquait pudiquement « Maladies de l'appareil digestif ». Son domaine lui importait d'autant moins que la visite n'était qu'un prétexte.

En vertu d'un accord tacite, Rémi n'était jamais allé chez les Klein, de même que Victoria ne connaissait pas l'appartement des Laredo. Leurs maisons respectives représentaient le territoire sacré de la famille. Le jour où elle lui proposerait de le violer, et certainement de faire l'amour dans les draps du couple, afin de mêler son odeur à celle des époux, il pressentait qu'une ultime barrière serait abattue.

L'envie ne leur manquait pas d'y aller voir, non plus que la curiosité. Mais c'était mieux ainsi. Ils devaient s'en remettre à ce que chacun racontait de chez soi. À ce qu'il voulait bien en dire. Leur fragile équilibre tenait à cela qu'ils étaient pris chacun de leur côté par leur famille, ou plutôt par leur cellule familiale, jamais si bien nommée. Cette égalité dans la chaîne des obligations suffisait à conférer une stabilité relative à leur instabilité affective.

En pénétrant dans la salle d'attente, il reconnut leur salon. Le piano à queue que son mari lui avait offert pour son trentième

Чим більше він намагався позбавитися спогаду про Вікторію, тим більше це поглинало його. Кожне з його пробуджених сновидінь заперечувало її зникнення. Якось вдень, розмовляючи зі студенткою на виході з аудиторії, він поспішно залишив її, щоб знайти довідник і телефон. Він порушив їхню домовленість і зателефонував їй безпосередньо до кабінету. Автовідповідач відіслав його до реєстратури при кабінеті її чоловіка. Найкращим способом нарешті зустрітись з Вікторією було піти до неї. Це був для нього останній шанс не загинути. Знайти привід було неважко, оскільки її чоловік був дільничним лікарем у IX окрузі.

— Алло, кабінет Роберта Клейна? Мадемуазель, вас турбує Ремі Ларедо, я хотів би записатись на прийом до лікаря... Ні, якомога швидше, це досить термінова справа... Він мене знає, але не турбуйте його... Так, я терпляче чекаю... Завтра о шістнадцятій годині? Чудово...

До прийому лишалося ще півгодини. Якраз достатньо, щоб розвідати обстановку. Розставити знаки на свої місця. Дізнатись нарешті, бо нічого так не підточувало його, як невідомість. На восьмий день йому вже марилося найгірше з того, що могло статися, хоча він був нездатний надати цьому якихось конкретних форм.

Підходячи до дверей будинку № 26 на вулиці Амаль, він подумав про спеціалізацію лікаря, у якого мав намір консультуватись. На мідній вивісці при вході невинний напис вказував «Хвороби органів травлення». Хоча спеціалізація лікаря не дуже обходила Ремі, бо візит був тільки приводом.

За мовчазною згодою Ремі ніколи не бував у подружжя Клейн, як і Вікторія ніколи не переступала порога квартири Ларедо. Їхні будинки були священною територією сім'ї. Якщо вона запропонує йому коли-небудь порушити це і кохатись на подружніх простирадлах, щоб змішати його запах з їхнім запахом, це означатиме повалення останнього бар'єра.

Їм не бракувало бажання, а тим більше цікавості, щоб піти подивитись, як хто живе, але так було краще. Вони повинні були задовольнятися тим, що кожен розповідав про себе і тих, хто його оточує, тим, що хотів розповісти. Їх недовговічна рівновага трималась на тому, що кожен був охоплений своєю сім'єю, чи скоріше сімейним осередком, про який майже не говорили. Цієї рівності в ланцюжку обов'язків було достатньо, щоб надати відносної стабільності їхній емоційній нестабільності.

Опинившись у залі очікування, він впізнав їхню вітальню. Рояль, який подарував їй чоловік на день тридцятиліт-

anniversaire, la table basse à l'armature sculptée signée Diego et surpayée à Drouot lors d'une vente de charité, la bibliothèque en verre où le nombre des objets l'emportait sur celui des livres, les canapés où l'on s'enfonçait sans espoir de se relever, les tableaux contemporains dont la réunion sur ces murs révélait moins l'esprit d'une collection qu'elle ne trahissait des honoraires en nature, des images en noir et blanc sauvées de l'insignifiance par la vertu de l'encadrement, jusqu'au cendrier en cristal ramené d'une escapade à Prague.

Le pedigree de chaque objet lui était aussi familier que s'il en avait été le propriétaire. Il n'était à l'origine de rien mais il savait l'origine de tout. Paradoxe de l'étranger qui foule une terre pour la première fois tout en la connaissant intimement — mais le paradoxe n'est-il pas souvent le commencement d'une vérité ? Sous une vague exhalaison médicamenteuse sourdait la fragrance si singulière de Victoria. L'odeur de sa peau musquée n'avait pas hésité un seul instant en Rémi pour bifurquer devant son néocortex, mettre le cap sur le foyer ardent de ses souvenirs et se lover dans le cerveau limbique, qui n'attendait que cela.

C'était vraiment chez eux, chez les Klein. Car chez elle, c'était plutôt dans sa voiture.

Instinctivement, avant même de s'asseoir, il faussa compagnie au couple de vieux qui attendait la visite. Si la secrétaire médicale n'avait pas été un cerbère, il aurait pu s'insinuer dans l'appartement et errer dans la chambre à coucher sous le prétexte de chercher les toilettes. Mais comme elles jouxtaient l'entrée, son projet fit long feu.

N'eussent été les revues de voyage et de décoration qui s'empilaient sur de gros coussins, manifestement destinées à faire patienter les impatients, on aurait pu oublier que, dans la journée, ce salon néobourgeois faisait office de salle d'attente, avant de retrouver, le soir venu, sa fonction privée d'apparat. Ainsi, même des lieux peuvent mener une double vie.

Rémi s'arracha difficilement au moelleux du canapé pour glaner des détails. La partition du *Hammerklavier*, encore en place sur le pupitre, n'était autre que la sonate écoutée dans la voiture avant l'explosion des airbags. Il la feuilleta comme on caresse un souvenir. En s'approchant, il distingua dans les marges une écriture qui lui était familière : elle reproduisait des commentaires techniques de Pludermacher sur les vertus de la pédale harmonique. Debout, Rémi joua quelques notes puis s'interrompit brusquement en portant les mains à ses oreilles.

Dans la bibliothèque, il distingua d'emblée les livres de son mari (des best-sellers de consommation courante) des siens pro-

тя, невисокий стіл з вирізьбленою арматурою, підписаний Дієго і куплений в Друо під час благодійного продажу, скляна книжкова шафа, де кількість предметів переважала кількість книг, дивани, куди занурюєшся без будь-якої надії піднятися; сучасні картини, котрі були радше своєрідною формою бартерної оплати, аніж колекцією, чорно-білі зображення, сховані через свою незначність в рамку, аж до кришталевої попельнички, купленої у Празі.

Генеалогія кожного предмета була такою знайомою, ніби він був їхнім власником. Він не був при появі жодної з цих речей, але знав походження всього. Парадокс іноземця, який ступає на землю вперше, знаючи її близько. Але чи не є часто парадокс початком правди? Під хвилику медикаментозного запаху бив джерелом такий дивний запах Вікторії. Мускусний запах її шкіри, в чому Ремі не сумнівався ні на мить, змушував його брати курс на палаюче вогнище спогадів.

Він насправді був у них, у подружжя Клейн. Бо в неї, це, скоріше, в її машині.

Перш ніж сісти, він інстинктивно відійшов крадькома від літнього подружжя, яке очікувало прийому. Якби медична сестра не була цербером, то він зміг би проникнути у квартиру і зайти в спальню, буцімто помилково, в пошуках туалету. Але оскільки туалети були розташовані біля входу, то він роздумав.

Не було журналів про подорожі і прикраси, складених на великих подушках, призначених, очевидно, для того, щоб змусити нетерплячих застися терпінням. Можна було забути, що упродовж дня цей необуржуазний салон слугував офісом залу очікування перед тим, як одного вечора повернутись до своєї святкової приватної функції. Отже, навіть деякі місця можуть вести подвійне життя.

Ремі ледве відірвався від дивана, щоб виявити деякі подробиці. Партитура Hammerklavier (Велика соната для молоткового фортепіано) на попівтрі була не чим іншим, як сонатою, яку вони слухали в машині перед вибухом подушки безпеки. Він погортав її так, як леліють спогад. Підійшовши, він розрізнив на полях почерк, який був йому знайомий: він відтворював технічні коментарі Pludermacher стосовно доброякісності педалі зчеплення. Стоячи, Ремі зіграв декілька нот, потім раптово зупинився, підносячи руки до вух.

У бібліотеці він відразу ж звернув увагу на книги її чоловіка (бестселери масового попиту), її власні (фрейдизм в усіх своїх перевтіленнях). Альбоми про мистецтво, розкида-

pres (le freudisme en tous ses avatars). Des albums d'art empilés un peu partout, sur des meubles ou à même le sol, étaient destinés à être vus plutôt que lus. Les photos, sur la cheminée, étaient d'un académisme touchant, tant par leur disposition, la qualité des encadrements que par les attitudes adoptées. Ça sentait les vacances dans une maison de famille, le monde dont il était exclu.

Rémi s'attarda sur la seule image où elle était enfin seule. Était-ce la grâce avec laquelle elle portait ce jour-là un collier de perles au ras du cou, partie de son corps qu'il fétichisait peut-être plus que toute autre tant elle incarnait un absolu ? En tout cas, jamais son faux air de Jackie Kennedy n'avait rendu cette élégance si aérienne. Son attitude dégageait une manière d'insouciance. Quelque chose comme un certain bonheur, d'autant plus attachant et profond que l'inquiétude le cernait de toutes parts. Cette insaisissable alchimie entre un regard et un sourire, que l'on croirait de prime abord conquérants, mais qui ne tarde pas à vaciller pour finalement s'exténuer dans un aveu trop longtemps retenu.

À un moment de leur histoire, quand il avait déjà cru la perdre, il l'avait retrouvée là où il s'y attendait le moins. C'était au cinéma du samedi soir, sur l'écran. Elle était la femme d'à côté, l'amour de jeunesse réapparu inopinément longtemps après, quand les dés sont jetés pour l'un et pour l'autre. Lorsqu'il vit l'héroïne, jusqu'alors d'une maîtrise et d'une sérénité éblouissantes, s'engouffrer dans le parking pour finalement s'effondrer dans les bras de celui qu'elle n'avait jamais cessé d'aimer, Rémi avait songé à Victoria avec une intensité qui fixa cet instant dans sa mémoire. D'autant qu'au moment de quitter le cinéma avec ses amis, il avait rebroussé chemin pour relire la phrase d'accroché figurant sur l'affiche : « Ni avec toi, ni sans toi. » La phrase qui tue pour qui veut bien la lire et s'en pénétrer. Six mots qui rendent fou quand on les lit dans cet ordre.

Ni avec elle, ni sans elle. Rémi en était là exactement. Plus il scrutait son regard, derrière ce léger voile de tristesse de qui est blessé par la fuite du jour, mieux il entendait le grain de la voix de Victoria lorsqu'elle lançait, d'un ton naturellement royal, que seul le privilège attaché à son prénom autorisait, un « *we are not amused* » qui le désarçonnait. Il fixait cette absente si obsédante en se demandant ce qu'il lui devait, au fond. Un inventaire s'avérerait le plus vain des exercices. La liste serait longue, et l'essentiel échapperait à l'esprit des nomenclatures. Car elle lui avait dévoilé des choses que la proximité lui avait dérobées.

ні невеличкими купами повсюди, на меблях чи навіть на підлозі, були призначені не так для читання, як для розглядання. Фотографії на каміні вражали зворушливим академізмом як у розміщенні, якості рамок, так і прибраними позами. Це нагадувало канікули в сімейному будинку, але без самих людей.

Ремі затримався на єдиному зображенні, де вона, нарешті, була одна. Можливо, причина таїлася в цій граціозності, з якою вона носила цього дня кольє з бісеру врівень з шиєю, частиною тіла, яку він фетишизував більше за всі інші, такий абсолют вона втілювала. У всякому разі, ще ніколи її образ під Джеккі Кеннеді не вирізнявся такою легкою елегантністю. Її поза була сповнена безтурботності. Це було щось подібне до щастя, тим більш захоплююче і глибше, що його з усіх боків оточувала тривога. Ця невловима алхімія між поглядом і посмішкою, які можна було вважати від початку завойовницькими, але такими, що не баряться треміти, щоб остаточно знемогти в зізнанні, яке так надовго затягнулось.

У якийсь момент їхньої історії, коли він уже подумав, що втратив її, він знайшов її там, де чекав цього найменше. Це було в суботу ввечері на екрані кіно. Вона була сторонньою жінкою, коханням молодості, що знову несподівано з'явилося через стільки часу. Коли він побачив актрису блискучої майстерності і безтурботності, яка спускалась у паркінг, щоб врешті-решт впасти в обійми того, кого ніколи не переставала кохати, Ремі подумав про Вікторію, і цей момент зафіксувався в його пам'яті. Тим більше, коли він покинув кінотеатр з друзями, то повернувся, щоб ще раз прочитати фразу на афіші: «Ні з тобою, ні без тебе». Фразу, яка вбиває того, хто уважно читає і вдумується в прочитане. Шість слів, які доводять до божевілля, коли читаєш їх у такому порядку.

Ні з нею, ні без неї. Це було якраз про Ремі. Чим більше він вдивлявся в її погляд за легким покровом суму, боляче вражений швидкоплинністю дня, тим краще відчував дотепність Вікторії, коли вона кинула королівським тоном, що тільки привілей, пов'язаний з його іменем, дозволяв сказати «*we are not amused*»¹, що ставило його у безвихідь. Він зосереджувався на тій, що невідступно переслідувала його, запитуючи себе, чим він має їй завдячувати в глибині душі. Перелік виявився б марним заняттям. Він мав би бути довгим, і головне з нього вислизнуло б. Бо вона відкрила йому речі, які близькість викрала в нього. Іноді істина моменту може зрадити правді життя, потрібно вміти остерігатись цьо-

¹ Нас не розважають (англ.).

Parfois le vrai de l'instant peut trahir la vérité d'une vie, il faut apprendre à s'en méfier, voilà le genre de choses qu'il lui devait. L'essentiel relevait bien de l'invisible.

Une autre photo l'intrigua. On l'avait disposée en retrait, comme si elle devait marquer son territoire, se distinguer des autres par sa place dans le concert nostalgique de l'iconographie familiale. Dans un décor de grand hôtel, une adolescente laissait éclater son bonheur, sa tête reposant sur l'épaule d'un homme d'âge mûr. La qualité de la prise de vue et la technique du tirage révélaient que la scène datait certainement de la fin des années soixante. Victoria et son père, à n'en pas douter. Alors Rémi comprit pour la première fois la nature profonde et insaisissable de ce qu'elle avait pu rechercher et retrouver auprès de lui.

L'idée d'un emprunt, à défaut d'un vol, l'effleura un instant. Il caressait la surface de la glace de la paume de la main quand il entendit le bruit d'une porte qu'on referme. Juste le temps d'esquisser deux pas en arrière et il perçut le bruit d'une autre, qu'on ouvre celle-là.

« Cher ami... » Les Klein et les Laredo s'étaient rencontrés pour la première fois au cours d'un dîner deux ans auparavant. Depuis, Rémi avait dû croiser Robert Klein à plusieurs reprises dans des cocktails ou à son club de sport. Le temps d'échanger quelques amabilités, sans plus. Mais il en savait tant sur lui alors qu'il le connaissait à peine. Victoria, si mystérieuse par nature, se révélait d'une indiscretion à la limite de l'impudeur quand elle lui parlait de lui. Inouï, ce que des amants peuvent se confier de leur conjoint. De ses troubles et de ses mœurs, de ses rêves et de ses terreurs, de ses vices cachés et de ses fantasmes. De son intimité. Ils vident leur sac pour s'alléger d'un trop-plein de reproches, ressentiment et petites haines recuites. Seule la nature si étrange de leur lien autorise un tel déballage. Car de quelque manière qu'on l'envisage, le secret en est l'alpha et l'oméga.

L'inquiétude de Klein ne pouvait lui échapper. Rémi n'ignorait rien de ses points faibles. Rien ne lui échappait de sa fragilité pathétiquement abritée derrière une assurance de notable. Il savait ses hontes. Toutes choses qui l'empêchaient d'être dupe de sa panoplie de précieux parvenu, costume à fines rayures commandé directement à Saville Row, cravate en soie au nœud si savamment étudié, chemise Turnbull & Asser avec col rehaussé et manchettes tubes, souliers anglais lustrés par un valet invisible et bracelet-montre assorti. Une personne atrocement anonyme coulée dans le moule d'un personnage entièrement blasonné *by appointment to Her Majesty thé Qyeen*.

го. Ось ті речі, якими він зобов'язаний їй. Головне таїлось в незримому.

Його заінтригувало ще одне фото. Воно було розташоване осторонь так, ніби мало підкреслювати свою територію, вирізнитись серед інших своїм місцем у ностальгійному концерті сімейної іконографії. В обрамленні великого готелю дівчина-підліток, схиливши голову на плече чоловіка зрілого віку, випромінювала радість. Якість зображення і техніка друку свідчили, що сцена датована приблизно кінцем шістдесятих років. Вікторія і її тато. В цьому не було сумніву. Тоді Ремі вперше зрозумів глибоку і невловиму природу того, що вона могла шукати і знову знаходити поруч з ним.

Оскільки вкрасти фотознімок він не наважувався, у голові саянула думка про позику. Він гладив поверхню дзеркального скла долонею руки, коли відчув шум дверей, які зачинялись. Йому якраз вистачило часу, щоб зробити два кроки назад, перш ніж почувся шум інших дверей, які відчинялись.

«Любий друже...» Подружжя Клейн і Ларедо побачилися вперше під час вечірки два роки тому. Відтоді Ремі неодноразово довелося зустрічати Роберта Клейна за коктейлем чи у спортивному клубі. Час, щоб обмінятися декількома люб'язностями, не більше. Хоча він майже не був з ним знайомий, але знав дуже багато про нього. Вікторія, така загадкова за вдачею, виказувала нетактовність, що межувала з безсоромністю, коли розповідала йому про нього. Те, що коханці можуть довірити одне одному про їхню другу половину, є нечуваним. З їхніх смутків і звичаїв, мрій і страхів, прихованих вад і фантазій, з близьких стосунків. Вони висловлюють усе, щоб звільнитись від надлишку докорів злопам'ятства і від незначної відрази, яка обпалює. Тільки дивна природа їхнього зв'язку дозволяла таку відкритість. Бо деякою мірою, коли це обмірковуєш, секрет є альфа і омега.

Ремі помітив занепокоєність Клейна. Він не ігнорував нічого з його слабких місць. Не залишилась поза увагою його хиткість, патетично схована за впевненістю знатної людини. Він знав слабкі місця лікаря. Всі ті речі, які заважали обдурити його лицарськими обладунками манірної вискочки: костюм у тоненьку смужку, замовлений безпосередньо у Савіль Роу, шовкова краватка, зав'язана майстерно, сорочка Turnbull & Asser з піднятим коміром і цупкими манжетами, англійські черевики, глясовані невидимим слугою, і підібраний в гармонію з усім цим браслет-годинник. Це була хакливо анонімна особа, відлита у форму цілком аристократичного персонажу *by appointment to Her Majesty the Queen*.¹

¹ По відношенню до Її Величності королеви (англ.).

Malgré le moelleux des étoffes et la patine des cuirs, il donnait l'impression de givrer tout ce qu'il touchait. Un autre aurait pu être impressionné par ce réseau de signes annonçant avec plus ou moins d'ostentation une réussite bien établie. Pas Rémi, qui savait les manques qu'ils masquaient, les lacunes qu'ils dissimulaient. Une impuissance qui ne disait pas son nom. Quelque chose comme de l'insuffisance dans bien des domaines. Ceux-là mêmes auxquels Victoria attachait tant de prix.

Au début, elle avait dû l'admirer, car elle était de ces femmes qui, pour aimer, ont besoin d'être portées par quelque chose qui les dépasse et les exalte. Mais cet enthousiasme pour celui qu'elle avait pu juger si supérieur aux autres hommes n'avait pas résisté à l'épreuve du temps. À l'émerveillement avait succédé ce sourd secret silencieux, l'ennui. Non pas un ennui excusable car issu de la mélancolie, mal dont on tirerait une certaine noblesse, et contre lequel la passion serait le plus sûr des antidépresseurs. Plutôt cet ennui impardonnable à qui possède tous les moyens de ne pas s'ennuyer. Ce médiocre ennui qui se dégageait de sa compagnie, sinon de sa seule présence, et même de sa respiration. Cet suffoquant ennui qu'elle trompait en se réfugiant auprès de Rémi. Cet innommable ennui né d'une coexistence sans connivence. Ce misérable ennui qu'elle éprouvait avec d'autant plus de honte qu'elle se savait par ailleurs comblée par tout ce que l'argent peut offrir d'anesthésiant. Cet insondable ennui qui est le ferment de tant d'adultères depuis que le genre humain a entrepris d'échapper à la solitude. L'ennui conjugal, un désert.

Rémi le contemplait alors que le docteur répondait à un appel téléphonique. Il l'auscultait, lui et son environnement. Cette pièce habilement décorée, aux murs tendus de daim marron, ces stores vénitiens qui devaient être tirés en permanence, les points de lumière disposés un peu partout de manière à créer une atmosphère faussement feutrée, le bureau churchillien de cuir et de merisier, la collection de bronzes figurant la force tranquille d'une situation bien assise, une moquette beige qui assourdissait tout déplacement dans l'espace, les Pléiade encore dans leurs coffrets sagement alignés et la grande tapisserie dans l'esprit des Gobelins supposée rattacher le maître des lieux à la longue chaîne des médecins humanistes, et dédoubler l'homme de l'art en honnête homme quand il n'en était que la caricature. Tout un décor archétypal du grand goût bourgeois, qui concourait à offrir la plus respectable représentation de son personnage principal. Un homme qui s'entourait comme on se protège.

Le docteur Klein ne cessait de changer l'écouteur d'oreille. Il s'adressait manifestement à un confrère. La plupart des ter-

Попри оксамитовість тканин і патину шкіряних речей, він справляв враження людини, яка вкриває інеєм усе, чого торкається. Інший міг бути вражений цим сплетінням знаків, які свідчили з більшою чи меншою чванливістю про успіх. Але не Ремі, який знав приховані ним недоліки і прогалини. Безсилля без імені. Щось на зразок нездатності в багатьох сферах. Ті речі, яким Вікторія надавала такого великого значення.

На початку він мав подобатись їй, бо вона належала до тих жінок, які, щоб покохати, мають потребу бути піднесеними чимось таким, що їх випереджає і надихає. Але цей ентузіазм до того, кого вона вважала набагато вищим за інших чоловіків, не витримав випробування часом. На зміну захопленню прийшла ця глуха мовчазна таємниця — прикрість. Не та прикрість, яку можна вибачити, бо її причиною є меланхолія, біль, з якого черпають певну шляхетність і проти якого пристрасть була б одним із найнадійніших антидепресантів. Скоріше це та непростима прикрість, від якої існує багато засобів, щоб не нудьгувати. Ця прикрість відчувалася в його товаристві, в їхній присутності і навіть в їхньому диханні. Ця задушлива прикрість, яку вона обманювала, ховаючись біля Ремі. Ця невимовна прикрість, народжена від співіснування без співучасті. Ця плачевна прикрість, яку вона відчувала з тим більшим соромом, що знала себе з іншого боку, переповненою всім тим, що можуть запропонувати гроші, як знеболювальне. Ця невимірنا прикрість, яка є закваскою стількох подружніх невірностей відтоді, як рід людський почав уникати самотності. Подружня прикрість, пустеля.

Тим часом як лікар розмовляв по телефону, Ремі розглядав його. Він стежив за ним і за тим, що його оточує. Вони знаходились у вміло прикрашеній кімнаті зі стінами, обтягнутими каштановою замшею, венеціанськими шторами, рівномірним освітленням, яке створювало атмосферу затишку, столом, зробленим з дерева дикої вишні і шкіри, колекцією виробів з бронзи, яка передавала алегорично спокійну непохитність певного становища, бежевим килимом на всю кімнату, який приглушував будь-яке переміщення у просторі, і великим настінним килимом у стилі гобеленів. Це еталонне оздоблення, в якому відчувався великий буржуазний смак, допомагало презентувати найповажніше зображення свого головного персонажа. Людини, яка оточує себе так, ніби робить собі протекцію.

Лікар Клейн продовжував розмову. Він звертався, очевидно, до свого колеги. Більшість вживаних ним термінів

mes qu'il employait relevaient d'un langage codé. D'ailleurs ses notes retranscrites à la hâte comprenaient autant de morceaux de phrases mnémotechniques que de schémas de ballonnement abdominal.

« Cher ami, dites-moi tout, que se passe-t-il donc ? » demanda-t-il à Rémi aussitôt après avoir raccroché.

Alors seulement Rémi se souvint qu'il se trouvait dans le cabinet d'un fameux proctologue. Trop tard pour faire machine arrière. Impossible de se retirer sans éveiller de soupçons. Il était tellement obsédé par l'idée de relever des indices sur le sort de Victoria qu'il n'avait même pas songé à offrir une parade à une question aussi prévisible. Il brûlait de la lui retourner.

Après tout, si la vie était mieux faite, ils pourraient couper les téléphones, passer au salon, se faire servir du thé et des gâteaux secs, et se livrer aux délices de la conversation comme sauraient le faire deux *gentlemen* passionnés par le même sujet. On eut alors assisté à un véritable échange de *connoisseurs*. Ils auraient discrètement fait assaut d'érudition. Un enchantement pour l'esprit. C'est que chacun possédait un morceau de la vraie croix. En s'unissant, ils l'auraient miraculeusement recollée et l'énigme de Victoria aurait enfin surgi en pleine lumière. Qui d'autre mieux qu'eux aurait pu ainsi évoquer son souvenir radieux et retrouver son chemin dans cette existence qui ressemblait à un immeuble à double issue ? Seulement voilà, la vie n'est pas si bien faite puisque chacun reste de son côté du bureau.

Robert Klein était à la fois le seul à qui il aurait pu confier sa détresse, le seul capable de pleinement la comprendre, et le seul à qui il ne devait rien avouer. Il suffirait d'un geste, d'un signe, d'un mot. Ça ne viendrait pas. Pas d'un tel homme. Il avait une tête à emporter des traités de météorisme en vacances.

Rémi aurait tant voulu l'interroger à son tour, donnez-moi des nouvelles de votre femme, je vous en supplie, dites-moi si elle est morte ou vivante et, si elle m'en veut, de quoi mon Dieu, de quoi car, sachez-le, je n'en peux plus, je me réveille la nuit en état de suffocation, faites quelque chose, elle est certainement en danger, elle reçoit parfois de vrais timbrés, l'un d'entre eux même accompagné de son amie, vous vous rendez compte ? je ne peux malheureusement pas vous en dire plus, un jour vous comprendrez pourquoi, en attendant faites-moi confiance, il faut la sauver, je voudrais tant la retrouver, je le pourrais même à l'odeur, vous vous en souvenez, vous, de son odeur ? l'avez-vous seulement remarquée, cela m'étonnerait, vous ignorez ce

відроджували закодовану мову. Поспіхом затранскрибовані, вони містили обривки мнемотехнічних фраз, таких як схеми здуття живота.

— Отже, любий друже, що сталося? — запитав він Ремі відразу ж після того, як повісив телефонну трубку.

Тільки тоді Ремі нагадав собі, що знаходиться в кабінеті відомого проктолога. Надто пізно, щоб відступати. Неможливо піти, не викликавши підозри. Він був так невідступно переслідуваний думкою розставити знаки на свої місця стосовно долі Вікторії, що навіть не подумав придумати щось на таке передбачуване запитання. Він весь палав в очікуванні, що запитання повторять вдруге.

Врешті, якби життя було влаштоване краще, вони могли б вимкнути телефони, пройти у вітальню і за чашечкою чаю з печивом віддатись розмові, як це зробили б два джентльмени, захоплені однією темою. Це був би справжній обмін знавців. Вони могли б навіть влаштувати атаку ерудиції. Захоплення для розуму. Кожен з них володів частинкою справжнього хреста. Об'єднавшись, вони б його знову чудово склеїли, і загадка Вікторії нарешті з'явилася б при повному освітленні. Хто інший краще за них зміг би викликати свої променисті спогади і відшукати дорогу в цьому існуванні, яке нагадувало будинок з подвійним виходом? Тільки треба сказати, що життя не так добре облаштоване, бо кожен залишається зі свого боку письмового столу.

Роберт Клейн був водночас єдиним, кому він міг довірити свою біду, єдиним, хто був здатний повністю зрозуміти його, і єдиним, кому він не повинен був ні в чому зізнаватись. Достатньо було одного жесту, знаку, слова. До цього не дійде. Цього не варто чекати. Не від такої людини, чия голова навіть під час відпустки забита науковими творами про метеоризм.

Ремі, у свою чергу, стільки хотів дізнатись у нього, дайте мені хоч якісь відомості про вашу дружину, я вас благаю, скажіть мені тільки, жива вона чи мертва, і чи вона докоряє мені за щось, за що, Боже мій, за що, бо знайте, що я більше так не можу, я прокидаюся вночі в стані задухи, зробіть щось, їй, очевидно, загрожує небезпека, вона приймає іноді справжніх придурків, одного з них навіть супроводжував товариш, ви розумієте? я, на жаль, не можу сказати вам більше, колись ви зрозумієте, чому, а поки що, довіртеся мені, її потрібно рятувати, я так хотів би знайти її знову, я міг би це зробити навіть за запахом, ви пригадуєте її запах? чи тільки тепер зауважили, це мене здивувало б, ви не знаєте, що значить кохати таку жінку, таку рідкісну істоту, ви її ніколи не

que c'est que d'aimer une femme de cette qualité, un être aussi rare, vous ne l'avez jamais su, le monde devrait la traiter au minimum comme une déesse, elle mériterait que l'on jette des pétales de rosé sur son passage, vous en doutiez ? vous aviez cru qu'elle voulait elle aussi une chambre à soi alors vous lui avez offert pour ainsi dire un appartement à soi quand elle voulait en vérité une vie à soi, étonnant de passer à ce point à côté des rêves de celle dont on partage l'existence n'est-ce pas ? elle n'aime rien tant qu'être surprise, il faut préméditer l'imprévu avec suffisamment de génie pour que cela paraisse naturel mais l'avez-vous seulement relevé ? j'en doute, vous n'avez même pas dû remarquer qu'elle n'embrassait plus comme avant, tout de même ça aurait dû vous intriguer, et cette métamorphose de sa silhouette, plus mince et plus musclée, ce changement dans sa manière de se mouvoir et de s'offrir au regard, depuis deux ans elle n'occupe plus l'espace comme avant, elle se déplace et prend la lumière autrement, ah si vous nous aviez vus ensemble ne fût-ce qu'une fois, une seule, vous sauriez à quoi ressemble un couple touché par la grâce, deux corps deux esprits deux âmes en si parfaite harmonie, un défi au chaos du monde, cependant vous me semblez assez perspicace pour comprendre qu'elle me manque à en crever, cette attente m'est insupportable, cette inquiétude plus encore, passons donc à côté pour bavarder, je dois entendre parler d'elle, donnez-moi de ses nouvelles, rien n'est inhumain comme d'être rongé par le doute, ne pas savoir est une souffrance digne de... « Des hémorroïdes.

— Ça s'est manifesté comment ?

— Euh, des saignements au moment de... Vous voyez ce que je veux dire, bredouilla Rémi avec une pointe de gêne.

— Bien, on va voir ça. Déshabillez-vous à côté... oui, complètement, les chaussettes aussi », lui dit le médecin tout en enfilant sa main droite dans une sorte de préservatif qui lui allait comme un gant.

Alors qu'il s'allongeait sur la table d'examen en prenant appui sur ses avant-bras, de manière à mieux faire ressortir le bassin, Rémi prit soudainement conscience de l'incongruité de sa démarche et de l'absurdité de la situation. Car enfin, il allait se faire inspecter l'intérieur de l'anus par le mari de sa maîtresse, laquelle avait disparu sans laisser de traces après avoir manqué lui sectionner le pénis d'un claquement de mâchoires indépendant de sa volonté. Cul à l'air, il en était là de ses réflexions, parfaitement nu devant un homme habillé, usant de sa dextérité légendaire pour pratiquer un toucher rectal qui ne le heurterait

знали, світ мав би ставитись до неї, як до богині, вона заслуговує, щоб дорогу, по якій вона проходить, устилили пелюстками троянд, чи ви маєте сумнів щодо цього? ви подумали, що вона хотіла мати власну спальню, ви їй запропонували, так би мовити, власну кімнату, коли насправді вона хотіла мати власне життя, дивно переходити до цього місця поряд з мріями тієї, з якою поділяєш своє існування, хіба не так? вона нічого не любить так, як бути захопленою зненацька, потрібно вигадувати щось несподіване, проявляючи при цьому неабиякий хист, щоб це виглядало природним, але чи виявили ви це? я в цьому сумніваюсь, ви навіть не спромоглися помітити, що вона вже не обіймає так, як раніше, хоча це мало б вас заінтригувати, а ця зміна в її фігурі, стрункіша і з розвиненішими м'язами, ця зміна в манері рухатись, приносити себе в жертву на свій розсуд, упродовж двох років вона вже не розташована в просторі так, як раніше, вона переміщується і відбиває світло по-іншому, о, якщо ви нас бачили разом, то це було тільки один раз, єдиний, ви мали б знати, на що схоже подружжя, якого торкнувся лід, два тіла, два розуми, дві душі в такій чудовій гармонії, виклик хаосу світу, проте ви мені здаєтесь досить проникливим, щоб зрозуміти, що я без неї не можу жити, що це очікування є нестерпним, а тривога ще нестерпнішою, отже, відійдемо вбік, щоб поговорити, я повинен дізнатись про неї, розкажіть мені хоч що-небудь. Немає нічого жорстокішого, ніж мучитися сумнівом, не знати — страждання, гідне...

— Геморой.

— Як це проявилось?

— Е, кровотечі, в момент... Ви розумієте, що я хочу сказати, — пробурмотів Ремі, дещо ніяковіючи.

— Добре, подивимось. Роздягайтесь он там... так, повністю, шарпетки також, — сказав йому лікар, натягуючи на праву руку щось подібне до презерватива, що слугувало йому рукавичкою.

Коли Ремі витягнувся на столі для огляду, спираючись на передпліччя, так, щоб краще підкреслити таз, то усвідомив недоречність свого вчинку і абсурдність ситуації. Бо, врешті-решт, виходило так, ніби він прийшов, щоб дати оглянути свій анальний отвір чоловіку своєї коханки, яка зникла безслідно після того, як ледве не розділила мимоволі на частини клацанням щелеп його пеніс. З оголеним задом, яким він, певно, і думав, коли йшов сюди, він був повністю голий перед одягненим чоловіком, відомим своєю легендарною спритністю здійснювати ректальну пальпацію так, щоб не об-

pas. Ainsi accroupi, il se sentait si inférieur à cet homme qu'il avait eu le sentiment de dominer peu avant quand ils étaient assis face à face, jouissant silencieusement d'en savoir tant sur ses faiblesses. Quelques minutes après, tel un adolescent embarrassé par son corps, il se rhabillait en toute hâte, tâchant maladroitement de dissimuler à la curiosité du médecin son appendice encore congestionné.

Tandis que Klein s'installait derrière le bureau dont il se faisait un rempart, Rémi reprenait sa place face à lui. Une fois rajusté, il retrouva son assurance et put à nouveau l'envisager avec une secrète supériorité. Car l'amant savait ce que le mari ne saurait jamais. Que Victoria lui en voulait de n'être pas un homme dans le regard, les lèvres, les bras, les mains, les doigts duquel elle se serait enfin sentie femme. Qu'elle ne supportait plus son odeur ni même le simple contact avec sa peau, l'amour n'en parlons même pas ou appelons ça autrement. Robert Klein se doutait-il seulement que Victoria ne pouvait plus le sentir depuis longtemps déjà ? Il ne le saurait jamais. On ne dit pas ces choses-là. Il n'imaginait pas l'effort que doit parfois fournir une femme dégoûtée, c'était le mot qu'elle employait à dessein non sans l'avoir longuement ruminé, mûri, pesé, pour évoquer cette peau et cette odeur qui lui étaient imposées tous les soirs, parfois quelques heures seulement après qu'elle s'était enivrée avec celles de Rémi. Jamais plus intensément que dans ces moments-là elle ne mesurait à quel point l'un lui faisait tolérer l'autre. Jamais autant qu'auprès de lui elle ne s'était sentie hardie de corps. Il lui avait permis de célébrer sa maturité triomphante. Quand elle en prenait conscience avec une acuité particulière, et que le sentiment amoureux était exalté par la plus vive émotion de l'instant présent, elle se retournait vers Rémi et le remerciait. Face à ses dénégations, elle insistait et, le regard humide, le remerciait encore. Merci d'exister, c'est ce qu'elle murmurait, généralement à plusieurs reprises, d'un timbre si tremblé que Rémi en restait coi. Elle savait comme nulle autre faire en sorte que le grain du temps soit dans le grain des mots. Mais où pouvait-elle bien être ?

« Je ne vois rien, commenta le docteur. Peut-être une légère irritation. Pas de constipation ? »

Rémi secoua la tête de gauche à droite. Klein lui posa quelques questions sur ses habitudes alimentaires, se tut un instant pour rédiger ses notes puis lui demanda en le scrutant par-dessus ses lunettes en écaille :

« Pas de relations homosexuelles ? »

разити почуттів. Отже, сидячи навпочіпки, він відчував себе настільки слабшим від цього чоловіка, що відчуття переваги з'явилося лише незадовго до того, як вони сіли один навпроти одного, мовчки насолоджуючись тим, що стільки знають про свої слабкості. Через декілька хвилин він, як підліток, поспішно вдягнувся, невміло намагаючись приховати від цікавості лікаря свій ще налитий кров'ю відросток.

Коли Клейн сів за письмовий стіл, де почувався, як за кріпосною стіною, Ремі примостився навпроти. Після того як Ремі враз одягнувся, до нього повернулася впевненість і він знову міг розглядати лікаря з таємним відчуттям вищості. Бо коханець знав те, чого чоловік не знатиме ніколи. Що Вікторія на нього скаржилась, ніби він не той чоловік, у погляді, губах, руках, кистях рук, пальцях якого вона відчула б себе нарешті жінкою. Що вона не витримувала більше запаху, навіть простого контакту з його шкірою, про кохання не варто навіть говорити, а якщо й говорити, то називати це якимось інакше. Чи хоч здогадувався Роберт Клейн, що Вікторія упродовж довгого часу не могла його більше терпіти. Він не знатиме цього ніколи. Таких речей не говорять. Він не уявляв зусилля, яке могло іноді викликати в жінки пересиченість. Це слово вона вживала навмисне, не без того, щоб довго його жувати, обдумувати, зважувати, щоб викликати в уяві цю шкіру і цей запах, які їй нав'язували щовечора, іноді лише через декілька годин після того, як вона була сп'яніла від запахів Ремі. В ці моменти вона, як ніколи, усвідомлювала, до якої міри один примушував її терпіти іншого. Біля нього вона, як ніколи, відчувала себе такою зухвалою тілом. Він дозволив їй відсвяткувати свою тріумфальну зрілість. Коли вона усвідомила це з особливою гостротою і глибина пережитих на даний момент емоцій викликала в ній почуття закоханості, вона повернулася до Ремі і подякувала йому. У світлі його заперечень вона наполягала зі сльозами на очах і продовжувала йому дякувати. Дякую за те, що існуєш, це те, що вона шепотіла зазвичай неодноразово таким тремтячим голосом, що Ремі залишалось тільки мовчати. Вона вміла, як ніхто інший, робити так, що шквал часу перетворювався на шквал слів. Але де вона може бути?

— Я не бачу нічого, — прокоментував лікар. — Можливо, легке подразнення. Ви не скаржитесь на запори?

Ремі похитав головою. Клейн задав йому декілька питань щодо його харчування, трохи помовчав, щоб записати свої замітки, потім запитав його, пронизуючи поглядом через окуляри в черепаховій оправі:

— Ви не маєте гомосексуальних стосунків?

— Pardon ? fit-il en manquant s'étrangler.

— Ah, on se dit tout, c'est la règle, sinon à quoi bon consulter un praticien ? Je dois savoir. Et puis le secret professionnel, vous savez bien...

— Non, non, pas de relations... »

Pour le rassurer, le docteur Klein lui fit tout de même une feuille de soins et lui prescrivit une pommade. Le téléphone sonna à nouveau, le portable cette fois. Robert Klein le sortit de la poche intérieure de sa veste, assez rapidement pour que *L'Internationale* ne dépasse pas le premier couplet. En d'autres temps, Rémi aurait souri de cette provocation si gratuite et si typiquement bourgeoise, bien dans l'esprit de l'époque, cette faculté de tourner en dérision un lointain passé révolutionnaire, mais il n'en avait pas le cœur.

Cette fois, il était clair que son correspondant ne sollicitait pas son expertise sur des questions de flatulence. Klein fronça les sourcils, lâcha simplement un « C'est vous ? » assez sec, se cabra dans son fauteuil puis se retira dans le petit cabinet de toilette adjacent afin d'y poursuivre sa conversation. Quelques minutes plus tard, la mine soucieuse, il revint en ayant raccroché. Sur un bout de papier, il nota quelque chose qui ressemblait à une adresse. Rémi, qui s'employait à la déchiffrer à l'envers, croisa son regard fixe et menaçant. Puis le médecin acheva de remplir le formulaire de la Sécurité sociale, étrangement silencieux.

« Tout va bien, docteur ?

— Evidemment, pourquoi ?

— Je ne sais pas, tenta Rémi, vous avez l'air si préoccupé soudainement...

— Ah ça, ce n'est rien, dit-il sans convaincre. Quatre cents francs, je vous prie. »

Laredo sortit tout naturellement son chéquier et son stylo de sa poche droite. Sans même lui laisser le temps de finir, Klein inclina son long corps sans grâce pardessus le bureau et, scrutant de près le stylo publicitaire, tendit la main :

« Vous permettez ? »

En le confiant malgré lui à ces doigts finement manucurés, Rémi fut pétrifié par sa gaffe. Il réalisa alors seulement que Victoria le lui avait prêté dans la voiture pour noter leur rendez-vous et qu'il l'avait machinalement empoché. Si elle avait été là, elle n'aurait pas manqué de pointer l'acte manqué. Or, justement, son absence devenait aveuglante. Robert Klein examinait la chose avec un regard, sinon un doigté, d'entomologiste. Il fixa sévèrement Rémi.

— Вибачте? — сказав він, ледве не вдавившись.

— О, не треба нічого замовчувати, це правило, в противному разі, для чого консультиуватись у практикуючого лікаря? Я повинен знати. І потім, існує професійна таємниця, ви це добре знаєте...

— Ні, ні, немає стосунків...

Щоб заспокоїти його, лікар Клейн дав йому лист медичного обслуговування і виписав мазь. Знову задзвонив телефон, цього разу — мобільний. Роберт Клейн досить швидко, так, щоб прозвучало не більше одного куплету Інтернаціоналу, вийняв його з внутрішньої кишені куртки. Іншим разом Ремі посміявся б над цією типово буржуазною витівкою, якраз у дусі епохи, цією можливістю перетворити на глум далеке революційне минуле, але тепер він був не в гуморі.

Цього разу було зрозуміло, що співрозмовник лікаря не домагався медичної експертизи щодо скопичення газів у кишечнику. Клейн насупився і промовив просто і досить сухо «Це ви?», завібрував у своєму кріслі, потім віддалився в невеличку суміжну ванну кімнату, щоб там продовжити розмову. Через декілька хвилин, закінчивши розмову, повернувся із занепокоєним виразом обличчя. Збоку на папері він записав щось подібне до адреси. Ремі, який намагався розібрати навиворіт написане, зустрів його пильний і грізний погляд. Лікар закінчив заповнювати формуляр соціальної безпеки на диво мовчазним.

— Все гаразд, пане лікарю?

— Очевидно, чому б ні?

— Не знаю, — почав було пояснювати Ремі. — У вас такий занепокоєний вигляд.

— О, це, це нічого, — сказав він непереконливо. — З вас чотириста франків.

Ларедо звично вийняв свою чекову книжку і ручку з правої кишені. Навіть не давши йому часу, щоб закінчити, Клейн перекинув своє довге неграціозне тіло через стіл, і, опинившись біля рекламної ручки, простягнув руку:

— Ви дозволите?

Довіряючи їй, всупереч своїй волі, цим пальцям з майстерно зробленим манікюром, Ремі був приголомшений своєю безтактністю. Врешті, він тільки тепер усвідомив, що Вікторія позичила йому ручку в машині, щоб він міг записати інформацію стосовно їхньої зустрічі, і він її машинально поклав до кишені. Якби вона була тут, то не минула б нагоди скласти акт пропажі. О, дійсно, її відсутність ставала незаперечною. Роберт Клейн вивчав річ поглядом, якщо не вправністю пальців ентомолога.

« Vous avez eu ça où ?

— Ça ? s'étonna Rémi en se levant pour vérifier. Mais ça ne m'appartient pas. Je l'ai trouvé tout à l'heure sur un guéridon, dans la salle d'attente. Je voulais griffonner quelque chose, vous savez ce que c'est, on oublie vite. Et puis, l'habitude, je l'ai emporté...

— Sur le guéridon ?... »

Le médecin récupéra la chose avec l'autorité intangible qui sied à tout propriétaire bien né. Puis il posa le stylo méticuleusement devant son téléphone, avec tous les égards dus à une pièce à conviction. Rémi l'observait avec envie. Il songea au destin de ce stylo sur lequel était écrit en lettres d'or « Chocolats Gradiva. Cannes-Deauville-Knokke-le-Zoute ». À ce qu'il avait vécu et à ce qu'il aurait pu vivre encore. Il l'avait si souvent vu entre les doigts si racés de Victoria, puis entre ses lèvres, nerveusement mordillé, rêveusement léché, enfin sucé dans une de ces attitudes provocantes dont elle avait le secret. Le capuchon tout cabossé portait les stigmates du travail des incisives sur le plastique. Nul doute qu'il était encore imprégné du goût de sa langue. Du souvenir émoullent de sa salive. Comme le médecin se levait, Rémi dut en faire autant sans même pouvoir embrasser une dernière fois cet objet qu'elle avait si souvent mouillé avec volupté. Le cœur serré, il abandonna le stylo, déplacé sur ce bureau de notable de la troisième République, avec l'atroce sentiment de se séparer d'un fétiche d'autant plus précieux qu'il en avait hérité par hasard.

Le docteur Klein raccompagna son patient à l'entrée sans se départir de son urbanité. En se dirigeant vers la porte, Rémi ralentissait le pas comme s'il voulait s'imprégner encore d'un maximum de sensations avant de devoir y renoncer à jamais. Son dernier regard fut pour le plateau en argent placé sur une commode dans le corridor. Le courrier de l'après-midi y avait été déposé. Sur la première enveloppe, il eut juste le temps de lire « Victoria Klein ».

Dehors, le soleil était éblouissant. Une lumière minérale écrasait la rue. Rémi porta instinctivement sa main gauche à l'oreille. Le bourdonnement, toujours. Ça l'obsédait au point de l'entraîner vers une mystique du cérumen. Dans ces moments-là, on le sentait prêt à conférer des vertus philosophiques au coton-tige. Mais non, c'était autre chose. Il fit quelques pas et s'arrêta, hélé par le son le plus délicieux qui fût, des notes de piano s'échappant d'une fenêtre ouverte. À la seconde reprise, il comprit qu'il ne s'agissait pas d'un enregistrement mais d'une répétition. Par-

— Звідки це у вас?

— Це? — здивувався Ремі, встаючи, щоб перевірити. — Але це не моя. Я знайшов її щойно в залі очікування на круглому столику на одній ніжці. Я хотів дещо занотувати та й забув повернути, ви знаєте, як це буває. І потім звичка, я цим захопився...

— На круглому столику на одній ніжці?..

Лікар отримав назад річ з непохитним авторитетом, як і личило власнику шляхетного походження. Потім він педантично поклав ручку перед телефоном з розумінням того, що це був речовий доказ. Ремі заздрісно спостерігав за цим. Він подумав про долю цієї ручки, на якій було написано золотими літерами: «Шоколад Градіва. Канни — Довіль — Кнокк-ле-Зут». Про те, що пережив і що має ще пережити. Він часто бачив цю ручку між пальцями Вікторії, такими породистими, потім між губами, нервово погризувану, замріяно полизувану і, нарешті, обсмоктувану в одній з визивних поз, що були її секретом. Ковпачок, весь зім'ятий, носив сліди роботи різців на пластику. Ніякого сумніву, що на ній ще лишився присмак її язика, ніжний спогад її слини. Оскільки лікар почав підводитись, Ремі повинен був зробити те ж саме, навіть не маючи змоги доторкнутись востаннє до цього предмета, який вона так часто змочувала залюбки. Зі стиснутим серцем він залишив ручку на столі почесної особи Третьої Республіки, з жахливим відчуттям, що його розлучили з талісманом, тим дорогоціннішим, що він успадкував його випадково.

Лікар Клейн провів пацієнта до виходу з притаманною йому ввічливістю. Прямуючи до дверей, Ремі сповільнював крок, ніби хотів максимально насититись відчуттями перед тим, як відмовитись від них назавжди. Останній погляд упав на срібний піднос на комоді в коридорі. На ньому лежала післяполуднева пошта. На першому конверті він встиг прочитати «Вікторія Клейн».

Надворі світило яскраво-сліпуче сонце. Мінеральне світло виснажувало вулицю. Ремі підніс інстинктивно ліву руку до вуха. Це невідступно переслідувало його, так, ніби втягувало в якусь містику вушної сірки. В ці моменти він був готовий надляти філософськими властивостями навіть ватну паличку. Але ні, це було щось інше. Він зробив кілька кроків і зупинився, заворожений щонайдивнішим звуком, звуком нот, які звучали на піаніно і долинали через відчинене вікно. Почувши музику вдруге, він зрозумів, що це не

venu au carrefour, Rémi sortit de sa poche l'ordonnance et la feuille de maladie pour les glisser dans une poubelle sans même les déchirer. Puis il s'engouffra dans une cabine téléphonique.

« Cabinet du docteur Robert Klein, bonjour...

— J'aimerais parler à Victoria Klein, s'il vous plaît. » Il y eut un silence. On entendit une commutation. Puis à nouveau la secrétaire :

« Mme Klein n'est pas là.

— Elle est sortie ?

— Elle n'est pas là.

— Elle s'est absentée depuis longtemps ? insista Rémi.

— Ne quittez pas. »

Il perçut à nouveau un déclic.

« Qui est à l'appareil ? »

C'était une voix d'homme, grave et posée. Celle de Robert Klein.

Rémi raccrocha aussitôt. D'un geste devenu naturel, il porta ses mains aux oreilles. Le bourdonnement se faisait à nouveau insistant. Ne le lâchait pas. Le rattrapait toujours quand il s'y attendait le moins. Mais les accords de l'improbable sonate semblaient avoir cédé la place à des voix se pourchassant. Quelque chose de l'ordre de la fugue.

Avant de quitter la rue, il se retourna une dernière fois vers l'immeuble du 26. Les fenêtres du troisième étage demeuraient muettes. Elles n'abritaient plus qu'une vision d'éclipsé.

Il abandonna la rue d'Aumale sans regret, convaincu que c'était là qu'il avait le plus de chance de la trouver absente. Nul doute désormais. Qu'elle fût tombée dans un abîme, égarée ou en fuite, il lui fallait désormais affronter cette réalité qui l'entraînait dans sa spirale. Victoria, si encline à se dissiper en société, s'était évanouie dans la nature.

Cette fois, la fugitive avait bel et bien disparu.

4

Dans la chambre des enfants, le puzzle commençait à prendre forme. Malgré la difficulté à reconstituer les flots, si semblables les uns aux autres, tout était à peu près en place. L'architecture de l'image, les formes de l'automobile et la ligne d'horizon. Mais l'essentiel manquait à l'emplacement même de son partage asymétrique, dans ce cercle magique mystérieusement placé en son nombre d'or, le rétroviseur. Les visages. Les regards. Les sourires. Le plus délicat à réinventer.

запис, а репетиція. Дійшовши до перехрестя, Ремі дістав з кишені рецепт і довідку про хворобу, щоб кинути в ящик для сміття, навіть не прочитавши. Потім він зайшов у телефонну будку.

— Кабінет лікаря Роберта Клейна, добрий день...

— Я хотів би поговорити з Вікторією Клейн, будь ласка.

Тиша. Він почув переключення і потім знову голос секретарки:

— Мадам Клейн немає.

— Вона вийшла?

— Її немає тут.

— Чи довго вона відсутня? — наполягав Ремі.

— Зачекайте.

Він відчув нове клацання.

— Хто говорить?

Це був голос чоловіка, поважний і статечний. Голос Роберта Клейна.

Ремі відразу ж повісив слухавку. Жестом, що став звичним, він підніс руки до вух. Шум знову давав про себе знати, не покидав його. Завжди наздоганяв його тоді, коли він чекав цього найменше. Але, здавалось, що акорди неймовірної сонати поступились місцем голосам, які переслідували один одного. Щось подібне до фуґи.

Перш ніж покинути вулицю, він обернувся востаннє, щоб поглянути на будинок номер 26. Вікна на третьому поверсі залишались німими. Вони давали притулок хіба що затьмареному видінню.

Він покинув вулицю Омаль без жалю, переконаний, що саме тут він мав найбільше шансів не застати її. Віднині жодного сумніву. Де б вона не була, провалилась у безодню, заблукала чи втекла, віднині йому потрібно було зустрітись віч-на-віч з цією реальністю, яка втягувала його у свою спіраль. Вікторія, така схильна до того, щоб розчинитись у суспільстві, насправді зникла.

Цього разу втікачка зникла зовсім.

4

Пазл у дитячій кімнаті починав набирати форми. Попри труднощі відновити хвилі, такі схожі одна на одну, все було більш-менш на місці. Архітектура зображення, форми автомобіля і лінія горизонту. Але на місці асиметричного поділу, в магічному колі, загадково розміщеному в її золотому числі, бракувало основного — дзеркала. Облич, поглядів. Посмішок. Найделікатнішим є винаходити заново.

Quand Paul et Virginie rentrèrent de l'école, ils furent à peine surpris de trouver leur père agenouillé sur la moquette. Ils se joignirent naturellement à lui pour l'aider à vaincre ce casse-tête anglais qui méritait bien son nom. Car rien n'était plus embarrassant stricto sensu. Impossible de ne pas achever ce qui avait été commencé. Il irait donc jusqu'au bout, dût-il lui en coûter.

Marie avait fait prévenir par l'une de ses collaboratrices qu'ils devaient dîner sans l'attendre. Une réunion relative à « l'affaire » la retenait à son cabinet. Elle ne la nommait plus, comme s'il n'y en avait qu'une, ou qu'il n'y en avait jamais eu d'autre. Le fait est qu'à ses yeux, celle-ci les avait toutes éclipsées, tant par sa dimension financière que par son poids symbolique.

Le client devait peser très lourd à maints égards. Lui aussi était valorisé par l'anonymat qu'elle lui conférait. Ce mystère sur sa personne la nimbait d'un certain prestige. Il était commandé, selon elle, par une discrétion en toutes choses qui devait aller de pair avec le secret professionnel, même si, au palais, beaucoup s'en gaussaient. À la maison, elle disait « le client » ou « mon client » d'un ton si exclusif et péremptoire qu'il anéantisait par avance toute question sur son identité. Quand il l'appelait le samedi ou même le dimanche, elle lâchait tout dans la précipitation pour interrompre brutalement le répondeur de la maison, censé préserver la famille d'un métier jugé parfois intrusif sinon envahissant; alors elle se rendait disponible afin de commenter aussi longuement que nécessaire l'évolution de son dossier. Le temps ordinaire suspendait son vol. Le périmètre sacré de la famille cessait provisoirement de l'être. Les siens n'étaient plus prioritaires. De toute façon, ils en savaient de moins en moins. Depuis leur discussion dans la cuisine, plus elle s'immergeait dans cette histoire, moins elle s'en ouvrait à son mari.

L'agressivité que Rémi manifestait avec une constance inattendue l'avait intriguée. Non sur la nature du bon droit dans cette affaire mais sur la capacité de son mari à demeurer solidaire en toutes circonstances. Une ou deux fois, au détour de la conversation, il avait essayé de faire valoir que les journaux intimes étaient réputés contenir parfois autant de fantasmes que de délires. Mais, en procédurière éprouvée, elle avait songé à balayer l'argument par le relevé de toutes les exactitudes (initiales des personnes, description de lieux, inventaire des objets, évocation des vêtements) consignées en toute inconscience par la femme du client, seule diariste qu'elle aurait volontiers placée au-dessus de Virginia Woolf par ordre d'importance si c'était de nature à convaincre un juge.

Коли Поль і Вірджинія повернулися зі школи, вони були дещо здивовані, заставши тата навколішках на килимі. Вони приєднались до нього, щоб допомогти здолати цю англійську головоломку, яка дійсно заслуговувала своєї назви. Бо немає нічого важчого за *stricto sensu*. Неможливо не закінчити те, що почато. Отже, він дійде до кінця, за всяку ціну.

Марія попередила через одну із співробітниць, щоб Ремі з дітьми вечеряли без неї. Збори, які мали відношення до «справи», затримували її на роботі. Вона не уточнювала більше, що за справа, ніби та була тільки одна і ніколи не було іншої справи. Річ у тім, що в її очах саме ця їх усіх перевершувала, як фінансово, так і символічно.

Клієнт, мабуть, був впливовою людиною, судячи з того, що вона мала забезпечити йому анонімність. Ця таємниця навколо його особи оточувала її сяйвом певного престижу, який, на її думку, був піднятий завдяки скромності у всьому, що має йти нарівні з професійною таємницею, навіть якщо у суді багато хто глузує з цього. Дома вона говорила «клієнт» чи «мій клієнт» таким винятковим і безапеляційним тоном, що він заздалегідь скасовував будь-яке запитання щодо його ідентичності. Коли клієнт кликав її до телефону в суботу чи навіть у неділю, вона квапливо кидала все, щоб різко вимкнути домашній автовідповідач, вважаючи, що таким чином оберігає сім'ю від стороннього, хоч і захоплюючого заняття. Отже, вона усамітнювалась, щоб коментувати, як просувається справа, роблячи це так детально, як вважала за необхідне. Звичний час припиняв свій плін. Священний периметр сім'ї переставав тимчасово ним бути. Рідні вже більше не були на першому місці. В усякому разі, вони були інформовані все менше й менше. Після останньої дискусії на кухні чим більше вона занурювалась в цю історію, тим менше відкривалась своєму чоловікові.

Агресивність, яку демонстрував Ремі з непередбачуваною наполегливістю, інтригувала її. Не тим, що за ним була правда, а здатністю чоловіка залишатися солідарним за будь-яких обставин. Один чи два рази при повороті розмови на цю тему він намагався підкреслити, що інтимні щоденники мають репутацію таких, що містять вигадані образи або іншими словами, марення. Але у майстерному сутяжництві вона мала намір здобути аргумент шляхом виписки всіх точних даних (ініціалів осіб, опису місць, опису предметів, відновлення в пам'яті одягу), несвідомо наведених у письмовій формі дружиною клієнта, автором щоденника, яку Марія охоче поставила б вище Вірджинії Вулф за важливістю, коли б це могло переконати суддю.

Rémi ne renonçait pas à tout tenter pour entamer sa détermination. Tant d'hostilité avait rendu Marie méfiante. Comme on peut l'être vis-à-vis d'un homme qu'on affuble en imagination d'un masque de traître de comédie. Juste pour voir si ça lui va bien. Et ça lui va bien.

Cette histoire, qu'elle vivait comme une mise à l'épreuve, lui avait fait perdre sa confiance en lui. Elle faisait confiance au chauffeur de taxi peut-être éthylique à qui elle confiait sa vie, et à la baby-sitter peut-être psychotique dans les mains de qui elle remettait la vie de ses enfants, mais pas à son mari, qu'elle jugeait trop critique à son endroit.

Du jour où elle cessa de faire allusion à ce fameux journal intime, pièce maîtresse de son dossier, un doute insistant envahit Rémi. Il devint obsessionnel quand il comprit qu'il n'aurait pas avant longtemps de réponse à sa question : Victoria tenait-elle un journal ?

Après avoir couché les enfants, il se retira, ne laissant qu'un halo dans le couloir pour les rassurer. Mais juste après avoir quitté leur chambre, il revint sur ses pas. Le rai de lumière ne s'était insinué dans la pièce que pour faire danser des ombres fantomatiques sur le puzzle. On aurait dit que le doigt du Très-Haut s'y était posé à dessein afin de l'isoler et de le lui désigner spécialement. Tout y avait été à peu près reconstitué. À l'exception toutefois de l'expression du visage de l'héroïne, car l'anonyme en était une désormais, par la seule vertu de cette œuvre à la beauté convulsive. Rémi s'accroupit et la fixa. Intrigué, effrayé, halluciné enfin par ce qui se dégageait de l'image d'Elliott Erwitt. Quelque chose menaçait de sourdre de ce miroir posé sur l'océan. Le sourire d'une disparue.

Il était un peu plus de vingt-trois heures quand claqua le verrou de la porte d'entrée. Aussitôt après avoir jeté son lourd cartable de cuir noir sur une chaise, Marie déposa un baiser sur le front de son mari, trop enfoncé dans le chesterfield pour réagir. Tout en murmurant un pardon-chéri de circonstance, elle se saisit d'autorité du cendrier débordant de mégots pour le vider dans un sac en plastique. Puis elle revint s'allonger près de lui sur le canapé en croquant une pomme.

« Alors, ce barrage, ils cèdent ? fit-elle en désignant du menton un dossier posé sur les genoux de son mari.

— Qui ça ? Eux ou lui ? »

Sans même attendre de réponse, Rémi eut un geste de lassitude aussitôt corrigé par un mouvement de révolte.

Ремі намагався, як тільки міг, хоч щось дізнатись про її рішення. Але його неприязне ставлення викликало у Марії недовіру. Як можна бути віч-на-віч з людиною, яку виряджаєш в уяві у маску комедійного зрадника? Мабуть, щоб побачити, чи це їй пасує. І це йому пасувало.

Після цієї історії, яку Марія переживала як випробування, вона втратила довіру до Ремі. Вона вірила шоферові таксі, можливо, п'яному, якому довіряла своє життя, дитячій няні, можливо, психопатці, в руки якої передавала життя дітей, але не своєму чоловікові, який був надто критичний щодо неї.

З того дня, як Марія перестала натякати на цей славнозвісний інтимний щоденник, головний документ її справи, Ремі охопив сумнів. Він став нав'язливим, коли чоловік зрозумів, що ще довго не матиме відповіді на запитання: чи вела Вікторія інтимний щоденник?

Поклавши дітей спати, він вийшов з дитячої кімнати, залишаючи світло в коридорі, щоб вони почували себе спокійніше. Та невдовзі повернувся туди тихенько. Промінь світла проникав у кімнату, щоб змусити примарні тіні пуститись у танок на пазл. Можна було подумати, що на малюнку розмістився палець у позиції «дуже високо», щоб ізолювати зображення і вказати йому на це навмисно. Все було більш-менш відновлено. За винятком виразу обличчя героїні. Невідомою віднині була тільки одна, та, що була пов'язана з цим твором гарячкової краси. Врешті, Ремі сів навпочіпки і зафіксував зображення, заінтригований, наляканий, приголомшений тим, що виділялось на зображенні Еліота Ервіта. Щось загрожувало постати з цього дзеркала, розміщеного на океані. Посмішка зниклої.

Було ледь за двадцять третю годину, коли ляснув засув вхідних дверей. Кинувши свій важкий шкіряний портфель чорного кольору на стілець, Марія відразу ж поцілувала чоловіка в чоло, надто зануреного в куріння сигарет «Честерфілд», щоб якимось відреагувати. Пробурмотівши «вибач, милий, обставини», вона схопила попільничку, переповнену недопалками, щоб викинути в поліетиленовий мішок. Потім повернулась, з яблуком, щоб лягти біля нього на дивані.

— Як загата, вони поступаються? — запитала вона, вказуючи підборіддям на справу, яка лежала на колінах чоловіка.

— Кого ти маєш на увазі?

Навіть не чекаючи відповіді, Ремі змінив жест втоми на жест обурення.

« Les autorités compétentes ne cessent de se renvoyer la balle. Elles jouent le pourrissement de la situation. Écœurant.

— Tu es découragé ?

— Au contraire ! Le spectacle de la lâcheté m'a toujours stimulé. Je vais les inonder de télécopies jusqu'à ce que quelqu'un se mouille.

— Tu ne peux pas dire «fax» comme tout le monde ?

— Non, je ne peux pas. Justement. Comme tout le monde, je ne veux pas ! s'énerva-t-il soudainement. J'ai la haine, tu comprends ? La haine du consensus ! De cette abdication de l'esprit critique ! De ce nivellement par le bas ! De cette médiocrité du plus grand nombre ! De...

— Pouce ! Stop ! Halte au feu ! » implora Marie tout en levant les bras en signe de reddition.

Un quart d'heure après, ils éteignaient d'un même élan leurs lampes de chevet. Jamais comme cette nuit-là Rémi ne fût envahi de l'étrange sentiment de l'entredeux. Marie d'un côté, Victoria de l'autre. Comment n'être pas déséquilibré entre un trop-plein de présence et un trop-plein d'absence ? Il vivait avec l'une mais l'autre l'habitait. Il lui fallait la retrouver pour se retrouver. Disloqué comme pourrait l'être l'homme sans identité, il jugeait urgent, désormais, de se rassembler. De mettre un peu d'ordre dans le chaos de ses dédoublements. Sans quoi, il risquerait un jour de se croiser dans un miroir sans se reconnaître.

Demain, il s'en irait à sa recherche.

Des parties-sans-laisser-d'adresse, on en a quatre mille par an, alors une évaporée de plus ou de moins, ne croyez pas qu'on va tout mettre en branle pour autant, un adulte a le droit de partir, on ne le recherche que si sa disparition est signalée comme inquiétante par la famille, à propos êtes-vous son époux ou son frère ? de toute façon ce ne serait pas une fugue comme pour les enfants disparus, ceux-là ne furent pas un mari, le fisc ou des créanciers...

Voilà ce qu'il aurait entendu s'il s'était rendu au 9e cabinet de délégation judiciaire, mais à quoi bon réécouter un air connu ? À quoi bon même écumer le fichier central, ou vérifier auprès du service des admissions des hôpitaux, sans parler des mouvements enregistrés à sa banque, et surtout du disque dur de son ordinateur, conservatoire des cas qu'elle traitait. Il n'avait aucune qualité pour le faire ? Toute démarche à visage découvert aurait éveillé des soupçons. Alors quoi ? le vol, le cambriolage, le travestissement. Tous les risques de l'imposture pour un

— Компетентні органи не перестають пасувати м'яча один одному. Вони грають у погіршення ситуації. Огидливо.

— Ти засмучений?

— Навпаки! Вистава малодушності мене завжди стимулювала. Я їх затоплюватиму телекопіями, аж доки хтось не зволожиться слізьми.

— Ти не можеш сказати «факс», як усі?

— Ні, не можу. Очевидно. Я не хочу бути, як усі! — рознервувався раптом він. — Я ненавиджу, ти розумієш? Ненавиджу узгодженість. Цю відмову від критичного розуму. Це вирівнювання знизу. Це...

— Чур-чुरа! Стоп! Досить вогню! — благала Марія, піднімаючи руки на знак капітуляції.

Через чверть години вони тим самим поривчастим рухом гасили лампи в узголів'ї. Цієї ночі Ремі, як ніколи раніше, був охоплений дивним відчуттям проміжку. Марія з одного боку, Вікторія — з іншого. Як не бути виведеним із рівноваги між надміром присутності і надміром відсутності. Він жив з однією, а інша жила в ньому. Щоб знайти себе, він повинен був знайти її. Розбитий, яким може бути чоловік без ідентичності, він віднині вважав за невідкладне — впорядкувати свої справи. Навести хоч якийсь лад у хаосі своїх роздвоєнь. Без чого ризикував одного дня зустріти себе в дзеркалі і не впізнати.

Завтра він вирушить на її пошуки.

Трапляється до чотирьох тисяч випадків на рік, коли людина вирушає кудись, не залишивши адреси. Втеча більшою чи меншою мірою. Однак не думайте, що все відразу буде приведено в рух. Доросла людина має право піти куди забажає. Її розшукують лише тоді, коли зникнення викликає занепокоєння родини, до речі, ви її чоловік чи брат? У всякому разі, ця втеча не викличе такої реакції, як зникнення дітей, бо останні не втікають від чоловіків, податкової адміністрації чи кредиторів...

Ось що почув би він, вирушивши до 9-го кабінету судового представництва. Але навіщо ще раз слухати знайомий мотив? Навіщо скаженіти в центральній картотеці чи біля служби надходжень до лікарні, не кажучи вже про перевірку руху коштів на її рахунку в банку чи жорсткого диску — архіву звернень хворих, яких вона лікувала? Хіба мав він якесь право робити це? Будь-яка відкрита дія може викликати підозру. Тоді що? Викрадення, пограбування, переряджання. В усіх випадках — обман заради малоймовірного результату. Відчуття безсилля було тим гнітючішим, що Ремі вірив:

résultat improbable. Son sentiment d'impuissance était d'autant plus asphyxiant qu'il croyait détenir la clé de la survie de Victoria. Son salut passait par lui. Pour avoir été l'ultime confident et le dernier témoin, il savait. À quoi bon savoir quand on ne peut rien dire ? Ni rien faire. Juste se ronger en espérant n'être pas engagé à son insu dans une course contre la mort.

Le doute, et non l'irrésolution, le paralysait. Si Victoria avait délibérément décidé de refaire sa vie, de se mettre entre parenthèses et de se consacrer à la sculpture de soi, il adopterait une certaine stratégie. Mais si elle était la victime de son étrange patient, une intervention de Rémi s'imposait. Il cessa de piétiner quand il lui apparut évident que, dans un cas comme dans l'autre, toute enquête de police remonterait jusqu'à lui. L'anticiper, c'était en désamorcer les effets les plus néfastes. Quand Rémi s'y résolut, il prit seulement conscience d'une évidence : leur destin était aussi intimement lié que l'avait été leur passé. Plus indissociables qu'ils ne l'auraient jamais espéré. Où qu'elle fût, elle l'entraînerait désormais dans sa spirale. Rémi s'était approprié la douleur supposée de Victoria jusqu'à ce que celle-ci le ramène à sa propre douleur.

Ne lui restait plus qu'à reprendre leur chemin en sens inverse. Retrouver leurs endroits. Dans un but, un seul : faire surgir les traces de leur passion afin de mieux les effacer. Rien ne devait subsister de leur amour, alors qu'il n'était même pas défunt. On peut aussi convoquer la mémoire pour mieux oublier. L'exercice n'est pas sans danger, tant il paraît artificiel. Quand on revient sur ses pas, le désir n'est plus naturel. On ne sait jamais ce que le passé nous réserve.

Il consacra près d'une semaine à son enquête, dès que ses travaux à l'Institut lui en laissaient le loisir. À l'issue de cette épreuve, car l'exercice était moins nostalgique que douloureux, il émergea avec la conviction que ses vrais ennemis étaient en lui. Nul autre que lui-même ne les avait secrétés et nourris.

Cafés, librairies, restaurants, supermarchés, stations-service, péages d'autoroute... Partout où ils étaient passés, ils avaient souvent eu la négligence de régler avec une carte de crédit. Même dans les salles de cinéma, ces grottes artificielles. Un hôtelier deux étoiles invite à se tenir sur ses gardes, son sourire en coin suggère déjà l'anonymat de l'argent liquide. Pas un bistrot ni un pompiste. Un inspecteur un peu pugnace n'aurait aucun mal à reconstituer leurs itinéraires à la seconde près. En cas de doute, il lui suffirait de recouper avec des procès-verbaux de stationne-

виживання Вікторії залежало від нього. Її спасіння проходило через нього. Будучи єдиною довіреною особою і останнім свідком, він знав це. Але навіщо знати, коли не можеш нічого сказати? І нічого зробити. Хіба що мучитись у надії, що він не буде вплутаний несвідомо в гонитву проти смерті. Його паралізував сумнів, а не бездіяльність. Якщо Вікторія вирішила рішуче змінити своє життя, помістившись у дужках і присвятивши себе ліпці своєї ж скульптури, він повинен був виробити певну стратегію. Але якщо вона стала жертвою її дивного пацієнта, то втручання Ремі було настійно необхідним. Він перестав тупцювати на місці, коли дійшов очевидного висновку, що як в одному, так і в іншому випадку будь-яке розслідування поліції приведе до нього. Випередити його означало знешкодити найзгубніші наслідки. Коли Ремі звжився на це, він усвідомив тільки одну очевидність: їхні долі пов'язані так само тісно, як і їхнє минуле, хоч тепер їхні стосунки стали менш товариськими, ніж будь-коли. Де б вона не знаходилась, вона втягне віднині і його у свій вир. Ремі мирився з горем, спричиненим Вікторією, аж доки воно не стало його власним.

Йому не залишалось нічого іншого, як знову пройти їхній шлях у зворотному напрямі. Відшукати знайомі місця. З єдиною метою: виявити сліди недавньої пристрасті, щоб якомога швидше знищити їх. Жодних слідів їхнього кохання не повинно було залишитись, хоч він ще й не був покійником. Можна було також викликати все в пам'яті, щоб швидше забути. Заняття це здавалось настільки штучним, що таїло певну небезпеку. Коли повертаєшся назад, бажання вже не є природним. Ніколи не знаєш, що приборігає нам минуле.

Своєму розслідуванню Ремі присвятив близько тижня. Він вирушав на пошуки, як тільки обов'язки в інституті залишали для цього вільний час. Наприкінці цього випробування, оскільки заняття було не так ностальгічним, як болісним, він вплив на поверхню з переконанням, що справжні вороги сидять у ньому самому. Він сам і ніхто інший виплекав їх і зробив таємними.

Кафе, книгарні, ресторани, магазини самообслуговування, автозаправні станції, місця автодорожнього збору... Де б Ремі і Вікторія не бували, вони мали необережність розраховуватись кредитною карткою. Навіть у кінотеатрах, цих штучних гротах. Господар двохзіркового готелю запрошує зайти, стоячи навіть аж, і вже сама його посмішка натякає

ment. Ou, mieux, des relevés téléphoniques. La consultation était d'autant plus légale qu'il ne s'agissait pas d'écoutes. Et quand bien même... Numéros d'appel et de destination, date et heure. Tout y était, jusqu'à la durée de chaque conversation, là encore à la seconde près. Il en allait de même avec leurs ordinateurs respectifs, celui du cabinet et celui de l'Institut. Ils conservaient la mémoire de leurs courriers électroniques, tout comme les bandes de leurs répondeurs-enregistreurs, lesquelles n'étaient pas perdues pour tout le monde.

Toute une vie qu'il croyait privée était en réalité en fiches. Gravée dans le disque dur de la société. Mais pense-t-on à cela quand on vit de ces rares instants qui font envisager l'amour comme un absolu miracle poétique ?

Ce qui ne s'y trouvait pas ne lui avait pas pour autant échappé. Si ce n'était imprimé, c'était donc filmé. Même dans les gestes les plus anodins de la vie quotidienne. Chaque fois qu'ils s'étaient approvisionnés à un distributeur de billets devant une banque, ils avaient été filmés. Musées, galeries, salles des ventes... Leur goût partagé pour l'art les trahissait tout autant. Là encore, tout était visualisé. Pour ne rien dire des plus luxueux magasins du faubourg Saint-Honoré où elle l'avait parfois entraîné pour connaître le suprême bonheur d'acheter un chemisier ou une robe avec son assentiment, c'est-à-dire sa complicité. Rémi y retourna et découvrit avec effarement ce qui lui avait échappé alors. Un véritable climat d'espionnage.

Dès l'entrée, d'imposants gardes du corps aux mines d'agents secrets, en principe préposés à l'ouverture et à la fermeture des portes, munis d'oreillettes qui les reliaient à un quartier général dont il n'imaginait pas l'utilité, à moins de considérer des pulls griffés à l'égal de bijoux de la couronne. Un système de sécurité sophistiqué dont il ne pouvait croire qu'il était motivé par le seul spectre du vol à l'étalage. Tout un simulacre destiné à soutenir un siège et contenir des assauts. En fait, à impressionner plus qu'à rassurer le client. Car, à la réflexion, qui pouvait bien avoir envie d'attaquer un magasin en plein jour dans un quartier aussi paranoïaque ? Ces gens-là avaient fini par oublier qu'ils ne vendaient jamais que des vêtements. Il aurait jugé une telle démonstration de force avec la dérision qui sied s'il n'avait constaté l'omniprésence de caméras dans tous les coins. Elles étaient munies de focales suffisamment puissantes et discrètes pour se faufiler jusque dans ces cabines d'essayage où Victoria et lui s'étaient parfois abandonnés à leurs instincts dans la précipitation, elle profitant de l'enfilage d'une robe par le haut pour onduler tout en se frottant, lui incapable de résister à cet appel

на анонімність готівки. Ні трактирника, ні заправника. Інспектор, дещо забіякуватий на вигляд, не мав ніякого бажання відновлювати дорожні нотатки, що зайняло б не більше секунди. В разі сумніву йому достатньо було перевірити дані, зіставивши їх з актами зупинки. Чи краще — з телефонними записами. Консультація була цілком легальною, бо тут не йшлося про підслуховування. І якби навіть... Номери абонентів, дата і час — там було все, аж до тривалості кожної розмови. Це ще приблизно одна секунда. Ремі чинив аналогічно з комп'ютерами кабінету та інституту. Вони зберігали архіви електронної пошти, все одно, що стрічки автовідповідачів, які не були втрачені для всіх.

Все життя, яке він вважав приватним, насправді було занотовано. Якщо не записано, то знято на плівку. Навіть банальні жести повсякденного життя. Їх знімали щоразу, коли вони купували векселі в розповсюджувача перед банком. Захоплення мистецтвом видавало їх не менше, тільки там усе було візуалізовано. А що вже казати про розкішні магазини передмістя Сент-Оноре, куди Вікторія його іноді водила, щоб пізнати найвище щастя — купити блузку чи сукню з його схвалення, тобто за його співучасті. Повернувшись туди, він із розгубленістю відкрив те, чого не помітив раніше. Справжню атмосферу шпіонажу. Вже при вході стояли ставні охоронці з виглядом секретних агентів, приставлені в принципі, щоб відчиняти й зачиняти двері, оснащені навушниками, які з'єднували їх зі штаб-квартирою, в чому він не бачив ніякої потреби. Система безпеки була такою мудровою, що навіть не вірилось, ніби це мотивовано тільки крадіжками товарів з вітрини. Лише видимість, призначена захищати крісло і стримувати штурми. Насправді, скоріше вразити, аніж заспокоїти клієнта. Бо якщо подумати, то в кого може дійсно виникнути бажання атакувати магазин серед білого дня в такому параноїчному кварталі? Ці люди, певно, забули, що торгують тільки одягом. Він поглузував би з такої демонстрації сили, коли б не констатував всюдисущість камер у всіх кутках. Вони були оснащені досить потужними фокусами і добре замасковані, щоб проникати аж у кабінети примірки, де вони з Вікторією іноді поспішно віддавались інстинктам. Коли вона, надягаючи сукню через голову, робила хвилеподібні рухи, погладжуючи при цьому своє тіло, він нездатний був чинити опір цьому сигналові з глибин. Їхні уста і руки намагались стиснути в декілька хвилин, які розділяли їх від повернення продавця, фігури любові, яким вони зазвичай присвячували години.

des profondeurs, leurs bouches et leurs mains tentant de condenser dans les quelques minutes qui les séparaient du retour de la vendeuse les figures de l'amour auxquelles ils avaient l'habitude de consacrer des heures.

Filmés, filmés, filmés... Encore et partout. S'il convenait de se protéger, ils auraient dû se protéger plutôt de la société de surveillance et enfiler le préservatif sur le visage. De quoi confirmer le paradoxe en vertu duquel ils n'étaient parfaitement libres que cloîtrés entre quatre murs. Mais d'une réclusion volontaire, celle qu'on s'impose pour en jouir.

Après avoir revisité deux ou trois de ces lieux stéréotypés, il se laissa porter par ses pas jusqu'à la place Vendôme, dont ils avaient si souvent admiré l'ordonnement. Il lui fallut cette déambulation pour comprendre qu'à chaque fois qu'ils avaient fait du lèche-vitrines, ils avaient été filmés non seulement par les caméras des grands joailliers mais par celles de l'hôtel Ritz, dont un accident du travail passé à la postérité avait révélé qu'elles balayaient tout ce qui se trouvait dans le vaste champ de son entrée principale.

Rémi reçut le coup de grâce en retournant au parking où il avait vu Victoria pour la dernière fois. Une idée folle lui avait traversé la tête : des experts d'un laboratoire de la police, intrigués par l'état de sa voiture — une explosion d'airbags à l'arrêt, du sang issu des vaisseaux d'une verge en érection et répandu sur les fauteuils, on serait étonné à moins —, prélevant des échantillons sur le sol et sur les murs, tombant par hasard sur un curieux stalactite spermatique et procédant à une analyse d'ADN... Il fallait impérativement gratter la pierre sur un côté du box. Le dernier au fond à gauche.

Le rideau était baissé. Fermé à clé. Rémi tempêta, lâcha deux coups de pied, étouffa un cri et renonça. En remontant à la surface, il revit les tags qui l'avaient tant impressionné mais cette fois songea moins à des œuvres d'art abusivement muséifiées aussitôt qu'écloses, qu'au Tag des psychiatres, leur signe mnémotechnique pour désigner le trouble anxieux généralisé, indice suggérant que la maladie s'insinuait doucement en lui. Il s'approcha du plus élaboré d'entre eux, le caressa de la paume de la main. Rien. Plus de mystère, pas plus d'émotion, ni le moindre tremblement. Seule subsistait cette atroce farandole de sons diffusés par les haut-parleurs. Sous ses yeux, le dessin s'était effacé devant le syndrome clinique. Il se croyait gagné par la paranoïa. C'est-à-dire perdu.

En remontant à la surface, il s'apprêta à subir une remontrance du gardien. Curieusement, sa loge était vide. Il avait dû être appelé. Rémi fit deux pas en arrière, tourna la tête de gau-

Зняті на камеру, зняті, зняті... Знову і повсюди. Якби потрібно було захищатися, то вони повинні були захищатися насамперед від служби нагляду і натягати презерватив на обличчя. Для чого стверджувати парадокс, згідно з яким вони були повністю вільними лише заточившись у чотирьох стінах? Але це є добровільне ув'язнення, таке, яке вкрай необхідне, аби зазнавати насолоди.

Після того як він відвідав два чи три схожі місця, ноги довели його до майдану Вендом, де вони так часто милувалися товарами. Йому необхідні були ці ходіння, щоб зрозуміти, що кожного разу, коли вони уважно розглядали вітрини магазинів, їх знімали не тільки камери великих ювелірних магазинів, але й камери готелю Ріц, де один випадок став уроком на майбутнє і призвів до того, що камери підмітали все, що знаходилося в широкому полі його головного входу.

Повертаючись в паркінг, де він бачив Вікторію востаннє, Ремі почував себе добитим. У голові промайнула божевільна картина: експерти поліцейської лабораторії, заінтриговані станом машини — принаймні, вони будуть здивовані вибухом подушки безпеки в зупиненій машині і кров'ю з судин члена в стані ерекції на сидіннях, — беруть на аналіз проби на землі, стінах, випадково натрапляють на цікавий сім'яний сталактит і приступають до аналізу ДНК. Потрібно було обов'язково поскребти камінь на одній зі стін боксу. Останнього, в глибині, наліво.

Завіса була опущена. Бокс замкнули на ключ. Ремі ошаленів, двічі копнув його ногою, приглушив крик і відмовився від свого задуму. Піднімаючись на поверхню, він знову побачив малюнки, які так вразили його. Але цього разу він подумав про твори мистецтва, які були омузеєні, ледве з'явившись на світ, що, на його думку, було неправильно, а також про картинку психіатрів, мнемотехнічний знак для визначення загального тривожного розладу, знак, який підказує, чи хвороба прогресує. Він наблизився до найдосконалішої з них і поглядив її долонею. Ніяких відчуттів. Ні таємничості, ні емоцій, ні найменшого трепету. Тільки ця жажлива какофонія звуків, поширюваних гучномовцями. На його очах малюнок згладжувався перед клінічним синдромом. Він відчував себе охопленим параноєю. Тобто приреченим.

Піднімаючись на поверхню, він приготувався терпляче вислухати зауваження охоронця. Але його робоче місце виявилось порожнім. Це виглядало кумедно. Певно, стража порядку кудись викликали. Ремі зробив два кроки назад, повернув голову зліва направо і штовхнув двері, які навіть не були зачинені. Опинившись перед стіною екранів у суміжній

che à droite et poussa la porte, qui n'était même pas fermée. Dans une pièce attenante, mais suffisamment à l'écart pour se dérober au regard des clients cantonnés derrière la vitre, il fut pris de vertige en se retrouvant face à un mur d'écrans.

Pas un coin du sous-sol qui n'échappât à l'objectif de la caméra. Les mouvements panoramiques permettaient de balayer tout le champ en permanence, et les zooms de focaliser sur toute apparition suspecte. Il ne lui fallut pas plus de quelques minutes pour en pénétrer l'architecture informatique.

Installé devant la console du commandement central, il programma la date et l'heure de sa dernière rencontre souterraine avec Victoria, puis fébrilement les coordonnées locales : troisième sous-sol, troisième pilier, numéro 36... Quelques secondes plus tard, sur l'un des téléviseurs, des images surgirent qui le clouèrent dans le fauteuil. Elle et lui s'embrassant, se caressant, se parlant. Leur traversée du couloir. Les contorsions de la caméra pour tenter vainement de les débusquer dans la stalle au-delà du rai de lumière. La lumière était d'un gris graineux, les visages de plus en plus flous au fur et à mesure que les plans étaient rapprochés, le tout assez pâteux, mais c'était bien eux. Ne manquait que le son. Les froissements de l'étreinte, les mots de l'amour. Ça l'aurait achevé. Rémi se leva d'un bond et entreprit de marteler l'écran de dérisoires coups de poing, comme pour lui faire rendre les images afin de les emporter, quand une main lui saisit fermement l'avant-bras.

« Qui vous a permis d'entrer ici ? »

Le responsable de la sécurité se voulait menaçant. Plutôt que de faire amende honorable, ou de mentir, Rémi laissa libre cours à sa colère et à son inconscience. Il desserra l'étreinte et saisit le vigile par le col de son uniforme.

« Et vous, qui vous a permis de violer l'intimité des gens ? Article 12, paragraphe 26 du Code, vous savez ce que ça coûte ?

— De quoi ? De quoi ? »

Il ne lui laissa pas le temps de vérifier sa référence de fantaisie et s'en fut à grands pas, non sans claquer la porte vitrée au risque de la faire éclater.

« Je ferai un rapport ! hurlait le gardien. Un rapport ! »

Mais Rémi était déjà loin.

Malgré leur obsession de la prudence, les deux amants n'avaient pas abandonné des traces mais des preuves sur leur passage. Tout était là. Enregistré. À la disposition d'une curiosité légalement intrusive. Celui qui ferait le lien entre ces chiffres, ces lieux et ces images saurait tout d'eux.

кімнаті, яка відходила убік достатньо, щоб ухилитись від клієнтів, які перебували за склом, він відчув запаморочення.

У підземному приміщенні не було жодного кутка, який би уникнув об'єктива камери. Зйомки з вертикальним і горизонтальним обертами камери дозволяли постійно охоплювати все поле, а варифокальні об'єктиви — фокусувати все, що викликає підозру. Щоб проникнути в базу даних, Ремі вистачило кількох хвилин.

Влаштувавшись перед пультом центрального управління, він ввів дату і час своєї останньої зустрічі з Вікторією під землею, потім гарячково — місцеві координати: четвертий підземний поверх, третя перегородка, номер 36... Через декілька секунд на одному з екранів з'явилися зображення, які прикували його до крісла. Вона і він, обнімаючись, пестячи одне одного, розмовляючи. Перетин коридора. Кривляння камери у марній спробі витіснити їх у боксі за промінь світла. Світло було сіроплямистим, обличчя дедалі розпливчастішими, в міру того, як збільшувався план. Все досить нечітко, але це, безсумнівно, були вони. Бракувало лише звуку, шурхоту об'ємів, слів кохання. Це мало не добило його. Ремі підвівся одним стрибком і взявся троцити екран ударами кулаків, буцімто, щоб повернути зображення і захопити його в боротьбі, коли чиясь рука схопила його міцно за передпліччя.

— Хто вам дозволив зайти сюди?

Працівник служби безпеки мав загрозливий вигляд. Замість того щоб визнати свою провину або збрехати, Ремі дав волю гніву і необдуманості. Він розтулив кулаки і вхопив стража порядку за комір уніформи.

— А ви, хто дозволив вам втручатися в інтимне життя людей? Стаття 12, параграф 26 Кодексу, ви знаєте, чим це загрожує?

— В чому справа? Про що ви?

Він не залишив охоронцеві часу на перевірку вигаданого послання, а швидко зник, навіть не грюкнувши зашклененими дверима, щоб не розбити їх.

— Я напишу рапорт! — волав охоронець. — Рапорт!

Але Ремі вже був далеко.

Попри їхню одержимість обережністю, двоє коханців залишили в місцях перебування не просто сліди, а докази. Кожен їхній крок був записаний і знаходився у розпорядженні легально вторгненої цікавості. Той, хто встановлюватиме зв'язок між числами, місцями і зображеннями, знатиме про них усе.

La société avait archivé leur vie secrète.

Dès lors, Rémi commença à se croire cerné. À l'Institut, à la maison, chez ses amis, tout autant que dans la rue, il se sentait dévisagé différemment qu'avant. Que savons-nous de ce que les gens savent de nous ? Pour l'avoir jadis tourmenté, la question le hantait désormais. Plus il avançait dans son enquête à reculons, plus il sentait le piège se refermer. Un piège dont Victoria et lui étaient les seuls responsables. Un filet dont ils avaient ensemble tissé les mailles. Sauf que, dans la nasse, il se retrouvait seul.

Les bourdonnements reprirent de plus belle, tandis que les cicatrices de sa blessure au sexe l'irritaient. Il en fallait moins pour l'angoisser. Avant, à la moindre rougeur sur le gland, il se croyait déjà sournoisement rongé par le sida. Sur le chemin du retour, il se précipita dès qu'il aperçut une croix verte clignoter au bout de la rue. Un antalgique puissant et une pommade pour dermatoses surinfectées feraient l'affaire. Mais pour la première fois, il se crut dévisagé par la pharmacienne, mémoire discrète des petits et grands désastres vicinaux, très au fait de toutes les maladies intimes du quartier.

Le lendemain, il eut le sentiment que son membre menaçait de se détacher. Ses couleurs étaient devenues inquiétantes. Après tout, dans l'affolement consécutif à l'explosion des airbags, le sperme et le sang s'étaient probablement mêlés. Personne à qui en parler. On a toujours du mal à confier à quiconque un léger trouble du côté du sillon balano-préputial. Aussi Rémi résolut-il de se rendre au laboratoire d'analyses le plus proche de son domicile, dès l'ouverture :

« C'est pour un test HIV, murmura-t-il en se penchant pardessus le comptoir, à l'entrée, vers l'oreille de la secrétaire médicale.

— Vous êtes déjà client, il me semble... M. Laredo, n'est-ce pas ? hurla-t-elle en tapotant le clavier de son ordinateur. Asseyez-vous. »

Il s'exécuta en se morfondant car la salle d'attente était déjà à moitié remplie de gens du voisinage. Quelques minutes plus tard, elle l'appela en usant de sa voix de crécelle :

« Pour le test HIV, c'est tout de suite ! »

En se levant, Rémi sentit les commentaires dans son dos. La prochaine fois, même pour une simple prise de sang, il changerait de ville.

Parfois, il se surprenait à passer de longs moments assis sur un banc du métro, s'acharnant à convoquer dans l'arrière-pays de sa mémoire les images et les odeurs de leurs rencontres, et les jetant à la diable sur un carnet. Ses intuitions devenaient impé-

Суспільство заархівувало їхнє таємне життя.

Відтоді Ремі почав вважати, що перебуває в облозі. В інституті, вдома, у друзів, так само як і на вулиці, він відчував, що за ним, як і донині, пильно стежать різними способами. Що знаємо ми з того, що люди знають про нас? Віднині це запитання переслідувало його, щоб коли-небудь замучити. Чим далі він просувався у своєму розслідуванні у зворотному напрямі, тим більше відчував, що пастка знову закривається. Пастка, де Вікторія і він були єдиними відповідальними особами. Ниточка, з якої вони самі зіткали петлі, за винятком того, що у верші він був сам.

Шуми у вухах відновилися з новою силою, крім того, дратували шрами на рані члена. Цього було не так уже й мало, щоб нагнати на нього страх. Раніше при найменшому почервонінні головки члена він уже вважав, що його підточує СНІД, хоча і не подавав виду. По дорозі назад, помітивши зелене миготіння хреста в кінці вулиці, він поспішив туди. Знеболювальний засіб сильної дії і мазь від вторинних дерматозів зроблять свою справу. Але вперше він відмітив про себе, що фармацевт надто пильно розглядає його. Скромна колекція спогадів маленьких і великих проблем, якщо врахувати всі інтимні хвороби кварталу.

Наступного дня в нього було таке відчуття, що член ось-ось відвалиться. Викликали тривогу його кольори. Врешті-решт із-за розгубленості в результаті вибуху подушки безпеки сперма і кров, ясна річ, змішалися. Жодної душі, з ким можна було б про це поговорити. Завжди з трудом довіряєш комусь легку тривогу, пов'язану зі змінами крайньої плоті. Отже, Ремі вирішив піти до найближчої лабораторії. Зайшовши, він нахилився через стойку при вході до вуха медсестри і пробурмотів:

— Тест на ВІЛ.

— Мені здається, ви наш постійний клієнт. Пан Ларедо, якщо не помиляюсь? — прогорланила вона, натискаючи на клавіші комп'ютера. — Сідайте.

Він підкорився, нудячись в очікуванні, бо зал уже був наполовину заповнений людьми, які мешкали неподалік. Через декілька хвилин вона покликала його, ослаблюючи свій крикливий голос:

— На тест ВІЛ, негайно!

Коли Ремі вставав, то почув за своєю спиною коментарі. Наступного разу навіть для простого аналізу крові він поїде в інше місто. Іноді він помічав за собою, що довго сидить на лаві в метро, вперто викликаючи з глибини пам'яті кар-

ratives. Du moins les considérait-il désormais comme des jonctions. Qu'il s'y plie ou s'y dérobe, dans un cas comme dans l'autre leurs conséquences prendraient un tour tragiquement décisif.

Comme tous les samedis matin, Rémi sacrifiait au rituel des courses avec Marie. Ils s'en seraient inventé si nécessaire, tant y déroger eût inutilement bouleversé l'ordre des choses. L'occasion de saluer les voisins, de bavarder avec les commerçants du marché Poncelet, de prendre le pouls du quartier. Leur quartier, l'entre-deux du XVIIIe, au cœur de l'arrondissement, à mi-chemin de la petite et de la grande bourgeoisie, à équidistance des artères populaires qui s'élançaient déjà vers le marché aux puces et des grilles patriciennes du parc Monceau. Entre cour et jardin. Y errer une fois par semaine avec l'approvisionnement pour alibi était une manière de se réconcilier avec son époque en retrouvant un temps qui n'est plus celui de l'urgence. Un temps où la vie, moins encombrée de bruits inutiles, rendait un son plus doux. Un autre rythme, fût-il provisoire et illusoire. Vertu des courses, pause dans la course.

Parvenus au croisement de la rue Laugier et de la rue Sausier-Leroy, Rémi saisit le bras de sa femme et pila devant l'école élémentaire.

« J'en étais sûr, j'ai oublié mon portefeuille, je reviens. »

Quelques instants après, sur le chemin du retour, il dut ralentir le pas tant le spectacle le sidéra. L'attendant à l'endroit même où il l'avait laissée, Marie jouait avec son ombre dans un rayon de soleil. De loin, elle avait tout d'une petite fille absorbée par la logique d'une marelle aux cases imaginaires, tracées à la craie sympathique pour un palet tout aussi invisible. Plus il s'en rapprochait, plus se révélait une jeune femme qui dansait avec le lumineux reflet de sa silhouette sur le bitume, au mépris total du qu'en-dira-t-on. Rarement il l'avait vue dotée de tant de légèreté, d'insouciance, de grâce. Un rayon avait suffi à susciter une émeute de signes d'une intensité insoupçonnable. Un simple rayon de soleil, ou plutôt ce qu'elle avait osé en faire. Car elle dansait vraiment toute seule dans la rue. Elle cessa quand il fut rendu à sa hauteur.

« Tu l'as retrouvé ? »

— C'est toi que je viens de retrouver, fit-il doucement dans un sourire.

— Qu'est-ce que tu racontes ?

— C'est bête, mais ça m'a ému. C'est la première fois que je te vois faire ça. Comment as-tu pu...

тини і запахи їхніх зустрічей і кидаючи їх недбало в записник. Його передчуття ставали владними. Принаймні, Ремі вважав їх наказами. Хоч би що він робив, підкорявся чи ухилився, як у одному, так і в іншому випадку наслідки наберуть трагічного забарвлення.

Цей суботній ранок Ремі присвятив, як завжди, ритуалові покупок з Марією. Похід вважався таким необхідним, що порушити — означало даремно зруйнувати порядок речей. Це була нагода привітатися з сусідами, побалакати з торговцями ринку Понсельє, відчутти пульс життя у кварталі. Їхній квартал один з двох, що належали до XVII округу, розташовувався в самому центрі, на півдорозі від дрібної і крупної буржуазії, на рівній відстані від популярних магістралей, які тягнулись аж до блошиного ринку і патриціанських решіток на воротах парку Монсо. Тинятись там між подвір'ям і садом один раз на тиждень з харчовими запасами як алібі було способом примирення з епохою. Для цього завжди знаходився час, який вже перестав бути таким необхідним. Час, де життя, менш переповнене непотрібними шумами, створювало лагідніший звук. Інший ритм, навіть якщо він тимчасовий і оманливий.

На перехресті вулиць Лож'є і Сосьє-Лерой Ремі схопив дружину за руку і, раптом, зупинився перед початковою школою.

— Я маю повернутись, бо забув свій гаманець, я в цьому впевнений.

Через деякий час, по дорозі, назад він сповільнив крок, приголомшений виставою, яка відбувалась у нього на очах. Чекаючи його на тому самому місці, де він її залишив, Марія гралася зі своєю тінню у промінні сонця. Здалеку вона нагадувала маленьку дівчинку, заглиблену в логіку гри в класи з уявними клітинками, намальованими уявною крейдою для такої ж невидимої битки. Чим ближче він підходив, тим більш розкутою ставала молода жінка, яка танцювала з яскравим відображенням своєї постаті на асфальті всупереч усіляким «що скажуть інші». Ремі рідко бачив її такою легкою, безтурботною, граціозною. Промінь перестав породжувати бунт знаків непідозрюваної інтенсивності. Простий промінь сонця чи скоріше те, що вона зважилась з ним зробити. Бо Марія танцювала зовсім одна на вулиці. Вона припинила танець, коли Ремі опинився на одній лінії з нею.

— Знайшов?

— Я щойно знайшов тебе, — сказав він, ніжно усміхаючись.

— Parce que tu n'étais pas là. »

Tout au long de la journée, il fut absorbé par la méditation de cette repartie bien dans la manière de Marie, ces quelques mots plus profonds que le sarcasme annoncé, ce trait qui le laissait coi. Ainsi, énoncée par cette bouche-là, une vérité pouvait le clouer durablement. En rentrant, il se sentit soudainement trop las pour affronter le sadique émiettement du puzzle.

Le soir venu, ils se préparèrent à sortir. Un dîner chez des amis, prévu de trop longue date pour qu'il puisse se défiler. Marie lui pardonnerait d'autant moins qu'il s'agissait de son monde. Des gens du Palais que la crise économique avait enrichis plus rapidement et plus sûrement que ceux de leurs condisciples de la faculté de droit qui n'avaient pas eu leur flair. Rémi s'apprêtait donc à passer une soirée parmi confrères et congénères. Il s'y rendait comme toujours résigné mais animé d'un secret espoir, celui d'une rencontre hors de l'ordinaire. Un échange de regards suffirait, une conversation singulière, ne serait-ce qu'une phrase, une lueur même.

Sait-on jamais... Ces trois mots anodins, mais assemblés dans cet ordre et murmurés avec conviction, lui faisaient faire le tour de bien des mondes. Ils permettaient de tenir en société, de compromis en concessions, les deux mamelles des mariages vacillants. Car il ne subissait jamais en vain. Jamais pour rien. Dans le pire des cas, quand il avait le sentiment d'être confronté à un néant abyssal, il en ressortait un peu plus édifié sur la nature humaine. Toute sa philosophie de l'existence, du moins celle qui gouvernait son attitude dans la vie quotidienne, découlait au fond de cette douce devise dissimulant une profession de foi jusque dans sa ponctuation. Après tout, il avait fait la connaissance de Victoria dans un dîner où ils voisinaient. Les premiers échanges de regards, rendus plus denses encore par leur silence, avaient d'emblée décidé pour eux. Puis ils avaient parlé toute la soirée comme si les autres n'existaient pas. Au moment de se lever, alors qu'elle abordait seulement la question de la transe dans les scènes d'hystérie et les séances d'hypnose, et qu'il dressait un parallèle avec les rituels des chamans dans les sociétés de chasseurs-collecteurs du paléolithique, Rémi lui proposa qu'ils se revoient, un jour peut-être, afin de poursuivre une conversation qui les passionnait également. Avec une discrétion et une délicatesse qui la résumaient, elle fit un pas de côté de manière à se soustraire à la vue du groupe, pour inscrire son numéro de portable à l'intérieur du paquet de cigarettes de Rémi qu'elle avait ramassé sur la table. À lui le premier pas, à elle le premier signe.

Alors, sait-on jamais...

— Що ти говориш?

— Це безглуздо, але я зворушений. Вперше бачу тебе такою. Як ти змогла...

— Бо тебе не було поруч.

Упродовж дня він був поглинутий обмірковуванням цієї репліки, якраз у стилі Марії, цих декількох слів, значно глибших, ніж явлений сарказм, цей дотеп, який примусив його замовкнути. Отже, проголошена цими вустами правда могла його міцно прикувати. Повертаючись, він відчув себе раптом надто стомленим, щоб сміливо виступити проти садистського подрібнення головоломки.

Повернувшись додому, вони приготувалися йти на вечір до друзів, якої неможливо було уникнути, бо вона була запланована заздалегідь. Марія не змогла б вибачити йому відмови, — адже йшлося про її світ — працівників будинку суду, яких економічна криза збагатила швидше і надійніше, ніж інших товаришів по навчанню на факультеті права, які не мали їхнього чуття. Отже, Ремі готувався провести вечір серед колег дружини і їм подібних. Він пішов туди, як завжди, покірний, але одухотворений таємною надією, надією на дивну зустріч, яка б виходила за межі звичайного. Достатньо буде обміну поглядами, простої розмови, навіть якщо це буде одна фраза, один лиш проблиск.

Хіба знаєш... Ці банальні слова, розміщені у такому порядку і сказані переконливо пошепки, дозволяли йому здійснювати подорожі в різні світи. Вони дозволяли знаходити компроміси у вчинках, вести подвійне життя. Вся його філософія існування, принаймні та, що визначала його ставлення до повсякденного життя, впливала, по суті, з цього лагідного девізу, який приховував божевільне кредо навіть у пунктуації. Зрештою, він познайомився з Вікторією на вечірці, під час якої вони сиділи поруч. Перші обміни поглядами, які їхнє мовчання робило короткими, зразу ж вирішили за них усе. Потім вони розмовляли весь вечір так, ніби інші не існували. Коли настала пора підніматись — вона якраз у той час підійшла до питання страху в сценах істерії і сеансах гіпнозу, а він проводив паралель з ритуалами шаманів у суспільствах мисливців-збирачів періоду палеоліту, — Ремі запропонував їй зустрітись якимось знову, щоб продовжити розмову, яка їх захоплювала однаково. Зі стриманістю і делікатністю, що коротко характеризували її, вона відійшла вбік, так, щоб її не бачили інші, і записала свій номер мобільного телефону всередині пачки сигарет Ремі, яку взяла зі столу. За ним — перший крок, за нею — перший знак.

Отже, хіба знаєш...

Sans être des voisins, les Forceville vivaient non loin, à la bordure du parc Monceau. Des relations professionnelles devenues des amis. Juste assez pour que la frontière soit parfois dangereusement floue. Aussi avocats l'un que l'autre. Un couple charmant. Des enfants adorables. Un appartement époustouflant tant par sa décoration, sa superficie que sa situation. Le genre d'endroit où les domestiques ont des domestiques. Le bonheur dans toute son horreur. Un monde épatant, mélange de tradition et de modernité reflétant une conception néoconsensuelle de l'harmonie, de l'équilibre et du bon goût en toutes choses. On y donnait l'illusion d'avoir réussi sa vie parce qu'on avait réussi dans la vie. Pour autant, il n'aurait pu leur en vouloir de quoi que ce soit. De toute façon, il n'y avait pas de quoi, il n'y aurait jamais de quoi, c'était bien là le problème. En un sens, l'image qu'ils renvoyaient d'une certaine joie de vivre les rendait atrocement irréprochables. Mais qui, dans leur entourage, pourrait comprendre combien Rémi jugeait suspecte et impardonnable une si parfaite réunion de qualités bourgeoises en un seul et même couple ?

Il ruminait encore son indifférence, sinon son aversion pour ce milieu en pénétrant dans l'ascenseur, quand Marie posa un baiser sur ses lèvres. Souvent mise à l'épreuve en pareilles circonstances, elle s'employait par avance à apaiser les manifestations de mauvaise humeur de son mari. Quand ils seraient rendus au sixième étage, la bombe serait désamorcée, en principe.

5

Bonsoir, comment allez-vous, pardonnez-nous ce léger retard, quand on est tout près on est toujours les derniers, tiens bonsoir ça fait longtemps, moi aussi ça me fait plaisir, Rémi Laredo, très heureux mais ce soir je suis surtout le mari de Marie, je vous en prie, juste un peu de Champagne, évitons les mélanges, on ne se méfie jamais assez de l'alcoolisme mondain, la fumée ne vous dérange pas j'espère, et vous ça ne vous dérange pas si je respire pendant que vous fumez ? ne me faites pas un procès tous mes avocats sont là, vous n'imaginez pas le nombre de calories que contiennent ces inoffensives cacahuètes, ah tu la connais ? de toi à moi, j'ignore où elle s'habille mais je sais où elle se déshabille, deux glaçons mais pas d'eau merci, à Londres en Eurostar ? vous n'y pensez pas j'aime trop la mer pour lui passer dessous foi de skipper, tiens bonsoir, si j'avais su on vous l'aurait apporté, tu as lu ? moi non plus mais on m'en a tellement parlé que c'est tout comme, de toute façon je préfère ses

Подружжя Форсевіль не було їхніми сусідами, а жило неподалік, скраю парку Монсо. Професійні відносини переросли у дружні. Якраз достатньо, щоб межа була іноді небезпечно туманною. І чоловік і жінка були адвокатами. Чарівна пара. Чудові діти. Надзвичайна квартира, як за оздобленням і площею, так і за розташуванням. Це було те місце, де прислуга зазвичай мала свою прислугу. Щастя в усьому своєму жахові. Чудовий світ, суміш традицій і сучасності, що відкидав неузгоджену концепцію гармонії, рівноваги і хорошого смаку у всьому. Створювалась ілюзія, що можна досягти успіху в житті, оскільки вони досягли його. Однак він, мабуть, не зміг би нічого дорікнути їм. Принаймні, не було за що і ніколи не буде. Ось у чому проблема. В якомусь сенсі картина, яка відображала певну радість життя, показувала їх жажливо бездоганними. Але хто в їхньому оточенні міг зрозуміти, до якої міри Ремі вважав підозрілим і непротимим таке чудове поєднання буржуазних якостей в одному і тому ж подружжі. Він ще обдумував свою байдужість, інакше кажучи, неприязнь до цього середовища, заходячи в ліфт, коли Марія поцілувала його в губи. Маючи досвід у подібних обставинах, вона намагалась заздалегідь приборкати прояви поганого гумору в чоловіка. Коли вони опиняться на сьомому поверсі, бомба буде, в принципі, знешкоджена.

5

Добрий вечір, як поживаєте, вибачте за невеличке запізнення, коли живеш поруч, то, як правило, запізнюєшся, ну годі, не варто перейматись, також, дуже приємно, Ремі Ларедо, дуже радий, але сьогодні я виступаю, насамперед, у ролі чоловіка Марії, прошу вас, трошки шампанського, ми уникаємо сумішей, йдеться не про недовіру, достатньо світового алкоголізму, сподіваюсь, дим вам не дошкуляє, а вам не дошкулятиме, якщо я передихну, поки ви курите, не звинувачуйте мене, тут присутні всі мої адвокати, ви не уявляєте, скільки калорій містить цей невинний арахіс, о, ти в цьому впевнена, між нами, я не знаю, де вона вдягається, але знаю, де роздягається, два шматочки льоду, але без води, дякую, у Лондоні в Євростар? ви про це навіть не думайте, облиште, якби я знав, то приніс би вам її, ти читав? я тим більше, але мені стільки розповідали про неї, що можна сказати, що так,

biographies à ses romans, le stationnement dans ce quartier est infernal, vous avez écouté les informations ? ça ne s'arrange pas, ne me parlez pas de la Bourse j'ai envie de passer une bonne soirée, racontez-moi quelque chose de drôle plutôt, moi l'autre jour une femme m'a invité à déjeuner puis envoyé des fleurs, ce n'est pas drôle c'est bouleversant, je vous envie...

Impossible de finir une phrase. Heureusement. Rémi avait déjà envie de partir. Il chercha Marie, l'emmena doucement par le bras, chérie je crois que je m'en vais, il y en a un parmi eux qui mâche encore son chewing-gum, je ne supporte pas, tu ne vas pas commencer ton cinéma ! ce n'est pas du cinéma, je ne me vois pas passer la soirée en face d'un ruminant, ça se veut éduqué et puis quoi, ça va coller son truc dans le cendrier ou sous la table juste avant le premier plat, et personne n'osera rien dire de ce qu'il est à cause de ce qu'il représente, oublie-nous chéri tu veux bien ? bonsoir, comment allez-vous depuis l'autre soir...

Était-ce son étonnant pouvoir de dédoublement, récurrence de siècles de pratiques marranes durant lesquels ses ancêtres convertis au christianisme n'en avaient pas moins continué à uidaïser en secret ? Sa mémoire archaïque avait-elle fini par intégrer cette duplicité jusqu'à en faire un atavisme familial ? L'héritage de cette histoire si singulière l'avait-il fait passer maître dans l'art de la double allégeance ? Lui devait-il ses tendances cryptophores dont nul n'avait encore retrouvé la source ? Toujours est-il que lorsqu'il pénétrait dans une pièce où d'autres étaient également convoqués, que ce fût dans le cadre professionnel, ou dans le contexte purement social du divertissement et de la mondanité, Rémi avait la faculté de prendre ses distances. Autrement dit de se projeter mentalement hors de la scène dont il était l'un des acteurs et de l'observer de haut, le regard en plongée faisant alterner grand angle et téléobjectif au gré des situations. Dans cette perspective, toute réunion d'individus prenait l'allure d'une comédie jouée à leur insu à tous pour le privilège d'un seul.

La maîtresse de maison eut l'élégance de placer les invités avec décontraction, l'air de ne pas y toucher, la moindre hésitation préméditée, vous ici, toi là ou plutôt là, vous je vous veux près de moi, toi va là-bas et restes-y. Sa grâce et sa désinvolture ne laissaient deviner en rien un plan de table savamment mis au point en fonction d'une science éprouvée des conflits d'intérêts et d'un savoir encyclopédique des susceptibilités de ses contemporains. Rémi eut donc tout le loisir de se demander pourquoi elle avait jugé bon le placer entre une femme d'une laideur simiesque et un homosexuel des plus séduisants.

принаймні, я віддаю перевагу його біографіям, а не романам, стоянка в цьому районі жаклива, ви чули новини, це не владнається, не говоріть мені про Біржу, я маю намір добре провести вечір, краще розкажіть мені щось смішне, якось одна жінка запросила мене на обід, потім прислала квіти, це не смішно, це бентежить, я вам заздрю.

Неможливо закінчити фразу. Щасливо. Ремі захотілось піти геть. Він знайшов Марію і відвів лагідно під руку, люба, я хочу піти звідси, серед них один тип постійно жує жуйку, я не виношу цього, не варто розпочинати своє кіно, це не кіно, я не уявляю, як можна провести вечір навпроти цього жуйного, це справа виховання, і потім, що такого, перед першою ж стравою ця штуковина полетить у попільничку чи під стіл, і ніхто не зважиться нічого сказати з приводу цього, забудь про нас, любий, ти дійсно цього хочеш? добрий вечір, як поживаєте з минулої вечірки...

Невже це була його дивна здатність до роздвоєння, повернення тих часів, коли ще існували звичаї маранів, часів, упродовж яких їхні предки, навернені в християнство, продовжували таємно сповідувати юдаїзм? Невже його архаїчна пам'ять є складовою цієї двоїстості, цього сімейного атавізму? Чи успадкував він з цією своєрідною історією мистецтво подвійного полегшення? І чи йому повинен був він завдячувати своїми прихованими нахилами, до яких ще ніхто не знайшов ключа? Коли Ремі з'являвся в кімнаті, де були, ясна ж річ, й інші запрошені, чи то в професійних рамках, чи в чисто соціальному контексті розваги і світськості, то завжди тримався осторонь. Інакше кажучи, виступав поза сценою, де він був одним з акторів і спостерігав за нею згори затуманеним поглядом, змушений змінювати великий кут і позицію телеоб'єктива залежно від ситуації. В цій перспективі будь-яке зібрання індивідів виглядало як комедія, зіграна всіма без їхнього відома для втіхи одного.

Господиня будинку розмістила запрошених безтурботно, з виглядом, що це її не стосується. Умисне найменше вагання, і — ви тут, ти там, чи краще там, вас я хочу бачити поруч із собою, ти іди туди і залишайся там. Її люб'язність і невимушеність не дозволяли їй здогадатися про таку дрібницю, як план столу, розроблений зі знанням справи, з урахуванням випробуваних досвідом знань про зіткнення інтересів і енциклопедичних знань про уразливість своїх сучасників. Таким чином, Ремі ніяк не міг збагнути, чому вона вирішила посадити його між жінкою мавпоподібної бридкості і спокусливим гомосексуалістом.

Que ce fût dans un univers encore plus compassé ou nettement plus décontracté, Rémi avait suffisamment eu l'occasion d'arpenter la France des banlieues bourgeoises et des soupers de notables en province pour savoir que partout, quel que soit le milieu, pêle-mêle social que l'on désigne comme une société par excès de politesse, tout dîner est un cérémonial. Il obéit à un rituel immuable, pétri de conventions, dont les invariants sont plus nombreux qu'il ne l'eût cru. Quels que soient la beauté du cadre, la saveur des mets, la qualité des commensaux, le mélange des genres, le savoir-faire de la maîtresse de maison, on ne sait jamais rien de l'issue d'une telle réunion. Rien n'est joué d'avance même si chacun croit connaître sa partition. Tout peut arriver, y compris chez des amis. Surtout chez des intimes. Certaines soirées sont touchées par la grâce, d'autres lestées par le plomb. Pourquoi s'y rendrait-on si l'on n'était animé du secret désir d'être confronté à l'inconnu ?

Étrange alchimie. Un mot de trop fige l'éphémère. Ce peut être le mot qui tue. Un détail imperceptible et la fusion opère, ou pas. Un rien suffit pour que flotte dans l'air un parfum des Lumières, un rien suffit à le dissiper. Pour que la conversation soit célébrée comme un art au grand bonheur de tous et de chacun, ou qu'elle devienne fosse commune aux lieux communs. Pour qu'un souffle s'insinue afin que ces quelques heures soient magiques, ou pour qu'elles tournent à la réunion de consommateurs nantis. On peut même assister à ce spectacle rare : des gens qui parlent et qui pensent en même temps. Qu'importe si l'on est superficiel, du moment que l'on couvre une grande superficie. Car il s'agit bien de cela. Parler pour ne rien dire, bavarder pour ne rien signifier, rester brillamment à la surface des choses, rendre le futile capital et inversement, évoquer gravement des choses légères et légèrement des choses graves, puisqu'il convient d'éviter ce qui pourrait paraître pesant. Tous ces gens étaient bien réunis pour l'ouvrir, non dans le seul but d'enfourner mais pour émettre des sons qui feraient sens.

Le plus souvent la musique de la conversation suffit. Mais, d'une manière ou d'une autre, on n'envisage pas une telle assemblée convoquée pour mettre des taiseux en présence. Pourtant, quel enchantement ce serait, un dîner de silences. Une addition de non-dits. Tout passerait par les regards et les gestes. On n'y gagnerait peut-être pas grand-chose, mais, en l'espèce, ce serait déjà beaucoup. La moindre mimique prendrait une signification considérable. Non parce que le mutisme serait imposé telle une règle d'airain. Mais les paroles échangées auraient le caractère de l'essentiel. Aussitôt émises, elles se verraient frappées du sceau de la rareté. On célébrerait alors les funérailles de l'insignifiance.

Оскільки Ремі мав нагоду побувати в багатьох буржуазних передмістях Франції, відвідати вечірки знатних людей у провінції, то він уявляв, як це відбувалось у світі ще розміренішому і безтурботнішому. Всюди, незалежно від середовища, соціальної суміші, яку називають суспільством від надміру ввічливості, кожна вечірка — церемоніал. Вона підпорядковується непорушному ритуалові, повному умовностей, де інваріанти є значно численнішими, ніж можна було б уявити. Якими б не були краса оточення, смак страв, становище новачків у суспільстві, суміш родів, вправність господині будинку, ніколи не знаєш, чим закінчиться таке зібрання. Тому ніколи нічого не виконується завчасно, навіть якщо кожен вважає, що знає свою партитуру. Бо все може статися, в тому числі серед друзів. Особливо серед близьких друзів. Деякі вечірки вражають вишуканістю, інші наповнені свинцем. Для чого туди йти, якщо душа не горить таємним бажанням зустрітися з чимось незвіданим?

Дивна алхімія. Слово надто згущеної недовговічності. Можливо, слово, яке вбиває. Невловима деталь — і плавка або відбувається, або не відбувається. Достатньо дрібнички, щоб відчувся в повітрі запах парфумів «Вогні» і щоб він випарувався. Щоб бесіда була оспівана, як мистецтво на велике щастя всіх і кожного, чи щоб вона стала братською могилою. Щоб з'явилось натхнення і ці декілька годин стали магічними чи щоб вони перетворилися на збіговисько багатих споживачів. Можна навіть бути присутніми на цій рідкісній виставі: люди, які розмовляють і при цьому ще й думають. Який у тому сенс, коли стаєш поверховим, як тільки тебе кидає на таку площину? Бо мова якраз іде про це — говорити, щоб нічого не сказати, базікати, щоб це нічого не означало, залишатись блискуче на поверхні речей, віддавати якусь крихту і, навпаки, пригадувати з серйозним виглядом легковажні речі і з легковажним виглядом — серйозні, бо слід уникати того, що може здатися громіздким. Усі ці люди зібрались, щоб відкрити це. Щоб видавати осмислені звуки, а не з єдиною метою — наминати.

Найчастіше буває достатньо музики розмови. Але так чи інакше, важко уявити, щоб на таких зібраннях були присутні ті, хто мовчить. А яким би чарівним це було — вечір в цілковитій тиші. Жодного звуку. Тільки погляди і жести. Можливо, від цього багато не виграєш, але в даному випадку це вже означатиме багато. Не тому, що мовчання стане залізним правилом. Просто слова набудуть іншої ваги. Щойно сказані, вони будуть закарбовані печаттю сакральності. Це буде урочиста тризна по незначності.

Rémi en était là de ses méditations en solitaire quand le vol-au-vent ne paraissait plus qu'un souvenir dans leur assiette. Chacun des invités se laissait absorber par des apartés. À sa gauche, sa voisine se décida à l'entreprendre quand elle comprit que sans cette initiative elle risquait d'ignorer jusqu'au son de sa voix. Je parle donc je suis, telle devait être sa devise. Du genre à ne connaître le silence que par ouï-dire. De celles avec qui on n'a pas spontanément envie de s'étendre sur les intermittences du cœur. Elle devait le prendre pour un de ces extraterrestres dont parle la télévision sans se douter un seul instant qu'il la considèrerait de même, mais en plus monstrueux. Il est vrai qu'elle était aussi squelettique que dynamique. Un cadavre en pleine forme. Parfaitement conforme au dicton d'une altesse royale américaine : jamais trop riche, jamais trop maigre. Pas nette, de surcroît : au vu de ses mains, on se réjouit de ne pas voir ses pieds. Au moins ces gens venus d'ailleurs étaient-ils nimbés d'une poésie qui leur conférait un vrai mystère. Alors que chez elle, décorée à grands renforts de bijoux tel un sapin de Noël disgracié par une nature hostile, on ne pouvait se raccrocher à aucune branche. Sa physionomie annonçait son âme. Elle n'était pas assez étrange pour que Rémi lui fit l'honneur de l'enrôler dans son bestiaire paléolithique.

Il n'essaya donc même pas de deviner à quelle activité elle pouvait consacrer ses travaux et ses jours tant la vulgarité de son expression l'accablait. Mais en société, même quand on ne veut rien savoir, on sait quand même. Il ne put longtemps rester sans être informé que, grâce à un culot sans bornes et un sens consommé de l'esbroufe pseudomédicale (tout dans l'accueil, la décoration, l'atmosphère), elle avait monté avec succès des parapharmacies aux allures de supermarchés cliniques. Une chaîne désormais, qu'elle s'apprêtait à franchiser dans le même culte effréné du blanc de blanc, la couleur qui guérit et conditionne tant et si bien qu'elle fait acheter une bouteille d'eau minérale avec toutes les précautions exigées par de la morphine. Elle n'avait que son chiffre d'affaires pour impressionner. Sa forme d'intelligence, qui était indéniable, se réfugiait exclusivement dans le culte du profit. D'où vient l'argent ? Pour une fois, il avait la réponse à sa question. En chair et en os. En sons aussi, car elle avait une voix à claques.

« Et vous, vous êtes aussi du palais de justice ?

— Non.

— Même pas...

— Même pas en examen. Désolé. »

Ремі сидів наодинці зі своїми роздумами, аж поки листовий пиріг не здався лиш спогодом у тарілці. Кожен із за-
прошених був занурений у розмову. Сусідка, яка сиділа ліво-
руч від Ремі, зважилась заговорити до нього, зрозумівши, що
без цієї ініціативи вона ризикує не почути від нього жодного
звуку. Вона, певно, керувалась девізом: «Я говорю, значить я
існую». Ця пані належала до людей, котрі знають про мов-
чання лише з чуток. До тих, з ким немає бажання мимовіль-
но розводитися про серцеві перебої. Вона, певно, вважала
його однією з тих екстраназемних істот, про яких говорять
по телебаченню, не здогадуючись ні на мить, що він думав
про неї аналогічно, хіба що вважав її ще потворнішою. Треба
сказати, що вона була такою ж скелетоподібною, як і динаміч-
ною. Справжній труп. Як тут не пригадати вислів американ-
ської королівської світлості: «Ніколи не можна бути надто
багатим чи надто худим»¹. Крім того, неохайна. Дивлячись
на її руки, радієш, що не бачиш ніг. Принаймні, інші гості
були оточені німбом поезії, яка надавала їм справжньої таєм-
ничості. Тоді як вона, прикрашена коштовностями, нагаду-
вала різдвяну ялинку, скривджену неприязною натурою, де
не можна було ухопитись за жодну гілку. За її фізіономією
можна було судити про душу. Вона б не здавалася такою див-
ною, коли б Ремі удостоїв її честі і завербував у свій палеолі-
тичний бестіарій. Вульгарний вигляд цієї жінки так пригні-
чував його, що він навіть не намагався здогадатися, якій
діяльності вона могла присвячувати свої труди і свої дні. Але
в суспільстві, якщо навіть не гориш бажанням щось знати,
мимоволі знаєш усе. Він не зміг довго лишатись непоінфор-
мованим, що завдяки наглості, яка не мала меж, і бездоган-
ному вмінню напускати туман вона успішно перетворила не-
величкі аптеки на супермаркети. Віднині цілий ряд аптек,
які вона готувалась перевести в той же невгамовний культ
білого, колір, який зцілює так добре, що мусиш купити пля-
шку мінеральної води з пересторогами щодо морфіну. Вона
могла вразити хіба що своїм торговим оборотом. Її незапереч-
ний спосіб мислення вдавався тільки до культу вигоди. Звід-
ки беруться гроші? На цей раз Ремі мав відповідь на своє
запитання. З плоті і кісток, а також зі звуків, бо вона мала
неприємний голос.

— А ви, ви також працюєте в суді?

— Ні.

— Навіть не...

— На жаль, навіть не складав іспиту.

¹ Йдеться про дружину Едварда VIII американку В. Сімпсон.

La réponse de Rémi était si ferme, si manifestement sans appel, et son sourire si forcé, qu'elle n'insista pas. Pas dans l'instant. Au moins avait-elle cette finesse-là. Mais peu après sa curiosité repartait à l'assaut. Non qu'elle fût exagérément intrusive, mais elle appartenait d'évidence à cette catégorie de personnes qui ne peuvent appréhender une présence humaine qu'en fonction de sa place exacte dans la société. Non ses qualités intrinsèques mais sa profession, donc sa position supposée, seul paramètre envisageable.

« Dans ce cas, que faites-vous dans la vie ?

— L'art pariétal, vous voyez à peu près...

— Dentiste ?

— Pas tout à fait. J'étudie les dessins sur les parois des grottes préhistoriques...

— Ça doit être passionnant. Et, à part ça, qu'est-ce que vous faites dans la vie ? Je veux dire, votre métier...

— La même chose. »

Alors elle le toisa comme s'il avait été un clochard puant qui se serait trompé d'étage en cherchant le centre médico-social où on pourrait le renseigner sur sa séropositivité. À cette seule pensée, par esprit d'escalier, Rémi plongea la main gauche dans sa poche et tapota les résultats négatifs du laboratoire d'analyses. Etes-vous sûr d'elle ? Évidemment, ces médecins sont d'un crétin, parfois, comme si une femme telle que Victoria pouvait être soupçonnée d'impureté. D'ailleurs, dès la première fois, ils n'avaient jamais imaginé de s'aimer par l'intercession d'un capuchon en caoutchouc. Ils n'étaient pas de la génération du plastique, lequel aurait tout gâché. La confiance était totale, voilà tout, même si ni l'un ni l'autre ne pouvait jurer du comportement de son conjoint légal. Le sarcasme du dermatologue le taraudait, vous êtes pourtant bien placé, professeur Laredo, pour savoir que toute grotte est une champignonnière, vous auriez dû vous méfier... Ridicule. Rémi préféra faire un nœud à son inconscient pour ne pas oublier de détruire la feuille du laboratoire, avant de rejoindre une conversation qui promettait.

Il émergea de son bref échange avec sa voisine un peu plus édifié sur l'arrogance des riches. Mais, en l'écoutant parler avec les autres, il se prit d'intérêt pour elle. Enfin, un certain intérêt, s'inscrivant bien dans la curiosité anthropologique qu'il développait pour les relations de Marie et leurs affidés. Il ne tarda pas à se demander non à quel âge elle avait quitté l'école mais si elle y était jamais allée. Ce personnage était exceptionnellement

Відповідь Ремі була такою твердою, так очевидно безповоротною, а посмішка такою вимушеною, що вона навіть не наполягала. В цю мить. Принаймні, їй була притаманна така проникливість. Але трохи згодом її цікавість знову вдалася до штурму. Не можна сказати, щоб його сусідка була надто нав'язливою, просто вона, очевидно, належала до тієї категорії людей, які можуть побоюватися когось тільки залежно від його місця в суспільстві. І не якостей, притаманних людині, а професії, отже, припустимого становища, єдиного параметра, що брався до уваги.

— У такому випадку, чим ви займаєтесь у житті?

— Парієнтальним мистецтвом, ви уявляєте собі приблизно...

— Дантист?

— Зовсім ні. Я вивчаю малюнки на стінах доісторичних гротів.

— Це має бути чимось захоплюючим. А крім цього, чим ви ще займаєтесь у житті? Я хочу сказати, ваша професія...

— Це і є моя професія.

Тоді вона зміряла його очима з голови до ніг, так, ніби він був смердючим бродягою, який, певно, помилився поверхом, шукаючи соціально-медичний центр, де йому зможуть повідомити про його серопозитивність. Тільки від однієї цієї думки, мудрий по шкоді, Ремі занурив ліву руку в кишеню і намацав отримані з лабораторії негативні результати аналізу. Ви впевнені в ній? Очевидно, що так. Ці лікарі іноді ведуть себе, як кретини. Ніби така жінка, як Вікторія, може бути запідозрена в чомусь непристойному. До того ж уже з першого разу вони не уявляли собі, як можна кохатись через резиновий ковпачок. Вони не належали до покоління поліетилену, який, певно, все псував. Їхні відносини були засновані на повній довірі, ось і все, навіть якщо ні той, ні другий не міг поручитися за поведінку своєї законної половини. Його мучив сарказм дерматолога: «Однак ви прекрасно влаштувались, і при вашій роботі потрібно знати, що всякий грот є приміщенням для вирощування шампінйонів, ви мали б остерігатись...» Смішно. Перш ніж приєднатись до очікуваної розмови, Ремі хотілось зробити на чомусь вузлик, щоб не забути знищити папірці з лабораторії.

Він обмінявся декількома словами зі своєю сусідкою, дещо обізнанішою із зарозумілістю багатих. Але згодом, слухаючи її розмову з іншими, Ремі зацікавився нею. Нарешті він знайшов щось таке, що вписувалося в антропологічну цікавість, яку він розвивав на взаємовідносинах Марії та її оточення. Він не забарився запитати в себе, не в якому віці

intouché par la moindre culture. Ou par le doute, ce qui revient au même. La pointe d'agressivité avec laquelle elle s'exprimait révélait son désir forcené de ne surtout rien apprendre qui puisse contrarier ses fermes convictions. Elle possédait cette singularité de n'intervenir dans les échanges que pour rappeler avec une assurance stupéfiante la raideur doctrinaire de son goût et l'étendue de son ignorance. Mais elle le faisait avec une telle volonté de paraître moderne que ses interventions produisaient un effet comique irrésistible dont Rémi, attentif faute de mieux, semblait être le seul à profiter. Plus familière des chiffres que des lettres, elle devait rédiger ses chèques en phonétique. Sa connaissance des choses était purement euphonique. S'il osait, il la brancherait sur la dernière destination à la mode, celle qui a détrôné Cuba, un nouveau pays d'Amérique latine, le Costa-Gavras. Totalement dénuée d'humour, elle n'envisageait pas l'existence d'autres degrés que le tout premier. Ce n'était même pas une question de génération : elle avait ceci de commun avec l'armagnac des Forceville qu'elle était hors d'âge. Quand la conversation porta sur les beautés vaticanes, elle crut bon insister sur le souvenir ému qu'elle en conservait :

« Surtout la chapelle sixties, une pure merveille ! » répéta-t-elle avec un accent oxfordien appuyé sur le iiiiii sans que nul ne songeât à la reprendre.

« Probablement l'œuvre d'un tagueur de génie », murmura Rémi à part lui mais assez distinctement pour que son voisin de droite lui adressât un sourire amusé, créant ainsi un début de complicité.

Avant l'arrivée du curry d'agneau, l'hôtesse avait réussi à mettre tout le monde au diapason. À mobiliser la douzaine de personnes présentes autour d'un même sujet, puis à trouver un sujet de substitution après que le précédent eut manifesté les premiers symptômes de l'épuisement. Tous sauf Rémi, perdu dans son monde. Il émergeait parfois de son brouillard pour capter quelques mots clés du brouhaha afin de réagir au cas où une bonne âme se rappellerait sa présence.

À bâbord, on demandait quelle était la première cause de divorce en Île-de-France, laissant les plus sérieux réfléchir de longs instants avant de glisser la réponse (le mariage) avec une nonchalance étudiée. Un convive trouva un sursaut d'audace pour demander à sa voisine si elle était fidèle à son mari quand il partait pour de longs voyages d'affaires en Afrique, à quoi elle lui répondit aussitôt, en un sourire troublant, avec plus d'audace

ця особа покинула школу, а чи вона туди ходила взагалі. Її не торкнулась ані найменша культура. Чи сумнів, що, власне одне і те ж. Це було чимось винятковим. Легка агресивність, з якою вона висловлювалась, пробуджувала в ній несамовите бажання не навчитися нічому такому, що, власне, могло б суперечити її твердим переконанням. Вона мала дивну звичку — втручатись у розмову тільки для того, щоб нав'язати з дивовижною впевненістю доктринерську непохитність свого смаку і обсяг свого неуттва. Але вона робила це з таким бажанням здатися сучасною, що її втручання мали непереборний комічний ефект. Ремі, який слухав її уважно за відсутністю чогось іншого, здавався єдиним, хто витягував з цього якусь користь. Звичніша до цифр, ніж до букв, вона змушена була виписувати чеки у фонетичній транскрипції. Її пізнання були чисто евфонічними. Якби він відважився, то відніс би її до останнього напрямку в моді, де наймолодшою країною Латинської Америки вважалась не Куба, а Коста-Гаврас. Повністю позбавлена почуття гумору, вона не уявляла собі існування інших сходинок, окрім першої. І справа не в поколінні. Вона належала до того ж покоління, що і арманьяк Форсевіль, а він поза віком. Коли зайшла розмова про красоти Ватикану, вона вирішила, що буде доречно наполягти на зворушливому спогаді, який вона зберігала в пам'яті:

— Особливо капела шістдесятих, справжнє диво!¹ — повторила вона з оксфордським акцентом над ііііі, щоб колись не спало на думку її виправити.

— Певно, споруда геніального творця, — пробурмотів Ремі про себе, але досить чітко, щоб сусідка, яка сиділа праворуч, адресувала йому милу посмішку, що було початком співучасті.

Перед подачею м'яса ягняти з прянощами і рисом господині вдалося знайти спільну мову з усіма. Згуртувати десяток присутніх навколо однієї теми, потім знайти інший сюжет, як тільки з'явилися перші синдроми вичерпаності попереднього. Всіх, крім Ремі, заблуканого у своєму світі. Іноді він впливав зі свого туману, щоб піймати з цього гулу голосів кілька ключових слів, аби якимось відреагувати, коли якась добра душа згадає про його присутність.

З лівого борту запитували, якою була перша причина розлучення в Іль де Франс, даючи можливість найсерйознішим подумати, перш ніж вставити із завченою байдужістю, — ве-

¹ Chapelle sixties. Гра слів. Вона мала на увазі Сикстинську капелу — папську каплицю у Ватиканському палаці.

encore . « Souvent, monsieur, souvent... » À tribord, on racontait avoir vu dans le métro un jeune sans-domicile-fixe tendre la main devant un panneau où il avait écrit : « Donnez-moi de l'argent s'il vous plaît » sans aucun succès, alors qu'au bout du même couloir, un autre, tout aussi jeune, récoltait des pièces en quantité et même des billets pour avoir écrit sur le sien : « Donnez-moi de l'argent.com » ; mais le récit à la première personne était fait d'un ton si pénétré qu'on ne savait trop si c'était du lard ou du cochon, s'il fallait s'en étonner ou en sourire, d'autant que cela révélait la présence parmi les invités d'au moins un autre usager de la RATP, presque une bande. Au centre, Rémi perçut vaguement un discours pérorant sur la nécessité de privatiser les océans. Le projet lui parut si obscène qu'il ne tenta même pas de relever. Certains s'exprimaient en bâtons, d'autres en KF, quelques-uns en euros. Nul n'avait encore eu l'indécence de se plaindre du montant de ses impôts, mais à la direction dans laquelle le vent soufflait, on sentait que ça n'allait pas tarder. Certains, qui souffraient visiblement d'hernie fiscale, se disaient prêts à former les bataillons du parti des émigrés, ne s'excusant même pas de ne plus aimer la France au seul motif, sonnante et trébuchant, qu'elle leur paraissait soudain moins aimable.

Quelqu'un aurait-il prononcé un mot qui avait déclenché une réaction en cascade dans sa mémoire ? Toujours est-il que le sourire de Victoria s'imposa à nouveau. Celui qu'elle arborait à chaque fois qu'ils s'adonnaient à une pratique qu'il lui avait révélée, devinant que sa légère dilection pour un certain exhibitionnisme et son goût mesuré du danger y trouveraient leur compte. L'amour en public, en plein jour mais en cachette. Jouir sous le regard de tous mais à l'insu de chacun, rien ne l'excitait comme cette perspective. Rémi déployait toute son imagination pour inventer un nouveau scénario quand leur humeur du moment les portait à ce jeu. Les endroits ne manquaient pas. Plus l'entreprise était audacieuse, plus elle en était stimulée. Quand ils eurent épuisé l'inventaire des lieux les plus convenus, des toilettes mixtes de la mairie du XIe arrondissement au dernier rang d'une salle de cinéma, il l'avait surprise au-delà de tout espoir à deux reprises en pénétrant main dans sa main, au culot, dans le salon d'apparat, désert, du ministère de la Culture et, quelque temps après, non loin de là, de l'autre côté du Palais-Royal, dans une loge de la Comédie-Française, pendant une répétition. Fallait-il qu'ils fussent un peu bizarres

сілля. Один із гостей мав зухвалість запитати в сусідки, чи була вона вірна своєму чоловікові, коли той вирушав у справах у довгі подорожі Африкою, на що вона йому відразу ж відповіла з іще більшим зухвальством, збентежено посміхаючись: «Часто, панове, часто...» З правого борту розповідали історію про те, що бачили в метро бездомного юнака, який безуспішно простягав руку перед плакатом з написом: «Подайте, хто скільки може», інший, також зовсім молодий, збирав чималий врожай у монетах і навіть у банкнотах тільки тому, що написав на своєму плакаті: «Подайте, хто скільки може.com». Але розповідь про першу особу прозвучала таким глибоко зворушливим тоном, що ніхто не второпав, про що йдеться, про сало чи про свиню, і як реагувати, дивуватись чи сміятись, тим більше, що це виявляло присутність серед запрошених користувачів метро, принаймні ще одного, а це вже майже ватага. З центру до Ремі туманно долинала розмова про необхідність приватизувати океани. Проект видався йому таким нахабним, що він навіть не спробував зробити зауваження. Одні рахували тисячами франків, інші — євро. Ніхто ще не мав непристойності скаржитися на суму податків, але в напрямі, в якому дув вітер, відчувалось, що з цим не забаряться. Деякі з гостей, що, вочевидь, страждали податковою грижею, виявили готовність формувати батальйони з емігрантів, навіть не вибачаючись за те, що не люблять більше Францію, що через єдиний мотив — дзвінку монету — вона здалася їм раптом менш люб'язною.

Невже хтось промовив слово, яке спричинило каскадну реакцію? Чи, як завжди, він знову відчув необхідність у посмішці Вікторії? Тій, яку вона демонструвала щоразу, як вони вдавалися до практики, яку він відкрив їй, здогадуючись, що її підвищена любов до певного публічного оголення і помірна пристрась до небезпеки буде їм на руку. Кохатися в людних місцях, серед білого дня, але потай, зазнавати насолоди під поглядом усіх, але без відома кожного — ніщо не збуджувало її так, як ця перспектива. Ремі розпалював, як міг, свою уяву, придумуючи новий сценарій на випадок, коли настрої у якусь мить наблизить їх до цієї гри. Місць не бракувало. Чим відважнішою була витівка, тим більше це збуджувало Вікторію. Коли вони вичерпали список громадських місць, туалетів мерії XI округу, в останньому ряду кінотеатру, йому двічі вдалося здивувати її понад будь-які сподівання, проникаючи з нею зухвало, рука в руці, в безлюдний урочистий салон міністерства культури, а через якийсь час до ложі театру «Комеді Франсез», що знаходилась неподалік від нього, з другого боку королівського палацу. Потрібно було бути дещо

pour trouver un plaisir sans mélange dans le fait de se prendre à la dérobade, debout contre un mur, à vingt mètres, autant dire à un souffle, d'un ministre en réunion ou d'une troupe en plein marivaudage. Rien ne valait l'exaltation de ces moments où il ne tenait qu'à un fil qu'ils fussent découverts puis confondus sinon dénoncés. Mais ils plaçaient désormais la barre si haut que leur surenchère finirait par les mener à la catastrophe. Aussi mirent-ils un léger frein à leur secrète inclination. La dernière fois, c'était juste après déjeuner. Paris était obscurci par un ciel de suie. La pluie tombait sans discontinuer. Ils hélèrent un taxi porte de Versailles et, incertains de leur destination, le lancèrent dans un tour du boulevard périphérique. Le choix de l'itinéraire était déjà un programme, à la fois plus confortable et plus risqué que le centre-ville; la vitesse de la circulation autour de Paris à une telle heure leur permettait de se soustraire aux regards des automobilistes tout en redoutant les ralentissements inopinés au moindre bouchon. Quel plaisir de susciter l'indiscrétion d'autrui, quelle catastrophe de ne pas la satisfaire : on se cache avec l'angoisse de n'être pas trouvé. Porte d'Italie, ils cessèrent enfin de s'embrasser. Porte de Charenton, soudainement frileuse, elle se dissimula sous un manteau disposé en couverture afin de lui permettre de glisser ses mains sous sa jupe et de la retrousser jusqu'au nombril tandis qu'elle écartait les cuisses. Mais à partir de la porte de Vincennes, le chauffeur commença à lancer des regards de plus en plus insistants dans son rétroviseur. Peut-être doutait-il, mais cela n'en créait pas moins une promiscuité malsaine. Le troisième personnage faisait partie du jeu à condition de rester en dehors. Alors Victoria prit l'initiative de se pencher vers lui, les bras reposant sur le dos de son fauteuil, pour mettre à contribution sa connaissance des rues de la capitale. Tandis qu'elle le mobilisait par sa conversation à l'approche de la porte de Bagnolet, Rémi, tout en regardant ostensiblement le paysage qui déniait par la fenêtre, la caressait avec une désinvolture étudiée. D'autorité, sans même se retourner ni lui laisser le temps de reprendre l'initiative, elle saisit sa main gauche et l'emmena au plus profond d'elle-même durant de longs instants avant de lui suggérer l'effleurement, puis de s'abandonner à ses doigts sans cesser de feindre un intérêt soutenu pour la logique des sens interdits. Porte des Lilas, elle ondulait tellement tout en parlant d'abondance qu'il réprima à grand-peine un fou rire. Puis, après s'être tendue, son corps traversé par plusieurs secousses entre la porte de la Chapelle et la porte de Clignancourt, elle se tut enfin et posa un instant la tête sur ses mains, heureuse et apaisée, juste

дивними, аби знаходити безхмарне задоволення в тому, щоб потай віддаватися пристрасті, стоячи біля стіни на двадцяти-метровій висоті на одному натхненні, що з'явиться постать міністра в оточенні чи група манірних людей. Нічого не йшло у порівняння зі збудженням цих моментів, коли він висів на волоску, що в будь-який момент їх можуть виявити, збентежити або викрити. Але надалі вони розміщувались на перекладині, розташованій так високо, що будь-яке перегинання могло закінчитися катастрофою. Іноді їм доводилося трохи приборкувати свої таємні нахили. Останній раз це сталося якраз після обіду. Небо в Парижі було похмурим і нагадувало кіптяву. Безперервно йшов дощ. Вони взяли таксі і, вагаючись, куди їхати, пустили його в напрямку замиського бульвару. Вибір маршруту вже був певною програмою, затишнішою і, водночас, ризикованішою, ніж центр міста. Швидкість вуличного руху навколо Парижа в такий час дозволяла їм уникати поглядів автолюбителів, все ще остерігаючись раптового сповільнення при найменшій пробці. Яке задоволення збуджувати чужу нескромність, яка катастрофа не задовольнити її. Ховаєшся, сповнений тривоги, що тебе не знайдуть. Шлях в Італію, вони перестали нарешті обніматись. Шлях в Шарентон, відчувши раптово холод, вона сховалась під пальто, прикрившись так, щоб він міг руками прослизнути під її спідницю і підібрати її аж до пупка, а вона тим часом розсувала стегна. Але, починаючи з дороги на Вінсен, водій почав кидати дедалі настирливіші погляди в дзеркало. Можливо, він про щось здогадувався. Від цього нездорова шокуюча близькість не ставала меншою. Третій персонаж брав участь у грі за умови залишатись поза нею. Вікторія виявила ініціативу, нахилившись до нього, руки на спинці сидіння, щоб скористатись своїм знанням вулиць Парижа. В той час, як вона мобілізувала його сили своєю розмовою при наближенні до шляху в Баньолет, Ремі пестив її з відпрацьованою невимушеністю, підкреслено розглядаючи пейзаж, який відкривався у вікні. Навіть не обернувшись і не давши йому часу, щоб взяти ініціативу в свої руки, вона насильно схопила його ліву руку і ввела її якомога глибше в себе. Минув певний час, перш ніж вона спонукала його до легкого дотику, потім довірилась його пальцям, не перестаючи симулювати підвищений інтерес до логіки заборонених почуттів. Дорога на Лілас, вона легенько звивалась і водночас говорила щось експромтом, у зв'язку з чим він ледве придушив божевільний сміх. Згодом її напружене тіло здригнулось від поштовхів (це сталося між воротами Шапель і Клінанкур), і вона нарешті замовкла, щаслива і вгамована. В якусь мить вона поклала го-

dans le dos du chauffeur vaincu par son épuisante curiosité de la topographie parisienne.

Et ce soir, Rémi se retrouvait dans un dîner non loin de la porte de Champerret où le taxi les avait débarqués légèrement titubants. Il souriait à cette seule pensée mais nul autour de la table n'aurait pu deviner l'origine de son doux flottement. Son esprit réincarné dans un portrait d'ancêtre suspendu entre deux monochromes rouges, il observait désormais le conclave avec le détachement de celui qui n'en aurait été l'un des acteurs que pour mieux l'espionner. Il se prenait pour l'aïeul des Forceville. Une telle projection dans le temps et dans l'espace le dotait d'un recul suffisant pour juger tant de la décadence de cette famille jadis glorieuse que de la somme de grandes hypocrisies et de petites trahisons à l'œuvre dans cette pièce.

Il ignorait certains noms mais ça ne l'empêchait pas d'identifier sans trop se tromper les uns et les autres. Le microcosme représenté ce soir-là était si naturellement typé, pour ne pas dire archétype, que l'on pouvait désigner chacun de ses membres par son nom d'espèce. Il suffisait de prêter l'œil et l'oreille, et de les prendre l'un après l'autre en considérant l'ovale de la table comme celui d'un cadran de montre. La dissipation des états civils faisait saillir vices privés et vertus publiques avec une acuité inégalée. De toute façon, il est toujours délicat de déplier un nom.

Chacun son rôle. Un froncement de sourcils aussi bien qu'un tremblement de terre auraient pu les en faire sortir. Ça tenait à presque rien. C'est pourquoi nul n'était prêt à y renoncer si facilement. Il y avait La Sportive, blonde au teint légèrement hâlé, un corps où tout était parfaitement en place dans les quantités recommandées par les magazines féminins et les proportions suggérées par les magazines masculins, le rire adorablement mutin, qui donnait le change avec brio mais semblait se ficher royalement de tous les enjeux. Rémi, avec qui elle avait eu jadis une liaison, lui renvoyait ses sourires de l'autre bout de la table. Des signes d'une nature insoupçonnée, secrètement scellée par une complicité acquise en se chevauchant dans un lit. Après, quoi qu'il arrive, on ne se regarde plus de la même manière. On est connivents pour toujours puisque, en toutes choses, et plus encore en amour, on n'oublie jamais les premières fois. Leur intimité avait façonné un monde de souvenirs communs qui avait survécu à leur séparation ; il aurait toujours plus d'indulgence pour le désir que pour l'hypocrisie. Le goût de

лову на його руки, якраз у спину водієві, переможеному її виснажливою зацікавленістю паризькою топографією.

Цього вечора Ремі був на вечірці неподалік від дороги на Шампере, де вони з Вікторією вийшли із таксі злегка похитуючись. Він усміхався від однієї цієї думки, але ніхто за столом не міг, очевидно, здогадатися про причину його солодкого похитування. Оскільки його дух перевтілювався в портрет предка, що висів між двома зображеннями, виконаними червоним кольором, то він віднині спостерігав конклав з прив'язаністю того, хто був одним з акторів, тільки щоб краще шпигувати. Він уявляв себе предком сім'ї Форсевіль. Такий стрибок у часі і просторі дозволяв йому на відстані краще судити як про занепад цієї, колись славетної сім'ї, так і про сукупність великих лицемірств і маленьких зрад у стінах цієї кімнати.

Він не знав багатьох прізвищ, але це не заважало йому ідентифікувати, майже не помиляючись, одних та інших. Оскільки мікрокосм, представлений цього вечора, був типовим, щоб не сказати архітиповим, то це дозволяло дати кожному із гостей прізвисько, яке б йому відповідало. Для цього достатньо було уважно дивитись і слухати, розглядаючи овальний стіл, як циферблат годинника. Розсіювання суспільних станів змушувало особисті недоліки виступати назовні з незрівнянною гостротою. Принаймні, Ремі завжди був делікатний у розкритті імені. Кожному своя роль. Щоб примусити недоліки вийти, знадобилось не тільки насуплювання брів, а й землетрус. Оскільки все це відбувалося незалежно від чогось, ніхто з гостей не був готовий так легко відмовитись від цього. Серед запрошених була білява спортсменка з ледь засмаглим обличчям, тілом, де все було на місці, в кількостях, рекомендованих жіночими ілюстрованими журналами, та пропорціях, нав'язаних чоловічими ілюстрованими журналами, з чудовим непокірним сміхом, що дуже пасував їй, але, здавалось, глузував з усіх по-королівському.

Ремі, з яким вона мала колись зв'язок, посилав їй з іншого кінця столу посмішки, знаки, зрозумілі тільки їм, які вони таємно скріпили набутою співучастю, віддаючись пристрасті в ліжку. Врешті, як би там не було, вони вже не дивляться одне на одного так, як раніше. Вони вже зближені назавжди, бо у всьому, а тим більше в коханні ніколи не забуваєш того, що відбувалося вперше. Їхня інтимна близькість створила світ спільних спогадів, що пережив їхній розрив; Ремі завжди матиме більше поблажливості до бажання, аніж до лицемірства. Присмак цієї потаємної свободи був

cette liberté dérobée leur était encore des plus doux. Entreprise par la plupart des hommes de la soirée malgré la présence de son mari, elle venait juste de remettre à sa place un mufler qui avait le mauvais goût de gloser sur la frigidité féminine en lui rétorquant qu'il n'y a pas de femmes frigides, que des mauvaises langues. Au vrai, son visage reflétait pour qui savait le lire l'expression si particulière de celles qui vivent dans le péché, véniel ou mortel, *ad libitum* selon les saisons. Une manière de regarder les hommes puis de se laisser désirer par eux. D'engager la conversation sur un rien et de s'en dégager sur une promesse. Une aptitude à s'isoler en public dans une bulle imaginaire pour s'abandonner quelques instants à une rêverie d'une sensualité insoupçonnable. Un désir irréprouvable de ne plus rien laisser passer qu'on puisse un jour regretter. Une audace qui peut mener très loin. Mais vit-on vraiment dans le péché quand on s'envoie en l'air le mardi avec son prof de gym et le vendredi avec son prof de golf ? On poursuit sa leçon par d'autres moyens. Ça ne porte pas à conséquence. D'autant qu'à la fin on paie toujours. Ce qui remet chacun à sa vraie place. Juste un péché mignon.

À sa gauche, L'Aristocrate, le plus simple de tous les convives, qui faisait grâce à la société de tous les courants d'air et rallonges de son patronyme pour n'en conserver que le principal, celui qui suffisait à le distinguer. La courtoisie faite homme, un charme indéniable, un quant-à-soi admirablement tenu, la mesure incarnée quels que fussent la situation ou le propos, juste un peu de tout en tout, mais pathétique tant il paraissait écrasé par son éducation. Sa politesse d'un autre âge. Même sa patience relevait de l'anachronisme. Tant et si bien que ses trop bonnes manières dressaient un mur d'obstacles entre lui et les réalités du siècle de l'urgence. Elles lui faisaient accomplir en un délai infiniment long ce que d'autres réalisaient en un instant. Son problème, ce n'était pas le peuple, ni la roture, dont il s'accommodait avec élégance, mais le temps.

À côté de lui, sans étiquette et pour cause, Marie Laredo. Quoique L'Avocate lui aille bien. Plus Rabaut-Pelletier que jamais. Non qu'elle ait jamais eu honte de ce mariage. C'était son choix contre celui de sa famille. Elle l'assumerait totalement, dût-elle découvrir en bout de course qu'une femme n'engage pas sa vie uniquement parce qu'à vingt-cinq ans elle a cru avoir trouvé le parfait antimodèle de son père. Mais si, dans un tel

для них одним із найсолодших. Не обділена увагою більшої частини чоловіків на вечірці, попри присутність власного чоловіка, вона дійшла до того, що посадила поруч з собою нечому, який мав погану звичку розводитися про жіночу фригідність, доводячи, що немає фригідних жінок, а є погані язички. Насправді її обличчя мало вираз — для тих, хто вміє це прочитати, — притаманний жінкам, які живуть у грішку або смертному гріху, *ad libitum*¹ відповідно до пори року. Вона любила поглядати на чоловіків, залишаючи собі бажати кращого за них. Заводити розмову про будь-яку дрібницю і звільнитись від цього обіцянкою. Була схильна усамітнюватись на людях в увялій світ, щоб поринути на деякий час у мрії неспілкуваної чуттєвості. Мала непереборне бажання не проминути нічого, за чим би потім жалкувала. Відвагу, яка може завести дуже далеко. Але чи справді живеш у гріху, коли у вівторок вирушаєш на свіже повітря з викладачем гімнастики, а в п'ятницю — з викладачем гри в гольф? Хіба це не продовження уроку іншими способами? Адже це не призводить до серйозних наслідків. Тим більше, що в кінці завжди доводиться платити. Що ставить кожного на його справжнє місце. В міру грішка.

Ліворуч Аристократ, найзвичайніший з гостей. Якою б різношерстою не була публіка, він звільняв усіх від свого імені по батькові, зберігаючи тільки основне, якого було достатньо, щоб його розрізнити. Це була сама ввічливість у подобі чоловіка, незаперечний шарм, чудово підтримувана стриманість, втілена міра незалежно від ситуації чи приводу, міра в усьому, але водночас зворушливість, бо він здавався роздавленим вихованням. Це була ввічливість інших часів. Навіть його терпіння належало до анахронізму. Прекрасні манери цього чоловіка створювали стіну перешкод між ним і реальністю стрімкого століття. Вони змушували його виконувати нескінченно довго те, що інші робили миттєво. Його проблемою був не народ, не різночинці, до яких він пристосовувався, проявляючи неабияку витонченість, а час.

Поруч з ним, без ярлика, з відомої причини, Марія Ларедо, хоча їй добре б пасувало прізвисько Адвокат. Більше, ніж будь-коли, Рабо-Пелетьє. Не можна сказати, що вона соромилася цього шлюбу. Це був її вибір всупереч вибору сім'ї. Марія повністю брала це на себе, і чи повинна вона була виявити в кінці гонки, що не покладає ні на кого відповідальності за власне життя тільки тому, що у двадцять п'ять років вирішила, що знайшла чудову антимодель свого батька. Авжеж, у такому середовищі мадам Рабо-Пелетьє не

¹ За бажанням (лат.).

cercle, Me Rabaut-Pelletier n'affichait pas l'orgueil des siens, où le ferait-elle ?

Poursuivons. À sa droite Le Bronzé. Il l'est toute l'année. Paradoxalement, quand il était encore avocat, il avait l'air un peu plus blanc. Depuis qu'il a quitté le barreau pour monter une société d'investissement dans le multimédia, il semble poursuivi en permanence par des rayons invisibles. Été comme hiver. D'ailleurs il sent la douche. Le fait est qu'il se trouve en vacances la moitié de l'année. En tire une morgue considérable. Surtout quand il revêt son smoking, pardon, son noir de travail. À l'observer et à l'écouter, on se dit que, manifestement, il n'est pas animé par la haine de soi. À dû s'enrichir à ses débuts en lançant une souscription en faveur de la veuve du soldat inconnu, mais n'aime pas qu'on le lui rappelle, non plus que ses origines sociales. On sent qu'il a quitté récemment la cuisine pour être invité à la table du maître. Le genre de personnage qui est le premier à crier « Remboursez ! » à la fin d'un spectacle où il a été invité. Il est à l'image des grands bals de notre temps : des soirées médiatisées, sponsorisées et défiscalisées. Mais sa superbe ne tient qu'à ses béquilles technologiques. Qu'on lui cache son téléphone portable et ses cartes de crédit pendant quarante-huit heures et l'homme devient légume. Capable de vous entretenir quarante minutes d'affilée des difficultés à trouver un anneau pour son bateau à Cannes ou Saint-Tropez, il réussit à mobiliser l'attention par une étude comparée des plages privées du littoral méditerranéen et de la côte landaise saison par saison. Au vrai, un tel individu est indispensable, car dans ce monde ils sont tous peu ou prou atteints du même syndrome. La seule métaphysique à laquelle ils soient accessibles est balnéaire. D'où venons-nous ? De la montagne. Où allons-nous ? À la mer. Ils ont la passion de la villégiature, passée et à venir, sujet inépuisable et en constant renouvellement, auquel ils consacrent une grande part de leur conversation.

L'Intellectuelle, à sa gauche, n'est pas en reste. Grande bourgeoise qui s'est longtemps cherchée, si l'on en juge par le caractère hétéroclite des diplômes qu'elle dit avoir accumulés, elle ne semble pas vraiment s'être trouvée. Se dit volontiers mélancolique, plus distingué que déprimée, qui fait trop pharmaceutique. Il n'est pas nécessaire de lui gratter longtemps l'inconscient pour s'apercevoir qu'elle en veut encore à sa mère de lui avoir infligé la vie. Convaincue d'avoir raté l'éducation de son fils unique du

афішувала свого чоловіка, гордість його близьких. Де вона це робитиме?

Продовжимо. Праворуч від неї — Бронзовий. Він такий цілий рік. Парадоксально, але коли цей чоловік працював адвокатом, то виглядав трохи білішим. Складається враження, що відтоді, як він залишив професію адвоката для впровадження мультимедіа в маси, його постійно переслідує невидиме проміння. Як влітку, так і взимку. До того ж від нього пахне душем. Річ у тім, що він по півроку буває у відпустці. В автомашині поводить дуже пихато. Особливо, коли вдягає смокінг, вибачте, свій чорний робочий смокінг. Спостерігаючи за ним і слухаючи його, скажеш, що він не обділений любов'ю до себе. З тих, хто прагне збагатитись, вперше ставлячи свій підпис на користь вдови невідомого солдата, але не любить, щоб йому нагадували про це, а тим більше, про його соціальне походження. Відчувається, що він недавно покинув кухню, щоб бути запрошеним за стіл господаря. Це той образ персонажа, який першим кричатиме в кінці вистави, на яку його запросили: «Поверніть назад гроші». Він у кадрі великих балів нашого часу: посередницьких, спонсорованих вечорів. Але його гординя залежить тільки від технологічних підпорок. Спробуйте сховати від нього мобільний телефон і кредитні картки на сорок вісім годин, і людина перетворюється на овоч. Здатний розважати вас сорок хвилин поспіль розмовою про те, як важко знайти бухту для його судна в Каннах чи Сен-Тропез, він зміг привернути увагу порівняльною характеристикою приватних пляжів на узбережжі Середземного моря і узбережжі Ланди, сезон за сезоном. Насправді такий індивідуум є необхідним, бо в цьому світі всі вони більше чи менше вражені одним і тим же синдромом. Єдина метафізика, якій вони були б доступні, — бальнеологічна. Звідки ми приходимо? З гори. Куди ми йдемо? В море. Вони мають пристрасть до курортного життя, того, яке було, і того, яке буде. Цьому невичерпному сюжету, що перебуває в постійному оновленні, вони присвячують значну частину своєї розповіді.

Інтелектуалка, ліворуч від нього, не залишиться в боргу. Представниця великої буржуазії, яка довго себе шукала, якщо судити з буйного розмаїття дипломів, нагромаджених нею, як вона сама каже, але попри все те не справляє враження людини, що знайшла своє місце в житті. Охоче називає себе меланхолічкою, скоріше витонченою, ніж пригніченою, що робить її надто фармацевтичною. Немає необхідності довго пиляти її за несвідомість, аби здогадатись, що вона ще хоче до мами, щоб звалити на неї своє життя. Переконалась, що виховання єдиного сина не вдалося в той день, коли дізна-

jour où elle a su que Ralph Lauren était son écrivain préféré. Tout en elle passe par le filtre de la connaissance. Sait beaucoup de choses mais rien de plus. Si elle n'avait pas entendu parler de l'amour, elle ne serait jamais tombée amoureuse. Son langage est d'une grande précision. Chacun de ses mots restitue la réalité matérielle d'une chose. Prête à considérer comme une œuvre conceptuelle de tout premier ordre une retransmission, intégrale et sans commentaire, des internationaux de Roland-Garros sur France Culture : ploc... ploc... ploc... ploc-ploc... clapclapclap-clapclap!... 15-30... Un peu de silence, s'il vous plaît... ploc... ploc... S'intéresse à tout, peut parler de tout, en plusieurs langues. De la nécessité de restreindre l'accès de l'internaute moyen à la séquence génétique complète du virus de la variole. De l'intérêt de restaurer la rhétorique du Grand Siècle pour jouer enfin *Mithridate* comme la pièce le mérite. De la proscynèse qui fit que Rembrandt représenta presque toujours dans ses dessins un homme en position dominante par rapport à une femme en état de prosternation. Ou des répercussions financières entraînées par l'expiration imminente du brevet exclusif sur l'agent actif du Prozac. Psychologue dans un centre médical d'une banlieue défavorisée comme d'autres sont visiteurs de prison, elle visite ses malades à la manière des dames de charité avec leurs indigents. Les vacances, elle n'y est pas hostile. Mais elle dénoncera la futilité d'un farniente qui exclut livres, musées, expositions et concerts. Trop prévisible de toute façon. N'a de cesse d'aiguiller la conversation sur le dernier film ou la dernière pièce. Confond culture et actualité culturelle. Ayant appris à lire, elle tient à amortir son investissement, elle aussi. Rémi se félicite d'être placé hors d'atteinte. Si elle savait son itinéraire, elle ne le lâcherait pas de la soirée. Il préfère encore subir l'improbable babil du phénomène qui a inventé de transformer les apothicaires en pompe à fric, laquelle est de toute façon trop refroidie par son autisme pour lui adresser encore la parole

Le Chasseur. Dans le civil, il est administrateur judiciaire. Preuve de son ascension sociale, il a depuis longtemps troqué sa casquette Bigeard contre une Motsch en tweed aussitôt commandée par dizaines à ses mesures, qu'il ne retire que pour se coiffer de la bombe. On l'imagine dans son manoir, recevant ses relations dans un salon aux murs et plafonds tapissés de massacres de cerfs. Il espère être accepté par un équipage dont l'un de ses clients est membre et rêve de recevoir un jour le bouton de veneur. En attendant, il ne se contente pas de faire haut et fort

лася, що його улюблений письменник Ральф Лорен. Усе в ній проходить через фільтр ерудиції. Знає багато речей, але не більше того. Коли б вона не чула розмов про кохання, то ніколи б не закохалася. Її мова вирізняється великою точністю. Кожне з її слів повертає предметові матеріальну реальність. Ладна розглядати як першокласний концептуальний твір повну і без коментарів ретрансляцію інтернаціональних слів Роллана-Гарро на каналі Франція-Культура: клац... клац... клац... клац-клац... хлюпхлюпхлюпхлюпхлюп!... 15—30... Трошки тихіше, будь ласка... клац... клац... Цікавиться всім, може говорити на будь-яку тему на багатьох мовах. Про необхідність обмежити доступ середнього інтернавта до повного генетичного коду вірусу віспи. Про зацікавленість відновити риторичку великого століття, щоб грати, на решті, «Мітридат», як цього заслуговує п'єса. Про те, що Рембрандт майже завжди у своїх картинах зображував чоловіка в домінуючому положенні, а жінку — в стані низькопоклонства. Чи про фінансові наслідки, спричинені неминучим закінченням ексклюзивного патенту на головний інгредієнт Процак. Психолог у медичному центрі передмістя. Оскільки працівники центру є відвідувачами в'язниці, вона відвідує своїх хворих подібно до сестер милосердя. В неї немає неприязні до вихідних. Але вона засудить нікчемність дозвілля, яке виключає книги, музеї, виставки, концерти. Принаймні, надто передбачувана. Не заспокоїться, поки не спрямує розмову на останній фільм чи п'єсу. Вражає своїми пізнаннями в галузі культури і останніми культурними новинками. Скидалось на те, що, навчившись читати, вона заморозила не тільки свій капітал, але й себе саму. Ремітишився, що сидить поза її досяжністю. Коли б вона знала про його експедиції, то не відпустила б з вечірки. Він вважав за краще терпіти неймовірну балаканину пані Феномен, яка знайшла спосіб перетворити аптекарів на загібачів грошей. Ця особа, принаймні, надто охолоджена своїм аутизмом, щоб розмовляти з ним.

Мисливець. У цивільному житті — судовий адміністратор. Доказом його соціального сходження є те, що він давно змінив свій кашкет Біжара на твідовий кашкет Мотча, відразу ж замовлений десятками епігонів, якого він виймає, тільки щоб прикритися ним від бомби. Його уявляєш у середньовічному замку, де він приймає знайомих у салоні, стіни і стеля якого обвішані оленячими рогами. Цей пан сподівається, що його візьмуть у команду, членом якої є один із його клієнтів. І мріє отримати якогось дня значок псового мисливця. У вільний від полювання час він не задовольняється розхвалюванням ритуалу спуску собак. Не може утриматись, щоб не

l'éloge du rituel des laisser-courre. Il ne peut s'empêcher d'en rajouter en sonnait l'hallali contre les ennemis de toute chasse. Le nouveau converti se croit toujours tenu d'en faire plus que tous les autres réunis. Donc, d'en faire trop, ce qui rend vulgaire tout ce qu'il touche. Si sa famille avait quelque illustration, ce qu'à Dieu ne plaise, on ne dirait pas qu'il descend de ses ancêtres, mais qu'il en dégringole.

L'Aristocrate, qui a appris à marcher en suivant les chiens de son grand-père dans les battues solognotes, sourit sans commenter. Mais sa moue était bien plus éloquente que toute critique. Il capta aussitôt l'agacement de Rémi, le seul à ne pas écouter béatement le discours de l'arriviste des futaies. Il se pencha à travers la table et, à voix basse :

« Vous ne supportez pas, n'est-ce pas ?

— Pour moi, tout cela se réduit à un mot sauvage de Wilde. Vous souvenez-vous de la manière dont il résumait la chasse à courre ? demanda-t-il malicieusement.

— Je suis tout ouïe...

— L'innommable à la poursuite de l'immangeable.

— C'est ce que je redoutais », fit L'Aristocrate, beau joueur, en se redressant.

Puis, incapable de réprimer un rire intérieur, il lâcha assez fort pour interrompre la péroraison dominante :

« Ah, Oscar!

— Qui ça ? demanda Le Chasseur.

— Quelqu'un, fit L'Aristocrate en désignant Rémi du menton, vous me pardonnerez, je l'espère, cette inélégance mais c'est entre monsieur et moi, une *private joke*. »

À ses côtés, La Femme de Quelqu'un. Rien d'autre ne la situe. Un visage à la fois inexpressif et saturé d'expressions. On ignore sa profession. Si toutefois elle en a une, elle n'insiste pas. Agréable, souriante, d'un contact aisé, elle vit dans l'ombre de son mari et officiellement s'en contente. Préfère se faire oublier. Du moins dans ce cadre. Sa vraie vie est ailleurs. À l'insu de tous. Mais où ? Nul n'en saura rien ce soir et tous les autres soirs. Un complet mystère que cette présence si discrète qu'on la croirait décorative et insignifiante, même s'il est entendu que le mystère peut aussi bien dissimuler l'être que le néant. Mais, à l'observer, on se dit que certaines vérités s'écoutent mieux quand elles sont chuchotées qu'elles ne s'entendent quand elles sont proclamées.

продемонструвати супротивникам полювання крик мисливця «улюлю». Новонавернений вважає себе людиною, яка робить більше за всіх, разом узятих. Така зухвалість робила вульгарним усе, чого він торкався. Якщо його сім'я була хоч трохи знаменитою, то боронь Боже сказати, що він наслідуює своїх предків, скоріше, що стрімголов летить униз.

Аристократ, який навчився ходити в супроводі собак свого дідуся в солонські¹ облави. Посміхається без будь-якого приводу. Його незадоволена гримаса була не тільки красномовною, а й критичною. Він одразу ж відчув роздратування Ремі, єдиного, хто не слухав блаженно промову кар'єриста-вискочки. Нахилившись до нього через стіл, він запитав тихо:

— Мені здається, ви не терпите цього?

— Для мене все це скорочується до єдиного слова *Wilde*. Ви пригадуєте, як він розповідав про полювання з хортами, я маю на увазі манеру викладу? — запитав Ремі хитро.

— Я весь увага...

— Нечуваний у гонитві за неістивним.

— Те, чого я побоювався, — відповів Аристократ, прекрасний гравець, випрямляючись. Потім, не здатний придушити внутрішній сміх, сказав досить голосно, щоб перервати домінуючу заключну частину промови: — О, Оскар!

— Хто це? — запитав Мисливець.

— Дехто, — відповів Аристократ, вказуючи підборіддям на Ремі, — я сподіваюсь, ви мені вибачите за відсутність елегантності, але це, між паном і мною кажучи, *private joke*².

Поруч з ним — Дружина Декого. Нічим особливим не вирізнялась. Обличчя невиразне і водночас пересичене виразністю. Професія невідома. Якщо тільки вона її має, бо не наголошує на цьому. Приємна, усміхнена, невимушена в розмові, вона живе в тіні свого чоловіка і офіційно цим задовольняється. Воліє нічим не перейматися. Принаймні, в цьому оточенні. Її справжнє життя проходить в іншому місці. Таємно від усіх. Але де? Ніхто нічого про це не дізнається ні цього вечора, ні наступних вечорів. Її скромна присутність, яку можна було вважати декоративною і незначною — навіть якщо розумієш, що і таємниця може маскувати істоту, а не тільки нікчемність, — таїла в собі загадковість. Спостерігаючи за нею, скажеш, що до деяких істин, які не сприймаються, коли проказані вголос, прислуховуються більше, якщо вони мовлені пошепки.

¹ Солонь (Sologne) — місцевість поблизу Парижа, відоме місце полювання.

² особиста справа кожного (англ.)

Le Cynique. Intelligent, rapide, cultivé, vif, drôle, nerveux, impatient. Du genre à lire la notice de fonctionnement pour tromper l'ennui dans un ascenseur. Peut être agressif en société, juste pour rendre l'atmosphère plus tonique, sinon plus tendue. Assez vicieux pour imposer le mal tout en suggérant le remède. Fait songer à ce diplomate russe qui s'était taillé une belle réputation dans les cocktails en se plaignant régulièrement, à mots couverts, de l'étroitesse des Françaises. Juste assez snob pour arriver en retard à ses propres dîners. Vit dans la terreur de n'être pas incompris. Rien ne résiste à sa détestation du genre humain, alors à quoi bon toutes ces qualités ? Sa vision du monde est plus que désenchantée. Elle tourne tout en dérision. Rien à sauver. Le fait est que rien ne survit à son nihilisme. Une hécatombe dont il vaut mieux rire. Assure avoir trouvé dans le supporter de football le chaînon manquant entre le singe et l'homme. Capable de glisser dans la conversation sur un ton badin que Hitler s'est suicidé quand il a reçu sa note de gaz. Rien de plus facile pourtant que de le désarçonner. Une petite bombe à retardement et ce serait la panique ce soir dans son couple. Des hurlements à réveiller les voisins. Il suffirait de glisser quelques préservatifs dans sa poche, cela ferait plus d'effet que des sachets de poudre. Mais il s'en tirera toujours car il a le verbe de son côté. Épuise avant d'être épuisé comme tous ceux qui s'épanouissent dans le conflit. Celui qui écrira un reportage sur sa vie conjugale ne devra pas être chroniqueur mondain mais correspondant de guerre.

Plus loin, La Créature. Bien faite et encore mieux refaite. Ses formes sont l'œuvre d'un artiste. Elle n'était pas belle, elle était pire. Rémi n'aurait voulu la déshabiller que pour tenter de déceler la signature du chirurgien quelque part dans l'inachevé, derrière un repli, sous une ride. Le fait est que nulle autre qu'elle autour de cette table n'a les seins aussi triomphalement dressés au-dessus de l'assiette. Toutes les autres les ont en dessous du niveau de la mer. Les plus jalouses de ses rivales la considèrent comme un produit d'appel de la Silicon Valley, ou l'évoquent avec mépris comme un OPM (organisme plastiquement modifié). Les autres, des messieurs il est vrai, ne résistent pas à l'incarnation de leur fantasme éternel. Surtout s'il s'avère qu'en sus d'une silhouette lipposculptée par un virtuose de la canule, ledit fantasme a quelque chose entre les oreilles, recollées il est vrai. On persifle sur son passage, mais persiflerait-t-on dans le dos

Цинік. Інтелігентний, швидкий, освічений, запальний, дивний, нервовий, нетерплячий. З тих, хто від нудьги в ліфті читає правила користування ліфтом. Може бути агресивним у товаристві, якраз щоб надати атмосфері більшого тону, якщо не більшої напруги. Досить порочний, щоб нав'язати хворобу, тут же підказуючи ліки. Нагадає одного російського дипломата, який змивав хорошу репутацію коктейлями, постійно нарікаючи натяками на вузькість плечей і грудей французенок. У нього стане снобізму, щоб перебувати із запізненням на власні вечірки. Живе у страху, що його не зрозуміють. Перед його ненавистю до роду людського ніщо не встоїть. Отже, для чого всі ці якості? Його бачення світу — більш, ніж розчарування. Воно перетворює все на жарт. Йому нічого приховувати, бо в пам'яті не залишилось нічого, що пережило б його нігілізм. Гетакомба, у зв'язку з чим краще посміятись. Запевнює, що знайшов у болітників футболу відсутню ланку між мавпою і людиною. Здатний вставити в розмову жартівливого характеру, що Гітлер покінчив життя самогубством, коли отримав рахунок за газ. Однак немає нічого легшого, як вибити його із сідла. Невеличка бомба сповільненої дії, і його подружній парі забезпечена паніка цього вечора. Крики, які розбудять сусідів. Досить засунути в кишеню декілька презервативів. Це справить більше враження, ніж пакетик з порошком. Але він завжди виплутується, коли говорить від себе. Вичерпується ще до того, як вичерпаний, як і всі ті, хто проявляється в конфлікті. Той, хто писатиме нарис про його подружнє життя, повинен бути не світським хронікером, а військовим кореспондентом.

Трохи далі — Створіння. Добре збудована, а ще краще перебудована. Її форми — витвір художника. Вона не була гарною, вона була гіршою. Ремі не хотілось її роздягати в намаганні виявити де-небудь за складкою під зморшкою підпис хірурга. Справа в тому, що ніхто інший, крім неї, за цим столом не має таких тріумфально піднесених над тарілкою грудей. У всіх інших вони нижче рівня моря. Найзаздрісніші із суперниць дивляться на неї, як на продукт Силіконової долини. Чи згадують її зі зневагою, як ПМО (пластично модифікований організм). Інші, щоправда, представники чоловічої статі, не мають нічого проти втілення їхнього вічного образу. Особливо, якщо виявляється, що до того ж над силуетом попрацював віртуоз порожнистої голки. Вищезгаданий образ, проте, має щось між вухами приклеєне. Їй услід сміються, але чи сміятимуться в спину чоловікові, який перетворить свою голову на город, додасть більшої густоти віям чи

d'un homme qui se ferait pousser un potager sur la tête, relever les paupières et raboter le menton ? Et si cela se savait, que dirait-on de ces hommes atteints de dymorphobie, tant la longueur ou le diamètre de leur sexe les obsède ? Ou de ceux qui, avançant en âge et ne supportant pas que l'enveloppe de leurs parties génitales se distende, subissent un lifting de la peau scrotale. Si elle avait été vulgaire, la Créature délicieusement formée aurait arrangé tout le monde. Telle quelle, elle leur posait problème, ce dont Rémi se réjouissait secrètement.

Le Prince Consort. Époux d'une femme qui a très brillamment réussi, il n'a pas droit à l'existence. À la maison, il doit regarder sur Canal +, en cachette, dans la nuit de samedi à dimanche, l'émission qui en complexe beaucoup et en rassure quelques-uns, et se reporter fébrilement sur une chaîne diffusant un documentaire animalier, programme presque aussi bestial, dès qu'elle entre dans la pièce. Uniformément terne, comme son costume. À croire que toute sa madère grise s'y est réfugiée. Capable de s'envoyer des lettres anonymes pour mettre un peu de piquant dans sa vie. Semble anéanti par sa charge auprès d'elle : faire-valoir, chauffeur, secrétaire, porte-valises... Occupe pourtant une place enviable dans la haute fonction publique. Il n'empêche : ici, il n'est que le mari de. N'ose plus dire un mot de crainte d'être publiquement rappelé à l'ordre. Ecrasé, il finit par bégayer alors qu'à son bureau il s'exprime parfaitement. Inhibé en société par la force des choses. Pathétique. Est-ce aussi violent quand la domination s'exerce dans le sens contraire ? Rien de moins sûr. Ce qui le sauve : il semble parfois ruminer une vengeance qui étonnera le monde.

La Divorcée. La meilleure amie d'Aude Forceville. Elles avaient fait leurs études ensemble, prêté serment ensemble, été engagées comme collaboratrices ensemble, s'étaient associées ensemble. Mais celle-ci a décidé seule de quitter son mari. Non pour un amant mais pour respirer enfin. Au bout de dix ans. Tant pis si toute séparation est sauvage et tout divorce sordide. On verra si le spectre de la solitude est au bout du bout du chemin. Elle ignore encore ce que c'est que de rentrer de week-end et de s'apercevoir que personne n'a appelé. Que pendant quarante-huit heures nul ne s'est préoccupé de savoir si elle était vivante. Rien n'est cruel comme le mutisme du répondeur-enregistreur, inhumain car mécanique. Pour l'instant, elle jouit d'une forme inédite de bonheur. Trop tôt pour qu'elle ait la sale im-

відшліфує підборіддя? Хто скаже щось, якщо це тільки відомо, про чоловіків, уражених деморфобією, яких невідступно переслідує довжина і діаметр їхнього прутня? Чи про тих, хто, випереджаючи час, зі страху, що оболонка геніталій розтягнеться, робить підняття шкіри мошонки. Коли б вона була вульгарною, це влаштувало б увесь світ. Але насправді це чудово побудоване створіння було загадкою для інших, з чого Ремі таємно тішився.

Принц-консорт. Одружений з жінкою, яка зробила блискучу кар'єру, він не має права на існування. Вдома він мусив дивитися на Каналі +, потай, вночі з суботи на неділю, передачу, яка в багатьох викликає комплекси, а інших заспокоює. І перемикати гарячково на документальний фільм про тварин, програму майже таку ж тваринну, щойно дружина заходила до кімнати. Такий же тьмяний, як і його костюм-трійка. Можна було подумати, що вся його сіра речовина сховалась там. Здатний посилати собі анонімні листи, щоб внести трохи пікантності в своє життя. Здається роздавленим тягарем, який змушений нести поруч з нею: джерело доходу, шофер, секретар, носильник. Обіймає високу державну посаду. Однак на вечірці він тільки чоловік N. Не наважується вимовити жодного слова зі страху, що його поставлять на місце при всіх. Розтоптаний, він дійшов до того, що почав затинатися, тоді як на роботі розмовляє чудово. Загальмований у товаристві через обставини. Зворушливий. Можливо, несамовитий, коли влада здійснюється у зворотному напрямі? Немає нічого менш надійного. Те, що його рятує: іноді здається, що він обдумує помсту, яка здивує світ.

Розлучена. Краща подруга Од Форсевіль. Вони разом вчилися, разом прийняли присягу, разом були прийняті на роботу як співробітники, разом вийшли заміж. Але ця вирішила сама покинути чоловіка. Не заради коханця, а нарешті щоб вільно зітхнути. Після десяти років спільного життя. Тим гірше, оскільки будь-яке розлучення є диким, а кожне розлучення — брудним. Побачимо, чи не переслідуватиме її привид самотності на кінцевому відтинку її шляху. Вона ще не знає, що значить повернутися після вихідних і виявити, що ніхто не зателефонував тобі. Що упродовж сорока восьми годин ніхто не занепокоївся і не спромігся дізнатися, чи ти жива, бо немає нічого жорстокішого, від нелюдського, механічного, мовчання автовідповідача. Зараз вона насолоджується небаченим щастям. Ще надто рано, щоб у неї склалося огидне враження, ніби вона на базарній площі. Насправді вона тільки-но перескочила Рубікон з дочкою під

pression d'être sur le marché. Il est vrai qu'elle vient juste de franchir le Rubicon, sa fille sous le bras. S'apprête malgré tout à retrouver des habitudes de quasi-célibataire. Elle est rayonnante. Son parfum : celui de la liberté retrouvée. Son audace et son indépendance, fussent-elles passagères, ont quelque chose d'insolent. C'est peu dire que les autres les lui envient. D'autant qu'elles voient désormais en elle une vraie rivale. Si toutes sont plus ou moins disponibles dans leur tête, elle l'est plus encore.

L'Homosexuel. Sait qu'on le sait et s'en fiche tant que nul n'a l'indélicatesse de le rappeler comme on pointe une maladie honteuse. Fût-ce allusivement. Ce serait pire, car rien ne meurtrit en profondeur comme l'insinuation. Ça rend suspect en général et coupable en particulier, même s'il n'y a pas de quoi. Ne fait pas son âge. Facilement dix ans de moins. Forcément, quand on se consacre à soi. À autant d'esprit que de caractère. Spirituel, ce qui se traduit par une certaine cruauté dans la peinture de ses contemporains. De ses longues années de clandestinité et d'opprobre, il conserve de vieux réflexes. Non la discrétion mais la nécessité impérative d'être inattaquable. Un des rares clients de sa banque à n'avoir jamais été à découvert. Un des seuls à n'avoir jamais eu maille à partir avec son inspecteur des contributions. Conservateur de musée, il prodigue également, en privé, conseils et expertises auprès des amis de ses amis. À ses heures, discrètement intermédiaire entre artistes et collectionneurs. C'est toléré par l'administration de la Culture. De toute façon, son goût de l'autodérision désamorce toute critique.

« Les traditions se perdent, confia-t-il à Rémi en se désignant du revers de la main. En d'autres temps, la maison des Forceville n'aurait pas invité un fournisseur à sa table. »

Revenu au départ de son tour de cadran, Rémi retomba sur le phénomène placé à sa gauche, si extraordinaire qu'elle était irréductible à un archétype et destinée à demeurer Le Phénomène. Il imagina un instant lui raconter qu'un chômeur était l'auteur du Livre de Job, mais elle ne l'entendait plus.

Certains accaparent la parole uniquement pour tromper leur ennui. Rémi préférait constituer sa galerie de jardin zoologique en empaillant chaque invité en secret. Si Victoria avait été là, où l'aurait-il classée ? Il n'aurait pas eu à le faire. Ni elle, ni les autres. Sa seule présence l'aurait dispensé de toute autre activité. Il n'aurait eu d'yeux que pour elle, n'aurait perçu que sa

рукою. Готується попри все знову повернути звички буцім-то незаміжньої жінки. Вона вся сяє. Її парфуми — аромат віднайденої свободи. В її відвазі і незалежності, якщо навіть вони скороминуші, є щось зухвале. Сказати, що інші їй заздять, — це надто мало сказати. Більше того, вони вбачають у ній віднині справжню суперницю. Якщо у всіх інших голови більш-менш вільні, то в неї і поготів.

Гомосексуаліст. Знає, що всі це знають, і плює на все, оскільки ні в кого не вистачає безтактності нагадати йому про це, хоч усі й помічають ганебну хворобу. Чи був..? звучить натякаюче. А це найгірше, бо нічого не ранив так глибоко, як натяк. Це робить підозрілим взагалі і винним зокрема, навіть якщо немає підстав. Не відповідає своєму вікові. Йому легко можна скинути, принаймні, років десять, а якщо займається собою, то й більше. Розуму має стільки ж, скільки й характеру. Дотепний, що проявляється в певній жорстокості, з якою він змальовує своїх сучасників. З довгих років підпілля і безчестя він виносить старі рефлекси. Не скромність, а настійну необхідність бути неприступним. Один з рідкісних клієнтів свого банку, який ніколи не буває без прикриття. Один з тих, хто не може не поділитися вкладами зі своїм фінансовим інспектором. Хранитель музею, він розтринькує те, що належить йому особисто, щедро роздає поради в колі друзів своїх друзів. У вільний час конфіденційно посередник між художниками і колекціонерами. Це допускається управлінням культури. В усякому разі його здатність до самоіронії обеззброює критиків.

«Традиції втрачаються, — довірився він Ремі, вказуючи на себе зворотним боком руки. — В інші часи в будинку сім'ї Форсевіль не запросили б за стіл постачальника».

Повернувшись на старт свого колоподібного руху на циферблаті, Ремі знову зупинився на рідкісному екземплярі, який сидів ліворуч від нього. Ця пані була такою екстраординарною, що її не можна було віднести до якогось архетипу. Вона змушена була залишатися Феноменом. Він уявив на якусь мить, як розповідає їй, що один безробітний був автором книги про роботу, але вона його більше не слухала.

Деякі хапаються за слово, тільки щоб ввести в оману нудьгу. Ремі визнавав за краще створити свою галерею зоологічного саду, набиваючи потай із запрошених опудала. Коли б Вікторія була тут, до якого типу він би відніс її? Мабуть, він не повинен був цього робити. Ні з нею, ні з іншими. Одна її присутність звільняла його від будь-якої іншої діяльності. Ремі, мабуть, стежив би очима тільки за нею, сприймав би

voix dans la rumeur, n'aurait guetté que son regard, tout en donnant l'illusion d'être de plain-pied dans la soirée. Si ému par cette vision radieuse, il aurait été adorable. Personne d'autre ne l'aurait atteinte du regard car il aurait tracé un invisible cercle de feu autour d'elle.

Victoria était inclassable comme peut l'être une femme qui aimerait mourir jeune mais le plus tard possible. Dans quelles ténèbres pouvait-elle bien se débattre ?

À l'examen, ces gens valaient probablement mieux que la caricature que Rémi s'en faisait, du moins certains d'entre eux. Il avait peut-être tort de ne même pas vouloir connaître leurs noms, ni les liens qui unissaient les uns aux autres. La chauve-souris est moins effrayante dès lors qu'on l'appelle pipistrelle soprane. Mais la vie est trop courte et le temps trop précieux pour qu'une chance soit donnée tout le temps à tout le monde. On n'a pas toujours le goût de déployer le réseau des incertitudes. Ces gens-là étaient ce qu'ils paraissaient être. Ou le contraire. On verrait cela éventuellement une prochaine fois. Il ne faut pas insulter l'avenir. Sait-on jamais...

Rémi considéra alors l'assemblée en toute humilité, admiratif des pouvoirs, puissances et influences réunis là. Sincèrement impressionné par le succès de certains convives, même s'il ne les enviait pas. Ils lui donnaient plutôt envie de vivre dans l'angle mort de la société.

Et il se demanda : mais qu'est-ce que je fous là ?

Le regard de Marie l'implorant de cesser de jouer le régulier dans un monde de séculiers lui apporta la réponse. Elle n'avait que ses yeux pour crier. Ils lui intimaient de sortir un peu de sa réclusion et de se mêler à la conversation car son absence commençait à peser. De le faire pour elle. Qu'on ne dise pas qu'elle avait épousé un prétentieux. Ou un imbécile. Ce qui revient au même. Ça tombait bien car il était prêt à quitter enfin le cloître. Mais pour la grotte. C'est alors que se produisit l'imprévisible. Le grain de sable qui dérègle le bon fonctionnement de la machinerie sociale, enraye le distributeur automatique de politesses, sourires et hypocrisies, et provoque l'émotion qui fait craquer la structure.

Le coup vint de loin. Il allait lui faire l'effet de ces balles qui poursuivent leur course longtemps après avoir été tirées. Il vint du Bronzé. On ne se méfie jamais assez des gens qui ont trop bonne mine. Les dentistes, désormais techniciens en blanchiment, invitent à se garder d'un sourire trop éclatant pour être honnête. Chez celui-là, il n'aurait accepté de dîner qu'à condition que l'hôte goûte les plats avant. Forcément, quelqu'un qui

тільки її голос у загальному шумі, підстерігав би її погляд, створюючи ілюзію, що чувається у своїй тарілці. Схвилюваний цим радісним видінням, він, мабуть, був чарівним. Для всіх інших Вікторія була недосяжною, бо він намалював невидиме вогняне коло навкруг неї.

Вона не піддавалась класифікації. Це була жінка, яка хотіла б померти молодою, але якомога пізніше. В якій п'їтмі могла вона борсатись?

Якщо придивитись уважніше до цих людей, то вони, мабуть, насправді були кращими, ніж карикатура Ремі на них, принаймні деякі з них. Він, певно, помилявся, не поцікавившись, як їх звати, які зв'язки їх об'єднують. Кажан стає менш страшним, як тільки його називають нетопир-карлик. Але життя надто коротке, а час надто дорогоцінний, щоб шанс випадав постійно і всім. Не завжди є бажання розпускати сплетіння сумнівів. Ці люди були такими, якими здавалися. Чи навпаки. Можливо, ми побачимо це наступного разу. Не треба глумитися над майбутнім. Хіба знаєш...

Отже, Ремі дав характеристику всім присутнім, захоплений їхньою владою, могутністю і впливовістю. Він був щиро вражений успіхом окремих гостей, навіть якщо не заздрив їм. Скоріше навпаки, вони пробуджували в ньому бажання жити в мертвому куті суспільства.

Він запитав себе: але що я тут роблю?

Погляд Марії, який благав його припинити грати монаха у світі мирян, був відповіддю на його запитання. Вона могла кричати тільки очима, які наказували йому хоч трохи вийти зі свого усамітнення і приєднатися до розмови, бо його відсутність починала обтяжувати. Зробити це заради неї. Щоб не говорили, ніби вона вийшла за людину з претензіями. Чи за недоумкуватого. Що одне і те ж. Це сталося вчасно, бо Ремі нарешті був готовий покинути монастир. Щоб замінити його на грот. Якраз тоді сталося непередбачуване. Піщинка, яка призводить до безладдя добре налагоджене функціонування соціальних механізмів, гальмує торговий автомат ввічливості, усмішок і лицемірства і викликає емоцію, яка призводить до краху структури.

Удар прийшов здалеку. Він нагадував Ремі м'яч, який ще довго продовжує політ після того, як його підкинули. Він прийшов від Бронзового. Ніколи не відчуваєш особливої довіри до людей з надто гарною зовнішністю. Дантисти, віднині спеціалісти з відбілювання, закликають остерігатися посмішки надто блискучої, щоб бути ввічливою. Що стосується цього пана, то він погоджувався вечеряти лише за умови, що господиня перед цим сама скуштує страви. Був із

part en week-end même en semaine. De l'autre bout de la table, il interpella Rémi. Sans doute n'avait-il pas digéré d'être exclu de sa complicité d'un instant avec L'Aristocrate, lequel se trouvait être l'un de ses gros clients. Que tous les autres le fussent, soit. Mais pas lui.

« Et si l'on demandait à notre homme des cavernes ? lancat-il dans sa direction. Vous permettez, mon cher Rémi ? Nous parlions de l'incroyable développement du créneau Cro-Magnon. Très porteur, à ce qu'on dit. La commémoration ne suffit plus. L'air du temps est à la frénésie de la reconstitution. Les Français cherchent désormais les racines de leurs racines. Ça vous dirait de nous aider à créer un Son et Lumière en Dordogne, avec boutiques à la sortie de la grotte virtuelle, toute une gamme de produits à base de silex, des posters de l'abbé Breuil en pionnier de la recherche, et ne nous dites pas que cela vous choque, car on ne sache pas que vous l'avez été par la création de kotelkam.com, mais si, vous savez bien, le site qui permet d'envoyer des messages au mur des Lamentations, et même d'y faire introduire des e-mails, alors Jérusalem et le Périgord, c'est pareil, pas d'indignation à géométrie variable... »

Une telle charge, si intense en non-dits, et si dense en procès d'intention, était tellement inattendue que Rémi en resta coi. Sa bouche s'ouvrait mais n'émettait aucun son quand une repartie percutante s'imposait. Il sentit le rouge lui monter au visage, tandis que les regards se tournaient vers lui. Mais certains le dévisageaient curieusement. Quelque chose de pas franc dans l'expression.

Peut-être savaient-ils. La rumeur de sa double vie avait pu dépasser le tout premier cercle de leurs relations pour s'étendre au-delà en cercles concentriques. Il les regardait et ne lisait que le soupçon dans leurs yeux. Cette immonde pointe de suspicion que l'on fuit d'autant plus qu'elle est insinuante. Lui revint alors comme un flash qu'à la cantine de l'Institut, parfois, il entendait murmurer le mot « parano » dans son dos et que ça l'exaspérait.

Une humiliation scolaire, voilà ce qu'il ressentait, car depuis ses jeunes années, il n'avait rien subi de tel en public. S'il avait pu disparaître sous la table, creuser un souterrain à la cuillère à café avec la certitude de rejoindre le Salon noir de la grotte de Niaux, il l'aurait fait. Il hésitait encore entre se taire lâchement, bégayer une réponse qui ne serait certainement pas à la hauteur de la situation et reprendre l'offensive en mettant les pieds dans le plat, quand L'Homosexuel, à sa droite, lui effleura la main et, affectant une voix de grand sage, murmura à sa seule intention en s'inclinant vers son oreille :

тих, хто вирушає на вихідні навіть посеред робочого тижня. Він звернувся до Ремі з іншого кінця столу. Не було ніякого сумніву, що цей чоловік ще не визрів, аби відмовитись від розмови з аристократом, який, виявляється, був одним з його важливих клієнтів. Що всі інші можуть бути такими, нехай собі. Але не Ремі.

— Якщо запитати в нашої печерної людини? — промовив Бронзовий у його бік. — Ви дозволите, мій любий Ремі? У нас якраз зайшла мова про неймовірний розвиток поселення Кро-Маньйон. Нині однієї пам'яті вже не достатньо. Віяння часу — захоплення старовиною. Французи шукають коріння їхніх коренів. Це до того, що ви маєте допомогти нам створити *Son et Lumiere* (Звук і Світло) у Дордоні з невеличким магазином на виході з віртуального грота, де буде весь асортимент товарів з кременю, плакати із зображенням абата Брейля, як піонера досліджень, тільки не кажіть, що це вас шокує, бо ніхто не знає, що ви були першовідкривачем, створивши *kotelkam.com*, сайт, який дозволяє посилати повідомлення до стіни Плачу і навіть надсилати туди е-мейли, отож Єрусалим і Перігор¹ — це схоже, нема чого обурюватись, на змінну геометрію...

Ремі відчув, як червоніє обличчя, і це в той час, коли всі погляди були спрямовані на нього. Деякі зазирали йому прямо в очі. В їхньому виразі було щось подібне до кроку відвертості. Можливо, вони щось знали. Чутки про його подвійне життя могли випередити найближче коло їхніх знайомих і поширитись поза ним, у концентричних колах. Ремі дивився на цих людей і читав у їхніх очах одну лиш підозру. Цю огидну колючку підозри, від якої втікаєш тим більше, що вона наводить на певну думку. Він пригадав — це був якийсь світловий спалах, — як іноді в ідальні інституту в нього за спиною говорили пошепки «параноїк», і це його доводило до нестями.

Шкільне приниження — ось що знову відчував Ремі. З часу його молодості він нічого такого не зазнавав привселюдно. Якби він зміг зникнути під столом, викопати підземелля ложкою для кави, з упевненістю досягти Чорного салону грота Нію, то зробив би це. Ремі ще вагався, що робити: промовчати боягузливо, пробурмотіти щось у відповідь, що, очевидно, не буде на висоті ситуації, чи піти в наступ, коли Гомосексуаліст, який сидів праворуч від нього, злегка торкнувся його руки і, вражаючи голосом великої мудрості, прошепотів йому одному, нахилиючись до вуха:

¹ Колишня назва департаменту Дордонь.

« Le Titien aboie, le Caravage passe... »

Il n'en fallut guère plus pour ramener le sourire sur le visage de Rémi et détendre l'atmosphère. Les bavardages reprirent bon train avec l'entrée en scène d'un sabayon en son coulis. Quand la conversation roula sur l'astrologie, il plaisanta en se disant Aurochs ascendant Bison. Il osa même glisser qu'il faisait ses courses exclusivement chez Mammouth, preuve qu'il mettait une certaine bonne volonté à ne pas s'exclure totalement de la soirée. Mais, à l'autre bout de la table, Le Bronzé guettait encore son heure. Il expliquait à son coin, mais de manière suffisamment forte pour que tout le monde en profite, les excentricités que l'on rencontre quotidiennement dans l'univers du virtuel. On y croise même des gens qui mettent leur âme en vente aux enchères.

« Tenez, mon petit avocat séfarade, par exemple, vous connaissez sa pugnacité, eh bien, vous n'imaginez pas ce qu'il essaie de faire passer depuis une semaine. Il est inouï. Pensez donc qu'il fait le siège du bureau de l'état civil, à la mairie de Neuilly, pour obtenir de nommer son dernier fils Nasdaq. Ils ne veulent rien savoir ! Ce n'est pas dans le calendrier, pas encore ! Vous verrez qu'il les aura à l'usure, ce qui ne serait pas étonnant, quand on y songe... »

Et de partir dans un grand éclat de rire, entraînant à sa suite une parüe de l'assemblée, consentante par courtoisie plus que par enthousiasme.

« Je ne vois pas ce que ça a de drôle, trancha Rémi d'un ton neutre et froid, le masque impassible.

— Eh bien, vous êtes le seul, fit Le Bronzé un ton en dessous.

— Pourquoi avez-vous dit « mon petit avocat séfarade » ?

— Parce qu'il l'est, tout simplement, répondit l'autre. Inscrit au barreau de Paris et j... Israélite d'Afrique du Nord. Et c'est un bon, un très bon, un des meilleurs dans sa spécialité, croyez-moi. Alors, comment voulez-vous que je dise ? Et puis, ce n'est pas un cadeau de lancer un enfant dans le monde en décidant qu'il s'appellera Nasdaq Bénichou toute sa vie, vous ne trouvez pas, Rémi ?

— Mais pourquoi « peut » ?

— C'est une façon de parler, voilà tout. »

Des anges passaient en escadrille. Les hôtes tentaient de calmer l'orage qui grondait en faisant diversion. Aude Forceville relança la conversation en l'aiguillant vers l'influence des séries

— Собака виє, місяць світить...

Цього було достатньо, щоб повернути посмішку на обличчі Ремі і розрядити обстановку. Балаканина відновила у своєму звичному руслі з появою на сцені сабайону¹. Коли розмова зайшла про астрологію, він пожартував, називаючи себе Биком, який перевершив Бізона, і навіть зважився вставити, що влаштовує перегони тільки з мамонтом. Це було доказом того, що Ремі виявляв певну готовність приєднатися до інших гостей. Але з іншого кінця столу Бронзовий очікував на свій час. Він пояснював у своєму куті, але достатньо голосно, щоб усі могли чути, з якими ексцентричностями зустрічається щоденно у всесвіті віртуальності. Що там навіть трапляються люди, які пускають у продаж з аукціону власну душу.

— Взяти хоча б мого сафардського бідаку-адвоката, ви знаєте його забіякуватість, отже, ви не уявляєте, що за повідомлення він посилав упродовж тижня. Це нечувана людина. Подумайте тільки, він напосів на відділ запису актів громадського стану в мерії Неї, щоб отримати дозвіл назвати свого останнього сина Насдак. Але там ніхто нічого не хоче знати, бо такого імені ще не існує. Ви побачите, що він візьме їх настирливим домаганням, і це нікого не здивує. Коли про це думаєш...

І зайшовся сміхом, ведучи за собою частину гостей, які погоджувались з ним більше з ввічливості, ніж з ентузіазму.

— Я не бачу нічого дивного в цьому всьому, — мовив Ремі байдужим і холодним тоном, з безпристрасною маскою.

— Ну, ви один, — промовив Бронзовий, понижуючи тон.

— Чому ви сказали «мого сафардського бідаку-адвоката»?

— Бо так воно є, зрештою, — відповів він. — Цей чоловік працює адвокатом у Парижі і жи... ізраїльтянин з Північної Африки. І це хороший, дуже хороший, один з найкращих спеціалістів, повірте мені. В такому разі, як ви хочете, щоб я казав? І потім, це не подарунок — пустити дитину у світ, вирішивши, щоб її все життя звали Насдак Бенішу. Ви не згодні, Ремі?

— Але чому «бідака»?

— Це просто манера говорити, ось і все.

Ангели-хранителі прибували в ескадрилью. Гості намагались заспокоїти грозу, яка гриміла, відволікаючи увагу. Од Форсевіль знову повернула розмову, спрямовуючи її на

¹ Фр. *sabayon* — підлива із яєчних жовтків, цукру, вина або рому та прянощів.

américaines sur les nouvelles tendances des prénoms en France. Quelqu'un fit remarquer que Nasdaq pouvait prêter à confusion car ça sonnait comme une insulte en arabe. À quoi un autre répondit que Nadine également, ce qui n'empêchait pas la prolifération des Nadine dans nos campagnes. Chacun s'agitait à nouveau. Sauf Rémi, qui glaça à nouveau l'ambiance :

« Je ne comprends toujours pas pourquoi «petit».

— Il n'est pas très grand, crut bon de préciser Le Bronzé en un sourire crispé.

— Vous savez bien que ce n'est pas la question. D'un autre, vous ne le diriez pas. Dans ce contexte, sur ce ton, c'est évidemment moqueur. Péjoratif. Donc méprisant. Votre phrase a mauvaise haleine. »

Alors Jean Forceville se pencha vers lui dans l'espoir de calmer le jeu :

« Voyons, Rémi, notre ami ne pensait pas à mal. Et puis nous sommes entre gens de bonne compagnie, n'est-ce pas... »

De petites gens, c'est cela qu'il aurait voulu répondre afin de tuer la soirée pour de bon, mais il n'avait pas abusé du pomerol, dommage, car l'expression lui restait non en travers de la gorge mais au bord des lèvres, prête à choir et à éclabousser. Il en avait assez du *small talk*, de ce minable racisme mondain et de cette bienséance qui poussaient des gens de qualité, parfois particulièrement brillants, à subir sans broncher pendant quarante-cinq minutes le récit d'un accouchement difficile dans une ambassade au Sri Lanka, ou les états d'âme de parents d'élèves. Mais non, ça ne se fait pas, il faut garder son rang, ou alors on ne sort pas. Mais si on sort, on ne dit pas que nous naissons tous entre la fiente et l'urine, même si saint Augustin l'a dit avant nous, non cela ne se dit pas...

« Certainement, dit Rémi au maître de maison. Mais quel besoin avait-il de préciser les origines de son avocat ? Cet air connu, je ne l'accepte plus, c'est fini, je ne joue plus le jeu. Et je n'accepte plus «petit». J'en ai assez de passer là-dessus. »

Une chape de silence s'abattit sur l'assemblée. Des secondes qui parurent des heures. Nul ne voulait plus faire l'effort d'en sortir. Même L'Homosexuel et L'Aristocrate, ses alliés naturels dans les marges, solidaires par atavisme de minoritaires, ne savaient trop comment s'y risquer. En face de lui, légèrement décalée, Marie se morfondait en se rongant les ongles. La réalité était là, sous ses yeux, mais elle n'avait pas assez d'imagination pour la voir. Elle se pencha vers Rémi, lui indiqua d'un

вплив американських серіалів на нові тенденції імен у Франції. Хтось зауважив, що ім'я Насдак могло викликати плутанину, бо арабською воно звучало як образа. На що інший відповів, що з ім'ям Надя те ж саме, що не завадило поширенню імені Надін у наших компаніях. Усі знову ожили. Крім Ремі, який все ще не міг пригасити свою амбіцію:

— Я все ще не розумію, чому «бідака»?

— Бо він невеличкого зросту, — уточнив Бронзовий з вимушеною посмішкою, вважаючи, що така відповідь буде непоганою.

— Ви добре розумієте, що це не просто запитання. А з іншого боку, ви не даєте потрібної відповіді. — Це було сказано таким тоном, що прозвучало як насмішка. Зневажлива. А отже, повна презирства.

— Від ваших слів віє поганим запахом з рота.

Тоді Жан Форсевіль нахилився до нього в надії заспокоїти:

— Та що ви, Ремі, наш приятель не має на увазі нічого поганого. І потім, тут зібралися порядні люди, чи не так...

Маленькі люди, хотів був відповісти Ремі, щоб остаточно зіпсувати вечір, але не став зловживати вином, а шкода, бо сказане стояло не поперек горла, а крутилось у нього на язичі. З нього вже було досить small talk, цього жалюгідного світового расизму і цієї благопристойності, яка змушує знатних людей — а іноді серед них трапляються особливо премудрі голови — терпіти, оком не моргнувши, упродовж сорока п'яти хвилин теревені про важкі пологи в посольстві Шрі Ланки чи душевний стан батьків учнів. Цих правил, які вимагають бути на висоті становища і не висовуватися на марне. А якщо й випинатись, то не говорити, що ми всі народжуємось між фекаліями і сечею. Бо так не годиться. Навіть коли б це сказав сам святий Августин, це все одно не можна говорити...

— Звичайно, — відповів Ремі господареві будинку, — але що за потреба уточнювати походження свого адвоката? Це знайомий мотив. Я не можу більше з цим миритись, з мене досить, я не граю більше в гру і не погоджуюсь з цим «бідака». Я вже наївся по зав'язку.

Кайдани мовчання упали на присутніх. Секунди, які видалися годинами. Ніхто не хотів більше додати зусилля, аби знайти вихід із ситуації, що склалася. Навіть Гомосексуаліст і Аристократ, його природні союзники, які були, як і він, маргіналами, солідарні атавізмом меншостей, не дуже-то знали, як тут бути. Навпроти нього Марія з виглядом, ніби в неї з-під ніг вибили ґрунт, тремтіла, кусаючи нігті. Все від-

signe de la main d'en faire autant, et grommela par en dessous, en serrant les dents de rage :

« Tu ne vas tout de même pas nous faire chier pour un adjectif ?

— Justement, si, lui dit-il sur le même ton. Des millions de gens sont morts pour défendre un bout de tissu. Un drapeau. Ou l'idée qu'ils s'en font. Tout ce que ça représente. Alors on peut bien se rebeller pour un adjectif. Celui-là ne passe plus, tu comprends ? Je ne transige plus...

— Mais tu te prends pour qui ?

— Je t'emmerde, toi et tout... »

Fort heureusement, ils ne s'entendaient plus. Les apartés des uns et des autres avaient à nouveau créé un brouhaha. De ce méli-mélo de sons émergea soudainement une violente petite musique. Rémi se sentit à nouveau harcelé par la maudite sonate qui bourdonnait dans sa tête. Il porta instinctivement ses mains aux oreilles. L'agression cessa d'un coup quand Le Phénomène plongea la main dans son sac et en sortit la machine infernale qui a anéanti jusqu'au souvenir du savoir-vivre, celle par laquelle les trottoirs sont désormais peuplés de fous en liberté qui parlent tout seuls en se tenant l'oreille, pour ne rien dire de ces pauvres hères qui vont par les rues un fil à l'oreille, la bouche tordue, on les sonne ils accourent, un valet est moins empressé dans la servilité, un téléphone portable. Sans s'excuser, sans même songer à s'isoler, elle s'exprima d'une voix de sourde :

« Je vous l'ai dit, Agapita, s'il tousse et se plaint des oreilles, donnez-lui un cachet de Diantalvic. Et son sirop d'Actifed, il l'a pris ? Vous n'écoutez pas, Agapita... À tout à l'heure. »

Elle raccrocha et enchaîna comme si de rien n'était :

« Ces Philippines, elles ne comprennent rien du premier coup. Remarquez, elles ne parlent qu'anglais. Mais ce n'est pas une raison. C'est comme celle des Klein. L'autre jour, après la fermeture du cabinet, ça a été toute une histoire. Je demandais Victoria et elle me passait Robert. Après, j'ai compris, et pour cause... »

Stupéfait, Rémi eut juste le temps de se ressaisir.

« Comment ? Vous connaissez les Klein ?

— Je vous en prie, le reprit-elle en le remettant aussitôt à sa place. Vous ne m'avez pas adressé la parole de la soirée, vous n'allez pas commencer maintenant.

— Mais pourquoi avez-vous dit... »

Trop tard. La maîtresse de maison était debout. Minuit passé de quelques minutes. Nul n'insista pour jouer les prolongations.

бувалося тут, на її очах, але вона не мала достатньої уяви, щоб помітити це. Вона нахилилась до Ремі, подавши йому рукою знак зробити те ж саме, і пробурмотіла, дивлячись з-під лоба і стискаючи зуби від люті:

— Ти все-таки не начхаєш на нас через якесь слово?

— Якраз навпаки, — відповів він їй тим же тоном, — мільйони людей померли, захищаючи шматок тканини — прапор. Чи ідею, яку вони виношували. Все те, що за цим стоїть. Отже, цілком можна збунтуватися через слово. Так більше не можна, ти розумієш? Я ні на які угоди більше не йду...

— Але ким ти себе уявляєш?

— Ти остогидла мені, як і всі інші...

Дуже весело, вони вже не розуміли одне одного. Гості поступово знову загомоніли. З мішанини звуків раптово впливла музика. Ремі знову відчув себе переслідуваним клятою сонатою, яка гуділа в голові. Він інстинктивно підніс руки до вух. Напад відразу ж припинився, коли Феномен засунула руку в сумку і вийняла звідти нестерпний апарат, який знищив навіть спогад про правила хорошого тону, цей, через який тротуари віднині наповнені божевільними, які вільно розмовляють зовсім одні, тримаючись за вухо, вже не кажучи про цих бідолах, які ходять по вулицях з дротом у вусі, перекривленим ротом, їм дзвонять, вони прибігають, навіть лакей менш послужливий у низькопоклонництві. Мобільний телефон. Навіть не вибачившись і не подумавши ізолюватись, вона промовила приглушеним голосом:

— Агапіта, я вам казала, якщо він кашляє і скаржиться на вуха, дайте йому таблетку Діанталвік. Він прийняв сироп Актіфед? Ви не слухайте, Агапіта... До зустрічі.

Вона поклала трубку і продовжила, ніби нічого й не сталося:

— Це подружжя Філіп нічого не розуміє з першого разу. Зауважте, вони не розмовляють англійською. Але це не підстава. Це як подружжя Клейн. Якогось дня після закриття кабінету була ціла історія. Я запитала дещо у Вікторії, а вона передала мене Роберту. Потім я зрозуміла, що на це була причина...

Вражений, Ремі якраз встиг опам'ятатись.

— Як? Ви знайомі з подружжям Клейн?

— Будь ласка, — сказала вона йому осудливо, відразу ставлячи на місце. — За весь вечір ви не сказали мені жодного слова, тому не сподівайтесь зав'язати розмову зараз.

— Але чому ви сказали...

Надто пізно. Господиня дому встала. За кілька хвилин північ. Ніхто не наполягав грати в продовження. Це була

Était-ce la perspective, d'avoir à serrer des mains, notamment celle du Bronzé, toujours est-il que Rémi fut pris d'une telle nausée qu'il se réfugia dans les toilettes.

Quand il en sortit, le teint un peu plus blême qu'à son arrivée, les derniers invités partaient, bonsoir, merci d'avoir pu être des nôtres, c'était délicieux, ne laissons pas passer trop de temps avant de récidiver, bonsoir, bonsoir...

6

Près de la cheminée, Aude et Jean Forceville s'employaient à rassurer Marie tout en se servant un cognac. Quand Rémi les eut rejoints dans le petit salon, Jean le prit par le bras, lui donna d'autorité un verre de cognac et l'entraîna dans son bureau.

« Tu as tort de t'énerver comme ça, Rémi. Ça n'en vaut pas la peine. Et ça met cette pauvre Marie dans tous ses états.

— Je suis confus d'avoir gâché votre soirée, même si je ne regrette rien de ce que j'ai dit. N'y vois pas un orgueil mal placé...

— Orgueil ? s'interrogea son hôte. Le mot est mal choisi. Naïveté plutôt, si tu permets. Tu as toujours été idéaliste. Tu juges trop sur l'extérieur.

— Ça te va bien de dire ça !

— Mais qu'est-ce que tu crois ? Que je suis dupe des gens que je reçois ? Nous faisons tous partie du même spectacle. Tout cela est un jeu. J'aime autant faire partie de ceux qui donnent les cartes que d'être du côté de ceux qui les reçoivent.

— Si tu savais ce qu'ils pensent ou ce qu'ils disent de toi, tu serais peut-être moins confiant dans le genre humain.

— Mais je le sais. Je le sais même parfaitement. »

Tant d'assurance intriguait Rémi. Le sourire en coin de Jean Forceville renforçait encore sa perplexité. D'autant que celui-ci quitta son fauteuil de cuir, ferma solennellement la porte du bureau en faisant doucement tourner la clé dans la serrure à la manière de celui qui prépare ses effets, tira les épais rideaux en daim et ne laissa allumée qu'une lampe de chevet sur un accou-
doir.

« Je vais te montrer quelque chose qui va t'édifier. Je ne te demande pas de conserver le secret tant cela te paraîtra évident. De toute façon, je connais ta discrétion. Et si d'aventure tu y manquais, personne ne te croirait. Et puis la confiance crée une dette. Mais je suis sûr que tu ne diras rien. Ce ne serait pas dans ton intérêt. »

хороша нагода потиснути руки, а особливо руку Бронзового. Але Ремі, як завжди, відчув таку відразу, що миттю заквапився в туалет.

Коли він звідти вийшов, дещо блідіший, ніж на початку вечірки, останні гості покидали оселю. На добраніч, дякую, що прийшли до нас, це було чудово, невдовзі зустрінємось знову, добраніч, добраніч...

6

Біля каміна Од і Жан Форсевіль намагалися заспокоїти Марію, водночас пригощаючись коньяком. Коли Ремі приєднався до них у невеличкій вітальні, Жан взяв його за руку, дав келишок коньяку і відвів у свій кабінет.

— Ти неправий, що так нервуєшся, Ремі. Було б чого гарячкувати. І потім, це дуже бентежить Марію.

— Мені шкода, що я зіпсував вам вечірку, навіть якщо я не шкодую за жодним із сказаних слів. І не варто розцінювати це як невдалий прояв гордості.

— Гордості? — запитав господар. — Не дуже вдало підібране слово. Це, якщо дозволиш, скоріше наївність. Ти завжди був ідеалістом. Ти судиш більше за зовнішніми проявами.

— Тобі добре казати це!

— Але невже ти думаєш, що люди, яких я приймаю, водять мене за ніс? Ми всі беремо участь у виставі. Все це гра. Я волію належати до тих, хто роздає карти, аніж до тих, хто отримує їх.

— Якби ти знав, що вони думають і говорять про тебе, то, можливо, був би не такий довірливий до роду людського.

— Але я знаю. Я це чудово знаю.

Така впевненість інтригувала Ремі. Посмішка Жана Форсевіля ще більше підсилювала його здивування. Тим більше, що його співрозмовник піднявся зі шкіряного крісла, зачинив урочисто двері до кабінету, легенько повернувши ключ у замку, так, ніби хотів вразити чимось, закрив цупкі замшеві штори і залишив ввімкненою лише лампу на підлокітнику.

— Я хочу тобі дещо показати. Це буде повчально для тебе. Я не прошу зберігати побачене в таємниці, бо це і так буде для тебе очевидним. Принаймні, я завжди знав тебе як людину, котра вміє тримати язика за зубами. А якщо він у тебе засвербить, тобі все одно ніхто не повірить. І потім, довіра зобов'язує. Але я впевнений, що ти нічого не скажеш. Це не у твоїх інтересах.

Que voulait-il insinuer exactement ? Peut-être se doutait-il de quelque chose. En s'engageant, Rémi avait le sentiment de faire un mauvais pas dans la bonne direction. Il brûlait d'envie de se reprendre. Mais il n'osait pas. Trop risqué. Jean était assez malin pour prêcher le faux afin de savoir le vrai. Que sait-on de ce que les autres savent de nous ? On en revient toujours là. Rémi, lui, n'en sortait pas. Surtout depuis la disparition de Victoria. Le rappel de son absence portait le fer dans la plaie, empêchant toute cicatrisation. Les galets de la baie des Trépassés ont la mémoire de tous les désespérés qui s'y sont fracassés.

Forceville appuya sur un bouton qui recouvrit aussitôt un Dubuffet d'un écran blanc descendu du plafond. Puis il ouvrit une armoire grillagée remplie de cassettes vidéo. Au centre, un espace avait été creusé pour accueillir un magnétoscope, un rétroprojecteur et toutes sortes de machines sophistiquées dont Rémi ignorait l'usage. De loin, il distinguait des titres familiers à tout honnête homme du septième art : *Les rapaces. La nuit du chasseur, La règle du jeu...*

« À première vue, une vidéothèque de classiques, n'est-ce pas ? interrogea Forceville.

— Ne me dis pas que ça cache des films X... »

Pour toute réponse, il reçut un haussement d'épaules.

« Non seulement tu juges trop sur la façade, mais ce n'est guère mieux dès que tu grattes. Tu te laisses piéger par les apparences alors que c'est ce qu'il y a de moins intéressant chez les gens. Tu connais François Mahé, tu as dû le rencontrer ici, quelle impression t'a-t-il fait ?

— Quelqu'un de plutôt discret, très posé, maître de ses émotions...

— Eh bien, chaque fois qu'il a dîné chez nous, la domestique a dû encaustiquer le parquet dès le lendemain à la place qu'il occupait. Il est tellement nerveux que pendant toute la soirée, sous la table, il gratte le sol à force de tordre ses pieds dans ses chaussures... Allez, cite un mois de l'année, au hasard...

— Janvier », s'exécuta Rémi.

Son hôte grimpa sur un escabeau en chêne, saisit une cassette dans la première rangée et la glissa dans une machine. Alors apparurent sur l'écran différentes vues de l'appartement des Forceville pendant ce qui ressemblait fort à une réception, toutes prises en plongée, qu'il s'agisse du vestibule, des couloirs ou des salons, à l'exception de la salle à manger filmée au ras de la moquette. Le montage était astucieux. La succession des plans racontait vraiment une histoire. Une manière de fiction cinématographique. À cela près qu'elle était réelle, et que les acteurs

На що він так акуратно натякав? Можливо, здогадується про щось. Зв'язуючи себе обіцянкою, Ремі відчував, що робить невірний крок на правильному шляху. Він горів бажанням схаменутись, але не наважувався. Надто ризиковано. Жан був досить хитрий, щоб напускати дурману, аби потім впливла правда. Що ми знаємо з того, що інші знають про нас? Завжди повертаєшся до цього. А Ремі і не переставав думати про це. Особливо після зникнення Вікторії. Згадка про її відсутність ятрила рану, не даючи їй хоча б трохи загоїтись. Галька бухти затоки Trepasses (Померлих) зберігає спогад про всіх зневірених, які розбились там вщент.

Форсевіль натиснув на кнопку, після чого зі стелі опустився білий екран. Потім він відкрив шафу з решіткою, заповнену відеокасетами, в центрі якої була ніша для відеомагнітофона, ретропроектора і різноманітної хитромудрої техніки, про призначення якої Ремі не видав нічого. Здалеку він розрізняв знайомі для кожної чесної людини, яка має сьоме чуття, заголовки: «Хижак», «Ніч мисливця», «Правило гри»...

— На перший погляд відеотека класики, чи не так? — запитав Форсевіль.

— Тільки не кажи мені, що тут сховані фільми X...

Той низав плечима.

— Річ не тільки в тому, що ти надто судиш за фасадом. Нічим не краще те, що ти пнешся зі шкіри, аби довести щось. Ти потрапляєш в тенета зовнішніх проявів, тоді як це найменш цікаве в людях. Ти знаєш Франсуа Має? Ти, певно, зустрічався з ним у нас. Яке враження він на тебе справив?

— Радше скромний, дуже статечний, хазяїн своїх емоцій...

— Ну так ось, щоразу, коли він вечеряв у нас, служниця змушена була наступного дня на місці, де він сидів, натирати воском паркет. Він такий нервовий, що упродовж усієї вечірки шкрябає паркет під столом, сильно вивертаючи ноги у взутті... Починаймо, назви навмання будь-який місяць року...

— Січень, — підкорився Ремі.

Його повелитель виліз на дубову приставну драбину, взяв касету в першому ряді і вставив її в апарат. Тоді на екрані з'явилися різні зображення квартири Форсевіль. Вони дуже нагадували прийом. У вестибюлі, коридорах і салонах зйомки були зроблені з високої точки, а в їдальні — на рівні мокету. Монтаж був зроблений майстерно. Плани йшли в такій послідовності, що вибудовувалась реальна історія, хоча це була лише кінематографічна фікція. За одним винятком —

jouaient à leur insu. Rémi fut glacé d'effroi en revoyant certaines scènes.

La vision du vestibule le renvoya plusieurs mois en arrière quand, au cours d'une réception chez des amis communs, il avait retrouvé Victoria dans le vestiaire, au fond du couloir, puis soigneusement refermé la porte. En se jetant l'un sur l'autre, ils avaient renversé les montants et s'étaient vautrés sur le matelas de vêtements alors que de l'autre côté de l'appartement la fête battait son plein. Leur empoignade s'était produite dans un tel chaos qu'ils en avaient oublié toute prudence. Dans la précipitation, il lui avait déchiré son collant en l'abaissant juste à mi-cuisses, tandis qu'elle avait fait sauter deux boutons de son pantalon. Leur étreinte fut si soudaine et si brutale que Victoria ne songea même pas à réprimer ses cris. Des rires et l'écho d'une conversation se rapprochant dans le couloir les firent se redresser en un instant. Juste le temps de se réajuster, de se recoiffer à la hâte et d'effacer les traces de rouge à lèvres dans le cou de Rémi. Certains manteaux avaient dû conserver un souvenir précis de leur corps à corps. Une caméra également, qui sait ?

Désormais, Rémi ne croyait plus en rien et se méfiait de tout.

Après un bref arrêt sur image, Jean Forceville tripota sa télécommande, ce qui eut pour effet de focaliser sur les jambes des invités assis ce soir-là autour de la table, particulièrement sur celles de deux d'entre eux, qui ne cessaient de se frôler, de s'entrecroiser, de se frotter, avant que les mains ne s'en mêlent.

« L'envers du décor ! s'exclama-t-il comme s'il annonçait un programme. C'est là qu'est la vraie vie. Là que ça se passe. Le reste n'est qu'illusion. Là on touche au nerf. À l'âme donc. Souviens-toi, l'homme n'est que ce qu'il cache, un misérable tas de secrets... Eh bien, on y est. Toutes ces cassettes, ce sont mes réceptions, filmées et montées, depuis des années. En plus du réseau de caméras, toutes les pièces sont sonorisées. Personne n'est au courant. Même pas ma femme. Elle s'empresserait de le répéter sous le sceau de la confiance à sa meilleure amie. Elle croit que j'ai fait installer un système de surveillance pour l'assurance des tableaux, alors que ce sont nos invités que je surveille. Dans la société d'aujourd'hui, il n'y a plus que deux catégories d'individus : les surveillants et les surveillés. J'aime autant être du bon côté. Tu ne dis rien, je te sens dubitatif, mais tu n'imagines pas à quel point c'est utile de savoir.

— Savoir quoi au juste ? risqua Rémi, assez éberlué par la projection très privée dont il était le spectateur privilégié.

події були реальними і актори грали без їхнього відома. Ремі заціпенів від жаху, впізнавши деякі сцени.

Те, що він побачив у вестюбюлі, відкинуло його на декілька місяців назад, коли під час прийому у спільних друзів він зустрів Вікторію у роздягальні, в глибині коридору, потім — коли вона знову старанно зачиняла двері. Накинувшись одне на одного, вони перекинули вішалки і повалились на матрац з одягу. А в той час в іншій частині квартири свято було в розпалі. Їхня сутичка була такою хаотичною, що вони забули про будь-яку обережність. Через поспішність Ремі порвав їй колготи, опускаючи їх аж до стегон, а вона відірвала два гудзики від його штанів. Їхні обійми були такими несподіваними і такими різкими, що Вікторія навіть не подумала, щоб придушити крики. Сміх і відгомін розмови, що наближались у коридорі, змусили їх миттєво випростатись. Якраз був час, щоб привести себе до ладу, поправити поспіхом зачіску і витерти сліди від губної помади на шиї Ремі. Деякі пальта зберігали точний спогад їхнього борсання тіло на тілі. Можливо, там також була камера, хто знає?

Віднині Ремі не вірив більше нічому і остерігався всього.

Після короткої зупинки кадру Жан Форсевіль за допомогою дистанційного управління перевів зображення на ноги гостей, які зібрались цього вечора за столом, особливо двох із них, які не припиняли торкатись ногами одне одного, класти їх хрест-навхрест і потирати ногу об ногу перш, як з'єднались їхні руки.

— Зворотний бік медалі! — вигукнув він так, ніби оголошував програму. — Справжнє життя тут. Саме тут усе відбувається. Все інше лиш ілюзія. Тут зачіпають за живе, за душу. Запам'ятай, людина — це тільки те, що вона приховує. Жалюгідна купа секретів. Отже, все зрозуміло. Всі ці касети — мої прийоми, зняті на плівку і змонтовані за багато років. Окрім того, що всюди розставлені відеокамери, всі кімнати ще й прослуховуються. Ніхто цього не знає, навіть моя дружина. Вона поспішила б відразу поділитися цим по секрету зі своєю кращою подругою. Вона вважає, що я встановив систему спостереження для безпеки картин, тоді як я спостерігаю за гостями. В сьогоденнісньому суспільстві існує лише дві категорії людей: ті, хто спостерігає, і ті, за ким спостерігають. Я волюю бути серед перших. Не кажи нічого. Я бачу по тобі, що тебе мучить сумнів. Але ти не уявляєш, наскільки це важливо знати.

— Що саме знати? — наважився запитати Ремі, дещо приголомшений таким приватним показом фільму, де він був привілейованим глядачем.

— Eh bien, par exemple, ce que t'a dit à l'oreille, tout à l'heure, ton voisin de table, après t'avoir effleuré la main... Ça, c'est plutôt trivial. Ne t'inquiète pas, le chantage n'est pas mon genre. Je suis ton ami, non ?

— Tout dépend ce que tu entends par là...

— Un ami, c'est comme un compte en Suisse : on n'a pas besoin de le voir, on a juste besoin de savoir qu'il existe. Donc tu n'as rien à craindre. Seulement il se trouve que, dans mon métier, on n'en sait jamais assez. Une information exclusive et inédite, ça peut me faire gagner une affaire, surtout si la partie adverse l'ignore. Alors savoir qui est avec qui, qui couche avec qui, c'est utile. Et puis il y a les regards, les conversations particulières qui échappent au babil général de la table. Tu peux en capter une parfois, deux au maximum, mais pas les autres. Alors que, grâce à mon installation, elles sont toutes enregistrées et je peux les écouter à loisir.

— Ça te renseigne certainement sur eux. Mais sur toi ?

— Il suffit de demander. »

Il accéléra le film jusqu'à la fin. Puis il fit un arrêt sur une image du moment où les derniers invités repassaient le seuil de leur appartement après les avoir salués. Une bande audio se déclencha et on entendit, dans une acoustique assez mate, sur un lointain fond de roulements hydrauliques, des commentaires, brefs mais distincts, des jugements abrupts, d'autres plus nuancés, sur le prétendu bouchonnage d'un vin, la tenue indécente d'une invitée, le plan de table, les propos d'Untel...

« C'est fou ce qui se dit dans un ascenseur, affirma Jean Forcville en connaisseur. Écoute, écoute... Ça, c'est une femme qui passe un savon à son mari parce qu'elle l'a trouvé particulièrement nul à table... C'est comme la salle d'attente située juste après la douane, dans un aéroport sensible. Les gens sont si heureux d'être passés qu'ils en oublient toute prudence. Or c'est justement là que les grandes oreilles les écoutent. Là qu'on se fait pincer. Quand on commet l'erreur de se déballonner trop tôt. »

Médusé, Rémi était incapable de réagir autrement que par une moue admirative. Tandis que son ami rangeait prestement son matériel, il arpenta les pièces principales de l'appartement en essayant de repérer l'œillet et le micro indiscrets dans les coins et les interstices. Même les lampes halogènes étaient truffées de caméras miniatures, intensificateurs de lumière, projecteurs à infrarouge, radars... En toisant le portrait d'ancêtre, celui-là même qu'il avait investi d'une si grande perspicacité sur les enjeux de la soirée, il ne put s'empêcher de lui caresser le

— Ну, наприклад, те, що тобі сказав на вухо під час вечірки твій сусід за столом після того, як злегка торкнувся твоєї руки... Але це швидше щось тривіальне... Не хвилюйся, шантаж не мій профіль. І потім, я твій друг, чи не так?

— Все залежить від того, що ти під цим розумієш.

— Друг — це як рахунок у Швейцарії: немає потреби його бачити, достатньо знати, що він існує. Отже, тобі немає чого боятися. В моїй професії завжди бракує фактів. Ця виняткова і небувала інформація може мені допомогти виграти справу, особливо, якщо противна сторона не знає цього. В таких випадках дуже корисно знати, хто з ким спілкується і хто з ким спить. І потім, є такі речі, як погляди, приватні розмови, які вислизують через загальне щебетання за столом. Можна іноді підслухати одну з таких розмов, максимум дві, але не всі. Тоді як завдяки моему обладнанню всі вони записані і я можу послухати їх на дозвіллі.

— Це, безсумнівно, інформує тебе про інших. Але як ти дізнаєшся, що інші думають про тебе?

— Досить розпитувати.

Він прокрутив фільм у прискореному темпі аж у кінець. Потім зупинився на кадрі, де був знятий момент, коли останні запрошені, попрощавшись з господарями, покидали поріг їхньої квартири. Аудіострічка була приведена в дію, і на фоні роботи механізму до них донісся досить приглушений звук. Це були короткі, але чіткі коментарі, обривчасті чи більш нюансовані судження про сумнівно закорковане вино, непристойний вигляд однієї із запрошених, план столу, мережу Untel.

— Те, що говориться в ліфті, — це справжнє божевільня, — сказав стверджувально, як знавець, Жан Форсевіль. — Слухай, слухай. Ось тут дружина задає прочуханки своєму чоловікові, бо вона не задоволена, зокрема, його нікчемною поведінкою за столом. Це як в залі очікування, розташованому якраз за митницею в аеропорту, який прослуховується. Люди, на radoщах, що пройшли контроль, забувають про будь-яку обережність. А саме там їх прослуховують. Саме там вони попадаються, коли припускаються помилки — надто рано розв'язують язик.

Остовпілий, нездатний реагувати по-іншому, Ремі зробив чудову незадоволену гримасу. Тим часом як його товариш спритно ставив усе на місце, він обійшов усі кімнати, намагаючись виявити в кутках і в проміжках невеличкі отвори і мікрофони, які не вміли зберігати таємницю. Мініатюрними камерами, підсилювачами світла, інфрачервоними прожекторами, локаторами були напхані навіть галогенні лам-

visage comme s'il voulait lui fermer les yeux. Jean Forceville, qui l'avait rejoint dans la salle à manger, se planta en face de son aïeul, les mains dans les poches, les jambes légèrement écartées en signe de défi, et il interpella Rémi :

« Tu crois qu'il sait tout parce qu'il voit tout et qu'il entend tout. Pourtant il en sait moins que moi. Car moi, je sais même ce qui se dit chez les autres. Tu as remarqué John, le Sri Lankais en blouse blanche qui nous sert à table et qui a préparé le dîner ? Il fait des extras chez tout le monde. Très demandé, John. Tout le monde le croit indépendant. Je l'ai salarié et il me raconte tout ce qui se raconte ailleurs. »

En arrivant à ce dîner, Rémi en était encore à se demander : mais d'où vient l'argent ? En repartant, la question qui le taraudait depuis toujours était balayée par une autre qui s'imposait sans mal : qui surveillera les surveillants ? Il se retourna une dernière fois vers son ami :

« Mais Jean, et la vie privée ?

— Privée de quoi ? »

Quand ils prirent congé, à peine la porte de l'ascenseur se fut-elle refermée que Marie lui lança un regard noir qui annonçait un paquet de boue. Alors Rémi lui mit fermement la main sur la bouche et l'empêcha de s'exprimer avant qu'ils n'aient atteint le rez-de-chaussée. Sans explication.

Dans la voiture, il subit en silence un torrent où les reproches se mêlaient aux injures. Rien ne lui fut épargné. Marie ne parlait pas, elle déglutissait. Tout y passa : la fierté des Laredo, le sentiment de supériorité intellectuelle que leur fils en avait conçu, la médiocrité matérielle qui s'ensuivait, la mélancolie transmise de génération en génération telle une fatalité génétique, son égoïsme et sa misanthropie avérés, son obsession pathologique des souterrains... Heureusement que le trajet était bref. Sinon il aurait sauté en marche.

Cette nuit-là, Rémi repassa dans sa tête le film de tous ses dîners chez les Forceville depuis deux ans. Juste pour essayer de se souvenir s'il y avait été en même temps que Victoria, et ce qu'ils avaient fait de leurs jambes, de leurs mains. Et de leurs regards.

Mais qu'est-ce que cela pouvait encore signifier que d'être libre dans ce nouveau monde où chacun était tracable ? Partout, ils avaient été suivis, observés, épiés. À l'extérieur comme à l'intérieur. Dehors comme dedans. Ce qu'ils avaient cru intime devenait extime à leur insu. Eux comme les autres. Nous sommes tous ciblés. Plus d'anonymes dans un univers où chacun est fiché. Sauf que Rémi était désormais payé pour savoir que l'ère

пи. Розглядаючи уважно портрет предка, того самого, якого він наділив великою проникливістю на ставках вечірки, Ремі не зміг утриматися, щоб не погладити йому обличчя. Він робив це так, ніби хотів закрити старому очі. Жан Форсевіль, який наздогнав його в їдальні, стояв навпроти свого діда, запхавши руки в кишені і злегка розставивши ноги на знак виклику. Він звернувся до Ремі із запитанням:

— Ти гадаєш, що він знає все, бо все бачить і все чує? Проте він знає менше за мене. Бо я знаю навіть те, що говорять у інших. Ти звернув увагу на Джона, шріланкійця в білій блузці, який обслуговував нас за столом і готував вечерю? Він підробляє в багатьох людей і має великий попит. Усі вважають його незалежним. Я заплатив йому, і він мені розповідає все, про що говорять в інших місцях.

Ідучи на вечірку, Ремі запитував себе: звідки беруться гроші? Після вечірки запитання, яке мучило його завжди, було витіснене іншим, яке без труднощів наклалося на нього:

— Але, Жане, як бути з приватним життям?

— Приватним від чого?

Коли вони попрощались і двері ліфта щойно зачинились, Марія подивилася на нього так, ніби готова була з'їсти його живцем. Тоді Ремі без будь-яких пояснень затулив їй рот рукою, не даючи сказати й слова, аж доки вони не спустились на перший поверх.

В машині він мовчки витримав потік докорів уперемішку з образами, але Марія не змінила гнів на милість. Вона не говорила, вона аж захлиналась словами, пригадавши все: гордість сім'ї Ларедо, почуття інтелектуальної вищості, придумане їхнім сином, матеріальну посередність, що впливала з цього, меланхолію, яка передавалась генетично із покоління в покоління з фатальною неминучістю, егоїзм і страшенну відлюдкуватість Ремі, його патологічну одержимість підземними приміщеннями... На щастя, все це тривало недовго. Інакше він, мабуть, вискочив би з машини на ходу.

Цієї ночі Ремі пригадав усі вечірки в подружжя Форсевіль, відвідувані ним упродовж останніх двох років. Для того, щоб з'ясувати, чи був він там у той же час, що й Вікторія, і що вони робили ногами, руками, поглядами.

Що означає бути вільним у цьому новому світі, де кожен помічений, де всюди за ними сліdkували, спостерігали, стежили? Як на вулиці, так і в приміщеннях. Як ззовні, так і всередині. Де те, що вони вважали особистим, ставало загальнодоступним без їхнього відома? Де вони, як і всі інші є мішенями для когось. Правда, Ремі був віднині утаємниче-

de la dissimulation était révolue. Le siècle qui s'annonçait avait déjà fait une victime. La vie privée.

À la suite de ce dîner, les Laredo passèrent plusieurs jours sans s'adresser la parole si ce n'est pour des raisons de stricte nécessité. Incroyable comme on peut réduire les échanges à moins que le minimum quand on en a envie. Quelques mots à peine. Pourtant Rémi brûlait d'interroger sa femme après avoir découvert dans le courrier du matin une contravention dont la date et l'heure l'intriguaient. Il les avait parfaitement mémorisées car, ce jour-là, Marie ayant prévenu qu'elle passerait la journée dans le sud de la France pour une plaidoirie, il avait dû bousculer son emploi du temps afin d'accompagner au judo le petit Paul, et d'aller chercher à la garderie l'enfant d'une voisine; il avait même été frappé de constater qu'une caméra était discrètement fixée tout en haut du réverbère faisant face à la porte d'entrée, probablement pour surveiller les pédophiles, familiers de ces lieux. Or le procès-verbal indiquait bien que la voiture de Marie était en stationnement irrégulier rue du Général-Castelnau, dans le XVe arrondissement. De Paris. Tout l'après-midi. Ce jour-là. La presser de questions, même sans la harceler, serait, dans un contexte aussi tendu, voué à l'échec. Il n'en conserva pas moins la contravention dans un tiroir de son bureau à l'Institut. Pour plus tard.

Le vendredi matin, sur la table de la cuisine, entre les toasts, il trouva un mot de la main de Marie :

« Je te rappelle que demain nous déjeunons chez mes parents à Bois-le-Roi. »

La campagne, il avait bien la tête à ça. Là ou ailleurs, ça n'avait plus guère d'importance. Paris et sa banlieue s'étaient tant et tant étendus ces vingt dernières années qu'ils avaient rattrapé les champs et annexé des villages autrefois charmants. Cette campagne-là n'était déjà plus qu'un souvenir. De toute façon, ses rapports avec ses beaux-parents étaient si respectueusement distants que ça ne pouvait pas être pire. Entre eux il ne se passerait jamais rien. Pas un éclat, pas le moindre différend, hélas.

Rémi vécut bizarrement la fin de la semaine. À l'Institut, il avait le sentiment de flotter. Une nappe de brouillard l'entourait en permanence. Ses gestes étaient accomplis dans une sorte d'automatisme, et ses travaux exécutés de même. Ses interlocuteurs lui adressaient des regards étranges. Même leurs réflexions paraissaient bizarres dans leur bouche. En fait, tout prenait le masque de l'étrangeté.

ний в те, що ера потаємності минула. Епоха, яка давала про себе знати, вже мала одну жертву — приватне життя.

Через цю вечірку Ларедо декілька днів не розмовляли. За винятком тих моментів, коли виникала нагальна необхідність. Це щось неймовірне — скоротити спілкування до мінімуму, коли є потреба поговорити. Сказати хоч декілька слів. Ремі палав бажанням запитати дещо у дружини після того, як відкрив ранкову пошту і знайшов там письмове повідомлення про штраф, дата і година на якому зацікавили його. Він їх чудово пам'ятав, бо саме в цей день Марія попередила його, що поїде на південь Франції у справах. Ремі змушений був розподілити свій робочий час так, щоб відвести Поля на дзюдо і сходити в дитячий садок за дитиною сусідки. Він був здивований, помітивши на самому верху вуличного ліхтаря навпроти вхідних дверей приховану камеру. Мабуть, її встановили, щоб спостерігати за педофілами, які полюбляють такі місця. У квитанції чітко вказувалось, що машина Марії стояла в недозволеному місці на вулиці Генерала Кастелно в XV окрузі Парижа. Саме цього дня в післяполудневий час. Але поспішність запитань, навіть якщо її не засипати ними, була б у такій напруженій ситуації приречена на невдачу. Та, однак, Ремі все ж зберігав квитанцію в ящику письмового столу в інституті. До кращих часів.

У п'ятницю вранці на кухонному столі між тостами він знайшов невеличку записку, написану рукою Марії:

«Нагадую тобі, що завтра ми обідаємо у моїх батьків у Буа-ле-Руа.»

Сільська місцевість, йому бракувало якраз цього. Там чи в іншому місці — це майже не мало значення. Париж і його передмістя так розрослися за останні двадцять років, що наповзли на поля і приєднались до сіл, колись таких мальовничих. Це село було вже лише спогадом. Якщо говорити про його стосунки з тестем і тещею, то вони так шанобливо дотримувались відстані, що гірше не може бути. Між ними ніколи не могло виникнути ні вибуху невдоволення, ні найменшої незгоди, на жаль.

Кінець тижня був для нього дивним. В інституті Ремі переслідувало відчуття непевності. Його постійно огортала пелена туману. Рухи були автоматичними, роботу він також виконував автоматично. Співрозмовники якимось незвично дивились на нього. Навіть їхні міркування здавались дивними в їхніх устах. Фактично все носило личину незвичайного.

Les messages sur son répondeur personnel étaient anodins, à l'exception de celui qui ne se voulait pas un message. Intermittent et incompréhensible. Probablement quelqu'un qui possédait son numéro en mémoire et utilisait une oreillette sur son téléphone portable. Une fausse manœuvre, une touche effleurée par inadvertance et Rémi se retrouvait ainsi contre sa volonté à l'écoute indiscreète d'une conversation privée qui se tenait tantôt dans une voiture, tantôt dans la rue, tantôt dans un lieu public si l'on en jugeait par le tapis de sons à l'arrièreplan. Pareille expérience ne lui était pas inconnue. Mais, cette fois, il se prit au jeu, prêta l'oreille, se repassa la bande à plusieurs reprises. Parfois, il croyait reconnaître la voix de Victoria, parfois celle de Marie, parfois les deux se chevauchant, mais ce ne pouvait être ça, il était certainement victime de son état obsessionnel. Son hallucinose musicale fut entière quand une infernale petite musique de jour vint tout brouiller.

Dans les moments de grand doute, Rémi avait pour habitude de sacrifier à un rituel peu métaphysique. Il s'en allait pisser quelle qu'en fût son envie. Cela lui permettait, en outre, de vérifier l'état de son cher lambeau. De mieux en mieux, en fait. Après la résurrection, il ne tarderait pas à assister à l'assomption de la verge. Juste de quoi rassurer Marie.

Il se trouvait donc seul dans les toilettes réservées aux hommes, au bout du couloir, devant le second des deux urinoirs de gauche, son préféré, on s'attache à ces choses-là, chacun ses habitudes, tripotant cette excroissance dont le spectacle, en action, ravit toujours son propriétaire si l'on en juge par l'intensité avec laquelle il la fixe dans ces moments sacrés. À dire vrai, il méditait la pensée profonde en vertu de laquelle l'homme a un problème entre les jambes. Il aurait pu tout aussi bien réfléchir à la situation morale de l'Institut car il n'est pas de meilleur reflet d'une organisation que l'architecture intérieure et l'état général de ses cabinets. On peut juger une société à l'ancienneté de ses sanitaires. Instruit par l'expérience, il savait même qu'on peut en attendre une photographie d'une grande acuité de son personnel. Il suffit d'observer les habitudes des uns et des autres.

Ceux qui se cachent maladroitement en ouvrant leur bragette tout en se collant le plus près possible de l'urinoir (au gymnase du lycée ils se déshabillaient déjà dans un coin et ils gardent encore leur maillot de bain au sauna ou sous la douche) et ceux qui sont si fiers qu'ils s'exhibent en se plaçant le plus loin possible de l'objectif. Ceux qui se lavent les mains avant et ceux qui se lavent les mains après, ceux qui le font avant et après, et ceux qui ne le font pas du tout. Ceux qui se saluent et ceux qui s'ignorent. Ceux qui sifflent et ceux qui chantent. Ceux

Повідомлення на персональному автовідповідачеві були банальними. За винятком одного, нескінченного і незрозумілого. Певно, хтось мав його номер у пам'яті мобілки і користувався навушниками. Помилкова дія. Легке натиснення через недогляд, і Ремі мимоволі нескромно підслуховував приватну розмову, яка відбувалась то в машині, то на вулиці, то в публічному місці, судячи зі звуків на задньому плані. Подібний досвід не був чимось новим. Але цього разу він ухопився за гру, уважно прослухав усе, потім ще неодноразово прокрутив стрічку. Іноді йому здавалось, що він впізнає голос Вікторії, а іноді — голос Марії чи чергування їхніх голосів. Але цього не могло бути. Він, певно, був жертвою свого нав'язливого стану. Його музикальний галюциноз був одним цілим, і раптом жаклива денна музика все змішала.

Коли сумнів роздирав душу Ремі, він мав звичку дотримуватись дещо метафізичного ритуалу — ішов, незалежно від бажання, відливати в туалет. Це дозволяло йому, крім того, перевірити стан свого понівеченого відростка. Фактично справи покращувались. Після видужання він не забарився б бути присутнім на воскресінні свого жезла. Якраз було б чим потішити Марію. Отже, Ремі був один у чоловічому туалеті, в кінці коридору, перед другим з двох пісуарів, розміщених з лівого боку, його улюбленим. До таких речей прив'язується, у кожного свої звички. Він тримав свого товстуна, вигляд якого в дії завжди викликає почуття захоплення у власника, судячи з напруги, з якою він його фіксує в ці священні моменти, і роздумував над тими речами, через які чоловік має проблеми між ногами. Він міг також добре обмірковувати моральну обстановку в інституті, бо найкращим віддзеркаленням організації є внутрішня архітектура і загальний вигляд кабінетів. Про суспільство можна судити за давністю санітарних вузлів. Він навіть знав з досвіду, що можна розраховувати на чітку фотографію персоналу. Достатньо спостерігати звички одних та інших.

Тих, хто невміло ховається, розстібаючи ширінку і притискаючись якомога ближче до пісуара (вже в гімназії і ліцеї вони роздягались у кутку і ще й зараз не знімають плавки в сауні чи під душем), і тих, кого розпирає гордість, і, щоб виділитись, вони стають якомога далі від точки прицілювання. Тих, хто має руки перед, і тих, хто має руки після, тих, хто робить це перед і після, і тих, хто взагалі цього не робить. Тих, хто вітається, і тих, хто ігнорує один одного. Тих, хто посвистує, і тих, хто наспівує. Тих, хто виймає кінчик крайньої плоти пучками пальців, і тих, хто викладає своє добро, беру-

qui sortent juste la pointe du prépuce du bout des doigts et ceux qui déballent tout à pleine main bien au-delà du nécessaire. Ceux qui la rangent précipitamment malgré les risques de pollution et ceux qui l'essuient soigneusement avec un mouchoir en papier préparé à cet effet. Ceux qui regardent à côté l'air de rien juste pour vérifier qu'ils sont dans la norme et ceux qui la secouent longtemps tant la dernière goutte les obsède. Il y a là des mystères qui demeureront à jamais inaccessibles à la curiosité féminine, des abîmes dont les femmes ne soupçonnent pas la profondeur, même si, de ce côté-là, elles ne sont pas en reste.

Pour s'être un jour réfugié en procédure d'urgence dans leurs toilettes, Rémi savait que l'analyse des lieux en dégagait une image tout aussi éloquente. Mais dans un autre genre. N'osant pas ressortir avant que le lieu ne soit entièrement déserté par ses occupantes, il avait passé près d'une heure, assis sur la cuvette, à les écouter à leur insu. C'est peu dire qu'elles usaient d'un langage obscène aux antipodes de leur attitude dès qu'elles foulaient la moquette des bureaux. Leurs conversations, qui semblaient exclusivement orientées sur les relations avec les hommes, ne relevaient pas vraiment de l'amour courtois. Dans une surenchère verbale d'une vulgarité inouïe, entrecoupée de rires gras à faire rougir un routier, il n'était question que de coups, de culs, de bites, de clitos, de tétons, de poils, de fougounes, de couilles, dans le meilleur des cas. Jamais il n'avait ouï un si joyeux déchaînement chez les hommes.

Rémi en était là de ses réflexions quand il crut percevoir un mince filet d'eau sur sa droite. Ce n'était pas de l'eau. Charles-Henri Goudchaux, le directeur administratif et financier de l'Institut, avait eu la même idée que lui. Dans ces moments-là, le nez face au mur en émail, il y a aussi ceux qui se concentrent sur la qualité de leur jet et, en eux-mêmes, se livrent à une analyse sauvage de leur urine, en étudient de chic la couleur, en examinent la composition, en déduisent la teneur en cholestérol. Et puis il y a les autres, qui ont l'indélicatesse d'engager une conversation au risque de vous couper vos effets car il est périlleux de commenter un arbitrage budgétaire sans que la miction en soit troublée. Les deux opérations ne semblent pas naturellement complémentaires. Une certaine audace est indispensable à qui veut conduire l'une au détriment de l'autre. Dans les deux cas, on risque d'en mettre partout. Rémi n'hésita pas longtemps avant d'emprunter une troisième voie. À peine ouvrit-il la bouche qu'instinctivement il se tourna un peu plus vers l'intérieur de l'urinoir en faïence de manière à dissimuler son étrange pièce d'anatomie.

чи в жменю, без необхідності. Тих, хто ховає його поспішно, попри небезпеку полюції, і тих, хто витирає його старанно паперовою хустинкою, підготовленою на такий випадок. Тих, хто дивиться поруч з відсутнім виглядом, аби перевірити, що все в нормі, і тих, хто струшує його довго, настільки їх непокоїть остання крапля. Тут є таємниці, які залишаються на завжди недоступними для жіночої цікавості, глибини, про які вони навіть не підозрюють. Навіть якщо жінки не залишаються в боргу, бо мають свої таємниці.

Якось Ремі вдався до термінової процедури в жіночому туалеті, бо знав, що вивчення подібних місць також давало красномовну картину, але дещо іншу. Не наважуючись вийти, перш ніж місця будуть звільнені тими, хто їх зайняв, він провів близько години, сидячи на унітазі і слухаючи потай розмови. Мало сказати, що жінки використовували непристойну лексику до протилежної статі, щойно виходили за двері кабінетів. Їхні розмови, які, здавалось, були спрямовані винятково на стосунки з чоловіками, не облагороджували куртуазного кохання. Те, що вони верзли впереміжку з непристойним сміхом, було нечуваною вульгарщиною, яка змусила б почервоніти навіть стріляних горобців, оскільки йшлося тільки про дупи, прутні, клітори, цицьки, волосся на тілі, піхви, яйця. І це в кращому разі. Він ніколи не чув такого розгулу пристрастей у чоловіків.

Ремі сидів там, занурений у роздуми, аж поки не помітив тоненьку цівку праворуч. Це була не вода. Шарль-Генрі Гутшо, адміністративний і фінансовий директор, керувався тією ж ідеєю, що й він. Є також ті, хто в такі моменти, повернувшись носом до емальованої стіни, зосереджується на якості фонтана, віддається дикому вивченню сечі, досліджуючи уважно колір, склад і роблячи висновок про вміст холестерину. І ті, які неделікатно зав'язують розмову з ризиком зіпсувати враження, бо це непросто — коментувати бюджетне обчислення вексельних курсів і слідкувати за сечовипусканням. Ці дві операції не здаються природно доповнюючими одна одну. Певна відвага необхідна тому, хто хоче робити одне на шкоду іншому. В обох випадках є ризик перестаратися. Ремі не вагався довго, перш ніж піти третім шляхом. Але не встиг він розтулити рота, як інстинктивно повернувся трошки ближче до внутрішньої частини фаянсового пісуара, щоб замаскувати свою дивну анатомічну штуку.

« Tiens, Rémi... Saviez-vous qu'il n'est pas de meilleur endroit pour reconnaître un... antisémite! Ça vous la coupe, hein ? Vous ne me demandez pas comment ?

— J'allais le faire... Comment ?

— C'est celui qui fait toujours pipi sur Jacob, jamais sur Delafon ! »

Cette fois, Rémi ne put s'empêcher d'accompagner d'un sourire le franc éclat de rire de son interlocuteur. On ne peut pas être toujours en guerre.

Alors qu'ils se lavaient les mains dans deux lavabos voisins, Rémi remarqua que Goudchaux avait fait un pas de côté et, les doigts encore pleins de savon, s'était baissé juste pour voir si, derrière les vantaux abritant les deux urinoirs de droite, il y avait d'autres présences que les leurs. Puis, tout en le regardant dans le miroir, il s'adressa à lui :

« Vous me paraissez fatigué depuis quelque temps. Pas de souci ?

— Non, non... Enfin, tant que l'affaire du barrage ne sera pas réglée, je ne serai pas tranquille.

— Bien sûr, bien sûr, mais je faisais allusion à des soucis d'ordre personnel. »

Comme Rémi répondait par une moue négative, il insista.

« Je ne voudrais pas me mêler de votre privée, chacun ses mœurs, mais vous devriez être plus prudent. Internet, *shtetl* planétaire, très bien. Mais tous ces sites sur les verges un peu bizarres, dans une maison comme la nôtre, ça fait désordre. Évitez-les à l'avenir, les gueules cassées du phallus, du moins dans le cadre du travail. Imaginez que quelqu'un de... disons... maladroit appuie sur la touche Imprimer et que ce soit diffusé dans les services avec votre nom de demandeur, hein ? Vous devriez peut-être prendre quelques jours de repos. Ce que j'en dis, c'est surtout pour vous, votre image ici. »

Ainsi, même ses connexions sur la Toile n'étaient pas confidentielles. Pas plus que ne devaient l'être son courrier électronique, ses communications téléphoniques, ses messages, ses lettres... Tout remontait quelque part au sommet. Même les caresses furtives et les baisers volés dans l'ascenseur. Des employés étaient peut-être payés pour dresser des rapports sur chacun des collaborateurs de l'Institut.

Le directeur s'en alla, non sans lui donner une petite tape amicale en haut de l'épaule, à moins que ce fût un frôlement près du cou, hétéro *ma non troppo*, qui sait. Ce qui ne fit qu'ajouter à sa stupéfaction. Ils avaient passé un temps si inhabituellement

— Послухайте, Ремі... Ви знаєте, що немає кращого місця, щоб розпізнати... антисеміта! Ви що там, очманіли, що не питаєте як?

— Я саме збирався це зробити... Як?

— Антисеміт — це той, хто завжди мочиться на Якова і ніколи на Делафона!¹

Цього разу Ремі не зміг стриматись, щоб не відповісти посмішкою на відвертий вибух сміху його співрозмовника. Не можна завжди бути у стані війни.

Коли вони мили руки у двох сусідніх умивальниках, Ремі помітив, що Гутшо зробив крок убік, пальці його ще були в милі, і нахилився так, аби побачити, чи є ще хтось за стулками дверей інших двох пісуарів. Потім, дивлячись в дзеркало, звернувся до нього:

— Ви мені здаєтеся стомленим останнім часом. Вас ніщо не турбує?

— Ні, ні... Врешті, доки справа із греблею не вирішиться, я не заспокоюсь.

— Звісно, звісно, але я натякав на занепокоєність особистого характеру.

Оскільки Ремі відповідав не дуже охоче, він наполягав:

— Я не хочу втручатись у ваше особисте життя, у кожного своя мораль, але ви повинні бути обережнішим. Інтернет, всесвітній штетл², — це дуже добре, але всі ці сайти про прутні не дуже доречні в такій установі, як наша. Це вносить безлад. Уникайте віднині цих понівечених фалосів, принаймні на роботі. Уявіть, що хтось... ну, скажімо... випадково натискає на клавішу «друк» і це йде по відділах під вашим прізвищем, он як. Ви повинні відпочити декілька днів. Я кажу це все для вашого ж блага, вашого іміджу тут.

Отже, навіть виходи на Toilet не були конфіденційними. А що вже говорити про його електронну пошту, телефонні розмови, повідомлення, листи... Все якимось чином потрапляє нагору. Навіть інформація про таємні ласки, поцілунки в ліфті. Можливо, деяким службовцям платили, аби ті писали доноси на кожного зі співробітників інституту.

Директор пішов, поплескавши Ремі по плечу і торкнувшись при цьому шиї, hetego *ma non troppo*, хто знає. Це приголомшило його ще більше. Вони так незвично довго мили

¹ Jacob & Delafon — відома французька марка виробника унітазів і умивальників. Антисеміт мочиться в бік з написом «Jacob», а не «Delafon».

² Shtetl — на ідиш «містечко» — єврейське поселення напівміського типу.

³ швидко, але не кваплячись (*ital*).

long à se laver les mains que Rémi contempla les siennes, juste pour voir si elles n'avaient pas rétréci. Alors seulement, il perçut dans son dos des sons qui le glacèrent si intensément qu'il n'osa même pas se retourner pour identifier ce que le miroir ne pouvait refléter. Les bruits d'une serrure qu'on tourne, de la porte des cabinets qui s'ouvre doucement, de pas qui hésitent puis se précipitent vers la sortie. Ceux que produisent si distinctement des talons aiguilles sur des carreaux de faïence.

La journée s'était écoulée sans qu'il songeât à composer le numéro de téléphone de Victoria. Ce soudain détachement le surprit et l'engagea dans une dangereuse méditation. Plus il se considérait, plus il se voyait scindé en deux. D'un côté, un bloc de mélancolie, intérieurement secoué de chagrin à l'idée d'avoir perdu l' Aimée, qu'elle fût perdue pour tous ou pour un seul. De l'autre un homme marié et père de famille dont l'harmonie conjugale était menacée par une personne qu'il connaissait à peine, si tant est qu'il l'ait vraiment connue, et qui risquait de l'entraîner dans sa chute. Seule cette dichotomie était de nature à traduire les sentiments de l'ordinaire de ses jours.

Le déjeuner familial chez les Rabaut-Pelletier fut d'autant plus cordial qu' Rémi ne sortit guère de sa bulle. Son pilote automatique branché pour la journée, il était là sans être là. À l'heure de la sieste, quand les oncles et les cousins abandonnèrent le jardin aux enfants pour prendre le café dans la bibliothèque, Rémi s'associa naturellement à eux. Pour assister, à défaut de participer. La maison était suffisamment vaste pour que chacun y trouvât sa place. D'autant qu'une belle-sœur, portée sur l'écologie comme on peut l'être sur l'alcool, voulait absolument l'entretenir de la schizophrénie climatique qui s'était emparée de la planète, puisque les grandes catastrophes dites naturelles semblaient majoritairement réservées aux pays pauvres.

Pour faire bonne figure, il se joignit même au cortège quand le chef de famille décréta une promenade collective jusqu'au centre-ville. Lorsqu'ils passèrent devant l'église, une cérémonie de mariage venait de s'achever. L'esprit badaud l'emportant sur la raison, ils stationnèrent une dizaine de minutes sur le trottoir, témoins béats de la marche triomphale du nouveau couple de l'autel à la limousine. Les dragées pleuvaient, tout le monde criait « Vive les mariés! » tandis que le chauffeur et les invités se lançaient dans un concert d'avertisseurs. Un tintamarre harmonieusement infernal, dont Rémi était la seule note discordante. Les mains en porte-voix, il hurlait :

« Ne faites pas ça ! Vous ne savez pas ce que vous faites ! Arrêtez tout ! »

руки, що Ремі подивився на свої, чи вони бува не стали меншими. Тільки тоді він почув за спиною звуки, від яких заціпенів і навіть не зважувався повернутись, аби ідентифікувати те, що не могло відобразити дзеркало. Шум замка, який повертають, дверей кабінок, які відчиняються тихо, кроків, спочатку нерішучих, потім поспішних до виходу. Тих, що лишають чіткі сліди від шпильок-підборів на плитці.

День минув, а він навіть не подумав набрати номер телефону Вікторії. Ця раптова байдужість здивувала його і занурила в небезпечну медитацію. Чим більше Ремі розглядав себе, тим більше бачив себе роздвоєним. З одного боку — хмара меланхолії в душі, надломленій горем через втрату коханої, яка була втрачена для всіх чи для нього одного, з другого — одружений чоловік, батько сімейства, де подружня гармонія була під загрозою через особу, яку він ледве знав, якщо він дійсно її знав, і яка могла потягнути його з собою у безодню. Тільки дихотомія могла передати почуття цих днів.

Сімейний обід у Рабо-Пелетьє був прийнятним тим, що Ремі міг спокійно сидіти, занурившись у думки. Підключивши автопілот, він створював ефект присутності. У час післяобіднього відпочинку дядьки і кузени залишили сад дітям і пішли в бібліотеку пити каву. Ремі, певна річ, приєднався до них. Задля самої присутності, а не щоб брати участь. Будинок був досить просторим, щоб кожен знайшов там місце для себе. До того ж одна родичка, схилена на екології, що можна було порівняти із алкогольною залежністю, неодмінно хотіла розважати його кліматичною шизофренією, яка охопила планету, бо так звані значні природні катаклізми здавалися мажоритарно заброньованими для бідних країн.

Аби справити хороше враження, він навіть приєднався до процесії, коли глава сім'ї запропонував колективну прогулянку до центру міста. Коли вони проходили біля церкви, саме закінчувалася весільна церемонія. Оскільки витрішкуватість взяла гору над розумом, вони простояли хвилин десять на тротуарі, блаженні свідки триумфального маршу нового подружжя від олтаря до лімузина. Сипалось драже, всі кричали «Слава молодим!», а тим часом шофер і запрошені пускалися в якийсь символічний концерт. У цьому нестерпному гаморі Ремі був єдиною незлагодженою нотою. Склавши руки в рупор, він горланив:

— Не робіть цього! Ви не розумієте, що робите! Зупиніться!

Les autres, en face, convaincus qu'il ne supportait pas leur hourvari, en rajoutaient. Il insistait, de moins en moins fort au fur et à mesure que les passants le fusillaient du regard.

« C'est terrible, ce que vous faites! Terrible... Le mariage, c'est l'horreur... »

Il fallut que son beau-père donne précipitamment le signal du départ pour que le groupe le fasse taire en l'emportant dans son mouvement de retour vers la mai son. En chemin, nul n'y fit allusion, même s'il était évident que chacun ne pensait qu'à cela. Non pas le mariage, mais l'état de Rémi. Implicitement, ils mettaient ça sur le compte de son excentricité bien connue. Attitude un peu lâche mais tellement pratique. Ça évite de se poser des questions.

En cherchant des cigarettes dans le petit salon, il eut la surprise de tomber sur ses beaux-parents en grande conversation avec sa femme.

« Personne ne l'a jamais su ? »

La question de Marie, encore en suspens, demeura sans réponse. La rapidité avec laquelle elle trouva aussitôt un sujet futile, cet empressement à faire diversion dès l'arrivée inopinée de Rémi produisirent le contraire de l'effet escompté. Manifestement, il était traduit par contumace devant le tribunal familial. Du jugement de sa belle-mère, il n'avait rien à craindre. Non qu'il en méprisât la portée. Mais le fait est qu'en toute circonstance, dès que l'on mettait en doute son point de vue, elle déviait habilement le propos afin de mieux se retrancher derrière un « C'est dans la Bible » qui tuait aussitôt le débat. En revanche, instruit par l'expérience, les regards en biais et les insinuations, il avait tout à redouter de son beau-père.

Sans s'attarder, Rémi ouvrit la grande boîte à cigares en chêne qu'il lui avait offerte pour son anniversaire, s'empara d'un paquet de brunes légères, c'est-à-dire légèrement cancérogènes — l'agonie est plus lente. D'un même geste, avec un doigté d'une étonnante discrétion, il décrocha puis déplaça de quelques millimètres le combiné du téléphone qui se trouvait juste à côté. Puis il se retira prestement sur la pointe des pieds en multipliant les excuses. Mais au lieu de retourner au salon, il monta à l'étage, entra dans la chambre principale, referma la porte à clé et, téléphone à l'oreille, s'allongea sur le lit en se gardant bien de fumer. La conversation était devenue nettement moins anodine.

« ... Inquiétant, c'est le mot que je cherchais, disait Marie. Il m'inquiète. Depuis quelques semaines, je ne le reconnais plus.

Ті, хто стояв навпроти, переконані, що він не витримує їхнього гвалту, старались ще більше. Ремі наполягав дедалі тихіше, в міру того, як перехожі обстрілювали його поглядами.

— Те, що ви робите, — жахливо! Жахливо... Одруження — це щось огидне...

Ремі змушений був замовкнути тільки після того, як свекор поспішно дав усім сигнал повертатися додому, забравши його з собою. По дорозі ніхто ні на що не натякав, хоча було очевидно, що кожен думав тільки про це. Не про весілля, а про стан Ремі. Потай вони приписували це його добре відомій ексцентричності. Позиція дещо боягузлива, але така практична. Це звільняє від будь-яких запитань.

Шукаючи сигарети в невеличкому салоні, він був здивований, заставши там за розмовою тестя і тещу з його дружиною.

— Ніхто ніколи цього не знав?

Запитання Марії ще в незакінченому стані залишилось без відповіді. Швидкість, з якою вона відразу знайшла пустий сюжет, ця поспішність відвернути увагу у зв'язку з несподіваним приходом Ремі справляли протилежність очікуваному ефекту. Вочевидь, він заочно був відданий під сімейний трибунал. Вироку тещі Ремі міг не боятися. Не тому, що нехтував його важливість. Річ у тім, що вона за будь-якої ситуації, щойно брали під сумнів її точку зору, вміло відхиляла мотиви, ховаючись за «це сказано в Біблії», що відразу ж припиняло суперечку. Проте, навчений досвідом і беручи до уваги косі погляди і натяки, він мав усі підстави побоюватися тестя.

Не затримуючись, Ремі відкрив подаровану на день народження велику дубову коробку з сигарами, взяв одну пачку коричнюватого кольору, тобто менш канцерогенних (агонія є повільнішою). Тим самим жестом він спритно, зі стриманістю, гідною подиву, зсунув на кілька міліметрів телефонну трубку, оскільки телефон стояв якраз збоку. Потім швидко вийшов навшпиньках, вибачаючись. Але замість того, щоб повернутися до салону, Ремі піднявся вище, зайшов в основну кімнату, замкнув двері на ключ і, тримаючи слухавку біля вуха, витягнувся на ліжку, ледве стримуючись, щоб не запалити. Розмова ставала все менш банальною.

— ...Тривожний, це саме те слово, яке я шукала, — сказала Марія. — Він непокоїть мене. Упродовж кількох тиж-

J'hésite même à lui faire des confidences sur mes affaires en cours. Manque de confiance. Incroyable, non ? Ça s'est tellement dégradé, jusqu'à l'apothéose, ce dîner de funeste mémoire où il a perdu les pédales. Je pense qu'il est capable de tout. Parfois il a des yeux de fou. Il se met à parler de lui à la troisième personne. Il peut passer des heures sans dire un mot à faire un puzzle avec les enfants. J'en suis venue à me poser des questions sur son état mental... Ça m'avait frappée il y a quelques années déjà. On était en week-end chez des amis, dans le Luberon. Piscine, tennis, scrabble. Un matin, il a disparu. On n'allait tout de même pas écumer toutes les grottes du pays d'Apt ! Il avait été signalé dans des abris dans la région de Bonnieux. Finalement, on l'a retrouvé le soir près de Gargas, grâce aux indications des employés du conservatoire des pigments, dans une carrière interdite au public pour des raisons de sécurité. Il refusait de quitter les galeries souterraines. Il en est finalement sorti comme il y était entré. Sans rien dire à personne. On a su plus tard que d'importants stocks d'ocré avaient été trouvés dans des camps néandertaliens du Périgord, et que les hommes, jadis, s'en décoraient le corps au cours de rituels...

— Tu ne crois pas plutôt qu'il prend à cœur son affaire de barrage et que cela le surmène, tout simplement, suggéra sa mère.

— Cela m'étonnerait, dit son père. Marie a raison. Quelque chose ne va pas. Il n'est pas dans son état normal. À moins que son état normal ne surgisse enfin après nous avoir longtemps été dissimulé... On devrait exiger un casier psychiatrique quand on se marie.

— Là, c'est moi qui ne te suis plus, fit Marie.

— Tu sais bien que ton père ne l'a jamais aimé...

— Il ne s'agit pas de ça. En vérité, ton mari, je ne l'ai jamais senti. Quelque chose de pas net en lui. Je ne t'en ai jamais parlé pour que tu ne croies pas à un acharnement de ma part. Et puis je voulais avant tout le bonheur de ma fille. Mais enfin, tu n'as jamais été intriguée par sa spécialité ?

— L'art préhistorique ? Ça ou autre chose, c'est tout aussi loufoque à mes yeux.

— Connais-tu seulement son parcours ? insista le père.

— De solides études d'histoire de l'art. Un doctorat avec félicitations du jury. Mais je ne vois pas où tu veux en venir.

— Tu n'es pas très curieuse vis-à-vis de ta moitié, reprit-il. J'ai eu l'occasion de parler de lui avec d'anciens camarades de la

нів я його просто не впізнаю. Я навіть боюсь посвячувати його в хід моїх справ. Бракує довіри. Щось неймовірне, чи не так? Щодалі, то гіршає, доходить до апофеозу. Взяти хоча б цю вечірку, яка закарбувалася в пам'яті як фатальна, де він попустив віжки. Гадаю, що мій чоловік здатний на все. Іноді в його очах з'являється безумство, він починає говорити про себе у третій особі. Може годинами не розмовляти, складаючи пазл з дітьми. Мене непокоїть його психічний стан... Підозра закралась кілька років тому. Ми проводили вихідні у друзів у Любероні. Басейн, теніс, скрабл¹. Зранку він зник. Нам все-таки не довелось ганятися за ним, не тямлячи себе від люті по всіх гротах країни Апт. Його бачили у сховищі в районі Боньє. Врешті-решт, завдяки свідченням службовців сховища пігментних барвників, Ремі знайшли ввечері поблизу Гаргасу, вхід до якого був заборонений з міркувань безпеки. Він відмовлявся покидати свою схованку. Врешті він вийшов звідти так, як і зайшов, нічого нікому не сказавши. Пізніше ми дізналися, що значні запаси охри були знайдені на стоянках неандертальців у Перігорі. Чоловіки в давні часи прикрашали нею тіло під час ритуалів...

— А тобі не здається, що скоріше за все він бере близько до серця свою справу з загатою і що це його просто перевтомлює, — підкинула мама.

— Це б мене здивувало, — сказав тато. — Марія має рацію. З ним щось негарзд. Він перебуває поза своїм нормальним станом. Принаймні, його дійсний стан нарешті дається взнаки після того, як від нас довго його приховували. Коли одружуєшся, необхідно вимагати психіатричну довідку.

— Тут я з тобою не згодна, — сказала Марія.

— Ти знаєш добре, що твій тато ніколи його не любив...

— Річ не в тім. Насправді, я ніколи не розумів твого чоловіка. В ньому є щось незбагненне. Я тобі ніколи не казав цього, аби ти не думала про упередженість з мого боку. І потім, передусім я бажав щастя своїй доньці. Та зрештою, ти ніколи не була в захопленні від його спеціальності.

— Доісторичне мистецтво? Для мене що це, що інше мистецтво — заняття для диваків.

— Ти хоча б знаєш пройдений ним шлях? — наполягав тато.

— Серйозно вивчав історію мистецтва, має докторський ступінь з відзнакою журі. Але я не розумію, до чого ти ведеш?

— Ти не виявляєш особливої цікавості до своєї половини, — провадив він далі. — Я мав нагоду поговорити про

¹ Scrabble — гра в слова.

Sorbonne. Même si le département de lettres classiques est une ville dans la ville, tout se sait sur les autres sections. Ne jamais oublier que l'Université est un conservatoire de rancœurs et de haines recuites. Bref, à l'examen de son dossier, il s'avère que...

— Tu veux dire que tu es allé jusqu'à consulter son dossier personnel ? l'interrompt Marie.

— Moi ou un autre, peu importe. Tout finit par se savoir. On peut mentir à quelques personnes quelque temps, pas à tout le monde tout le temps, quelqu'un a dit quelque chose comme ça. Toujours est-il qu'il s'était spécialisé dans l'art français à la charnière des *VIIIe* et *XIXe* siècles. Il fut loué haut et fort pour sa thèse sur l'évolution comparée des peintres issus de l'atelier de David. Des félicitations du meilleur augure. Une brillante carrière s'annonçait. Ses communications scientifiques paraissaient aussitôt à l'étranger dans les revues de référence. Il était sollicité pour intervenir partout dans le monde dans les plus grands colloques. Malgré son jeune âge, on lui prédisait pour bientôt une direction de recherches au CNRS, une chaire au Collège de France, un fauteuil à l'Académie française, que sais-je encore ! bref, un certain pouvoir sur ses collègues et quelques hochets de vanité. Et quelque temps après, on le retrouve au fond d'une grotte à décalquer des mammoths pour refaire inlassablement le geste de l'artiste. Étrange, cet engouement subit, non ? Il faut dire qu'il a trébuché par deux fois et qu'à chaque fois ses maîtres ont nourri quelque inquiétude non sur ses compétences mais... comment dire ? sur...

— Ses facultés, suggéra la mère.

— Disons-le ainsi... La première fois, c'était au dernier étage des Offices, à Florence, où il était en vacances, semble-t-il. Sueurs dans les bras des touristes, évanouissement dans ceux des gardiens, vertiges et tachycardie à la sortie, hospitalisation à Santa Maria Nuova. On n'a jamais su pourquoi. Le médecin qui l'avait accueilli en urgence au service de santé mentale appelait ça le syndrome de Stendhal. Un trop-plein d'émotions esthétiques à la suite d'une accumulation exceptionnelle de sensations artistiques. Pour dire les choses plus simplement, un triple phénomène de condensation : trop de beauté appréhendée dans un même endroit en un laps de temps réduit. Affaire classée parmi d'autres. Sauf que si le médecin a bien noté la grosse impression qu'avaient produite sur lui les salles 10 à 14, où l'on trouve les

нього зі старим товаришем з Сорбонни. Навіть якщо факультет класичної філології є містом у місті, все про всіх відомо на інших факультетах. Не варто забувати, що університет є сховищем злопам'ятства і заздрощів, які згасають повільно. Коротко кажучи, при перевірці його особової справи виявилось, що...

— Ти хочеш сказати, що консультувався щодо його особової справи? — перебила його Марія.

— Я чи хтось інший — це не має значення. Головне, що я отримав необхідну інформацію. Можна брехати декільком особам певний час, але не всім і не постійно, хтось сказав щось у такому дусі. У всякому разі, він спеціалізувався у французькому мистецтві на межі XVIII—XIX століть. Його дисертацію про порівняльну еволюцію художників, які вийшли із майстерні Давида, дуже високо оцінили. Поздоровлення віщували найкраще. Ремі чекала блискуча кар'єра. Його наукові повідомлення відразу ж з'являлися за кордоном у реферативних журналах. Він домігся, щоб виступати повсюди у світі на найбільших семінарах. Незважаючи на його молодий вік, йому пророкували невдовзі керівництво дослідженнями в Національному центрі наукових досліджень, кафедру в Колеж де Франс, членство у Французькій академії і багато іншого. Можна також сказати, що Ремі мав деякий вплив на колег і відзначався певним гонором. І через деякий час його знаходять у глибині грота, де він перемальовує монтів, невтомно повторюючи жест художника. Така раптова пристрась здається дивною, чи не так? Слід сказати, що Ремі двічі схибив і щоразу його викладачі були трохи занепокоєні не його компетентністю, а... як це сказати?

— Його душевним станом, — підказала мама.

— Нехай буде так... Вперше це сталося на останньому поверсі галереї Уффіці у Флоренції, де він, здається, був на канікулах. Вкрився холодним потом на руках у туристів, втрата свідомості на руках в охоронців, запаморочення голови і тахікардія на виході, госпіталізація в Санта Марія Нуова. Чому так трапилося, досі ніхто не знає. Лікарка, яка приймала його у службі психічного здоров'я, називала це синдромом Стендаля — надмір естетичних емоцій внаслідок надмірного нагромадження художніх вражень. Якщо говорити простіше, потрійне явище тиску, надто багато краси, сприйнятої в одному місці за короткий проміжок часу. Справа нічим не виділяється серед інших зареєстрованих. За винятком того, що лікар описала те величезне враження, яке справили на Ремі зали з 10 по 14, де експонуються картини Боттічеллі. Вона майже не затрималася на тому місці, де він

Botticelli, elle ne s'est guère attardée sur l'endroit même où il s'est effondré ; elle l'a considéré comme le lieu de l'accident alors que c'en était l'apothéose. Ça s'est passé dans la salle 25, celle de la haute Renaissance et du maniérisme, devant une des plus belles œuvres du Parmesan, *La Madone au long cou*. Cette vision l'a laissé plusieurs jours en état de sidération. Bref, il avait failli dans des conditions suspectes. Un touriste peut se permettre des vapeurs. Mais d'un spécialiste on attendait un peu plus de sang-froid, même s'il tient l'Italie pour une *cosa mentale*. Un historien d'art ne peut se permettre d'être un voyageur sentimental livré aux délices du Grand Tour, non ?

— Tu as toujours été si sévère vis-à-vis de lui, reprit la mère. Jamais la moindre indulgence. Il n'est pas comme nous, et alors ?

— Et la seconde fois, c'était quand ? demanda Marie, soudainement inquiète, de plus en plus tendue vers son père, les fesses en équilibre au bord du fauteuil.

— Sensiblement à la même époque. Devant le portrait de Mme de Senonnes, au musée de Nantes, où l'Université l'avait mandaté pour une mission. Je vous laisse imaginer ce qui l'a frappé dans la manière d'Ingres : un certain excès dans l'expression thyroïdienne du cou, qui en devient sérieusement gonflé, pour ne pas dire bombé. À croire que la seule vision de cette glande hypertrophiée peut susciter une pulsion incontrôlable. Le renflement de cette nuque émergeant d'une ruche à trois volants de dentelle, et reflété par un miroir, l'a anéanti. Ça l'a mis hors service pendant plusieurs semaines.

— Un accident du travail, en quelque sorte, dit Marie comme pour atténuer l'effet suscité par cette révélation.

— La Senonnes était sa Gradiva, poursuivit son père. A-t-il vu dans ce portrait une sorte de témoignage de l'inconscient ? Le rapport d'inspection fait état de son humiliation. D'une volonté forcenée de cacher sa honte. Il craignait par-dessus tout de sombrer dans un accès délirant et d'avoir un dossier psychiatrique. La société ne pardonne pas. C'est une casserole à vie. Même quand on contracte une assurance, on vous le ressort. Or, ça ne se savait pas, ça ne devait pas se savoir. Dans son esprit, il n'était pas tombé ; il n'avait pas failli, mais juste dérapé. À peine un vacillement de l'intime. Après, ça a été beaucoup plus loin. L'histoire aurait dû se terminer devant les tribunaux si... Une seconde, j'ai besoin d'un coupe-cigare. »

впав. Лише позначила його, як місце, де стався випадок, тоді як там уже був апофеоз. Це сталося в кімнаті номер 25, де виставлені картини раннього періоду Ренесансу і періоду маньєризму, перед однією з найкращих робіт Парміджаніно «Мадонна з довгою шиєю». Картина справила на нього таке враження, що він ще декілька днів відчував різкий спад сил. Все це здавалося дуже підозрілим. Турист може собі дозволити істеричні напади. Але від спеціаліста чекаєш більшої стриманості, навіть коли він вважає Італію за *cosa mentale*¹. Історик мистецтва не може собі дозволити бути сентиментальним мандрівником, який віддається насолоді Великого турне, чи не так?

— Ти завжди був таким суворим щодо нього, — знову втрутилася мама. — Ніколи ані найменшої поблажливості. Він не такий, як ми, ну і що?

— А вдруге це сталося коли? — запитала Марія, раптово занепокоївшись і дедалі більше нахилиючись до батька.

— Майже в той же час. Перед портретом мадам де Сенон у музеї міста Нант, куди він поїхав за дорученням університету. Я даю вам можливість уявити те, що його вразило у картині Енгра: певна надмірність у виразності щитовидної залози, що робить шию сильно набряклою, ба навіть випуклою. Хто б міг подумати, що один лиш вигляд гіпертрофованої залози може викликати неконтрольований імпульс. Його приголомшила випуклість потилиці, яка виступала із-за рюшу з трьома мереживними воланами і відбивалась дзеркалом. Після цього він декілька тижнів не міг отямитись.

— Певною мірою — нещасний випадок на виробництві, — сказала Марія, щоб пом'якшити враження, яке справило на них це викриття.

— Сенон асоціювалась у нього з Градівою. Можливо, цей портрет став для нього своєрідним доказом чогось підсвідомого, нагадуванням про приниження, нестямне бажання сховати свою ганьбу. Найбільше він боявся, що з ним станеться напад і що на нього заведуть психіатричну справу. Суспільство не вибачає. Це на все життя. Навіть коли до тебе повертається впевненість, від цього вже нікуди не втечеш. Отже, про його стан не знав і не повинен був знати ніхто. Особисто він не розцінював це як падіння чи провал, а як занос на повороті. Хіба що відчував і внутрішні вагання. Вся ця історія могла б закінчитись у суді, коли б... Хвилинку, я візьму машинку для обрізання сигар.

¹ божевільня (*итал.*).

L'oreille collée à l'écouteur, Rémi entendit son beau-père se lever, se diriger vers la petite table, à l'entrée de la pièce, saisir un lourd objet, s'éloigner, puis revenir sur ses pas :

« Ces gosses, il faut toujours qu'ils touchent à tout... »

La ligne fut coupée. Rémi ne sut jamais ce que son beau-père savait d'autre sur lui, même s'il s'en doutait. Mais qu'est-ce que ces gens pouvaient bien comprendre à la mélancolie de l'art, au relief que cela donne au monde ?

Soudain, il sentit son âme ondoyer comme une méduse. En bousculant légèrement le combiné du téléphone, il avait à son tour basculé de l'autre côté. Jamais il n'avait été moins sûr d'être celui qu'il croyait être. L'absence de Victoria pesait chaque jour un peu plus. Elle qui se croyait le médecin, elle était la douleur. Elle lui faisait prendre conscience d'une réalité qu'il avait trop longtemps fuie : une vie ne lui suffisait pas.

La question de la fidélité ne se posait plus, au fond, que par rapport à lui-même. À son idée de l'amour. Avant de rencontrer Victoria, du temps où il était encore en proie au vertige du cœur innombrable, il avait l'étrange sentiment d'être loyal. Le nombre annulait la faute, étant entendu qu'on ne peut aimer plusieurs personnes à la fois. Désormais renvoyé au délire de sa solitude, il n'hésitait plus qu'entre des vies parallèles et des vies successives.

À force de s'extraire de la réalité pour l'observer avec détachement, il avait vraiment fini par prendre ses distances avec une partie de lui-même. Depuis des semaines, son existence n'était plus que théâtre d'ombres. Rarement les frontières de son moi n'avaient été dilatées à ce point. Il s'était perdu en aventurier dans l'exploration des espaces du dedans. L'apaisement ne pouvait venir que du sentiment d'infini, ce sentiment océanique qui est ici-bas le plus proche de la sensation d'éternité, le seul qui fût de nature à le réconcilier avec ses ténèbres.

7

Une nouvelle semaine s'était écoulée depuis la disparition de Victoria. L'étau se resserrait sur Rémi. Du moins en était-il intimement persuadé, jusqu'à imaginer l'inspection millimétrée du parking par la police. Seule sa qualité de spectateur le faisait tenir. Il voulait voir. Que ne donnerait-on pour assister à son propre naufrage. Bien plus excitant que d'identifier les partici-

Тримаючи слухавку біля вуха, Ремі чув, що його тесть підвівся, рушив до столика при вході в кімнату, взяв необхідний предмет і відійшов, потім повернувся:

— Ці дітлахи, їм завжди треба все помацати...

Лінія була перервана. Ремі так і не дізнається ніколи, що тесть іще знав про нього, хоч і здогадувався про це. Але що ці люди могли розуміти в меланхолії мистецтва, в тому, як це відтінює світ?

Раптом він відчув, що його душу охопили хвилеподібні рухи, як у медузи. Зсунувши легенько з місця слухавку, він щось зрушив у собі. Ще ніколи він не був менш впевнений, що він такий, яким себе вважав. Відсутність Вікторії гнітила його з кожним днем усе більше. Вона, що вважала себе медиком, була болем. Вона змушувала його усвідомити реальність, якої він надто довго уникав: одного життя йому було мало. Питання про вірність поставало в глибині тільки стосовно його самого, його ідеї кохання. Ще до зустрічі з Вікторією тоді, коли він ще був жертвою незліченних сердець, у нього було дивне відчуття, що він дотримується вірності. Численність стирала почуття провини, оскільки не можна любити багато осіб водночас. Віднині, занурений у марево самотності, він вагався лише між паралельними життями і послідовними.

Тікаючи від реальності і перетворюючись на байдужого спостерігача, він скінчив тим, що віддалився від частини самого себе. Останнім часом його існування було лиш театром тіней. Рідко межі його «я» були розтягнуті до такої міри. Він був загублений у шукачеві пригод, що досліджував внутрішні простори. Заспокоєння могло прийти од відчуття нескінченності цього океанічного почуття, яке на цьому світі є найближчим до вічності, єдиним, що здатне примирити його з темрявою.

7

Минув іще один тиждень відтоді, як зникла Вікторія. Лещата стискалися на Ремі. Принаймні, він особисто був у цьому переконаний. Він уявляв, як поліція обстежує клаптик за клаптиком паркінг. Ремі змушувало триматись лише те, що він виступав у ролі глядача і хотів бачити, чим усе скінчиться. Чого тільки не зробиш, аби бути присутнім на власній загибелі. Це є більш хвилюючим, ніж навіть встановлювати особистості учасників на своєму похороні, де не мо-

pants à son enterrement : on ne peut rien dire puisqu'on n'est pas censé être là.

Finie l'incantation à l'absente. Puisqu'il était impuissant à effacer les traces, il ne lui restait qu'à s'effacer. S'enfuir de tout et de tous. Se soustraire enfin. Si c'était une forme de mort, elle n'était que sociale. Sa vie n'était plus digne de lui.

Tout dépendait désormais du tact des enquêteurs. Au premier signal d'alarme, il disparaîtrait par étapes en évitant les catacombes et les égouts. Les unes trop évidentes, les autres trop nauséabonds. Restaient les anciennes carrières de gypse, dans le nord de Paris, des dizaines et des dizaines de kilomètres de galeries sous des voûtes en forme d'ogive, fréquentées par des ingénieurs en cas de glissement de terrain. Ensuite le grand saut hors du monde, là où le soleil est toujours obscur, dans l'une de ces grottes où les premiers hommes se rendaient non pour vivre mais pour trouver un contact avec le monde surnaturel. Il se serait alors faulé dans d'étranges tunnels au profil en trou de serrure pour aboutir à des galeries de tableaux sacrés dont il aurait été l'unique-visiteur, le spectateur privilégié d'œuvres d'art dotées de la plus haute des vertus, l'anonymat absolu. Qui l'a fait ? Des gens, il y a longtemps. Les premières gens.

C'eût été à Lascaux peut-être, là où il n'allait jamais, exprès. Il avait toujours réussi à éviter les missions sur le site. Lascaux lui faisait peur : la profusion de beauté artistique y est telle qu'on ne se trouve pas devant mais dedans les œuvres. On est cerné de toutes parts. Ailleurs c'est dispersé, ici c'est concentré. Comme à la galerie des Offices.

À l'issue d'un boyau, sa lampe à carbure ajouterait à l'hallucination et ferait danser les ombres mouvantes des cerfs élaphe sur les parois. Puis il basculerait définitivement en se faussant compagnie dans le scintillement des concrétions. Les mains négatives ocre et noires, apposées sur la roche pour rejoindre le monde des esprits, constitueraient l'ultime trace d'humanité, une signature surgie du fond des âges. Alors il traverserait le voile de calcite pour rejoindre les puissances occultes. Ce point de non-retour serait son vrai passage de la ligne, cette vision qui nous hante et nous aimante à en mourir.

Au risque de ne pas revenir d'un tel vertige, il y aurait au moins vu, en trouant du regard la crasse des siècles, le fameux

жеш нічого сказати, оскільки твоя присутність не передбачається.

Закінчуються чари відсутньої. Оскільки він був неспроможний знищити сліди, йому не залишалось нічого іншого, як зникнути самому. Втекти від усього і від усіх. Відчути нарешті спокій. Коли б це звільнення прийшло у вигляді смерті, то вона була б тільки соціальною. Його життя більше не було гідне його. Все залежало віднині від чуття слідчих. При першому ж сигналові тривоги він зник би поступово, уникаючи катакомб і канав. Одні є надто очевидними, інші — надто нудотними. Залишались старі гіпсові кар'єри в північній частині Парижа, десятки і десятки кілометрів галерей під стрілчастим склепінням, відвідувані інженерами у випадку зсуву ґрунту. Потім великий стрибок поза світ, туди, де сонце завжди темне, в один з цих гротів, куди перші люди приходили не для того, щоб жити, а щоб знайти контакт з надприродним світом. Він забрався б у дивні тунелі з вертикальною тріщиною, як замкова шпарина, щоб потрапити в галереї зі священними письменами, де був би єдиним відвідувачем, привілейованим глядачем творів мистецтва, яким належить найвища із чеснот — абсолютне інкогніто. Хто їх створив? Люди, давним-давно. Перші люди.

Можливо, це сталося б у печері Ласко¹, там, куди він навмисне ніколи не ходив. Йому завжди щастило уникати відряджень у це місце. Надмір художньої краси там є таким, що знаходишся не перед творами, а всередині них. Оточений з усіх боків. В інших місцях це розсіяно, там — сконцентровано. Як у галереї Уффіці.

У кінці вузького проходу його карбідна лампа збільшувала б галюцинації і змушувала б танцювати рухомі тіні оленів на стінах. Там, при мерехтінні мінералів він відійшов би в інший світ, навіть не попрощавшись. Його руки, що нагадували б чорно-жовтий негатив, прикладені до каменю, щоб наздогнати світ свідомості, були б єдиним слідом людства, підписом, який з'явився раптом у глибині віків. Отже, він перетнув би кальцитну пелену, щоб приєднатись до потойбічних сил. Це місце неповернення було б його справжнім перетином лінії, цього видіння, яке часто відвідує нас і вабить померти там.

З ризиком не повернутися з такого запаморочення Ремі, принаймні, побачив би, пробиваючи наскрізь порох століть,

¹ Ласко (Lascaux) — печера у Франції в департаменті Дордонь, відома всьому світові своїми фресками із зображенням тварин, що належать до культури пізнього палеоліту.

outré-noir qui s'adresse directement à l'âme, cette couleur proche de la lumière des ténèbres. Il aurait trouvé ce qu'il cherchait confusément, une explication du monde, lui qui n'avait eu de cesse d'en désadhérer.

Là, à l'écoute des rumeurs d'éternité, il connaîtrait enfin le silence.

Trop lourd de garder secrète une vie secrète. Ce souterrain creusé en lui n'avait pas fait qu'exténuer son corps devenu inhabitable. Il lui avait dévasté l'âme. Elle n'était plus qu'un labyrinthe troué d'alvéoles. Il aurait tant voulu pouvoir parler d'elle. De sa vie. De leur double vie. À eux deux, ils en avaient quatre.

Une chose était sûre : Victoria ne s'était pas donné la mort, comme on dit — à croire que c'est un cadeau. Un avis de décès aurait paru dans le journal. Si au moins il recevait une lettre d'elle. Ne fût-ce qu'un mot, un signe même, mais non. Les jours passaient, sans rien, et il n'y avait personne à qui demander. Trop délicat, trop risqué, trop dangereux. Nul ne devait établir le moindre rapport entre lui et elle. Une question aurait suffi à instiller le doute, un doute aurait suffi à créer un bruit, un bruit aurait suffi à accréditer une rumeur, une rumeur aurait entraîné sa perte. En se perdant, il perdrait sa femme, ses enfants, sa famille, ce précaire équilibre qui le préservait de la plus mortelle des solitudes.

Tout avait été soigneusement passé au peigne fin par ses soins. Tout ce qui pouvait l'être. Un seul lieu avait été oublié : celui dans lequel ils avaient vécu le plus de temps. Un oubli... Fallait-il qu'il fût scotomisé.

L'ami qui lui en laissait la jouissance en échange de menus services (soustraire le courrier à la curiosité des voisins, aider les fleurs à survivre...) était peut-être rentré d'Asie. Rémi décrocha le téléphone de son bureau puis, mû par un réflexe désormais naturel, il raccrocha aussitôt, sortit et traversa la rue jusqu'à la première cabine. Il glissa sa carte de crédit téléphonique dans la fente et composa le code confidentiel. Ce n'était pas le bon. Soudain il eut un trou de mémoire. Tenta en vain une nouvelle combinaison. Au troisième essai sa carte était obsolète. Les puces ne pardonnent pas. L'émotion des derniers temps avait été telle que non seulement il avait oublié son code personnel, mais il avait également oublié où il l'avait inscrit.

Tout était désormais si secret que ça l'était même devenu pour lui.

те чудове, що знаходиться по той бік чорного і лине прямо до душі, цей колір, близький до світла темряви. Знайшов би те, що шукав підсвідомо, — пояснення світу, він, хто не переставав приєднуватися до нього. Там, слухаючи гул вічності, він пізнав би нарешті тишу.

Дуже важко тримати в таємниці таємне життя. Цей виритий у ньому тунель тільки виснажував його тіло, яке стало непридатним для проживання. Він спустошив йому душу. Вона нагадувала лабіринт, пронизаний альвеолами. А Ремі так хотілось би мати можливість розповісти про неї. Про своє життя. Про їхнє подвійне життя. На них двох їх було чотири.

Безсумнівним було те, що Вікторія не померла. І це можна було, як кажуть, вважати за щастя. Повідомлення про смерть повинно було б з'явитися в газеті. Якби, принаймні, він отримав від неї листа. Нехай би це було одне слово, однісінький знак. Але минають дні, і ніякої звістки, жодної особи, кого можна було б щось запитати. Надто делікатна, ризикована і небезпечна справа. Ніхто не повинен був встановити найменший зв'язок між ним і нею. Одного запитання було б досить для того, щоб влити по краплі сумнів, сумніву — щоб підняти шум, шуму — щоб поширити чутки, чутки привели б до його загибелі. Занапастити себе означало втратити дружину, дітей, сім'ю, цю нетривку рівновагу, яка оберігала його від найзгубнішої з самотностей.

Ремі старанно прочесав усі місця. Переверив усе, що могло там бути. Тільки про одне місце він забув: те, де вони провели найбільше часу. Це було недоглядом з його боку.

Товариш, який лишив йому в користування студію в обмін на невеличкі послуги (забирати пошту від цікавих сусідів, доглядати за квітами...), можливо, вже повернувся з Азії. Ремі зняв слухавку на письмовому столі і відразу ж поклав на місце звичним віднині жестом, вийшов на вулицю і попрямував до першої ж телефонної будки. Вставив телефонну кредитну картку в щілину автомата і набрав таємний код, який виявився невірним. У Ремі несподівано стався провал пам'яті. Він спробував іншу комбінацію. Марно. При третій спробі картка стала непридатною. Помилки не пробачаються. Останнім часом він був таким збудженим, що забув не тільки свій персональний код, а й те, де його записав.

Все віднині було таким таємним, що Ремі сам для себе став таємницею.

Résolu à acheter une simple carte de cinquante unités, il se précipita au distributeur automatique de billets de la banque la plus proche. *Bis repetita*. L'esprit encombré de chiffres alignés dans un profond désordre, échafaudant sur le papier mille et un agencements dans le fol espoir de trouver le bon, il renonça, dans un état de délabrement moral avancé, et se rendit sans prévenir dans une rue perdue du XIe arrondissement. Ses pas le menèrent naturellement à un studio ensoleillé au tout début de la rue Gerbier. Les codes d'accès de cet immeuble modernissime, donc paranoïaque, qui n'en comptait pas moins de trois, chacun doublé par une caméra, étaient même connectés dans la journée. Les chiffres de sa carte de crédit, qui lui revinrent alors, s'imposèrent à l'exclusion de tous les autres. Il était mûr pour s'asseoir sur le banc et pleurer doucement, ce qu'il aurait fait si une voisine, rentrant des courses, ne l'avait laissé pénétrer dans l'immeuble à sa suite sans pour autant le dénoncer à la police des mœurs ou à la brigade antiterroriste.

Les autres studios de complaisance, appartements de circonstance et refuges de hasard dans lesquels ils s'étaient aimés, leur avaient laissé de moins bons souvenirs, qu'il s'agisse du 113 rue de la Faisanderie, ou du 146 avenue de Malakoff, l'un et l'autre aussi froids, antipathiques et impersonnels que mal fréquentés. Cela aussi comptait, cette approche des lieux, même si, une fois entre quatre murs, rien d'autre qu'eux n'existait pour eux.

Rémi fit tourner la clé avec des précautions de cambrioleur. À en juger par le courrier coincé sous la porte, son ami tardait à regagner la France. Ça sentait la poussière et le tabac froid. Un parfum de cendres nimbait la pièce. Il l'arpena, puis l'aéra en entrouvrant la jalousie de la fenêtre latérale, et releva les draps du lit encore imprégnés de leur odeur. Les porter d'un même geste à son nez et ses lèvres le transporta aussitôt quelques mois en arrière.

Machinalement, il les enfouit dans un grand sac de plastique bleu, avec ce qui semblait traîner là par hasard mais qui, une fois rassemblé à ses pieds, constituait une vanité où la mort n'avait pas besoin d'être représentée pour triompher des autres éléments. De vieux journaux froissés d'avoir été repliés à la hâte, de grandes feuilles à dessin remplies de maladroitement esquissés de chevaux barygnates jaunies par le soleil, des paquets de cigarettes à moitié vides, une boîte de sachets de thé, des lettres tenues par un gros

Вирішивши купити просту картку на п'ятдесят хвилин, він заквапився до найближчого автомата. *Bis repetita*¹. Голова була забита цифрами, які роїлися в повному хаосі і на папері становили б тисячу. Він перебирав різні варіанти в божевільній надії знайти потрібну комбінацію, аж доки не відмовився від цього задуму в стані передчасного морально-го засмучення і вирушив без попередження на загублену вулицю XI округу. Ноги привели Ремі прямо до залитої сонцем студії на самому початку вулиці Жерб'є. Щоб зайти до цієї модерністської, а отже, параноїчної будівлі, потрібно було набрати коди, яких було не менше трьох і кожен проглядався камерою. Ремі не міг пригадати жодного, оскільки в голові крутились лише цифри з кредитної картки. Він дозрів, щоб сісти на лавці і тихенько заплакати, що і зробив би, коли б сусідка, яка поверталася з поїздок, не завела його в будинок, не заявляючи в поліцію моралі чи в антитерористичну бригаду.

Інші надані кімнати від нагоди до нагоди і випадкові сховища, де вони кохалися, залишили менше хороших спогадів. Взяти хоча б будинок 113 на вулиці Фезандері чи будинок номер 146 на проспекті Малакофа, однаково холодні, антипатичні, позбавлені індивідуальності, як і мало відвідувані. Це також мало значення, це наближення до місць, навіть якщо вони були там один раз, проводили час у чотирьох стінах і для них не існувало нічого іншого, крім них самих.

Ремі повернув ключ з обережністю злодія. Судячи з пошти під дверима, його товариш не поспішав повертатися у Францію. Пахло пилюкою і тютюном. Аромат попелу німбом оточував кімнату. Він провітрив кімнату, розсунувши жалюзі бокового вікна, і зняв з ліжка простирадла, ще насичені їхнім запахом. Піднісши їх тим же жестом до носа і губів, він відразу ж перенісся на кілька місяців назад.

Ремі засунув їх машинально у великий блакитний поліетиленовий мішок разом з тим, що, здавалось, лежало тут випадково, але назбиране одного разу під ногами створювало суєту, де смерть не мала потреби бути представленою, щоб торжествувати над іншими елементами. Це були поспіхом зігнуті зім'яті старі журнали, великі аркуші паперу для малювання з невмілими ескізами коней, пожовклі на сонці, наполовину порожні пачки з-під сигарет, пачка чаю в паке-тиках, листи, скріплені товстою резинкою. Тільки ті, які

¹ Повторити двічі (итал.).

élastique. Les seules qu'ils s'étaient écrites et envoyées sans jamais se résoudre à les détruire. Leur écriture, la trace absolue.

Rémi en déplia quelques-unes. Elles relevaient toutes du même rituel implicite, un code qu'ils avaient mis en vigueur dès le début sans qu'il fût nécessaire de l'établir. Pas de date, pas d'envoi, pas d'adresse. Toujours au présent, comme si l'abolition du temps conjurait le spectre de la rupture. Pas de signature sinon JT pour Je T'aime. En les parcourant à la hâte, il remarqua qu'il lui parlait autant de son corps qu'elle s'en abstenait, ce qui n'était peut-être pas étonnant. La lecture des dix-huit mille lettres de Juliette Drouet ne renseigne en rien sur le physique de Victor Hugo.

Autant de reliefs dérisoires d'une vie clandestine dont il croyait annuler la réalité en la gommant. Seuls les livres qu'ils s'étaient mutuellement offerts n'avaient pas à subir la destruction, bien qu'ils fussent des lettres ouvertes encore plus accusatrices, à qui savait les lire entre les lignes. Les disques survécurent également ; pourtant, l'un deux recelait leur hymne, mais qui saurait l'entendre ?

Alors le téléphone sonna. Dans le vide. Puis à nouveau. Il avait cette tonalité particulière qui annonce l'infinie patience ou la tenace perversité de ceux qui peuvent écouter pendant des heures et des jours la sonnerie qu'ils ont provoquée. Les genoux sur les coudes et la tête entre les mains, tout en se massant le cuir chevelu avec une intensité à le faire saigner, Rémi le fixa du regard comme s'il représentait l'instrument du démon. Ça sonnait encore quand il referma la porte à clé.

Rémi déposa son sac au fond de la cour de l'immeuble dans la grande poubelle déjà pleine. Mais à l'instant de rejoindre la porte, il revint sur ses pas, remonta précipitamment dans le studio et, la porte encore entrouverte, appuya simplement sur les touches « rappel » et « hautparleur » du téléphone. À la troisième sonnerie, tandis que sa boussole intérieure s'affolait, une voix humaine répondit :

« Bonjour, cabinet du docteur Robert Klein... »

Rémi arracha le fil d'un coup sec et violent, emporta le téléphone et lui fit rejoindre les ordures. Pris de remords, il plaça le sac bien au milieu de la cour déserte avant de le transformer en brasier. Une allumette suffit. L'odeur de cramé devint vite insupportable. Sa silhouette s'éclipsait déjà parmi les passants de la rue quand lui parvint l'écho assourdi de fenêtres qui claquent mêlées aux cris des voisins.

були написані і відправлені, але ніхто не наважився їх знищити. Їх почерк — безумовний слід.

Ремі розкрив декілька з них. Всі вони вказували на один неявний ритуал, кодекс, який вони з Вікторією запровадили ще на початку, хоч у цьому не було необхідності. Немає ні дати, ні адреси. Завжди в теперішньому часі. Ніби відміна часу може відвернути розрив. Немає підпису чи хоча б помітки JT (Je T'aime)¹. Переглядаючи їх квапливо, Ремі помітив, що багато говорив їй про її тіло, тоді як вона утримувалась від цього, що, мабуть, не було дивним. Читання вісімнадцяти тисяч листів Джульєтти Друе не інформує про будову тіла Віктора Гюго.

Стільки незначних випуклостей підпільного життя, а він думав знищити цю реальність, стираючи її gumкою. Одні тільки книги, які вони дарували одне одному, не підлягали знищенню, хоча були відкритими звинувачувальними листами для тих, хто вміє читати між рядками. Диски, ясна річ, уцілюють, хоча на одному з них є їхній гімн, але хто зможе зрозуміти це.

Задзвонив телефон. У порожнечу. Потім знову. Він мав ту особливу тональність, яка свідчить про безмежну терплячість чи стійку порочність тих, що можуть слухати годинами і цілими днями спровокований ними дзвінок. Обхопивши голову руками і масуючи волосяний покрив на голові мало не до крові, Ремі дивився на телефон так, ніби це була зброя демона. Коли він замкнув двері на ключ, телефон усе ще продовжував дзвонити.

Ремі поклав мішок у великий, вже повний ящик для сміття в глибині двору. Потім повернувся назад у студію і щойно відчинив двері, відразу натиснув на кнопки «повторний виклик» і «гучномовець» на телефоні. За третім дзвінком, коли Ремі вже почав вібрувати, чоловічий голос відповів:

— Добрий день, кабінет лікаря Роберта Клейна...

Ремі вирвав шнур різким і шаленим рухом, взяв телефон і поклав його в сміття. Охоплений докорами сумління, він лишив мішок посеред двору перед тим, як перетворити його на палаюче багаття. Достатньо було піднести сірник. Запах горілого скоро став нестерпним. Постать Ремі вже зникла серед перехожих на вулиці, коли до нього донеслась приглушена луна з вікон, змішана з криками сусідів.

¹ Я тебе кохаю (фр.).

Un coupable n'aurait pas agi autrement. Rémi Laredo savait qu'il n'avait pas, lui, perpétré d'autre crime que celui qu'on commet contre soi quand on veut tuer sa part d'ombre. Certains gestes, on ne peut les éviter lorsque la réclusion psychique devient une souffrance intolérable. Mais, cela, qui le sait car qui le voit ? Seuls savent ceux qui ont le regard intérieur.

Son attitude était d'un assassin. Sauf qu'il n'avait tué personne sinon la marionnette en lui. De toute façon, on ne tue jamais. Tout juste raccourcit-on un destin, tout juste précipite-t-on un moment inéluctable, tout juste. Tout est dans la manière de le dire. L'infidèle, c'est toujours l'autre, le Sarrasin. Si l'inconscient est criminel, alors nous sommes tous coupables d'un crime que nous n'avons pas commis.

Au fond, il s'était peut-être inventé une histoire qu'il avait fini par prendre pour sa vie. On ne l'aurait pas cru. Il ne suffit pas de dire la vérité, encore faut-il qu'elle soit vraisemblable. Celle-ci tenait en six mots : tout est double, rien n'est simple. Tout de même, vivre consciemment selon son âme n'est pas donné à tout le monde.

Quand il rentra chez lui, Rémi fut accueilli par ses enfants. Il devait paraître si préoccupé depuis quelque temps qu'ils en avaient pris conscience, au point de le ménager et de l'entourer plus encore qu'à l'accoutumée. Ils lui firent fête et le menèrent aussitôt à leur chambre.

« Regarde, papa. Tu vas être content. Le puzzle, on a réussi à le finir sans toi. Le profil de l'homme, le visage de la femme. On a juste perdu deux ou trois pièces. Il reste à combler ce trou, là. On a cherché partout... »

— Je vous les retrouverai », dit-il d'un ton rassurant en les embrassant sur le front.

Il les quitta précipitamment et se réfugia aux toilettes. Le dos au mur, il plongeait une main dans la poche de son pantalon, et se laissa glisser. Assis sur les talons, tout en manipulant les pièces manquantes il laissa échapper d'étranges stalactites de ses yeux. Des larmes qui tombaient vers le haut.

Une femme sans cou, ça n'existe pas, ça ne peut pas exister. Un jour, le puzzle serait complet, la scène enfin vivante et la photo reconstituée. À une nuance près. La forme du cou ne serait peut-être pas tout à fait conforme à celle de l'image d'Erwitte mais qu'importe. Il n'y a pas de mal à achever l'oeuvre d'un artiste. Le grand Bonnard lui-même, l'humilité faite homme, ne se rendait-il pas dans les musées et, dès que les gardiens s'éloignaient, ne sortait-il pas discrètement son petit matériel pour

Винний не міг діяти по-іншому. Ремі Ларедо знав, що він не здійснював іншого злочину, крім того, який здійснюєш, коли хочеш знищити свій тіньовий бік. Деяких жестів не можна уникнути, коли фізичне ув'язнення стає нестерпним стражданням. Але хто це знає, бо хто це бачить? Тільки ті, хто наділений внутрішнім поглядом. Його стан був станом убивці. Якщо не зважати на те, що він нікого не вбив, хіба що маріонетку в собі. В усякому разі, ніколи не вбиваєш. Все вкорочує доля. Все прискорює неминуча мить, все. Все залежить від того, як це сказати. Віроломний — це завжди інший, сарацин. Якщо несвідома людина є злочинною, тоді ми всі винні у злочині, якого не здійснювали.

У глибині душі він, можливо, придумав собі історію, яку врешті-решт вважав власним життям. Але в це важко повірити. Недостатньо казати правду, потрібно ще, щоб вона виглядала правдоподібною. Правда містила шість слів: усе подвійне, ніщо не є простим. Однак жити свідомо згідно зі своєю душею не всім дано.

Коли він повернувся додому, назустріч йому вийшли діти. Він, мабуть, виглядав таким заклопотаним останнім часом, що навіть вони усвідомлювали це, судячи з того, як обережно поводитися з ним і оточували турботою ще більшою, ніж зазвичай. Вони влаштували йому свято і повели відразу ж у свою кімнату.

— Дивись, тату. Ти будеш задоволений. Ми зуміли закінчити пазл без тебе. Профіль чоловіка, обличчя жінки. Незаповненим залишився лиш оцей отвір, бо загубилось двітри деталі. Ми обшукали всюди...

— Я вам знайду їх, — сказав Ремі заспокійливим тоном, цілуючи дітей в чоло.

Він мерщій покинув їх і пішов у туалет. Притулившись спиною до стіни, він засунув руку в кишеню штанів і опустився униз. Сидячи навпочіпки і перебираючи деталі, яких не вистачало, Ремі випустив дивні сталактити з очей — сльози.

Жінка без шиї — цього не буває, цього не може бути. Одного дня пазл буде завершеним, сцена оживе врешті і фотографія відновиться. За винятком одного нюансу. Форма шиї, можливо, не відповідатиме повністю тій, що на картинці Ервітта, але яке то має значення. Немає нічого поганого в тому, щоб завершити витвір художника. Хіба сам великий Боннар, покірливість у вигляді людини, не вирушав у музеї і, щойно віддалялись охоронці, діставав скромно свій невеличкий інвентар, щоб підправити картини: тут —

rectifier ses tableaux, une touche de couleur ici, là un modelé, s'autorisant jusqu'au bout un ultime repentir ?

Tandis que les enfants goûtaient dans la cuisine, il retourna dans leur chambre pour s'abandonner à la contemplation de ce baiser. Alors seulement il prit conscience que son sentiment de flottaison venait peut-être de ce que son étrange histoire s'inscrivait dans l'interstice entre nos deux siècles. Plus il scrutait l'ombre du Pacifique, au second plan, plus il était convaincu que tous les lambeaux de son autre vie avaient enfin déserté son Atlantide intérieure. Avec un crayon à mine de plomb, il rectifia le cou de la femme avant de combler le seul blanc du puzzle.

Tout avait surgi de l'image. Elle rendait enfin les vérités enfouies qu'elle recelait. Un autre monde allait en sourdre. Il n'en était plus à se dire que seule sa mort justifierait le silence de Victoria. Rémi se pensait guéri d'elle.

Quand il se parlait de Victoria, c'était déjà au passé.

De cet instant, ses bourdonnements à l'oreille disparurent. Sa blessure intime fut entièrement résorbée. La sonnerie du téléphone ne provoqua plus d'angoisse en lui. Ses proches le jugèrent enfin réconcilié avec lui-même. Sa vie reprit le cours normal.

Marie était rentrée sans bruit. Son baiser sur le front fut des plus tendres. Allongée sur le canapé tandis qu'il regardait un tournoi de jeu de paume à la télévision, elle avait manifestement envie de parler.

« Tu sais quoi ? dit-elle songeuse Aujourd'hui, au cabinet, j'ai reçu la visite d'un couple de vieillards. Ils voulaient divorcer au bout de soixante-dix ans de vie commune, quelque chose comme ça. Incroyable, non ? Et quand je leur ai demandé pourquoi ils se décidaient seulement maintenant, tu sais ce qu'ils m'ont répondu ? « On attendait que les enfants soient morts... » Je n'en reviens pas.

— Moi non plus. »

Puis elle évoqua la routine. Rémi l'écoutait distraitement tout en suivant son match. Mais il s'arrêta sur l'un de ses mots, le seul de ce flot de paroles qui retint son attention et le glaça d'effroi. « Gerbier », elle avait dit « gerbier ». Comment connaissait-elle son adresse secrète, celle où il avait régulièrement retrouvé Victoria pendant plusieurs mois ? Elle ne l'avait certainement pas prononcé par accident. Ce ne pouvait être un hasard objectif. Marie savait quelque chose. Hors de question de glisser là-dessus. Le doute l'aurait rongé toute la nuit.

« Comment as-tu dit ? Il y a un mot que j'ai mal compris.

колір, там — форму, дозволяючи собі переписувати цілі частини.

Тим часом, коли діти полуднували на кухні, Ремі повернувся до їхньої кімнати, щоб віддатись спогляданню цього поцілунку. Тільки тоді він усвідомив, що його відчуття перетину ватерлінії впливало, можливо, з того, що його дивна історія вписувалася у проміжок часу між нашими двома століттями. Чим більше вглядався він у темінь Тихого океану на другому плані, тим більше впевнювався, що всі уривки його іншого життя нарешті покинули внутрішню Атлантиду. Свинцевим олівцем він поправив шию жінці, перш ніж заповнити вільне місце на пазлі.

Картинка була відновлена. Вона повертала приховані істини, які таїла в собі. Інший світ незабаром заб'є ключем. Ремі не говорив собі більше, що тільки смерть виправдає мовчання Вікторії. Він відчував, що вилікувався від неї.

Коли він говорив про Вікторію, то це вже було в минулому.

З тієї миті шуми у вухах зникли, душевна рана повністю зарубцювалася. Телефонний дзвінок не викликав більше тривоги. Рідні визнали його нарешті примиреним з самим собою. Він зажив нормальним життям.

Марія повернулась безшумно. Її поцілунок у чоло був із найніжніших. Випроставшись на дивані, тоді як Ремі дивився по телевізору турнір з гри в лапту, вона, очевидно, мала бажання поговорити.

— Ти знаєш що, — сказала вона замріяно. — Сьогодні до мене в кабінет прийшла подружня пара. Вони хотіли розлучитися після того, як прожили разом сімдесят років, щось таке. Неймовірно, правда? І коли я поцікавилася, чому вони вирішили зробити це тільки тепер, знаєш, що вони мені відповіли? «Чекали, поки помруть діти...» Я цього не розумію.

— Я тим більше.

Потім вона розповідала різні банальні речі. Ремі слухав її неухважно, стежачи за матчем. Але він зупинився на одному із слів, єдиному з цього потоку слів, яке привернуло його увагу і викликало жажливе заціпеніння. Звідки вона знала його таємну адресу, ту, де він регулярно зустрічався з Вікторією упродовж кількох місяців? Вона, очевидно, сказала це не випадково. Це не могла бути об'єктивна випадковість. Щоб без будь-якого запитання вставити це, Марія мала щось знати. Сумнів мучитиме його всю ніч.

— Як ти сказала? Я погано зрозумів одне слово.

— Gerbier ? Ça ne m'étonne pas. Dans notre argot, c'est l'avocat commis d'office. Ou le juge, ou le juré, c'est selon. Du nom de Pierre Gerbier, un de nos illustres confrères du temps de l'Ancien Régime, si tu veux tout savoir. Pourquoi ?

— Comme ça, dit-il en haussant les épaules. C'est quand, le procès ?

— Lequel ?

— Tu sais très bien de quoi je veux parler. L'affaire de ta vie, celle dont tu ne me dis plus rien même si tes yeux ne parlent que de ça depuis des semaines...

— Demain. Tu viendras ? »

Rémi jugea le moment inopportun pour lui poser la question qui le taraudait depuis des jours : que faisais-tu rue du Général-de-Castelnau quand tu étais censée être dans le Sud ? Pas le moment de rallumer des braises encore chaudes. On verrait plus tard, après le procès.

Il n'avait pas mis les pieds au palais de justice depuis longtemps. Depuis la fameuse affaire Blanc-Francœur qui avait véritablement lancé le cabinet de Marie et assuré sa notoriété. C'était un choix partagé depuis lors : on n'empiète pas sur le domaine de l'autre. Leur manière de préserver leur propre territoire intérieur. Chacun ses lieux : à elle les prétoires, à lui les grottes.

À l'heure de l'audience, il se tenait accoudé au zinc de la Brasserie des Deux Palais. Quand il n'y tint plus, il gravit les marches quatre à quatre. La salle était bondée, eu égard à la notoriété du client, un homme d'affaires à la réussite emblématique de l'époque. Il avait tout pour être heureux, sauf le bonheur. Car quand sa femme était heureuse, c'était dans les bras et sous le regard d'un autre. Son journal intime le hurlait à toutes les pages. Pour l'avoir lu, Rémi croyait intimement la connaître alors qu'il ne l'avait jamais aperçue que dans la rubrique « Les gens » des magazines.

Il se faufila tout au fond pour voir sans être vu. Les avocats échangeaient des arguments comme des coups. Ils semblaient s'envoyer le Code civil à la figure, du moins certains de ses articles. De dos et de loin, leurs amples silhouettes noires n'en étaient que plus impressionnantes. Il ne percevait que des bribes, mais suffisamment pour comprendre qu'on en était à faire la preuve de l'infidélité face aux exigences de protection de la vie privée et de la liberté individuelle. Il était question de la loi de 1975 qui avait transformé l'adultère en cause ordinaire de divorce, et d'une jurisprudence ayant écarté des lettres subtilisées, par le mari, donc obtenues par la fraude. Les débats prirent un tour littéraire inattendu quand Marie s'employa à présenter

— Жерб'є? Це мене не дивує. На нашому жаргоні — це адвокат, який служить в офісі. Чи суддя, чи присяжний, залежно від обставин. Від прізвища П'єра Жерб'є, одного з відомих наших колег часів Старого режиму, якщо хочеш усе знати. Але чому ти запитав?

— Так собі, — сказав він, знизуючи плечима. — Коли відбудеться процес?

— Який?

— Ти добре розумієш, що я маю на увазі. Справа твого життя, про яку ти мені нічого більше не розповідаєш, хоча твої очі впродовж кількох останніх тижнів говорять тільки про це.

— Завтра. Ти прийдеш?

Ремі подумав, що це не зовсім слушний час, аби задати їй запитання, яке останнім часом не давало йому спокою: «Що ти робила на вулиці Генерала де Каstellно, коли мала бути на півдні?» Ще не час розпикати жарини, які не встигли охолонути. Пізніше, після судового процесу.

У будинку суду він уже не був давно. З часу славнозвісної справи Бланк Франкера, яка створила рекламу і забезпечила популярність Марії. Це був вибір того часу: на територію іншого не зазіхають. Спосіб зберегти внутрішню недоторканість. Кожному своє: їй — зал суду, йому — гроти.

Під час судового засідання Ремі спирався ліктями на пивну стійку в ресторані «Deux Palais». Коли перестали дзвонити, він похапцем піднявся сходишками. Зал був переповнений, беручи до уваги ім'я клієнта, ділової людини з емблематичними досягненнями епохи. Цей чоловік мав усе, щоб бути щасливим. Окрім щастя. Бо коли його дружина почувала себе щасливою, це було в обіймах і під поглядом іншого. Її інтимний щоденник кричав про це на всіх сторінках. Оскільки Ремі прочитав щоденник, то вважав особисто, що знає її, хоча бачив тільки в рубриці «Люди» ілюстрованих журналів.

Він пробрався всередину, щоб добре бачити і самому бути менш помітним. Адвокати обмінювались аргументами, як ударами. Здавалося, що вони кидали один одному в обличчя цивільний кодекс, принаймні деякі зі статей. Ззаду і здалеку їхні просторі чорні силуети справляли ще більше враження. Ремі уловлював тільки уривки розмови, але цього було досить, аби зрозуміти, що йшлося про те, щоб довести невірність у світлі вимог захисту приватного життя і особистої свободи, тобто про закон 1975 року, згідно з яким подружня зрада вважалася звичайною причиною розлучення,

le fameux journal versé au dossier comme un document factuel, tandis que son confrère de la partie adverse en démontrait le caractère totalement romanesque. On passa même du registre de l'écrit intime à celui de la psychanalyse sauvage quand ils se prirent de bec sur la dimension fantasmatique des écarts amoureux rapportés par la diariste.

Marie fut atrocement éblouissante. Son habileté allait rendre payante la déloyauté entre époux. Plus sa plaidoirie s'éternisait, moins sa victime avait de chances d'obtenir la moindre pension alimentaire pour elle et ses enfants, alors que ses revenus propres étaient nuls. Quand on est marié, on a un droit de regard sur la vie privée de l'autre, et qualifier ce réflexe bien naturel de « traque » est une vue de l'esprit, expliqua-t-elle.

Jamais Marie n'avait lu un livre avec autant d'acuité qu'elle avait analysé ce manuscrit. Elle ne recula devant la lecture publique d'aucun passage, pas même les plus intimes, surtout pas les plus intimes. Les plus émouvants en regard du sentiment amoureux étaient également les plus accablants du point de vue du droit.

Elle emporta la conviction même quand elle expliqua que son client s'était fait remettre ce document, lequel n'avait donc pas été soustrait à sa propriétaire. Un témoignage de la domestique attesta qu'ayant découvert un dossier qui traînait dans la chambre conjugale, elle en avait naturellement conclu qu'il appartenait à Monsieur et le lui avait remis. Le journal avait donc été trouvé normalement par un tiers dans les affaires communes du couple, en un lieu dont ils avaient l'usage commun. Ni fraude, ni violence. La femme adultère eut beau faire valoir que son mari lui avait bel et bien subtilisé son journal, elle n'en apportait pas la preuve.

Car il s'agissait bien de cela : un conflit entre les exigences de la preuve et le respect de l'intimité d'une diariste. Entre les nécessités de la démonstration et les impératifs du secret.

Depuis longtemps déjà, la preuve par le journal intime était recevable dans les divorces pour faute. Chose plus rare. Marie se battait pour gagner en sachant qu'il constituait l'unique élément de preuve de la faute invoquée par le mari. Avec une mauvaise foi qui aurait dû susciter l'admiration de tous, elle expliqua qu'en raison même de son caractère exceptionnel, car il représentait le seul élément de conviction, il justifiait que l'on portât atteinte à l'intimité de son auteur. Et puisque les défenseurs de cette dernière n'avaient pu démontrer qu'il avait été obtenu de manière déloyale... Elle fit une arme de ce qui aurait été un talon d'Achille : l'absence d'autre indice des faits.

Rémi était autant abasourdi qu'admiratif. Comment n'être pas édifié par un tel épilogue ? Il ne lui gâcherait pas son triom-

і про юриспруденцію, яка відхиляє листи, украдені чоловіком, а отже, отримані незаконно. Дебати набули несподіваного літературного обороту, коли Марія спробувала представити славнозвісний журнал, підшитий до справи, тоді як її колега з супротивної сторони свідчив про його абсолютно романтичний характер. Вже навіть перейшли до реєстру інтимного тексту і тексту, отриманого в результаті дикого психоаналізу, коли адвокати зчепились щодо розміру любовних стрибків убік, описаних автором щоденника.

Марія була жахливо блискучою. Її вміння мало зробити оплачуваним віроломство між подружжям. Чим більше вона говорила, тим менше її жертва мала шансів отримати мінімальні аліменти для себе і дітей, тоді як власних доходів вона не мала. Коли одружуєшся, маєш право контролю за приватним життям іншого, і називати цей цілком природний рефлекс облавою є примхою розуму — пояснила вона.

Марія ніколи не читала книжку з такою гостротою, як аналізувала цей рукопис. Вона не вагалась перед публічним читанням навіть найінтимніших місць, особливо найінтимніших. Найбільш зворушливі місця з точки зору почуття закоханості були найбільш тяжкими з точки зору права.

Вона була переконливою, навіть коли пояснювала, що документ не можна вважати украденим у власниці, оскільки її клієнт повернув його. Свідчення служниці підтвердило це: виявивши щоденник, який валявся в подружній кімнаті, вона подумала, що той належить панові, і віддала йому його. Отже, журнал був знайдений третьою особою серед загальних паперів подружжя в місці загального користування. Ні обману, ні насилля. Хоч як невірна дружина наполягала, що чоловік украв журнал, вона не могла цього довести.

Бо йшлося саме про це, про конфлікт між вимогами доказу і повагою до інтимного життя автора щоденника. Про необхідність демонстрації і вимоги таємниці. Інтимний щоденник як речовий доказ допустимий в розлученнях через помилку. Справа рідкісна, Марія боролась, щоб виграти, знаючи, що є тільки один елемент доказу помилки, на який посилався чоловік. Не досить впевнено, що мало б викликати захоплення у всіх, вона пояснила, що щоденник у зв'язку з винятковістю свого характеру, оскільки він був єдиним доказом, є посяганням на інтимне життя його автора. Але так як адвокати останньої не змогли довести, що він був отриманий обманним шляхом... Марія перетворила на зброю те, що було Ахіллесовою п'ятою, — відсутність інших доказів.

Ремі був водночас і приголомшений, і захоплений. Хіба не повчальний епілог? Він не гаситиме її триумфу. Він чекав

phe. Il attendit dehors, sur les marches du palais, qu'elle apparût pour l'étreindre et l'embrasser en lui murmurant un discret bravo à l'oreille avant de la laisser filer à son cabinet afin de fêter la victoire entre semblables. Le client avait d'ores et déjà demandé à un grand traiteur de se tenir prêt.

Dès que Rémi rentra chez lui, sa première préoccupation fut de mettre du Champagne au frais. L'accueil devait être à la hauteur de l'événement. Les enfants avaient été prévenus. Chambre rangée, devoirs terminés, baignoire vidée, tenue impeccable. En attendant le retour de Marie, il acheva la mise au point de la conférence « Du signe à l'indice, de l'hypothèse à la preuve : questions de méthode en art paléolithique » qu'il prononcerait bientôt au congrès de São Paulo. C'était sa manière de rendre intelligible l'inépuisable énigme du monde. La sonnerie du téléphone l'en arracha. L'un de ses amis de l'Institut :

« Tu ne regardes pas la télévision ? Allume-la tout de suite et regarde le journal de vingt heures, celui de la deuxième chaîne... »

Rémi appuya sur la télécommande tout en raccrochant. Jamais il n'aurait cru que l'influence du client de Marie justifiât jusqu'à la médiatisation de son divorce. Mais tant de choses lui échappaient qui passaient par le petit écran qu'il renonça de lui-même à toute explication pour mieux y guetter le visage et la voix de sa femme. En lieu et place de Marie, le directeur du projet du grand barrage apparut. Il annonça ce que Rémi redoutait depuis plusieurs jours. C'était fait : le site serait englouti. Le patrimoine culturel de l'humanité n'était qu'une vue de l'esprit face aux prétendues exigences du progrès. Alors que l'ingénieur rassurait le journaliste sur la pérennité des œuvres d'art et leur capacité à se conserver sous l'eau, Rémi éteignit et se replongea dans le texte de sa communication comme si de rien n'était. Comme si l'irrévocabilité de la décision entraînait dans l'instant son indifférence.

Le lendemain était un samedi. Les Laredo déjeunaient tranquillement chez eux. Cela n'était pas arrivé depuis longtemps. Pas dans une atmosphère si apaisée, une telle douceur de vivre. La lumière d'un printemps tardif s'insinuait discrètement à travers les rideaux. Les échos assourdis d'une pièce pour piano parvenaient de l'étage du dessus dans une infinie délicatesse. Le voisin avait finalement renoncé à sa fugue pour un impromptu. Les deux coups de la sonnette d'entrée parurent d'autant plus incongrus.

« Qui cela peut-il bien être, on n'attend personne, non ? » interrogea Rémi.

Марію на сходинках будинку суду, щоб обійняти і поцілувати, прошепотівши на вухо «браво», перш ніж вона піде в кабінет святкувати перемогу серед подібних собі. Клієнт попросив власника домашньої кухні бути напоготові.

Коли Ремі повернувся додому, то в першу чергу поставив шампанське в холодне місце. Прийом мав бути на висоті події. Діти були попереджені. Кімната прибрана, домашні завдання зроблені. Ванна вільна і в бездоганному стані. Чекаючи повернення Марії, він закінчив підготовку доповіді «Від символу до знаку, від гіпотези до доказу: методологічні питання в мистецтві палеоліту», яку мав невдовзі читати на конгресі в Сан-Паулу. Це був його спосіб пролити трохи світла на невичерпну загадку світу. Телефонний дзвінок відірвав його від справи. Дзвонив один із товаришів по інституту:

— Ти не дивишся телевизор? Вмикай негайно і дивись журнал, який починається о двадцятій годині на другому каналі...

Ремі натиснув на пульт, кладучи водночас слухавку. Але так багато з того, що відбувалось на екрані, уникло його погляду, що він відмовився від будь-якого пояснення і вирішив зосередитись на обличчі і голосі своєї дружини. Замість Марії з'явився директор проекту греблі. Він повідомив те, чого Ремі побоювався упродовж кількох останніх днів. Факт полягав у тому, що місцевість мали затопити. Культурне надбання людства було тільки примхою розуму по відношенню до так званих вимог прогресу. В той час, як інженер заспокоював журналіста відносно стійкості і здатності творів мистецтва зберігатись під водою, Ремі вимкнув телевизор і знову занурився в текст доповіді, так, ніби нічого й не сталося, ніби безповоротність рішення викликала в ньому в якусь мить байдужість.

Наступного дня була субота. Ларедо обідали в спокійній домашній обстановці. Цього вже не було давно. Такої спокійної атмосфери, такого солодкого бажання жити. Через штори непомітно проникало світло запізнілої весни. З квартири поверхом вище долинали приглушені нескінченно ніжні звуки п'єси для піаніно. Сусід остаточно відмовився від своєї фуґи, щоб поімпровізувати. Два удари вхідного дзвінка видалися дуже недоречними.

— Хто це може бути, ми нікого не чекаємо? — запитав Ремі.

Le petit Paul mit aussitôt sa main sur sa bouche en affectant un air désolé.

« J'ai oublié. Ce matin, quand vous étiez aux commissions, un monsieur a téléphoné pour savoir si vous alliez manger à la maison...

— Mais tu ne dois pas répondre comme ça à n'importe qui ! le sermonna Marie.

— Il a dit qu'il était de la police. Dis, la police, on est obligé ? »

Rémi blêmit dans l'instant. Il regarda les siens. Son passé l'avait rattrapé sans même lui laisser le temps de mettre son plan à exécution. Il se dirigea lentement vers la porte d'entrée. Les silhouettes de deux hommes se détachaient dans l'encadrement. Après les salutations, l'un d'eux présenta une carte sur laquelle il eut juste le temps de lire le mot « Inspecteur ». L'expression de son visage reflétait un air entendu.

« Vous devinez le but de notre visite. Nous enquêtons sur la disparition de Mme Klein. Enfin, la disparition... Vous permettez ? »

Rémi les fit entrer. Ses forces venaient soudainement de l'abandonner. Ses jambes étaient en coton. Même les muscles de ses bras ne répondaient plus. Sa bouche s'ouvrait mais n'émettait aucun son audible. Incapable d'opposer la moindre résistance, il était prêt à se laisser emporter. La pression avait été telle ces dernières semaines qu'il ressentit cette intrusion comme une délivrance.

Alors qu'il s'apprêtait à tendre les mains pour être emmené et, qui sait, menotte, le plus âgé des deux inspecteurs passa devant lui comme s'il ne l'avait pas vu. L'homme se dirigea vers la salle à manger qu'il avait devinée au second plan.

Les enfants s'étaient levés à la suite de leur père. Seule Marie était restée à table. Immobile, elle semblait pétrifiée. Ses yeux étaient animés par une lueur d'une indifférence qu'on ne lui avait jamais connue. Ils n'imploraient ni ne déploraient. Leur vide était d'une intensité effrayante.

Quand il parvint jusqu'à elle, l'homme s'arrêta pour la fixer. On l'aurait crue envoûtée, non par ce policier à l'allure insignifiante, mais par ce qu'il représentait. Elle se leva enfin de sa chaise. Tout dans l'enchaînement de ses gestes trahissait la résignation. Le contraire de ce qu'elle avait toujours été. On devinait un secret soulagement et, soudain, une grande lassitude. Telle une automate, elle enfila sa veste, accrochée à la patère du vestibule, elle prit son sac et s'en alla, encadrée par les deux officiers de police.

Marie partit sans un mot sans un regard.

Маленький Поль відразу ж підніс руку до рота, справляючи враження дуже засмученого.

— Я забув. Вранці, коли ви ходили за покупками, дзвонив якийсь пан. Він цікавився, чи ви будете обідати вдома...

— Але ти не повинен так відповідати невідомо кому, — наставляла Марія.

— Він сказав, що з поліції. Скажи, поліції обов'язково потрібно відповідати?

Ремі зблід у ту ж мить. Він подивився на своїх. Минуле наздогнало його, навіть не лишивши часу реалізувати свій план. Він повільно рушив до вхідних дверей. В отворі вирізнялись постаті двох чоловіків. Привітавшись, один з них показав посвідчення, на якому Ремі встиг прочитати слово «інспектор». Вираз його обличчя свідчив про розуміння.

— Ви здогадуєтесь про причину нашого візиту. Ми проводимо розслідування у зв'язку зі зникненням мадам Клейн. Врешті, зникнення... Ви дозволите?

Ремі пропустив їх. Сили несподівано покидали його. Ноги стали ватяними. Навіть м'язи на руках не рухались. Рот відкривався, але не було чути жодного звуку. Не здатний на найменший опір, він був готовий дати їм себе забрати. Останні тижні тиск був таким сильним, що Ремі сприйняв це вторгнення як звільнення.

Тоді як він уже готувався простягати руки, щоб його забрали, старший з двох інспекторів пройшов перед ним так, ніби не помічав. Він попрямував до їдальні, яку вгадав на задньому плані. Діти встали зразу ж за татом. Тільки Марія непорушно сиділа за столом. Вона здавалась приголомшеною. В очах був непритаманний їй відблиск байдужості. В них не було ні мольби, ні каяття. Одна жажлива порожнеча.

Підійшовши до неї, чоловік зупинився, щоб уточнити її особу. Можна було подумати, що Марія була заворожена, але не поліцейським з його невиразним виглядом, а тим, представником чого він був. Врешті-решт вона підвелася зі стільця. Все в її жестах свідчило про покору. Протилежність тій, якою вона завжди була. Вгадувалося таємне полегшення і велика втома. Вона, мов автомат, вдягнула курточку, яка висіла на вішалці у вестибюлі, взяла сумку і вийшла в супроводі двох офіцерів поліції.

Марія пішла без єдиного слова, без єдиного погляду.

Літературно-художнє видання

АССУЛІН П'єр
ПОДВІЙНЕ ЖИТТЯ

Роман

Французькою та українською мовами

Головний редактор *Л. І. Вакуленко*

Редактор *С. М. Бойко*

Відповідальний за випуск *А. М. Гончаченко*

Художній редактор *Б. П. Бублик*

Технічний редактор *Г. С. Жученко*

Комп'ютерна верстка *М. Л. Теплицький*

Коректори *К. П. Донець, О. М. Уліщенко*

Підписано до друку 24.03.2003. Формат 84×108/32.
Папір офсетний. Гарнітура Тип Таймс. Друк офсетний.
Умов. друк. арк. 13,44. Умов. фарбовідб. 13,86. Облік.-вид. арк. 17,65.
Тираж 3000 прим. Замовлення №

ТОВ «Видавництво Фоліо»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 502 від 21.06.2001 р.

ТОВ «Фоліо»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 683 від 21.11.2001 р.
61057, Харків, вул. Донець-Захаржевського, 6/8

Електронна адреса:
www.folio.com.ua
E-mail: realization@folio.com.ua
Інтернет магазин «Книга — поштою»:
www.bookpost.com.ua

- А 90 Ассюлін П.** Подвійне життя=Double Vie: Роман / P. Assouline; Пер. з фр. Г. Б. Григоренко; Худож.-оформлювач І. В. Осипов. — Харків: Фоліо, 2003. — 351 с. — Фр. та укр. мовами.

ISBN 966-03-2023-X.

Роман сучасного французького письменника П'єра Ассюліна «Подвійне життя» захоплює читача детективною гостротою сюжету і, водночас, тонким чуттям людської душі, невловимих порухів її струн, що породжують дивну музику.

Головний герой роману відчайні блукає лабіринтами своєї свідомості, гарячково кидаючись то у фантасмагоричний світ пристрасті, то у жорсткі рамки обов'язку. Подвійне життя героя і подвійне розслідування історії його грішного кохання мають абсолютно несподіване, до останнього рядка неочікуване завершення.

ББК 84.4 ФРА

П'єр Ассулін є значною фігурою в літературному світі,
він журналіст, редактор журналу «Ліра»,
автор п'ятнадцяти книжок, серед яких романи
«Останній з Комондо» і «Клієнтка» (Галлімар),
та кілька чудових життєписів — біографій Гастона Галлімара,
Сіменона, Ерже та Картьє-Бріссона,
що нині публікуються англійською, іспанською
та німецькою мовами.

ISBN 966-03-2023-X

9 799660 320238